JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV

2016

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV

2016

A kötet szerzői:

Balláné Szabó Ilona könyvtáros, Jászapáti; Baráth Éva nyugdíjas Jászberény; Bobák Miklós nyugdíjas, Jászárokszállás; + Bognár György fényképész Jászjákóhalma; Bugyi Gábor fotós Jász Múzeum, Jászberény; Bujdosó Katalin könyvtáros, Jászfényszaru; Csintalan Dóra könyvtáros; Jászapáti; Csörgő Terézia ny. gimnáziumi tanár, Jászberény; Egri Mária művészettörténész Budapest; Farkas Kristóf Vince muzeológus, Jász Múzeum Jászberény; Fodor István Ferenc helytörténeti kutató, Jászjákóhalma; id. Frivaldszky János ny. mérnök, Budapest; Gulyás Erzsébet ny. könyvtáros, Jászberény; Hábenczius Károly orvos, Jászjákóhalma; Ingesné Járvás Irény könyvtáros, Jászkisér; Kármán Antal ny. menedzser, Jászberény; B. Kiss András ny. aljegyző, Jászberény; Kiss Józsefné nyugdíjas, Budapest; Kiss Henriett zenetörténész, Jászberény; Kóródi Máté történelem szakos tanár, Szolnok; Magyar Aliz ny. tanítónő, Budapest; Metykó Béla ny. mérnök, Jászberény; Mihályi Gábor koreográfus, Jászberény-Budapest; Moravcsik János ny. alezredes, Jászberény; Nagy Ildikó könyvtáros, Jászfényszaru; Papp Izabella ny. levéltáros, Jászboldogháza; Pappné Járvás Beáta könyvtár, Jászkisér; Parti Csaba könyvtáros; Jászberény; Sass István ny. népművelő; Sárközi Ágnes ny. vegyészmérnök, Jászberény; Selmeczi László régész, ny. múzeumigazgató, Budapest; Soós Andrea producer, Budapest; Szalay Tamás fotóművész, Budapest; Tóth Tibor helytörténeti kutató, Jászfényszaru; Turjányi Sándor történelem szakos tanár, Jászfelsőszentgyörgy; Wirth Lajos tudománytörténész, Jászberény

JÁSZSÁGI ÉVKÖNYV
2016

A szerkesztésben közreműködtek:

Fodor István Ferenc, Hasznos Rozália, Hajdú László, B. Jánosi Gyöngyi,
Hortiné Bathó Edit, Kármán Antal, Szabó Jánosné

Felelős szerkesztő: Pethő László

Borítóterv: B. Jánosi Gyöngyi

Tördelőszerkesztő: Buschmann Éva

Olvasószerkesztő: Egyedfi Gizella

Kiadja a Jászsági Évkönyv Alapítvány

Felelős kiadó: Kertész Ottó kuratóriumi elnök

ISSN 1217-7954

Nyomda: Creatív Color Stúdió Kft. Jászberény

TARTALOMJEGYZÉK

MŰVÉSZET

Egri Mária: Laki Ida festőművész emlékezete.....7
Kiss Henriett: Darázs Árpád emléknap.....20
Mihályi Gábor–Soós Andrea–Szalay Tamás:
Több, mint produkció Jászok: történelmi dal- és táncjáték.....26
Papp Izabella: "Szívvel festek, és olykor megérint más szíveket is"
- Beszélgetés Szécsi Valéria festőművésszel.....56
Tóth Tibor: Biritz András légtornász a levegőben.....64
Wirth Lajos: Futó Tibor levelezése
a jászszentandrási templom freskóiról.....68

HISTÓRIA

id. Frivaldszky János: Friedvalszky Ferenc polgármester
és más Fridvalszkyak.....89
Kóródi Máté: Gárdos Henrik és a jászberényi vörösterror.....105
Turjányi Sándor: Plébánosok és egyházi szolgálattevők
Eszterházy Károly püspök vizitációjának idején.....116

1956 FORRADALMA

Baráth Éva: Testvéremre emlékezve.....130
Bobák Miklós: Az én 56-om.....135
Bugyi Gábor – Fodor István Ferenc – Farkas Kristóf Vince:
56-os emlékművek és emléktáblák.....140
Sas István: Egy jászberényi népművelő '56-ból 153

GAZDASÁG

Kiss András: Jászberény legnagyobb adófizetői.....161
Kármán Antal – Pethő László: Kiemelkedő állami- és sportkarrier
- Beszélgetés Bathó Péter helyettes államtitkárral,
Jászberény díszpolgárával.....165

Kármán Antal: Top 10 Jászság (2015).....170
Metykó Béla: Részletek a jászberényi Ipartestület történetéből.....174

ÖRÖKSÉGÜNK

Fodor István Ferenc: Jászsági arcok fél évszázad távlatából
– Bognár György fotói.....191
Csörgő Terézia: Ifjúsági aerokör a főgimnáziumban 1925-1944.....202
Hábenczius Károly: Jákó Halmáról négy kontinens nagy hegyeire.....222
Kiss Józsefné: II. Világháborús emlékeim.....229
Magyar Alíz: Apám, az atlétika szerelmese.....240
Moravcsik János: Adatok az MN 1226 Rakétaosztály történetéhez.....247
Uferné Sárközi Ágnes: Fazekas Ágoston gimnáziumi tanár
és főszerkesztő emlékezete.....258
Selmeczi László: "Hallgattassék meg a másik fél is"
- A négyszállási keresztről és ismételten
az I. sz. temető problematikájáról.....267
Wirth Lajos: Makó Pál halála és temetése272

ESEMÉNYNAPTÁR.....284

Egri Mária

LAKI IDA FESTŐMŰVÉSZ EMLÉKEZETE

(Jászjákóhalma, 1921. január 10. – Budapest, 2015. július 25.)

Laki Ida festőművészhez több évtizedes személyes kapcsolat fűzött, amelynek szakmai etapjai egy-egy kiállításához, megjelent publikációkhoz kötődtek. Elsőéves egyetemistaként ismerkedtünk össze – az első Fényes Adolf Teremben megrendezett kiállítása kapcsán. Aztán hét esztendő múlva, mint kezdő művészettörténészt engem kért fel második Fényes Adolf termi tárlata katalógus előszavának megírására. Egyenes, őszinte, szókimondó személyisége, nagyvonalúsága, mindig megújulni, továbblépni képes művészete élete végéig vonzott. Többször, több periódusában kíséreltem meg képeinek elemzését, filozofikus indíttatású munkáinak közelítését. Saját publikációimból és a néhány rövidebb, katalógusokban, folyóiratokban, napilapokban publikált, művészetéről szóló írásokból válogattam a Jászsági Évkönyv számára. A ma már alig elérhető, dátum szerint közölt írások autentikus ívet rajzolnak a művész gazdag életművéről. A Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára sorozatban és a Szolnok Megyei Múzeumok TISICUM Évkönyvében megjelent hosszabb, összefoglaló tanulmányok, jelen közlésben természetszerűen nem kaphattak helyet.

A művész szakmai életrajzát a Jászsághoz kapcsolódó művészek munkásságát összefoglaló, A Jászság festészete kötetből kölcsönöztem.

Egri Mária: A Szikra Galéria.
A Jászság festészete. Jászberény 2015.
Művészéletrajzok. Laki Ida

„A Képzőművészeti Főiskolát 1948–53-ban Pór Bertalan, Kmetty János, Barcsay Jenő, Szőnyi István keze alatt végezte. 1953–55 között a Művelődési Minisztérium ösztöndíjasa volt, 1980, 1988-ban a Szocialista Kultúráért, 1984-ben pedig a Vázlatpályázat nívódíját kapta. Pályája kezdetén képeit impresszionista szemléletű laza, könnyű foltokból építette, színértékekkel érzékeltetve a motívumok körüli teret. A hetvenes évek vége felé lassan elveszíti érdeklődését a látvány, az ember és környezetének reális ábrázolása iránt. Az impresszionista, avagy dekoratív stílusban megragadott »szépség« megfestése már kevésnek bizonyul környezetünk, bolygónk jövőjét kérdőjelező gondolatai számára. Az is világos előtte, hogy festészete korábbi eszköztárával nem képes közlésre szánt gondolatainak adaptációjára. Végül a hetvenes évek végére dolgozza ki azt a jelrendszert, amelyet ettől kezdve művészete kifejezési eszközéül, metanyelvként alkalmaz. Rátalál a nyomtatott áramkör vizuális lehetőségeire, a finom rajzolatú, sűrűn tekergő vezetők és szigetelő sávok, fémlapok, lyukacsok, apró kristálykockák mikroorganizmusának asszociációs adottságaira. Ettől kezdve ezt használja művészi közlendője hátteréül.

Az utóbbi évtizedekben az egyénben zajló biológiai folyamatok ritmikus ismétlődésével, determinációjával foglalkozik, valamint ennek hatásával a bizonyos idő és térmetszetekben zajló történelmi eseményekre. *Bioritmus-öröknaptár* sorozata.

Illetve a *Szülőfalum jó napjai I–XII. hónapokban (1963–1983)* munkája tükrözi ezirányú munkásságát.

Félszáz festményét Jászjákóhalmának ajándékozta, ahol 2000-ben állandó kiállítást rendeztek be műveiből. A művész pályája során többféle stílusban dolgozott, életművét érzékeltető gyűjteménye teljességgel mutatja be munkássága elkülönülő szakaszait. Fodor István Ferenc 2001-es kis kötetében mutatta be a *Laki Ida Képtárat*.
A művész munkásságáért elnyerte szülővárosának díszpolgára címét.

LAKI Ida festőművész kiállítása
Fényes Adolf Terem
1962. aug. 31– szept. 23.
Katalógus előszó: Pap Gábor
„Napjainkban különös élességgel merül fel annak a szükségessége, hogy tisztázzuk a képzőművészeteknek és a termelőmunkának, mint művészi témának egymáshoz való viszonyát. Ez a tendencia magában foglalja azt az egyre erősbödő igényt, hogy megkíséreljük felszámolni a művészet és a nagyközönség között a XX. századi képzőművészetben minden megelőző művészettörténeti kor gyakorlatához képest példátlan méretű szakadást. A próbálkozások – amelyek közvetlenül érintik a képzőművészet továbbfejlődésének problémáit – több irányban folynak napjainkban, váltakozó sikerrel.
Azok között a művészek között, akik felismerték ezt a művészet iránt támasztott új igényt, Laki Ida az egyik úttörő. A fiatal művésznő vállalta a missziót, hogy a művészetet a szó szoros értelmében »közel hozza« a fizikai munkát végző dolgozókhoz.
1953-ban végezte el a Képzőművészeti Főiskolát. Egy évet kivéve, amikor Kmetty János vezetése alatt tanult, végig Pór Bertalan volt a mestere. A főiskola elvégzése után egy évig ösztöndíjasként dolgozott, közben megbízásokat kapott a minisztériumtól meghatározott témákra. 1956-tól 1959-ig főleg csendéleteket festett. Ennek az időszaknak a terméséhez tartozik a kiállított képek közül a Magyar Nemzeti Galéria tulajdonában levő *Csendélet,* valamint az *Önarckép csendélettel*. A nagyjából három évig tartó csendélet-korszak vége felé úgy érezte, hogy a továbbfejlődés érdekében művészetének szüksége van a felfrissülésre. Új témák után nézett hát.
Először a Pannónia utcai Gyapjúmosó és Finomposztó gyárba látogatott el. Nem volt nehéz megszoknia az új környezetet, hiszen maga is munkáscsalád sarja, fiatal kora óta együtt él – amint mondja –, »egy levegőt szív« a fizikai munkát végző dolgozókkal. Számára tehát igazán nem jelentett »egzotikumot« a gyári tematika. Már jó ideje foglalkozott a gondolattal, hogy működési helyét átteszi szűk Élmunkás-téri lakásából, illetve a Lehel-utcai kollektív műteremből valamelyik gyár munkatermébe, hogy közvetlen közelségből tanulmányozhassa a munkásemberek mindennapi életét.
Éppen azért, mert nem kívülről, nem a beavatatlan elfogódottságával szemléli a termelő munkát, el tudta kerülni azt a veszélyt, amely nem egy művésznél problémát jelentetett, hogy hamisan, indokolatlan pátosszal, valamiféle ál-monumentalitással próbálták kifejezni a fizikai munka nagyszerűsége iránt érzett kissé félénk csodálatukat.
Laki Ida gyári képein nyoma sincs ilyenfajta elfogódottságnak. Mint mondja, első pillantásra felmérte, hogy a textilgyári »terepviszonyok« nem kedveznek a monumentális felfogásnak. A munka jellege, a munkahely „levegője” nem tűri a patetikus ábrázolásmódot. Ebben a miliőben

Önarckép csendélettel 1961.
Olajtempera, vászon 70x50 cm
Laki Ida Képtár

a harmonikus rend, az érzéki szépség és a színek kavargó pompája ragadta meg a figyelmét. Úgy döntött, hogy a gyár életét kisebb színes zsánerképek sorozatában fogja megörökíteni.
Egy gyár élete címmel 1960 márciusában rendezett kiállítást a Pannónia utcai Gyapjúmosó és Finomposztógyár művelődési termében. Mintegy 20-25 képét mutatta be itt, amelyeken a munkásnők mindennapi tevékenységét és a munka utáni pihenés, szórakozás jeleneteit festette meg. A kiállítás lelkes fogadtatása azt mutatta, hogy sikerült olyan hangot megütnie, amely közérthetőségénél fogva azonnal utat talált a gyár képzőművészeti kérdésekben járatlanabb dolgozóihoz is. Hasonló eredményeket emelt ki a kritika a következő kiállításával kapcsolatban is. Ezt a kiállítást a csepeli Magyar Posztógyárban rendezte, még ugyanez év novemberében *Képek a Posztógyárból* címmel, az itt készített munkákból.
Laki Ida képein a felfogás tárgyilagossága tűnik első pillantásra szemünkbe. Óvakodik attól, hogy a téma természetétől idegen, keresett, önkényes beállításokat alkalmazzon. A jelenetek felfogásában, az alakok elrendezésében, forma- és színkezelésben egyaránt az adott motívum sajátos természetéből indul ki. Feladatát abban látja, hogy a művészet eszközeivel, józanul, pózok nélkül adja elő mindazt a problémát, amelyet a termelő munka szemlélése során összegyűjtött, és amelyet maguk a munkások – a képek közönsége – is saját problémájuknak éreznek.
Nem könnyű az az út, amelyen Laki Ida elindult. De ő már ismeri a veszélyeket, és meri vállalni őket, hiszen tudatában van munkája jelentőségének.”

A katalógus 34 technikával és mérettel jelzett olaj, illetve olajtempera képet sorol fel. A címlapon egy gyári belső szerepel, egy álló munkással. Talán egy műhelyrészlet. A 34 képből kb. 8 csendélet, illetve életkép. Egyébként a gyári képek is életkép jellegűek a címből ítélve – gyári óvoda, a posztógyár udvara, sakkozók, rajzoló gyerekek, üzemi könyvtár. A katalógus címlapképe alapján feltehetően oldott, festői ecsetjárással.

Laki Ida festőművész kiállítása Jászjákóhalma, 1968. május 19 – június 1.
Meghívó címlapon: *Olvasó lány*
A Szolnok megyei Néplap N.N. (Név nélküli) közlése a kiállításról.

Merengő 1964.
Olajtempera, farostlemez, 60x50 cm
Laki Ida Képtár

„A Jászsági Kulturális Napok rendezvénysorozatának szervezőit az a szándék vezette, hogy a helyi történelmi és kulturális hagyományok megismertetése mellett feleleveníttse és ápolja a kapcsolatot a ma élő, e vidékről származó alkotókkal, írókkal, művészekkel, és számukra alkalmat adjon arra, hogy találkozzanak szülőföldjük népével.

Laki Ida festőművész első alkalommal mutatkozik be műveivel saját szülőfalujában, Jászjákóhalma községben. 1953-ban végezte el a Képzőművészeti Főiskolát, ahol Pór Bertalan, Kmetty János és Barcsay Jenő tanítványa volt. Első önálló kiállítását 1960-ban rendezte Budapesten, a Gyapjúmosó és Finomposztógyár kultúrtermében. Kiállítása lelkes fogadtatásra talált, s ezt követően számos intézmény hívta meg őt kiállítás tartására. Több országos tárlaton és külföldi kiállításon vett részt. A Műcsarnok 1962-ben rendezte meg gyűjteményes kiállítását a Fényes Adolf Teremben. Ugyanitt kerül sor ez év őszén újabb gyűjteményes kiállítására.

A jászjákóhalmi kiállítás néhány darabja a művész korábbi festői korszakait mutatja be, nagyobb része azonban az utóbbi két esztendő alatt készült. Így az itt látható anyag mintegy előzetes bemutatója, vázlatos áttekintése a készülő újabb gyűjteményes kiállításnak.

Laki Ida realista festő, művészi felfogása korszerű. Gondolkodó, szemlélődő egyéniség, sokirányú érdeklődéséből eredően témavilága is sokrétű. Műveiben dekoratív hatásra törekszik. A vonal ritmusába ágyazott tiszta, üde színek jellemzik sajátosan egyéni stílusát. Alkotásaiból mélységes emberszeretet, érzelmi gazdagság, bizakodó életszemlélet árad.
Reméljük, hogy e kiállítás alkalmat ad arra, hogy Jászjákóhalma község lakói megismerjék Laki Ida művészetét és további kölcsönös kapcsolatok elindítója lesz.”

Laki Ida kiállítása ’969
Fényes Adolf Terem 1969. április 11 – május 4.
Ill.: Címlapon: *Csendélet almákkal*
Belül: *Csendélet dinnyével, Műteremsarok, Zöldruhás nő, Búcsúsok, Zöld akt, Dinnyeevő, Olvasó lány I., Tábortűz, Sarkantyúvirágok, Ablakban*
Előszó: Egri Mária

Olvasó lány 1967.k.
Olajtempera, farost 49x39 cm
Szikra Galéria

„Immár másodszor rendezi meg egy-egy művészi korszakát összefoglaló kiállítását a Fényes Adolf teremben. A főiskola utáni években művészetét az impresszionisztikus felfogás jellemezte, ennek a korszaknak a számvetése volt az 1962-es kiállítása.

Ezt követően új elképzelések érlelődtek benne, vásznain új stiláris jegyek jelentkeztek. Az az életöröm, ami Laki Idát jellemzi, új megfogalmazásra törekedett. Munkái a dekorativitás irányában kerestek utat. 1964-ben a Pénzügyminisztériumban kamarakiállítást rendezett, ahol összegezte elképzeléseit. Ebben az alkotóstádiumban a dekoratív hangsúlyt a játékosan vezetett kontúrok adták, a fekete alapozás szinte grafikus könnyedséggel bukkant elő a ráfestett rétegek alól s futotta körbe a testek körvonalait. Ezeknél még hangsúlyt kaptak a részletek, de már jelentkezett a későbbi korszak fő sajátossága, az egy színben összefogott felületek könnyed dekorativitása.

Ez a kiállítás közel sem végeredmény, inkább egy fejlődő művészegyéniség állomása. Mostani stíluskorszakának fő jellemzője a dekorativitás, a kontúrokkal összefogott egységes felületű színek összhangja. Főként pasztellszíneket alkalmaz. Kompozíciós módszerében a felülnézete, rálátásos nézőpont a legkedveltebb. Ragaszkodik azonban a figurák súlyához, testi valóságához. Érzékeny tónuskülönbséggel, a színek értékdifferenciáival érzékelteti a perspektívát, a tömeget. Az impresszionista felfogás látvány-élményével szemben a tudott valóságból akar kiindulni. A perspektíva törvénye, a testek tömeghatása mellett a fény-árnyék törvényét tartja magára nézve kötelezőnek.

Témavilága igen tágterű. A mindennapok líráját festi, azokat az apró, nyugodt örömöket, amelyeknek szépségére talán csak az ő ecsetje nyomán figyelmezünk. Vidéken nőtt fel, a parasztember világának megértése és szeretete gyermekkorától benne él. Egy évvel ezelőtt kiállítást rendezett szülőfalujában, Jászjákóhalmán. S a kis falu közössége rokonként fogadta őt és művészetét. Megérezték a legbelsőbb odatartozást munkáin.

Laki Ida végigjárta az asszony-művész előítéletekkel terhes gátlásainak és heroikus küzdelmeinek poklát. Gondolkodó, érlelődő művésztípus, aki hosszú ideig hordozza magában szándékait. Tudja, hogy azt a feladatot, amelyet magára vállalt, csak ő végezheti el. Nem tartozik egyetlen művészcsoporthoz, érdekszövetséghez sem, útját egyedül kell végigjárnia.

Anthuriumok 1978. Olajtempera, farost 70x80 cm. Laki Ida Képtár

Ars poétikája az igazság utáni vágy művészi kifejezése. Az emberekhez szólni igazat. Hitvallása, hogy olyan világot kell teremtenünk, amelyben nem lehetséges, hogy az egyik ember meggyötörje a másikat. És ennek a hitvallásnak szenteli művészetét."
A kiállításon a művész 36 olajtempera képe szerepelt.

Művészet 1969/8.
Urbán Miklós: Sz. Laki Ida kiállítása a Fényes Adolf Teremben.
„A festőnő új képei színvilágukkal keltik fel a látogató érdeklődését. A bemutató helyiséget bensőségessé és varázslatossá teszik a felületek, amelyet Sz. Laki Ida kiállított; a pasztellárnyalatok egy egészen különleges összetételével rendelkeznek, mely ugyan nem terjed túl a női lírikus határokon, de szűk voltában is kiegyensúlyozott s érdemleges. A kolorit (középértékű narancsok-kékek, zöldek-vörösek-barnák meglehetősen tág tartománya), a lazúrosan felvitt egyenletes vékony festékréteg alól mattírozó sötét, vagy tompán barna alap által tömörül és válik sajátossá.
Mind a harminchat kép ugyanazt a stílust követi; ennek kezdeteit alig néhány művön észleljük. Sz. Laki Ida az egysíkú dekoratív festészet és az impresszionizmus eredményeire támaszkodva jutott el jelenlegi modoráig. Elsősorban Gauguin-t választotta példának – a színek, a dimenziók és látószög tekintetében –, de Van Gogh és Cézanne is hatott rá. Ez nem jelent önállótlanságot, hiszen művészi mondanivalójában és életérzésében merően különbözik az említettektől. Miután néhány eszközátvételt kísérel meg tőlük, rátalál egyéni

formavilágára. Bár motívumai továbbra is a felsorolt festőkre utalnak, már körül tudja határolni saját egyéniségét. Kompozíciói minden tekintetben őszinték, kiegyensúlyozottak és eredetiek lesznek.

Abroszos csendélete még a Cézanne-i ideál szerint tartalmazza a gyümölcsöket, s a háttér és a gyümölcsök színeit. A *Kandallónál* ezzel szemben egyéni koloritra épül. Sárgákból és vörösekből létrehozott nője csupán az egysíkú felület kontúrokkal való tagolása által emlékeztet a mesterekre. Egyik legszebb képe a *Kék csendélet*; a művészi egyéniség itt zártan s a belső törvények alapján nyilvánul meg; a matt lilák, szürkék, ultramarinok és türkizek konstrukcióját egyetlen sárga gyümölcs teszi többértelművé.

Ha pedig Sz. Laki Ida motívumait nem eredetük, hanem összességük szerint szemléljük, megtaláljuk azt a többletet is, ami a színeken kívül – ha ugyan motívumot el lehet választani a megjelenésétől – létezik, s döntő hatást gyakorol a nézőre. Ez a béke világa, melyet csupán a munka utáni fáradság szürkít meg (íme, a magyarázat a lazúros felületekre), a szolid és meghitt hétköznapoké, amelyekben a pihenés okozza a test és a dolgok mozdulatlanságát.

Aranykorra emlékeztet, amit a kiállításon látunk: kissé idillikus és idealisztikus – de ki nem veszi szívesen az életnek e valóságban is meglévő vonását?!

Az egyoldalúvá tétel mindenesetre káros. Sajnos a művész éppen azon stádiumban van, amikor a hibát elkövetheti. Továbbjutása – hiszen kiszemelt festői problémáit már többé-kevésbé sikeresen megoldotta – csupán a valóság alaposabb vizsgálata és megismerése nyomán következhet be."

Veszélyben a Föld 1983.
Olajtempera, farost 80x70 cm
Laki Ida Képtár

1976. szeptember 9–23. Pécs, Képcsarnok

A meghívón a *Pávák* c. festmény, valamint Aradi Nóra szövege szerepel: „1953-ban végezte a főiskolát. Eddigi munkásságának egy-egy szakaszáról 1962-ben és 1969-ben számolt be a Fényes Adolf Teremben, de e két kiállításon túl tucatnyi tárlatot rendezett Budapesten és vidéken, üzemek, társadalmi szervezetek művelődési házaiban. Szüksége van a közönségre, szüksége van arra, hogy a képei által keltett hatást ismerje: a művész nem önmagának dolgozik, és képalkotó küzdelmében az alkotások visszhangját figyelő önkontroll segítheti. Említett 1969-es kiállításán már megcsillantak azok a törekvések, amelyek ezen a tárlaton dominálnak: vonzódása a dekorativitáshoz, visszafogott és tiszta színű harmónia keresése, játékosságot is megengedő líra, mely a természetes racionalitás igényével rendeződik képpé. Derűs világ, akár figurát ábrázol a kép, akár csendéletet, akár pompázó pávákat.

Jeles nap. Nándorfehérvári diadal. 1998. Olajtempera, vegyes technika, farostlemez 20x18 cm. Laki Ida Képtár

Egységes festői világ ez, melyben a mozaik szinte természetes módon folytatja az olajtemperában megérlelődött képi rendet. A dekorativitás, amely évekkel ezelőtt inkább a külső forma, az egyéni stílus mozzanataként jelentkezett, mára már képrendező elvvé lett, vagyis kompozíciós elemmé, nem csökkentve, hanem inkább fokozva a közlés intenzitását, a harmonikus világ teremtésének vágyát. Laki Ida festészete sohasem harsog, inkább visszafogott és mértéktartó, és így jut el legújabb munkáinak gazdag érzelmi áradásához, sejtetve – a művészpálya adott belső logikája alapján – a továbblépés gazdag lehetőségeit is."

1979. szeptember 6–20. Képcsarnok, Rudnay Gyula Terem, Eger
A Meghívón: *Forradalmak és háborúk*, Laki Ida szövegével.
„A tudomány területén végbemenő forradalmi változások, mindannyiunk életét, tudatát átformálják. Napjaink művésze ezt a nagy változást próbálja tükrözni alkotásaiban.
Kiállításomon az *Öröknaptár* sorozatban szereplő képeim egy részében magam is erről a nagy hatásról festek. Boldog lennék, ha mondanivalóm befogadásra találna, mert segíthetnék a jelenségek megértésében ott is, ahol kevesebb a tapasztalás, mint amennyire a képek megalkotása érdekében nekem szükségem volt.
A *Forradalmak és háborúk*- ról el kell mondanom, hogy Európa utolsó 200 évének történetét tanulmányoztam át. Forradalmak, háborúk kirobbanásának időpontját a megfelelő hónap színképletébe helyeztem el. Az eredmény meglepő lett. A sorozat többi képének témái mindennapjainkból valók; *Egy hét három napja, Kritikus napok, Február (Apám élete), Október (Anyám élete)*. Az *Öröknaptár* sorozatot tovább szeretném festeni addig, amíg csak mondanivalóm van, életünk és a tudomány által egyre inkább feltárt jelenségek szoros kapcsolatáról.
A kiállítás többi darabját az *Öröknaptár* sorozat előtt (és alatt) festett képeimből válogattam, melyekkel örömet és nyugalmat szeretnék a kiállítás minden látogatójának szerezni."

2000-ben a művész szülővárosa, Jászjákóhalma számára gazdag képgyűjteményt adományozott, amelyből berendezték a Laki Ida Képtárat. Egy évvel ezután jelent meg a Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára sorozatában Fodor István Ferencnek a Képtárat és Laki Ida művészetét ismertető kötete, amelyet terjedelme miatt itt most nem ismertethetünk.

2005-ben rendezte a Képtár megnyitásának ötéves évfordulóját, amelyen bemutatásra került a felújított állandó kiállítás is.

Egri Mária
2005. 08. 25.
Elhangzott a Laki Ida Képtár ötéves jubileumi ünnepségén.

„Az Árpád-kori templommal, török kori várral, kastéllyal, műemléki épületekkel, vagyis turisztikai látványossággal nem rendelkező Jászjákóhalma, a Laki Ida Képtárral írta be nevét Magyarország megtekintésre méltó helységeinek sorába. Jelentősége miatt vállalta a Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára is az adomány ismertetését sorozatában. A Képtár megőrzése, rendben tartása a község hírnevének ápolása is egyben. Financiális szemléletű korunkban sajnos egyre kevesebb jut kultúrára, művészetre, múzeumi gyűjteményre. Ezért nyer különös jelentőséget számomra ez a mai ünnepi alkalom, amely azt bizonyítja, hogy Jákóhalma vezetése immár ötödik éve zavartalanul működteti ezt az országosan is egyedülálló kis kollekciót.

A Képtár anyaga a művész munkásságát főiskolai tanulmányainak befejezésétől kezdve reprezentálja legutóbbi időszakáig. A korai képek közül néhányra ráismerhetnek azok, akik a művésznő első nagyobb kiállításait látták, többek között 1962-ben és 1969-ben a budapesti Fényes Adolf Teremben, vagy 1968-ban itt, Jákóhalmán. Pályája során többféle stílusban dolgozott, életművét érzékeltető állandó kiállítása teljességgel mutatja be munkássága elkülönülő szakaszait. Engedjék meg, hogy Laki Ida művészetéről én is az alkotások születési sorrendjében szóljak, az itt látható képekkel támasztva alá elemzésemet. Külön szeretném felhívni szíves figyelmüket a művész korai képein követhető kitűnő rajzkészségére, mivel későbbi stílusában ez már nem játszik szerepet.

Laki Ida legkorábbi munkája az 1961-es *Önarckép*. Főiskolai tanára, Szőnyi István stílusára utal az impresszionista fény-árnyékra épülő, oldott, puha festői foltokból szőtt kompozíció. Az 1964-es *Merengő* képén már a posztimpresszionizmus szemlélete érvényesül. A formákat a sárgás blúzon, a kezeken még a sötét-világos foltok alakítják, de a reneszánsz perspektívával szemben itt már megjelenik a kétdimenziós térképzés, a kontúrozás. A hatvanas évek második felétől a művész főként tempera technikával készült képeinek fő jellemzője a dekorativitás, a rálátásos, felülnézetes kompozíció, a körvonalak hangsúlyozása, s a lokális, egyszínű foltok.

Általában a színeket is a dekorativitás érdekében választja. 1963-as, *Lacika beteg* képénél a csíkos, pöttyös mustrákat, a sárga, kék, narancsosak pasztelles variációit, 1964-es *Dinnyeevő*-jén a csíkos blúzt, a sötétzöld héjú élénkpiros dinnyét. Az ugyanekkor készült *Olvasó leány* képén a narancsos ruha, a fekete haj, a zöld ágyra, a test alá terített fehér textília dekoratív hatását fokozza az odadobott, piros-sötét kockás díszpárna, a csíkozott falkárpit. A nőalakok fekvő, guggoló, összegömbölyödő karcsú vonalait a művész hasonló céllal kontúrozza; például *Ablakot törlő* vásznán a zöld geometrikus síkokkal jelzett ablakban guggoló kékruhás nő összefogott formáit.

A művész egyre többször használja a sima farostot színként, festetlenül hagyva, önmagát érvényesítve körvonalként, térformálóként. A *Csendélet szoborral* (1969) munkáján például a fehér kerámiatál külső-belső formáinak, mélységének illúzióját adja a festetlen farost. Sőt, ahogy a széleken megszalad a fehér festék, az agyagedények megkopott mázára asszociál. Mindkét virágos csendéleténél, a *Csendélet erkéllyel* s az ugyanebben az évben készült *Anthuriumok* kontúrjainál, a szobát jelző bútoroknál, ablakszéleknél a sárga, narancsos piros, lilás virágoknál, a levelek zöld lokális foltjainál nemcsak sötét vagy világos koloritot hasz-

nál, de több helyen a farostlemez üresen hagyott, okkeres-barnás sima felületével öleli körül a motívumokat. A 1971-ben készült *Pávák* témaválasztása eredendően dekoratív. Az állatok szétterített tollazatának díszítményét fokozzák a kék íriszekből, zöld levelekből álló organikus környezetnek, az összefonódó, széthajló barna faágaknak már-már absztrakt formái, a barna kerítéslécek ritmikus sora, a motívumok szinte szőnyegszerű terítettsége.

Talán nem egészen idetartozóan, úgy értem nem teljesen ebben az összefogott, lokálszínű foltok stílusában fogant két kis képet szeretnék még megemlíteni a hetvenes évek elejéről. Az *Alkonyat* könnyed, szinte vázlatszerűen feldobott kis impresszióját, s a velencei *Szent Márk tér* hasonlóan könnyed kis kompozícióját. Mindkettőn érzékelhető a látvány frissessége, az alapozatlan farostlemez szabad érvényesülése. Utóbbin a staffázs-figurák mozgása, az ég kékjébe, a tér kövére foltban festett madarak, a Dodge-palota csipkéi jelzik, hogy a művész időnként enged az impresszionista varázs csábításának.

S most eljutottunk a hetvenes évek végéhez, amikor is a művész lassan elveszíti érdeklődését a látvány, az ember és környezetének reális ábrázolása iránt. Az impresszionista, avagy dekoratív stílusban megragadott »szépség« megfestése már kevésnek bizonyul számára. Látja hová tart a világ, miként győzedelmeskednek mindenütt és minden téren a legrosszabb alternatívák, s miként sodródik tehetetlenül mindezek között a mindennapi ember. Úgy érzi, szólnia kell nemzetek sorsáért, a nukleáris kísérletek felelőtlensége, a végzetes környezetszennyezés, az eltechnicizálódás, az elembertelenedés ellen. Az is világos előtte, hogy festészete korábbi eszköztárával nem képes közlésre szánt gondolatainak adaptációjára. Végül a hetvenes évek végére dolgozza ki azt a vizuális jelrendszert, amelyet ettől kezdve művészete kifejezési eszközéül, metanyelvként alkalmaz.

Saját elbeszélése szerint véletlenül került a kezébe egy nyomtatott áramkör darabja. A tenyérnyi kis tárgylemezen szinte azonnal megbűvölte a finom rajzolatú, sűrűn tekergő vezetők és szigetelő sávok, fémlapok, lyukacsok, apró kristálykockák mikroorganizmusa. A kerek forrasztási szemekből induló és hasonló kis kerek szemekbe torkolló különböző hosszúságú, lapos lemezhuzalkák magányosan, vagy ikerpárként együttfutó, egy-egy csomópontban összeolvadó, szétágazó és egymásba kapcsolódó rendszere.

Az Ember mindig antropomorfizál. Vagyis mind az élő mind az élettelen világból érkező benyomásait saját tapasztalati köréből vett humán magyarázatokkal, emberi tulajdonságokkal ruházza fel. Ebből kiindulva, próbáljuk meg úgy tekinteni ezeknek a kisebb-nagyobb alaplapokra nyomott lapos fémhuzaloknak a hálózatát, mint egy nagyváros közlekedési térképét. Például egy Budapestnél nagyobb és jóval több, hosszabb földalatti hálózattal rendelkező városnak a metrótérképét. Az érintkező villamos és troli, azaz vezetékes tömegközlekedési vonalakkal, azok kapcsolódási pontjaival, állomásaival. A nyomtatott áramkör mikrovilága ugyanolyan szabályos rendet mutat, mint a közlekedési térképe. Kiindulási pontok és végállomások jelölik a szabályosan haladó vonalakat, csomópontok, érintkezések, keresztezések, különálló részek ritmikus hálója jellemzi mindkettőt. A közlekedési térkép a város szívének lüktetését jelképezi, a nyomtatott áramkör viszont maga a mikroprocesszorokra épülő elektronika szíve. Minden példánya alkalmazásának speciális feladatait hordozza aszerint, hogy computer, zsebszámológép, mobiltelefon, vagy pl. egy űrszonda vezérlőrendszerét szolgálja. Leválasztva működésétől azonban, a nyomtatott áramkör is jelképpé válik. »Műtárgyként« alkalmazott új funkciójában az egész fogyasztói társadalmat meghatározó mikroelektronikai rendszer jelképévé. Vizuális képével az organikus szervezetek működése

is szimbolizálható, a művész szerint például a biológiai determináción alapuló személyes sorsalakulások, társadalmi-történelmi mozgásoké is.

Laki Ida felfedezését követően a nyomtatott áramkör formavilágát használta művészi közlendője hátteréül. Hol magát a kanyargó vezetőkkel, szigetelőkkel, furatokkal, forrasztószemekkel installált kisebb-nagyobb alaplapot, hol annak megfestett változatát. Ez utóbbi lehetőséget adott számára az aláfestéshez, az elemek alakításához, az adott témához illeszkedő formáláshoz. A chipek, vezetők, integrált áramkörök nyomtatott elemeit felhasználva egy saját rendszerű világot teremtett, amelyet önálló lények népesítenek. Ezzel a modern technikától kölcsönzött formavilággal fejezi ki mindazt, amit jelenünkről közölni kíván. Ez adja félelmeinek és tapasztalatainak képi kifejezési alapját ugyanúgy, mint ahogy elsősorban gondolati indíttatású *Bioritmus-öröknaptár* sorozatáét.

Csak néhány példát említsünk; A *Veszélyben a Föld* farostlemezre festett, töredezett színes geometrikus alakzatai között nagy kék gömb emelkedik a lent megbúvó kis aranyszínű gömbforma fölé. Az alapmotívumokat sűrűn sorakozó, agresszívan induló, védelmező és széthulló fehér vezetékháló fedi. Szinte önálló kis teremtményekként egzisztálnak a két végükön kerek lyukakban végződő, laposan tekergő formák. Vagy vegyük például a *Sorsdöntő magyar vereségek augusztusban* címmel jelölt munkáját. Egyértelmű a több alakzatban találkozó, részletekként más-más irányban mozgó félvezetők vonalrendszerének labirintus jelképe. Félreérthetetlenül a magyar történelem sokszor zsákutcába vezető alakulására utal.

De a művész játékos humorára is találunk példát munkái között. Ha figyelmesen megnézzük a *Kulcsvesztések világnapja* képét, a február 13-i dátummal konkretizált »elveszett kulcsok«- at az ezüstszínű nyomtatott áramkörök, lemezkék hálójában megtaláljuk, ha oldalról, más fényviszonyok között nézzük a képet. *Október (Anyám élete)* munkáján a mustrává alakult áramkör elemek színezésükkel, ismétlődő formáikkal a dátumokhoz kapcsolódó asszociációk hangulatát támogatják. Az *Éjféli mise* két azonos részének közepén piros kristálykocka jelzi az éjfélt, a színek, az áramkörformák, a huzalok színei indukálják a kép misztikus hatását. Előbbiekkel szemben *A Tudás fája* festett kompozíció. Az átalakított huzalformák fatörzset, gyökereket, lombokat, ágakat asszociálnak. Az alap kék-vörös részei felett, a kvázi ágak között a nap és a hold képe mintha azt érzékeltetné, hogy a technikai mindentudás ugyanoda vezethet, mint ama biblikus alma elfogyasztása. Vagyis a paradicsom, a lét biztonságának elvesztéséhez.

Talán a leginkább követhető a humanizált nyomtatott elemek asszociatív lehetősége a művész *Háromkirályok* képénél. Az arannyal preparált, lekoptatott nyomtatott áramkör lap közepén, egy vörösréz lemezen kék-piros foltokkal alapozott három azonos kivágású formát látunk. A három absztrakt alak a Gyermekjézus elé kincseket vivő három király sziluettjét asszociálja. Mint ahogy alul a mikró huzalok kapcsolósora ritmikus bordűr mintát, a felfutó huzalok a palástok redőit idézik. A festett színek és a nyomtatott huzalok aranyos csillogása a királyi pompát, a rézlemez a tárgynélküli, mitikus teret, a koptatott, aranyossárgás alap pedig az archaikus múltat sugallják.

Összegezve tehát Laki Ida a nyomtatott áramkör alapelemeivel, az azokból alakított, saját rendszerévé, jelképévé alakított formavilággal humanizált gondolatok, érzelmek kifejezésére képes. Alakzatai hol egyensúlyban, harmóniában élnek egymással, hol zűrzavart, agresszivitást, vagy széthullást asszociálnak. Eszerint használja őket képei hangulatának érzékeltetésére.

Végezetül eljutottunk a művész utóbbi éveinek fő művéhez, *Bioritmus-öröknaptár* sorozatához.

A gondolkodó ember bizonyos kor után eljut a honnan jövünk, hová tartunk kérdéseihez. A két végpont között leélt jó-rossz napok, évek számos miértjéhez, sorsunk alakulásának, cselekedeteink okainak és következményeinek boncolgatásához. Legtöbben csak a dilemmákig jutunk, s ha néhányan közülünk mélyebben látnak is, csak igen kevesen jutnak el a változtatás szándékáig.

Laki Ida ezen ritka emberek közé tartozik. Ő megpróbálja a lehetetlent; kulcsot kínál sorsunk alakításához.

Két évtizedes kutatásai eredményeként úgy véli, az egyén nyomora, betegségei, rossz döntései, elvetélt jó szándékai, a történelem rossz pillanatai, veszteségei, nagy birodalmak uralkodása és megsemmisülése kiszámítható és egzakt módon meghatározható az élő szervezeteket, következésképp az általuk irányított történelmi eseményeket is determináló bioritmus alapján.

Anyaggyűjtése és elemzései révén született meg *Bioritmus-öröknaptár* sorozata, amelynek képein fent érintett megállapításait dátumszerűen rögzíti. Így készültek a *Sorsdöntő magyar vereségek augusztusban*, az *Európa és Magyarország sorsdöntő évei 1100 év alatt*, a *Forradalmak márciusban Európában* munkái.

Laki Ida ezirányú tapasztalatai, kutatásai azonban elsősorban az egyén hasznát kívánják szolgálni. Hosszú évek anyakönyvi kutatásainak eredményeként született a *Szülőfalum jó napjai I–XII. hónapokban (1963–1983)* munkája. *A hónapok aktív napjai*-nak kiemelt dátumaival, a jel- és képmagyarázatokkal egyértelműen számunkra kínál megoldást; miszerint megismervén a szakaszokra tagolt idő jó pillanatait, lépéseink pozitív irányba mozdíthatók. Ő hisz benne, hogy *Öröknaptára* hatékony, s figyelve megállapításaira valamelyest mindannyian javíthatunk sorsunkon.

Az utóbbi évtizedekben Laki Ida ennek a célnak szenteli festészetét.

S én úgy gondolom, komor napjainkban alig létezik művészet, ami ennél nemesebb szándékkal született.”

Válogatott irodalom:

LAKI Ida festőművész kiállítása
Fényes Adolf Terem
1962. aug. 31 – szept. 23.
Előszó: Pap Gábor
Laki Ida kiállítása ’969
Fényes Adolf Terem 1969. április 11 – május 4.
Ill.: Címlapon *Csendélet almákkal*
Belül: *Csendélet dinnyével, Műteremsarok, Zöldruhás nő, Búcsúsok, Zöld akt, Dinnyeevő, Olvasó lány I., Tábortűz, Sarkantyúvirágok, Ablakban*
Előszó: Egri Mária
Művészet 1969/8. Urbán Miklós: Sz. Laki Ida kiállítása a Fényes Adolf Teremben.
1976. szeptember 9–23. Pécs, Képcsarnok
A meghívón: a *Pávák* Aradi Nóra szövegével

1979. szeptember 6–20. Képcsarnok, Rudnay Gyula Terem, Eger
A meghívó címlapján: *Forradalmak és háborúk* Laki Ida szövegével.
2000. A Laki Ida Képtár megnyitása Jászjákóhalmán
Fodor István Ferenc: „Jászjákóhalma Laki Ida Képtár” Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 714. Budapest, 2001.
Egri Mária: Laki Ida művészete. TISICUM. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve XV. Szolnok, 2006.
Egri Mária: A Szikra Galéria. A Jászság festészete. Jászberény, 2015.

Kiss Henriett

DARÁZS ÁRPÁD EMLÉKNAP

Darázs Árpád (1922 Jászberény−1986 Columbia, Dél-Karolina, Amerikai Egyesült Államok) zenepedagógusnak, karnagynak és karmesternek, Jászberény díszpolgárának a neve ismerősen kell hogy csengjen a Jászsági Évkönyv olvasói számára, hiszen 2004 óta több tanulmányt is olvashattak e hasábokon a Kodály-módszer „amerikai nagykövetéről”.
Darázs Árpád 1956-tól 1986-ban bekövetkezett halálig az Amerikai Egyesült Államokban élt és dolgozott. Ennek az időszaknak szakmailag meghatározó állomása volt a Dél-Karolina Egyetem katedráján eltöltött két évtized (1966–1986).

Darázs Árpád nem sokkal az egyetemi kinevezése után megalapította a Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusát, amellyel a világ számos országában fellépve kiváló eredményeket ért el. Az együttessel többször járt Magyarországon is, különösen emlékezetesek az énekkar fellépései a debreceni Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyeken.

A Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusának énekesei, azok, akik még Darázs Árpád irányításával énekelhettek az együttesben, egy közép-európai hangversenykörút részeként 2016 májusában ismét Magyarországra látogathattak. Bár az itteni fő programjuk egy budapesti hangversenyen való fellépés volt[1], mégis, ez a magyarországi út lehetőséget adott arra, hogy a dél-karolinai Darázs-tanítványok, ha csak néhány órára, de ellátogassanak szeretett professzoruk szülővárosába, Jászberénybe is. Sharon McElveen Altman (McElveen Altman, 2015) már a Jászsági Évkönyv 2015-ös kötetében beszámolt az olvasóknak arról, hogy milyen lelkesedéssel készülnek újra − ahogyan ő fogalmazott – „zenei szülőföldjükre” (i.m. 18. o.). A Darázs-tanítványok előzetes elmondása alapján külön örömmel töltötte el őket, hogy Darázs Árpád szülővárosát is felkereshetik, ahol leróhatják tiszteletüket máig nagy becsben tartott és nagy szeretettel emlegetett professzoruk emléke előtt.

Ilyen előzmények után kezdődött el a jászberényi, 2016. május 25-i Darázs Árpád emléknap szervezése. Az amerikai vendégek örömteli készülődése mellett nagyszerű lehetőség volt a dél-karolinai Darázs-tanítványokkal való személyes találkozás Jászberény városának is, hiszen utoljára 1980 júliusában járt itt Darázs Árpád az akkori Hangversenykórusának énekeseivel. A 36 évvel ezelőtti jászberényi látogatást a debreceni Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyen való részvételükkel kötötték össze.[2] A 2016 májusában Jászberénybe látogató amerikai Darázs-tanítványok közül néhányan akkor is a város vendégei között voltak.

A Darázs-tanítványok nagyon szerettek volna minél több időt Jászberényben tölteni, de a budapesti kötelezettségeik miatt csak egy rövid, néhány órás látogatásra kerülhetett sor.
Az emléknap első állomásaként Jászberény Város Önkormányzata részéről Szatmári Antalné alpolgármester fogadta az amerikai vendégeket a városházán. Az alpolgármester asszony beszélt a város jelenéről és múltjáról, valamint a városvezetés jövőbeli terveiről. A vendégek érdeklődéssel hallgatták az információkat.

1 A budapesti hangversenyre 2016. május 26-án az Olasz Kultúrintézetben került sor. A dél-karolinai Darázs-tanítványok több amerikai kórussal és énekes szólistával, valamint a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekarral együtt Joseph Haydn Nelson miséjét adták elő. A hangversenyen Larry Wyatt, a Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusának jelenlegi karnagya vezényelt.
2 Sebőkné Németh Katalinnak, a Palotásy János Vegyeskar titkárának szíves szóbeli közlése.

képaláírás:

Jászberényben két Darázs Árpád-emléktábla található: az egyik az egykori alma mater, a mai Lehel Vezér Gimnázium falán, a másik emléktábla pedig a Korcsolya utca 8. szám alatti szülőháza falán.[3] A Darázs Árpád emléknap koszorúzással egybekötött megemlékezéseit ehhez a két emléktáblához tervezték.

Az első, 16 órára a Lehel Vezér Gimnáziumhoz tervezett megemlékezést az időjárás miatt a Déryné Rendezvényházban kellett megtartani.
A rendezvényt megtisztelte jelenlétével Puskásné Darázs Margit, Darázs Árpád Budapesten élő húga, valamint a család néhány tagja is.

Az ünnepség elején a magyar és az amerikai himnusz csendült fel, majd Magyar Levente mondott ünnepi beszédet, aki polgármesterként 1990 és 2006 között állt Jászberény város élén, és jelentős szerepe volt a két Darázs Árpád-emléktábla felállításában, valamint a díszpolgári cím odaítélésében. Magyar Levente elismerően szólt az Amerikai Egyesült Államok nyitott társadalmáról, annak sokszínűségéről és befogadókészségéről. Köszönetet mondott azért, amiért 1956-ban ez az ország befogadta a magyar menekülteket, köztük Darázs Árpádot. Az új haza lehetőséget adott ennek a kiváló muzsikusnak tehetsége kibontakoztatására, amit ő azzal hálált meg, hogy megismertette az amerikai népet a Kodály-módszerrel. Kimagasló szakmai tevékenységét levélben köszönte meg Ronald Reagan, az USA elnöke is.
A dél-karolinai Darázs-tanítványok nevében Sharon McElveen Altman szólt az ünneplőkhöz. Elmondta, hogy Darázs Árpád olyan nagy hatású professzor volt, aki örökre megváltoztatta tanítványainak az életét. Hallgatóiból zenei családot kovácsolt, akik között ez a szoros kapcsolat a mai napig fennáll. A Jászberénybe látogató Darázs-tanítványok az USA öt tagállamának 14 városából érkeztek: többen 30 éve nem látták egymást, míg mások itt, Magyarországon ismerkedtek meg egymással. Nagy örömet jelentett számukra, hogy ellátogathattak Jászberénybe, egykori professzoruk szülővárosába. Sharon McElveen Altman azzal a gon-

3 Darázs Árpád Korcsolya utca 8. szám alatti szülőházában jelenleg Hering Antal húsboltja üzemel.

dolattal zárta a beszédét, hogy Darázs Árpád személye örökre összeköti őket, a Dél-Karolina Egyetem öregdiákjait és Jászberény polgárait.

Az ünnepségen a dél-karolinai Darázs-tanítványok alkalmi kórusa Thom Wood vezényletével három dallal is megörvendeztette a közönséget. Az öregdiákok olyan műveket választottak ki jászberényi szereplésükre, amelyek a Dél-Karolina Egyetemen Darázs Árpáddal együtt töltött éveikre emlékeztették őket. Műsorukat egy könnyedebb hangvételű számmal, a *Carolina in the morning* című énekkel kezdték. A Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusának repertoárjában szerepelt a *Deep River* című spirituálé is, amelyet mindig szívesen adtak elő. Ezúttal a jászberényi közönség is hallhatta ezt a híres művet az amerikai vendégek tolmácsolásában. A harmadik, utolsó műsorszám többek szemébe könnyeket csalhatott: a *This Land is Your Land* című hazafias dal volt az utolsó mű, amit Darázs Árpád Columbiában, Dél-Karolina Állam fővárosában, egy, az ő tiszteletére rendezett hangversenyen, de már nagybetegen, életében utoljára elvezényelhetett.

A megható zenei pillanatok után Pethő László, a Jászsági Évkönyv felelős szerkesztőjeként mondott beszédet. Darázs Árpád életének és életművének a kutatását Mizsei Béla egykori országgyűlési képviselő inspirálta. Az ő ötletét karolta fel a Jászsági Évkönyv, amelynek következményeként az elmúlt bő évtizedben számos tanulmány látott napvilágot az évkönyvben Darázs Árpádról Kiss Henriett tollából. Pethő László felsorolta Darázs magyarországi munkásságának több fontos állomását, külön kiemelve az 1955-ben megkapott Liszt-díjat, mely bizonyítja, hogy 1956 decemberében egy itthon is sikeres ember hagyta el Magyarországot. Ugyanő a jövőre előre tekintve fontosnak tartotta Darázs Árpád munkásságának, különösen a magyarországi életszakasznak a további kutatását.

A megemlékezésen jászberényi részről a Palotásy János Vegyeskar énekelt. A kórus korábbi karnagya, id. Bakki József még gimnáziumi énektanárként ismerte meg a fiatal Darázs Árpádot, és segítette őt mind emberileg, mind szakmailag a zenei pályára való felkészülésben. Darázs Árpádnak id. Bakki Józsefen keresztül a Palotásy Kórussal is jó kapcsolata

képaláírás

volt. A kóruskapcsolat, csakúgy, mint a Bakki családdal való személyes kapcsolat azután is megmaradt, hogy Darázs Árpád az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le. A jászberényi énekkar az emléknapon elsőként Erkel Ferenc *Éljen a haza* című kórusművét adta elő, majd magyar népdalokat énekelt Bartók Béla, Kodály Zoltán és Kallós Zoltán gyűjtéséből. A kórust id. Bakki József lánya, Bedőné Bakki Katalin vezényelte.

Az amerikai öregdiákok, kedves gesztusként, egy, külön erre az alkalomra készíttetett emléktáblát, és egy, szintén erre az alkalomra összeválogatott, Darázs Árpáddal közös fényképeiket tartalmazó fotóalbumot ajándékoztak Jászberény városának.
Az ünnepség végén a Lehel Vezér Gimnázium falán található emléktáblánál a Lehel Vezér Gimnázium, a Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusának öregdiákjai, a Jászsági Évkönyv Alapítvány és a Palotásy János Vegyeskar helyezett el koszorút.
Az ünneplők ezt követően átvonultak Darázs Árpád Korcsolya utcai szülőházhoz, ahol beszédekkel, énekkel és koszorúzással emlékeztek a ház nagy szülöttjére.

Kiss Henriett zenetörténész, a Darázs Árpád emléknap szervezője a kutatásáról, annak eddigi eredményeiről számolt be röviden. Darázs Árpád életének és munkásságának a kutatását a 2000-es évek elején bízta rá a Jászsági Évkönyv felelős szerkesztője. Az elmúlt közel másfél évtizedben tíz magyar nyelvű és két angol nyelvű publikációja jelent meg a jeles muzsikusról. Már a kutatás korai szakaszában sikerült felvennie a kapcsolatot a Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusának egykori énekeseivel. Ennek az egyre jobban elmélyülő kapcsolatnak köszönhetően valósulhatott meg Jászberényben a Darázs Árpád emléknap is. Kiss Henriett megköszönte Darázs Árpád öregdiákjainak, hogy sűrű budapesti programjuk mellett időt szakítottak arra, hogy ha csak rövid időre is, de ellátogattak egykori professzoruk szülővárosába.

A Dél-Karolina Egyetem Hangversenykórusának egykori tagjai Darázs Árpád szülőházánál is elénekeltek három számot, ezúttal Robert Neese vezényletével. Elsőként a *Dél-Karolina Egyetem Alma Mater* dala csendült fel az előadásukban. Ezután egy híres amerikai hazafias dal, az *America, the Beautiful* hangzott el. Befejezésül azt a dalt énekelték el a jászberényi közönségnek, amellyel Darázs Árpád özvegye, Piroska asszony kérésére egykori professzorukat búcsúztatták a temetésén: *May the Lord Bless You and Keep You*. Nehéz volt meghatódottság nélkül hallgatni ezeket a dallamokat.

A bensőséges pillanatok után az amerikai vendégek nevében Mary Ellen Sartori mondott beszédet. Jászberényi látogatásuk alkalmával eltűnődött azon, hogy milyen lehetett Darázs Árpádnak ebben a kisvárosban felnőnie, milyen gondolatok foglalkoztathatták, milyen álmokat dédelgethetett? A szónok biztos volt abban, hogy a fiatal Darázs Árpádnak nem jutott eszébe, hogy egyszer a Dél-Karolina Egyetemen fog tanítani. Pedig így történt. Darázs Árpád 1966-os egyetemi kinevezésétől az 1986-ban bekövetkezett halálig egy nagyszerű korszaknak a részesei lehettek Dél-Karolinában, egy olyan korszaknak, amelyet Darázs Árpád neve fémjelzett, és amely már soha többé nem tér vissza. Az amerikai öregdiákok jászberényi látogatásának célja az volt, hogy kifejezzék Darázs Árpád szülővárosában az iránta érzett szeretetüket és tiszteletüket.

A megemlékezés végén Jászberény Város Önkormányzata, Darázs Árpád dél-karolinai öregdiákjai és a Palotásy János Vegyeskar helyezett el koszorút a Darázs Árpád szülőházának falán levő emléktáblánál.

A hivatalos megemlékezések után a Szikra Galériába látogattak el az amerikai vendégek, ahol Szikra István mutatta be gyűjteményét a vendégeknek, és lehetőség nyílt egy kötetlen beszélgetésre is azokkal a meghívott magyar vendégekkel, akik még személyesen ismerték Darázs Árpádot, illetve segítették az emléknap sikeres megrendezését.
A Darázs Árpád emléknapról a helyi médiából értesülhettek a város polgárai. Május 19-én Kiss Henriett (Kiss, 2016) tollából jelent meg egy cikk a Jászkürt Újság hasábjain, amelyben a szerző felhívta a város lakosságának a figyelmét erre a különleges eseményre. Május 24-én és 25-én a Jász Trió Rádió Regionális híreiben, valamint Közéleti magazin című műsorában lehetett hallani azt az interjút, amelyet Kis-Némethné Király Éva (Kis-Némethné Király, 2016) készített Kiss Henriett szervezővel. A Jász Trió TV a Berényi Hírmondó május 26-i adásában számolt be a Darázs Árpád emléknapról, míg a Jászkürt Újságban a június 2-i számban jelent meg Kárpáti Márta (Kárpáti, 2016) cikke a megemlékezésről. A Redemptio című helytörténeti folyóiratban a 2016. augusztusi számban jelenik meg jelen sorok írójának a beszámolója (Kiss, megjelenés alatt).

A Darázs Árpád emléknap megszervezéséhez e beszámoló szerzője több személytől és intézménytől is segítséget kapott, amit ezen a helyen is szeretne megköszönni. Köszönet illeti a Darázs Árpád emléknap sikeres megrendezéséhez nyújtott segítségéért Nagy Andrást, Jászberény Város Önkormányzata Humán Erőforrás Bizottságának elnökét, Antics Istvánt, a Lehel Vezér Gimnázium intézményvezetőjét és helyettesét, Forgó Katalint, Kecskésné Szórád Juditot, a Lehel Vezér Gimnázium tanárnőjét, a helyi média munkatársait, Tóth Józsefet, a Jászkerület Nonprofit Kft. ügyvezetőjét, Baranyi Bélát, Hering Antalt és családját, Szikra Istvánt, a Szikra Galéria tulajdonosát. Külön szeretném megköszönni a szervezésben nyújtott segítségét édesanyámnak, Kissné Kohári Erzsébetnek.

A Darázs Árpád emléknap nagy élményt jelentett mind az amerikai vendégeknek, mind a rendezvényeket megtisztelő magyar közönségnek. Úgy gondolom, hogy jelentős esemény volt ez az emléknap a város életében, hiszen egyik nagy szülöttének és díszpolgárának az egykori egyetemi hallgatói jöttek el Jászberénybe azért, hogy megmutassák, milyen sokat kaptak ettől az embertől, és milyen nagy szeretettel és tisztelettel őrzik még ma is, 30 évvel a halála után az emlékét a földgolyó másik oldalán. Mi, jászberényiek, csak hálásak lehetünk ezért a dél-karolinai Darázs-tanítványoknak, és példaként állíthatjuk magunk elé azt a kivételes odaadást, amelyről az öregdiákok tanúbizonyságot tettek városunkban.

Végül álljon itt emlékül azoknak a Darázs-tanítványoknak a neve, akik 2016. május 25-én ellátogattak Jászberénybe: Marjorie S. Anderson, R. Jack Anderson, Audrey Sligh Brown, Gloria Heaton Clarke, Nancy Nash Collins, Wendi Berg-Humphries, Mellanie Jinnette, Karen Forster Martin, Sharon McElveen, Robert Neese, Roberta Riddle, Mary Ellen Sartori, Roslyn Teirney, Celeste Williams, Donna Johnson Williams, Janice Wilson és Thom Wood. A dél-karolinai Darázs-tanítványok búcsúzóul elmondták, hogy egy életre szóló, örök élményt jelent számukra ez a jászberényi látogatás.

Irodalom:

-Darázs Árpád emléknap. In: Jász Trió TV Berényi Hírmondó. 2016. május 26-i adás
-Kárpáti Márta: A zene hídja összeköt. In: Jászkürt Újság. Új évfolyam 5. év 22. szám (XXVIII./22.) 2016. június 2. 1. és 7. oldal
-Kis-Némethné Király Éva: Interjú Kiss Henriett szervezővel a Darázs Árpád emléknapról. Jász Trió Rádió. 2016. május 24. és 25. Regionális hírek, Közéleti magazin
-Kiss Henriett: Darázs Árpád emléknap. In: Jászkürt Újság. Új évfolyam 5. év 20. szám (XXVIII./20.) 2016. május 19. 7. oldal
-Kiss Henriett: Darázs Árpádra emlékeztünk. (A cikk előreláthatólag a Redemptio című folyóirat 2016. augusztusi számában fog megjelenni)
-McElveen Altman, Sharon: Darázs Árpád amerikai öregdiákjai Magyarországra készülnek. Fordította: Kiss Henriett. In: Jászsági Évkönyv 2015. 16-18. oldal

Mihályi Gábor–Soós Andrea–Szalay Tamás

TÖBB MINT PRODUKCIÓ

JÁSZOK – történelmi dal- és táncjáték

Lehet nevezni az alkotóelmék találkozásának, vagy a csillagok szerencsés együttállásának, vagy csak egyszerűen kitartó, profi és következetes munkának, de valami olyan összkulturális mű készül, ami mérföldköve lesz a jászok történeti feldolgozásának. Olyan kulturális alapmű, mely részben pótolja is azt a hiányt, amit a jászok integrálódó folyamatuk közben elvesztettek. Persze, nem hozza vissza az elvesztett nyelvet, vagy a magyarrá alakult múltat. Megerősíti viszont a jelenlegi jász nemzedék kitartó identitását.

Mihályi Gábor: Van egy gondolat, amely sokáig csak egy búvópatakként létezik az emberben, és egyszer csak előjön, előbukkan, vélhetően nem véletlenül. Én is jász vagyok. Hogyne gondolkozna az ember, hogy ennek a különleges és sajátos kis népcsoportnak az identitásával, annak megerősítésével foglalkozzon.

Soós Andrea: Mi már 2014 ősze óta dolgozunk ezen a produkción. Nagyon-nagyon büszke vagyok, hogy alkotóként, szervezőként, producerként részt vehetek ebben a munkában. A teljes társulat több mint 100 fő. Kitüntető Melis Lászlónak és Szűcs Editnek a részvétele a darabban, akik mindketten a Saul fia c. film alkotói stábjának a tagjai. Melis László a Jászok zeneszerzője, Szűcs Edit pedig a jelmeztervezője. Gondolom, ezzel is minden résztvevő érezheti annak a súlyát, milyen művészekkel alkothatunk együtt, és milyen színvonalas produkció készül.

Mihályi Gábor: A legfontosabb az, hogy társakat kell találni. Olyan alkotótársakat, akik képesek ezt az egész folyamatot végigvezérelni és a szükséges szellemi javaikat hozzátenni. Legyen az zeneszerző, koreográfus társak, szövegíró, vagy dramaturg. De ugyanilyen fontos a producer is, aki igyekszik megteremteni a hátteret, hogy a gondolatok valóban szárnyaljanak, ne pedig kis beteg madárként nekirepüljenek a zárt térnek.

Soós Andrea: A produkció nemcsak a jászoknak, a Jászságnak lesz különlegesen kiemelkedő nyári produktuma, hanem országosan is egy korszakalkotó műről beszélhetünk. Egy összművészeti produkcióról van szó. Találkozni fog az opera a népzenével, a kórusmű a digitális látványvilággal. Igyekszünk elsősorban a jász alkotók, a jász művészek tehetségét egész komplexen bemutatni.

Mihályi Gábor: Nem lett volna elég az, hogy én kitalálom, hogy a jászokról készüljön egy történelmi dal- és táncjáték, és emlékezzünk meg egy művészeti produkcióval, hagyományt teremtsünk, erősítsünk meg egy identitást, ha nem tudtam volna, hogy valóban kiváló művészeti csoportok és kiváló itteni és elszármazott művészek vannak a Jászságban. És itt a szólistákról is kell beszélni: Busai Borikáról, Kaszai Liliről vagy Turi Melindáról, Mizsei Zoltánról. Van ennek a kis területnek egyrészt történelme, hagyománya, és van egy nagyon erős művészeti potenciálja. Mindez sajátosan és szerencsésen összeállva könnyíti az én dolgomat és megteremti a lehetőséget. Mert lehetett volna ebből csak táncjátékot, vagy színházi előadást csinálni. De úgy gondolom, hogy a mai világban ez az összművészeti alkotás képes elsőként olyan erővel hatni, amely valóban méltó ahhoz a történelmi hagyatékhoz, amelyből mi jászok meghatározzuk magunkat, és méltó azokhoz a művészekhez is, akik részt vesznek benne.

A produkció egyik alapvetése, hogy nem a dokumentarista történelmi hitelességet veszi figyelembe, kikerülve a vitás kérdéseket és a megosztást, hanem a mondavilág misztikusságát és az ebből eredő hitvilág erősítette identitást.

Mihályi Gábor: Én ugyan jász vagyok, de a szunnyadó jász öntudatom az elmúlt évtizedek során nem kényszerített engem arra, hogy pontosan utánanézzek, hogy hogyan is van ez? Mik is vagyunk mi?
Hogyan és mi történt itt? Hogyan lehetett, hogy 600 év alatt egy Ázsiából származó nép elveszítette nyelvét, kultúráját, identitását, viseletét, szokásait és felolvadt a magyarságban? És mégis, ennek a múltnak a nyomai itt vannak közöttünk, én is érzem a bőrömön. Hogyan is tudunk ehhez hozzányúlni? Az előadás 14 jelentben mesél egészen a misztikus, történelmi múltú kezdetektől napjainkig. Előre mondom minden történelmet szerető jász kutatónak, hogy ez nem egy dokumentarista alkotás, hanem egy szabad művészeti alkotás. A történelmi múlt vitás kérdéseibe nem akarunk belebonyolódni. Mi a sok oldalról jövő vélemények valamilyen eredőjét szeretnénk bemutatni. Van egy nép, amely folyamatos konfliktusok árán vándorol végig a dél-orosz szteppéken, a Kaukázuson keresztül és egyszer csak megérkezik ide, a mai Magyarország területére. A következő jelenetekben történelmi szempontból már bátrabban fogalmazhatunk véleményt. Például a redempcióról, egy olyan fontos eseményről, amely a mi jász öntudatunk részét és alapját képezi.

A zeneszerzőt, Melis Lászlót magával ragadta a jászok szellemisége a 2500 évet végigölelő produkció zeneiségéhez.

Melis László: Beleástam magam és most ficánkolok ebben a dologban. Mai zene lesz, áthallásokkal. A komolyzenei zenészekből álló ensemble viszi a hátán a zene fő részét, de van benne népi zenekar, énekes szólisták, és nagy szerepe lesz a jászberényi kórusokból válogatott Jászok vegyes karnak is. Az egész darabon keresztül hallhatunk egy ismert magyar balladát különböző szövegekkel, amely összeköti, ívbe teszi az egészet.

A produkció igyekszik a jász tehetség bemutatására. Turi Melinda vagy Mizsei Zoltán operaénekesek kivételes tehetsége mellett számos szereplőt vagy kórustagot sorolhatnánk, akik külön-külön is büszkén felmutatható gyöngyszemei a kürt oltalma alatt élőknek.

Göbölös Ferenc, a jász Bölcsek egyike szerint ez a produkció emlékeztet bennünket arra is, hogy a múlt nem merülhet feledésbe.

Göbölös Ferenc: A múltat nem szabad elfelejteni. A múltra mindig vissza kell emlékezni, mert a múlt segít abban, hogy építsük a jövőt. Tanácsokat ad példákkal. A bölcsesség akkor fog kiteljesedni, ha megértetem a gondolataimat, más fogja eldönteni, hogy igazak-e azok a gondolatok.

Az énekes szereplők örömmel fedezték fel magukban az időnként megszunnyadó jász identitást, mely az elszármazottakban ismét felszínre hozta a szülőföld szeretetét, az itthon maradottakban pedig a lokálpatrióta érzést, s ezzel együtt az éneklés más-más dimenzióit, élményeit.

Mizsei Zoltán: Igazi Melis muzsika ez. Én, a Lacitól többfélét énekeltem már, a nagyon nehezen megtanulható kamaramuzsikától az oratórikus hangvételű művekig. De, ilyen munkánk még nem volt, főleg úgy, hogy én is színpadon leszek. Az az érzésem, hogy nagyon jó benne részt venni, és nagyon jó egy ilyen színpadi forgatagban benne lenni, énekelni. Ez nekem egy egészen új élmény.

A tánc. A tánc, melyben még a többi művészeti ágnál is nagyobb tapasztalata van a jászoknak. Nem véletlen, hogy a mi generációnkban a Kárpát-medence néptánc kincsét őrzik a lehető legszínvonalasabban a Jászság Népi Együttes tagjai, akik a Magyar Állami Népi Együttes táncosaival és meghívott koreográfusokkal együtt igyekeznek a kétszer 7 jelenetben együtt elmesélni népcsoportunk múltját.

*Kocsis Enikő***:** Jászberényben mindig jó lenni, a Jászság Népi Együttesben nagyon sok az ismerős. Olyanok is, akik már nem táncolnak, mert családos emberek, de jó látni azt, hogy mindig megújul a csapat. Itt, ebben a produkcióban is nagyon fiatal generáció szerepel. Ők azok, akik felnövekedtek, jó látni, hogy a korábban még ifiként táncolók ma már a felnőtt együttes tagjai. Nagyon szépen megállják a helyüket ebben a nem könnyű feladatban. Nemcsak az autentikus, hanem a táncszínházi részekben is, ahol a néptánc mozdulatokon túl olyan mozgáselemeket is beépítünk a koreográfiákba, amelyek a dramaturgiát, a történetet próbálják segíteni és a látványt emelni.

Fundák-Kaszai Lili: Számomra ez a mai nap nagyon nagy meglepetés volt, mert nem gondoltam volna, hogy ilyen erős energiák szabadulnak fel. Ez a közeg eleve meghatározó mindkettőnknek. Én itt nevelkedtem a Jászság Népi Együttesnél, Kristóf csak felnőtt korában csatlakozott, de ez nagyszerű lehetőség, hogy visszatérhetünk az anyaegyütteshez. Nagyszerű dolog olyan alkotókkal dolgozni, akik mestereink voltak, példaképeink: Szűcs Gábor, Mihályi Gábor, Fitos Dezső, Kocsis Enikő. A legnagyobb meglepetést ma a zene adta. Elképesztő, hogy amikor órákat gyakorolsz a próbateremben gépzenére, majd utána egyszer csak itt megszólal a zene, a kórus, a szólisták.

Fundák Kristóf: A mi műfajunkban ez a produkció egyedülálló lesz az országban és itt a Jászságban. A bemutató napja nagyon fontos pillanata lesz elsősorban a jászok, de minden érdeklődő számára is.

Soós Andrea: Egy alkotó mindig törekszik arra, hogy újat alkosson, új dolgokat fedezzen fel saját magának és a külvilágnak is. A produkcióban digitális vetített világ festi alá a látványt, és a színpadon egy minimális díszlet is meg fog jelenni, amelyeket én készítek, illetve tervezek.

Mi a célja a produkciónak? Ez csupán szórakoztat, vagy szeretne egy olyan kulturális bóját is elhelyezni ezen az idővonalon, amelyen haladunk az életünkben, és amelyre sok évtizeden keresztül visszaemlékezünk? Mit szeretne elérni ez a mű?

Soós Andrea: Itt a jász összefogásról is szó van. Amikor bekacsolódtam a munkába legfőképpen azok a gondolatok foglalkoztattak, hogy itt születtünk, ide tartozunk, akkor is, ha most máshol élünk, a gyökerek ide kötnek és összekötnek, valamit tehetünk magunkért, másokért, ami rólunk szól. Egyfajta összetartozást is kifejez, és az identitásunkat is növeli. Ez a fő mondanivalónk, ezt szeretnénk többféle művészeti eszközzel létrehozni.

A produkció, a jászok népcsoportján keresztül mutatja meg az egyetemes emberi értékek jelenlétét és fontosságát.

Mihályi Gábor: Ez az előadás, miközben a jászokról szól, egyben rólunk szól magyarokról, rólunk szól emberekről. Azokról a humanista értékekről, amelyek jegyében vélhetően a jászok is éltek, és ezért voltak képesek a mai napig fennmaradni. Ezek egyetemes emberi értékek. Én azt gondolom, hogy ez az előadás túlmutat ennek a kis területnek az értékrendjén, történelmén és kultúráján, miközben folyamatosan erre hivatkozik, de ez a világról és az emberről szól. Arról, hogy az ember gyökerek nélkül nem nagyon tud, nem nagyon képes létezni. Szükség van a gyökerekre, szükség van az összekapaszkodásra, szükség van a leveretésekből az újra és újra fölállásra, a hitre, az önbizalomra, az összefogásra, összekapcsolásra.

(Interjúrészletek a Jász Trió TV anyagaiból
Főszerkesztő, riporter: Erdei Gábor)

Facebook-napló 1.

(Részletek a Jászok – történelmi dal- és táncjáték hivatalos közösségi oldaláról.)

2015. október 13.
Megszületett a Jászok– Történelmi dal- és táncjáték oldala! Reméljük, sok közös élményben lesz részünk! Szeressétek, kövessétek fejlődését, terjesszétek!

2015. október 14.
„A Jászok– Történelmi dal- és táncjáték egy olyan összművészeti alkotás, amely sajátos és egyedi módon integrálja jelen korunk tradicionális és kortárs művészetének jelenségeit. Szuverén módon szól a tánc, a zene, a költészet, a képzőművészet segítségével mindazokról az egyetemes emberi értékekről, amelyek szellemében mi jászok is létezünk a világban.”
Mihályi Gábor

2015. november 2.
TUDTAD, HOGY ...
... egy 30 fős kórus is szerepel az előadásban?
László Virág: Az első kóruspróba megvolt! Különleges élményben volt részünk. Átérezhettünk valamit abból, amit a zeneszerző elképzelt. Nagy munka áll előttünk, de nagyon élvezzük minden percét. Ez a mű eleve sikerre van ítélve!

2015. november 17.
Kotta részlet premier!
TUDTAD, HOGY...
... a Jászok – Történelmi dal- és táncjáték zeneszerzője Melis László, aki már hónapok óta dolgozik a darabon?

2015. november 23.
TUDTAD, HOGY ...
... a Bölcsek szerepében a Jászság táncegyüttes alapító táncosai lépnek színpadra? Velük forgattunk a darabhoz.

2015. november 27. ·
Dolgozunk! Első kóruspróba…
Mária Thormanné Husznay: De JÓ volt!!! Már várom a jövő heti próbát! :) 💗

Jászok –Történelmi dal- és táncjáték 2 új fényképet töltött fel ebbe az albumba: „A kulisszák mögött” — itt: Hagyományok Háza.

2015. december 12. ·
Első énekpróbán a Magyar Állami Népi Együttes / Hungarian State Folk Ensemble táncosai és Rékasi Emese

2016. január 17.
Még 138 nap…

Jászok – Történelmi dal- és táncjáték 3 új fényképet töltött fel ebbe az albumba: „A kulisszák mögött”.

január 21.
Próbák, megbeszélések, interjúk…

2016. február 2.
A héten újabb izgalmas lépések: csütörtökön hangfelvételek készülnek a szólistáinkkal!

Jászok – Történelmi dal- és táncjáték megosztotta Magyar Állami Népi Együttes / Hungarian State Folk Ensemble bejegyzését.
február 4. · Gőzerővel készül a Jászok – Történelmi dal- és táncjáték.
Ma a jelmezterveket beszélte át Mihályi Gábor, a darab rendezője, Soós Andrea látvány- és díszlettervező, valamint Szűcs Edit jelmeztervező.
A Hagyományok Háza Stúdiójában pedig készül a hangfelvétel.

február 10. ·
TUDTAD, hogy...
... a Fölszállott a páva zsűritagjaként is jól ismert Kocsis Enikő és férje, Fitos Dezső koreográfusok is alkotótársaink? A mai próbán a Hagyományok Háza-ban általuk születnek új jelenetek a Magyar Állami Népi Együttes / Hungarian State Folk Ensemble táncosaival

február 13. ·
Még 111 nap …

február 16. ·
Olyan 75. évüket betöltött jász származású férfiakat és nőket keresünk, akik szívesen adják arcukat (fotójukat) a produkcióhoz. Kérjük, osszátok, minél több jászhoz elérjen, s hozzátok el a nagyszülőket, dédszülőket! Infók az alábbi bejegyzésben!

február 24. ·
Még kerek 100 nap!

március 6. ·
Köszönjük mindazoknak a Jászságban élő vagy elszármazott jászoknak a nagyon szép, gazdagító élményt, akik eljöttek a február 27-i fotózásra, filmezésre!

Jászok – Történelmi dal- és táncjáték, itt: Jászberény.
március 19. ·
Elkezdődött! Első egész napos összpróba… 💗

április 16. ·
Elkezdődött! 2. egész napos összpróba! 😊 💗 A több mint 100 fős társulattal!

Jászok – Történelmi dal- és táncjáték 3 új fényképet töltött fel — motivált.
április 27. ·
Megkezdődtek a ruhapróbák!

Jászok – Történelmi dal- és táncjáték: 😊 csodásan van.
április 30. ·
Harmadik egész napos összpróba a több mint 100 fős társulattal ON!!!
Ágnes Gallainé Krizsanics: Fantasztikus, ahogyan a képeken átsugárzik a dinamika!

Jászok – Történelmi dal- és táncjáték 7 új fényképet töltött fel.
május 18. ·
Apró kreatív jászokat díjaztunk! Témák: Mi jut eszedbe a jász szó hallatán? Mit gondolsz milyen lehetett a jászok őshazája? Hogy nézhettek ki őseink, milyen volt a viseletük? Képzeld el, hogy te vagy a darab jelmez- és díszlettervezője, készítsd el saját jelmezterveidet vagy az előadás díszletét, színpadképét! Rajzpályázat az egész Jászságban a produkció kapcsán.

Jászok – Történelmi dal- és táncjáték 4 új fényképet töltött fel — fantasztikusan van.
május 27.
Épül a színpad!!!
János Balogh: Lesz mit betáncolni
Koczkás György: Az igen! Ahogy ígérték. Már- már a monumentális jelzőt is kaphatja.

Jászok – Történelmi dal- és táncjáték megosztotta az eseményét.
június 2.
MÁR CSAK 1 NAP!!!!!!

2016. június 3. Premier

június 3.
„Rengeteg munkaóra, fáradság és elhullajtott hajszál mentén született meg ez a produkció, mégsem izzadságszagú. Friss és eleven, cseppet sem poros vagy avítt. Itt Jászberényben, ahol a közönség hajlamos azt hinni, minden a táncról szól, sikerült új arcot adni a táncnak. Kortárs köntösbe bújtak a legényesek és a körtáncok, az alkotók munkájának köszönhetően azonban senki nem fogja elvontnak, az autentikustól távol állónak titulálni a darabot.” Bővebben: http://tutihir.hu/index.php…

Soós Andrea 4 új fényképet töltött fel — büszke.
június 6. ·

Nagyot álmodtunk és megcsináltuk!!!

Köszönöm, Gábor Mihályi! Köszönöm a hosszú, kemény, kitartó, professzionális munkát az alkotótársaimnak, az előadóművészeinknek, minden közreműködő munkatársnak! Nagyon büszke vagyok a Társulatra! (itt nem sorolnám a több mint száz főt, de a honlapunkon és a helyszíni molinókon megtettem :) És ne feledjétek: folyt. köv.!) Köszönet a támogatóknak, mindenkinek, aki hitt bennünk!!! Köszönet a lelkes nézőknek!

Károlyné Csóka: Ilyen szépet még soha nem láttam. Én is megnézem még egyszer a lányommal, majd szeptemberben a MÜPÁ-ban. Szívből gratulálok az alkotóknak, akik megálmodták és megvalósították ezt a gyönyörűséget. Minden elismerés az összes résztvevőnek, akik szívüket-lelküket beletéve csodálatos, emlékezetes, profi produkcióval ajándékoztak meg.

Dobákné Szórád: Nagyon jó volt, lenyűgözött, megnézném még egyszer!

Julcsi Pozsonyine: NAGYON JÓ ÉS SZÉP ELŐADÁS VOLT. GRATULÁLOK MINDENKINEK! REMÉLEM, LESZ TOVÁBBI ELŐADÁS!

Suszter Zsolt: Mindenkinek teljes szívemből gratulálok! Büszke vagyok rátok, mosolyt csaltatok az arcomra, sőt boldog voltam, hogy ott lehettem személyesen Jászberényben. Nagyon jól éreztem magamat végig, figyeltem és csak mosolyogtam. Felejthetetlen élmény volt, meg szeretném köszönni nektek. Támogattátok a szegényeket, sérülteket, enyhén fogyatékos felnőtteket és gyerekeket. Nagyon remélem, ezzel a táncelőadással sok városba el fogtok menni. Azt kívánom, folytatódjon tovább! Még, még, még, ennyi nem elég. :) :)

Corradi Sárközy Tünde: Mindenesetre ez maximálisan igaz állítás, mivel ez a mélyreható és magával ragadó produkció megállná a helyét a világ bármely pontján és színpadain egyaránt! Erről a nagyszerű előadásról csak szuperlativuszokban lehet beszélni, mivel ezen produkció rendkívüli és kiváló műalkotások egyike a magyar produktumok palettáján! A ruhák, kosztümök is abszolút a jelmeztervező kiváló munkáját dicsérik! Mindenképpen érdemleges, hogy a jövőben ennek további folytatása legyen! Minden Jót!

Zsuzsanna Pecha: Ott voltam a premieren és ott leszek a záró előadáson is. Büszke vagyok a lányomra, aki a kórus tagjaként részese lehetett ennek a csodának.

Corradi Sárközy Tünde: Valóban csoda társulat! Remek volt az előadás, ha még lehet fokozni, másodszorra még jobban tetszett :-) Még harmadszorra is szívesen megnézném :-) A legnagyobb elismerésem az egész társulatnak, rendezőnek, zeneszerzőnek és még sokaknak, akik ebben részt vettek. És nem utolsósorban a városnak, hogy a színpadot alkalmassá tették erre!!!
Horacekné Szalóki Anett: Köszönöm az élményt, amit ez a „nagy család” nyújtott! (Sajnálom, hogy csak egyszer tudtam megnézni.) Minden elismerésem a produkció résztvevőinek, alkotóinak! Turi Melinda, BÜSZKE VAGYOK RÁD!!!! Sok sikert kívánok Mindenkinek, kívánom, legyen folytatása, mert világszínvonalú mű született! GRATULÁLOK!!!!
Györgyné Horvàth: Gratulálok sok szeretettel, elismeréssel, fantasztikus élmény volt !!!!!!!

Zsuzsanna Csikós: Megszületett a csoda, köszönjük.
Károlyné Csóka: Életre szóló élmény volt. Köszönöm.

<u>június 15.</u>
„Nagyszerű élmény!
Gábor Mihályi zseniális rendezése és koreográfiája.
Melis László pazar muzsikája.
A bravúros zenekar, táncosok, énekesek, gyerekek ...
És mindezt megszervezni, összehozni ... Soós Andrea remekelt! Több mint 100 boldog ember a színpadon ... Több mint 1000 boldog ember a nézőtéren ... Gyönyörű este!” Szinetár Miklós
Ilona Oláhné Farkas: Szinetár Miklós minden szavával egyetértek!!! Ez a mű – egy remekmű!!!

Facebook – napló 2.

(Részletek a TÁRSULAT zárt csoport bejegyzéseiből.)

<u>Soós Andrea</u>
<u>március 17.</u>
Kedves Kollegák, Alkotók, Művészek!
Létrehoztam ezt a zárt csoportot, belső infók, óhajok-sóhajok, kérdések, válaszok, élmények ... megosztására!

<u>Mária Thormanné Husznay</u>: boldog.
<u>március 20.</u> · <u>Jászberény, Jász-Nagykun-Szolnok megye</u>
Döbbenetes hatású volt a tegnapi első összpróba!
Le a kalappal mindenki előtt, és nagy-nagy KÖSZÖNET!
Tóth Éva: Egyetértek! Felkorbácsoló, megható, felemelő – ez mind egyben.

<u>Soós Andrea</u>
<u>március 20.</u>
Köszönöm MINDENKINEK a tegnapi kitartó fegyelmezett munkát és a szórakoztató estét! A társulat összeállt! A mű együtt megszólalt és megmozdult. Csodálatos érzés!

<u>György Csillik</u>
<u>március 25.</u>
Kedves Mihályi Gábor!
Boldog névnapot kívánok magam és kórustársaim nevében!
Persze szeretnék reagálni az első összpróba után, a kórusnak írt soraidra!
Tudjuk, hogy azt is megmondanád keményen, ha valami nem tetszik, ezért jelentősek a soraid.
Jólesik, ha az embert dicsérik, mert motiválja az érintetteket. Nem szabad elszállni sem, mert a tegnapi próba megint követte az eddigi gyakorlatot. Zeneszerzőnk, Karnagyunk, újra

meglepett minket, most egy csodálatos Requiem-mel. Örömmel és lelkesedéssel zajlott a próba, gyönyörűen haladtunk. A végén „össze is énekeltük”, ami tényleg a jó munka eredménye. Feltöltődve mentünk haza a próbáról.
Nektek meg mi gratulálunk a közös próbán bemutatott tánchoz, mert ilyen közelről látva a teljesítményeteket, szenzációs élmény volt. Csak így tovább!

György Csillik
április 17.
A tegnapi összpróba újra frenetikus volt. Nem véletlenül tört ki az öröm és taps a végén belőlünk. Csodálatos, hogy magától értetődő volt mindenkinek a maximum odaadás.

Éva Bathó
május 7.
Ez is egy dolgos hét volt, végre péntek! Szombaton reggel nem kell korán kelni, végre alhatok! Bepótolhatom a napok óta felhalmozott alváshiányom (ebben nagy szerepe van a kínzó allergiának is, de most nem ez a téma) .... és akkor hajnalban arra ébredek, hogy 30 torokból zeng a fejemben: Mária Teréééééziaaaaaa! és közben látom Drága Zeneszerzőnk cinkos mosolyát is, miközben vezényli, ezerhétszáznegyvenöt május ha-to-dikán kelt pri-vi-legi-á-lis okkkklevele...hát kell ez nekem? IIIIIgen!

Erzsébet Kisné Csordás
május 23.
Kedves Dalostársaim! Tegnap, a próba utáni zsíros kenyér-partin volt alkalmam hosszasabban beszélgetni három ifjú táncos fiatalemberrel az Állami Népi Együttes tagjai közül. Szó esett sok mindenről, de egy megjegyzésük végtelenül jólesett és nagyon büszkévé tett – azt mondták, hogy óriási töltést ad nekik a mi énekünk. Én meg megerősítettem, hogy nekünk meg az ő táncuk. Így lesz egymást erősítő energiák gyűjtőhelye ez a darab – ami abszolút érezhető minden egyes próbán –, és egészen biztosan érezhető lesz majd az előadásokon is! Csodálatos érzés része lenni annak a folyamatnak, ahogy idegenekből munkatársakká, jó ismerősökké, s talán néhányan barátokká is válunk! Köszönet mindenkinek, akinek a legkisebb része is van ebben!

Soós Andrea
június 1.
Kedves Társulat! Mivel Ti nem látjátok magatokat kívülről, írom: csodálatosak voltak a ma esti jelenetek, isteniek vagytok!!! Nem is találom a szavakat... talán aludni kellene... 😊

Erzsébet Kisné Csordás: Hajnalban talán valóban inkább aludni kellene ....:-) Amúgy abszolút értem, hogy nem tudsz, és szerintem sokan vagyunk így vele, mert többen csak sokára tudunk lenyugodni a próbák után. Nagyon köszönjük a visszajelzést, ránk fér, mert mi kórustagok különösen nem tudjuk felmérni az együtt-hatást! KÖSZÖNJÜK, nagy lökést adnak a szavaid!

Erzsébet Kisné Csordás
június 1.
Személy szerint én még soha nem voltam részese ekkora méretű produkciónak mint a Jászok. Próbáról-próbára, sőt, most már estéről-estére látni, ahogy alakul, finomodik a jelenetsor, a zene, a mozgás, az ének. S ugyan a „mélyben”, azaz hátul a színfalak mögött bizony jelen van a vita, a bosszúság, a felcsattanó indulatok, az értetlenkedés is – a végső cél azonban mégis összeköt mindenkit: hogy ez az egész a lehető legjobb legyen, hogy megmutassuk annak, aki látja, és megmutassuk önmagunknak, hogy erre is képesek vagyunk! Nagyon büszke vagyok arra, hogy részt vehetek benne! :)

Erzsébet Kisné Csordás
június 1.
Mi, „civilek”, akik „csak” énekelünk, minden alkalommal leesett állal figyeljük a táncosaink teljesítményét a színpadon – bármelyik együtteshez is tartozzanak eredetileg! Nem is igen találunk szavakat arra a heroikus munkára, ami ebben benne van – ezt sokszor megbeszéljük a dalos társakkal! Tudom persze, hogy ez a dolguk, erre szerződtek, ez az életük – (hiszen, aki ...-nak áll, az ne csodálkozzon, ha...ugye?) – de AKKOR IS ESZMÉLETLEN MELÓ! És persze hihetetlenül látványos és lehengerlő a végeredmény! Csodállak Titeket fiúk, lányok!
😊

Tóth Éva: Teljes mértékben egyetértek. Minden egyes este kellemes borzongással, sőt, csodálattal nézem és hallgatom, mintha csak először lenne benne részem. Hihetetlen fegyelemmel, mégis mosolyogva, sokszor humorizálva, összhangban a zenével, énekkel, egymással dolgoznak, mégis úgy, hogy ez ne munkának, hanem szórakozásnak, szórakoztatásnak tűnjön – és az is! Mi pedig fáradtan, mégis élvezettel nézzük, és veszünk részt benne, újra és újra...

Erzsébet Kisné Csordás
június 3.
Amikor az ember egy ilyen varázslat után, mint a tegnap este volt, hazajön és szembesül a poros nappalival, a szennyes ruhakupaccal, a mosatlan edényekkel, a gyomos kerttel, a nyíratlan fűvel ... nos, az elég kiábrándító tud lenni! És akinek még az óra is csörög hajnalban ...! Hát csoda-e, ha visszavágyunk a színpadra????? 😊

Tóth Éva: Itt ülök egy kupac jelenléti ív fölött, és közben „Alsó szép ég, felső kék ég…” :) lesz ebből bér valaha?
Otthon meg kellene még egy fotel a ruháknak, mert kettő már tele van; de megéri! Hiszen minden éjszaka mulatunk :)

Melinda Turi: Ugye, ugye!!!?? Pedig milyen sokszor szembesül az ember azzal, hogy „Neked könnyű, mert azt csinálod, amit szeretsz”... EZ ÍÍÍGY VAN!!!! … csak itt a háttér, amit írsz Te is, az ember „civil” élete… Amit bizony időnként brutál nehéz utolérni … Kaja, tiszta ruha semmi, elintéznivalók, szennyes, kupi, kosz meg csak gyűlik… Mégis hulla fáradt a

tested, az agyad, és a lelked beszippantja a produkció, ami épp készül… de légy odafigyelő, kedves, gondoskodó anya és szülő... Hát, ilyen „könnyű” a művészek élete!!!! 😉
(csak erről nem szoktunk beszélni 😄)

TOI-TOI ESTÉRE MINDENKINEK!!!! 💖💖

Erzsébet Kisné Csordás
június 3.
Kedves Mindenki! Ma dolgom volt a városban, ahol több ismerősömmel is összeakadtam, akik látták a tegnap esti főpróbát. MINDENKI (még a legszkeptikusabbak is) SZUPERLATÍVUSZOKBAN BESZÉL RÓLA! :-) :-) :-) Még sms-eket is kaptam, magasztaló tartalmakkal! Aztán még a munkahelyemre is beugrottam, „begyűjteni” a babérokat! Sikerült! A fiatalok fürtökben lógtak rajtam és folyamatosan rajongtak az előadás miatt. A kollégáim teljesen odavannak tőle! MINDENT dicsértek: a táncot, a zenét, az éneket, a jelmezeket, az egész látványt! Pedig ezt ma még űberelni fogjuk! Apropó, itt az idő, megyek készülődni! Viszlát, hamarosan!:-)

György Csillik
június 4.
Kedveseim! Örültem a szombat estének, mert nem éreztem kevesebbnek, mint a premier előadást! Gratulálok minden társulati tagnak. Még mindig nagyon tetszik a ZENE. MELIS LÁSZLÓ csupa nagybetűvel, köszönjük! A többiek érdemét nem csorbítva írom e sorokat. Kíváncsi vagyok Mihályi Gabi „intelmeire” holnap, vasárnap?

Erzsébet Kisné Csordás
június 1.
Nem tudom, mennyire van helye ezen a fórumon a legbensőbb énünkről beszélni – én most egy picit mégis ezt szeretném tenni – bocsássatok meg érte! (Legfeljebb haragos arcot kapok lájk helyett – na, bumm!) Szóval: amikor elvállaltam, csak azt éreztem, hogy nekem valami miatt nagyon részt kell ebben vennem. Nagyon tetszett a téma, izgatott a kihívás, izgalmas (bár első hallásra néha kissé riasztó) volt a zene. És bár tudtam, hogy fizikailag nehezen fogom bírni, ismervén egészségi állapotomat – semmi pénzért ki nem maradtam volna belőle! Kíváncsi voltam, le tudom-e győzni önmagam, fel tudom-e áldozni a szabad időm jó részét, bírom-e lelkileg a nyomást, az elvárásokat, meg tudom-e jól tanulni az énekeket, mit várnak el tőlem a színpadon és meg tudok-e annak felelni… – és egyáltalán: mi az ördögöt keresek én itt? Aztán rájöttem: EGY MEGTISZTULÁSI FOLYAMAT RÉSZE VAGYOK. Mindenkinek megvan a maga története persze, de a személyes ismerőseim tudják, hogy nekem az elmúlt két év bőven tartogatott tragédiákat. Úgy érzem, ezeket most, így tudom feldolgozni, ezután könnyebb lesz továbblépni, tovább élni, új célokat találni, s azokat megvalósítani. Mintha mázsás súlyok szakadnának le rólam! Esküszöm, még mozogni is könnyebben tudok! Ezer köszönet Melis Lászlónak a zenéért – olyan mélységeket szakít fel bennem, amelyekre nem is gondoltam, hogy vannak! És amikor ott vagyunk a színpadon és mindnyájan együtt küzdünk egy fantasztikus célért, akkor olyan energiák szabadulnak fel és el, amelyekről eddig halvány sejtelmem sem volt! Sokat sírok

mostanában, amikor nem látja senki – a sebek feltépődnek ÉS kitisztulnak! KÖSZÖNET ÉRTE MINDNYÁJATOKNAK! 😊

Erzsébet Kisné Csordás: Ternyák Csaba egri Érsek Úr köszöntő beszédéből: „az egyszeri plébános egy hosszúra sikerült mise után: Mit is mondhatnék még nektek? Mire a hívek: Az ament atyám, az ament!”

Madarász Lajos
június 7.
Nem tudom, ki, hogy van ezzel, de nekem jólesett a tegnapi pihenőnap. Viszont ma már alig várom, hogy amikor felhangzik a „Hortagitesz ata”, a hideg végigfusson a hátamon! Szerintem nem lesz ez másként egész szombatig!! Hatalmas élmény és megtiszteltetés ebben a csapatban színpadra állni!

Erzsébet Kisné Csordás
június 10.
Amikor a színpad mögött spontán – kabala – szertartások alakulnak ki: egy ruhaigazítás egy jelenet előtt, egy kötelező összenézés egy másikban, előadás előtti feszkólevezető bohóckodás (ami után hótt’ komolyan kéne színpadra vonulni!) –- nos, akkor azt hiszem, nem csak szertartások alakulnak ... :-) És én ettől nagyon boldog vagyok! :-) Jó éjt mindenkinek! Holnap (azaz ma) veletek ugyanott!

Erzsébet Kisné Csordás
június 11.
És így az utolsó előadás előtt hosszan visszanézek.....és hagyom folyni a könnyeimet, míg senki sem látja - hogy aztán este, előttetek már csak nyelni legyek képes.....ha ugyan sikerül!
Richárd Kökény: …énekelni is kell...! Hahóóó...!
Majd utána nyelünk mindent, ami folyik…! :)

Soós Andrea
június 11.
Ma este vendégeink voltak Szinetár Miklós és Hámori Ildikó. A darab és a körítése lenyűgözte őket (is 😊)!

Gábor Mihályi: Így van, a tanár úr vagy tízszer elmondta, hogy REMEK! 😂
De azért nemcsak a kerítés, hanem a „ház” is remek!
Soós Andrea: Csak útközben is vagy 10x gratulált Szinetár Miklós, már zavarba ejtő volt lereagálni. És kimondta: „Jásznak lenni, magyarnak lenni, embernek lenni!”

Erzsébet Kisné Csordás
június 11.
Van a mi darabunknak egy számomra különösen szívszorító jelenete (a színpad mögül látom): amikor a király hadba hívja a jászokat, az asszonyaik próbálják visszatartani őket, hol erővel, hol öleléssel, de persze nem lehet, mert A FÉRFI győzni akar! És amikor már teljesen

reménytelen, akkor az asszonyok odagyűlnek a vízoltár köré, a férfiak pedig még utoljára hosszan visszanéznek, hogy aztán végleg elmenjenek győzni, vagy meghalni – az a pillantás.....! Minden alkalommal lúdbőrös lesz a hátam és nyelem a könnyeimet!

Madarász Lajos
június 10.
4 órától már megint képtelen vagyok bármi másra figyelni mint az estét várni, hogy megszólaljon a zene és elinduljon felfelé a függöny. Ha ezt nekem valaki a premier után vagy akár a múlt hétvégén mondja, akkor kiröhögöm! Akkor inkább leküzdendő feladat volt a hátralevő 6-7 előadás. Mára addikció. Ez a cucc függőséget okoz!!!
Sándor Koczka: Jó anyag!
Krasnyánszki Erika: Egyenesen magunkba szippantjuk!!!! 🖤

Madarász Lajos
június 10.
Ma délután láttam a Jász Trió TV 10 perces összefoglalóját a Jászok premierjéről. Az összeállítás kiváló és egyszerűen nem tudom magam túltenni azon a hatáson, amit rám gyakorolt az itt megjelenő jelenetek látványa, és a hozzájuk fűzött kommentár. Aki ismer, tudja, hogy nem vagyok szentimentális alkat, és azt is, hogy nem vagyok a nagy szavak embere. De a magamon tapasztalt emocionális reakció következtében meg kellett állapítanom, hogy a produkció adta élmény-zuhatag örökre, elválaszthatatlanul beépült a lelkembe, és biztos vagyok abban is, hogy nem csak az enyémbe. Hatalmas köszönet azért, hogy részese lehettem/lehetek. Ha e mondandóm csöpögősre sikeredett, hát nézzétek el, de így érzek.
u.i.: Ti, akik profi művészként, alkotóként rendszeresen éltek át hasonlót, hogy tudjátok elviselni ezt??!! Vagy egy idő után megszokja az ember?? 😊

Soós Andrea: Lajos, ez nekünk – azaz a saját nevemben beszélek–, nekem is nagyon különleges és egyszeri, katartikus élmény. A Jászok – történelmi dal- és táncjáték teljes útja a kezdetektől számomra is új feladatokat, kihívásokat rejtett, melyek folyamatosan alakultak. Első perctől hittem benne. A sok találkozás, megbeszélés, harc, küzdés, buktatók, felállás és öröm ... pontosan, mint a darabban ... 🖤 ügy
Richárd Kökény: Lajos!
... a szentimentalizmusnak eljött az ideje …!!! 😊

Tóth Éva
június 12.
Vége van hát ... legalábbis ennek a tíz előadásnak.
Napok óta gondolkodom rajta, írjak-e erről? Aztán ma reggel, úgy 11 óra táján eldöntöttem: leírom.
Nagyon nagy sikerünk volt, ezt megtapasztalhattuk, és tudom, ilyen köszönetet nagyobb díjkiosztó gálákon szoktak mondani, én itt is megteszem.
Köszönettel tartozom a férjemnek, aki helyettem vásárolt be néha, sőt, hétvégén főzött is. Türelmes volt hozzám, és minden fellépés után megkérdezte, hogy sikerült, milyen volt?
Gyermekeimnek, akik már felnőttek ugyan, mégis elhanyagoltnak éreztem őket. Édesanyámnak, aki csak annyit látott belőlem, hogy reggel korán elrohanok dolgozni, aztán délután átöltözöm, elrohanok, reggelre mégis odakerül valahogy az aznapi gyógyszeradagja az asztalára.
Munkatársaimnak, akik elviselték ásításaimat, hangulatingadozásaimat, dúdolgatásomat ... és egyébként nagyon megdicsérték a produkciót. A főnökeimnek, akik elengedtek korábban, és kezdhettem később – csak a bérszámfejtés, bevallások elkészüljenek időre :) A szomszédoknak is, akik „ránéztek" édesanyámra, amikor nekem nem volt időm.
Mindenkinek megköszöntem természetesen élőszóban is. Hatalmas élményben volt részem az elmúlt hetek alatt, de én az a típusú ember vagyok, aki később dolgozza fel az átélteket. Mindenkinek köszönet érte, hogy részt vehettem benne.
További minden szépet és jót mindannyiunknak, és sok ölelés! 😊

Madarász Lajos
június 14.
Még egy rövid utózönge: 20 éves fiam, aki– enyhén szólva – különösebben nincs oda a színpadi és úgy általában a művészeti produkciókért, szintén megtekintette a szombati záró előadást. Utána annyit mondott, jó volt, tetszett. Mivel hétfőre egy elég komoly vizsgára készült, szűkszavúságát betudtam ennek. (Amúgy sem a szavak embere.) Adalékként még el kell mondjam, hogy a premier után elmondtam neki, hogy a Víz utcai fogadás megnyitásakor mit nyilatkozott a produkció bankvezér támogatója. (Aki ott volt emlékszik, aki nem, annak inkább nem ismétlem meg. :-)) Tegnap, sikeres vizsgája után hazafelé tartottunk az autóban, mikor – csak úgy, in medias res – váratlanul megszólalt: „Egyébként annak ellenére, hogy én nem nagyon bírom az ilyen színpadi dolgokat, még nem telt el 10 perc, de ugyanazt gondoltam mint a bankvezér szponzorotok. Elsodort." Másoktól hallott sok-sok szuperlatívusz után, számomra ez volt a legnagyobb dicséret, amit a produkció kaphatott! 😊

Soós Andrea
június 14.
Kedves „Nagy családom"! A focival most nem venném fel a versenyt :), fáradt is vagyok nagyon ... szomorú látvány volt tegnap a szabadtéri üresen, lógó vezetékekkel, árválkodó pár kottaállvánnyal ...
Varázsoltunk. Hiányoztok. Jelentkezem.

Sárközi Márti
június 13.
Sziasztok!
Most biztos kikapok Patriktól, mert nem szereti, ha beszélek róla ... Pláne azt nem, ha a könnyeiről tudnak ... Vállalom 😊
Nos, szombat éjjel, amikor a kimerültségtől meggyötörten, nagy könyörgések árán elindultunk haza, majd a Víz utcában beszálltunk az autóba, az én drága gyermekem olyan zokogásban tört ki, hogy megijedtem. „Anya, nekem egész este fájt a fejem, mert bennem volt ez a feszültség! De nem akartam sírni, mert nem akartam, hogy lássák. Én nem akarom, hogy vége legyen, nekem annyira hiányozni fog! « És csak sírt..... Én az ő nevében köszönöm, hogy 10 évesen ezt az élményt átélhette, hogy ott lehetett. Köszönöm Norbert Busai-nek és Zsuzsanna Busai-nak, hogy megtanították táncolni, és rá gondoltak, amikor egy „Kisfiú"

kellett a Jászokba. Én pedig szülőként köszönöm, hogy láthattam a gyermekem a színpadon. Képzeljetek, szombaton már úgy néztem végig, hogy nem csak Patrikra szegeződött a tekintetem. 😊 Egy csomó dologra rácsodálkoztam, jé, ez is volt eddig is a színpadon? Szép napot, szép hetet! Patrik anyukájaUi. Bocs még egy dolog eszembe jutott.... Patrik egy aranyköpése. A záró bulin sörös pohárból itta a Fantát (ha már alkoholt nem ihatott). Nézi a sörös poharat, majd megszólalt: „Anya, ha sok pénzem lenne, megvenném az Arany Ászokot és elnevezném Arany Jászoknak!" :)

Madarász Lajos: Köszi, hogy leírtad. Gondolom, hogy véleményemmel a társulat többsége egyetért, hogy mindvégig bámulattal követtük a két gyerekszereplő hihetetlen fegyelmezett és profi kitartását, ami bármelyik felnőttnek a becsületére válna. Nyugodtan megmondhatod Patriknak, hogy a kórusból a nagydarab szakállas bácsi is sírt, amiért vége lett! Gratulálok a fiatokhoz és további sok sikert!

Gábor Mihályi: Azt hiszem, mi felnőttek is „kóválygunk" még néhány napig a hirtelen támadt ürességben.

Mária Thormanné Husznay: Nekünk nincs megállás, mert még 4 fellépésünk lesz a közeljövőben a CNÉ-vel. A lelkünk pedig feltöltődött azzal a sok széppel és feledhetetlen élménynyel, melyeket ettől a fantasztikus produkciótól kaptunk. 💙
Erzsébet Péterné Varga: Tegnap néztük állandóan az órát és behelyettesítettük a történéseket. Most fel a függöny..... finálé.

Madarász Lajos: Erzsébet Péterné Varga, pont ugyanígy tettem én is. Sőt, még ma is nézem az órát.

Erzsébet Kisné Csordás: Nekem is elvonási tüneteim vannak…

György Csillik: Igen! Ők voltak, a két gyermek a legnagyobb hőse ennek a produkciónak, gratulálok Nekik! Nemcsak ők, hanem mi is és én is elérzékenyültem, hogy valami nagynak vége van, de NINCS VÉGE! Lesz még előadás és készül hang és videófelvétel. Vissza lehet idézni a történteket. Sőt! A videón látjuk majd azt, mit is csináltunk közösen. A fotók már több esetben ledöbbentettek azzal, hogy mit lát a közönség. Mi ebből még nem láttunk semmit. Ez is eljön. Szóval ezt nem veheti el senki, ezt mi csináltuk és büszkék lehetünk rá. Kedves Patrik és Borika, még sokszor könnyezzetek hasonló produkció végén. További sikereket!:)

Erzsébet Kisné Csordás
június 20.
Sokáig töprengtem, hogy a látványon, a zenén kívül mi fogott meg még annyira ebben a darabban engem. Aztán arra jutottam, hogy a férfi és a női sorsok, erők, energiák olyan klasszikus értelmezése és formába öntése ragadott meg és sodort el teljesen, amellyel a hétköznapi életben már ritkán találkozni. És, hogy mennyire hiányzik, az ilyen rettentő intenzív hatásra derül csak ki. Az a tartás – fizikai értelemben, látványban –, ahogy ezek a lányok, fiúk mozogtak a színpadon, valami olyan mélyen lévő húrokat pendített meg az én lelkemben, hogy néha alig

kaptam levegőt! Igen, ez lenne a dolgunk, ez lenne az igazi: a NŐ védje a férfit és harcoljon érte, a FÉRFI védje a nőt és harcoljon érte, EGYÜTT tegyük, amit kell és ne egymás ellen! Legyünk büszkék magunkra és egymásra, álljunk ki egymásért, de, ha kell, engedjük el és törődjünk bele, hogy más az útja. Senki se mondta, hogy könnyű, csak azt, hogy így érdemes! CSAKIS ÍGY! ÉS SOSE FELEJTSÜK EL, HOGY HONNAN JÖTTÜNK! Mert gyökerek nélkül egyetlen fa sem élhet. Jó éjt mindenkinek!

Soós Andrea
július 4.
Sziasztok! Furcsa dimenzió az idő! Tegnap, amikor tudatosult bennem, hogy csak 1 hónapja mutattuk be a darabot, akkor indult az előadás-sorozat, egyszerre közelinek és már távolinak is tűnt... Végtelenül hálás vagyok, hogy a produkció minden időszakát a legmélyebb intenzitással éltem és élhettem meg. Veletek együtt!
Életem egyik legszebb szakasza!
Erre csak ráerősített ma, ahogyan összegyűjtöttem a megjelent kisfilmeket a honlapunkra, és bele-belenéztem, újabb pillanatokat, gondolatokat lelve, hallva…

Kiss Judit Ágnes: Hét mondat

Nagy tudás, mit rád hagyok:
Kővel, fával egy vagyok,
Nekem fáj, mi bennük sajog.
Értem, mit a víz beszél,
Hallom, miről szól a szél,
Vagy a tündér merre lépdel,
Egy vagyok hét nemzedékkel.

Vagyok fiam és apám,
Nagyapám és unokám,
Dédnagyapám, dédunokám.
Akár bűnös, akár hős,
Együtt utód és az ős.
Hat nemzedék fenn ragyog,
A hetedik én vagyok.

Vagyok lányom és anyám,
Nagyanyám és unokám,
Dédanyám és dédunokám.
Bármit tettek, én tettem,
Sosem leszek egyetlen.
Hatan látják, merre mész,
Hét nemzedék egy egész.

Papp Izabella

„SZÍVVEL FESTEK, ÉS EZ OLYKOR MEGÉRINT MÁS SZÍVEKET IS”[1]

Beszélgetés Szécsi Valéria festőművésszel

A könyveknek megvan a maguk sorsa – tartja a régi mondás. Igaz lehet ez a képekre is. Egy festmény megható története nyomán kértem meg a beszélgetésre Szécsi Valéria jászboldogházi származású festőművészt. Régóta ismerjük egymást, több kiállítását láttam, de most kicsit bepillanthattam abba a különleges világba, amely egyaránt jelent sok örömet, sok szenvedést, vívódásokat, kételkedést és bizonyosságot – egy művész világába.

– Ez év májusában Gyökereink címmel kiállítás nyílt Jászboldogházán, ahol három munkád szerepelt. A budapesti kitelepítés 65. évfordulójára rendezett ünnepségen a meghívottak is megtekintették a kiállítást. Az egyik egykori kitelepített, Kultsár Szabolcs felesége csak állt a Gyökerek című festményed előtt, mozdulni sem tudott, láthatóan magával ragadta a látvány. Többször elmondta, neki szüksége van erre a festményre, mindenképpen szeretné megvásárolni. Kérlek, folytasd innen a történetet.

– Zsuzsa felkeresett Szegeden a személyes találkozás miatt is. Előtte megnézte a velem készült videót az interneten,[2] és azzal kezdte, hogy ő éppen úgy volt ezzel a festménnyel, mint én a Mesterem[3] festményével: földbe gyökerezett a lába – stílszerűen, hiszen a kép egy fa részletét ábrázolja –, és nem tudott szabadulni tőle. Amikor átadtam neki a festményt, magához ölelte, szorította, mint egy édes gyermeket, és potyogott a könnye.

– Nem ez volt az első eset, hogy sírásra késztetett valakit az alkotásod.

– Emlékeimben kutatva, három embert már biztosan megríkattam a képemmel. Az első édesanyám volt, akit megajándékoztam egy templombelsőt ábrázoló szénrajzzal. Az ő kérésére szerepelt ez a kép a boldogházi kiállításon. A második Mizsei Péterné Ottika reakciója volt. Olyan képet szerettem volna festeni, ami megnyugvást jelent, ha ránéz. A színek közül a lila a legerősebb lelki támasz – ilyen érzékeny hatású lett a kép. Amikor meglátta, eleredtek a könnyei.

– Különleges visszajelzések ezek a művészet hatalmáról, nagy megerősítést jelenthetnek. De hogyan kezdődött, mikor kerültél kapcsolatba a rajzzal, festéssel?

1 Az interjú rövid változata megjelent: Az alkotás öröme. Boldogházi Hírek. 2016. 17. évfolyam 4. sz. 19-21.
2 Youtube – Szécsi Valéria festőművész portréfilmje. Készítette: Forró Anita és Szalóki Szabolcs
3 Kokas Ignác festőművész

– Kicsi koromtól ivódhatott belém, mert alkotó, kreatív család vett körül. Eleinte anyukám és Magdika nagynénám[4] rajzait igyekeztem lemásolni több-kevesebb sikerrel, Laci nagybátyám grafikáit pedig irigykedve nézegettem. Később az iskolában „felfedeztek”, naplófelelős voltam, és a faliújságot is én készítettem. A nagyapám példája pedig azért volt fontos nekem, mert valahányszor meglátogattam, mindig könyv volt a kezében. Innen adódhatott a könyvek szeretete, és talán az is, hogy a nyomdász mesterséget választottam. A nyomdászat nagyon kreatív munka volt, érdekes és különleges világot tárt elém. Később kirakatrendező-dekoratőr szakot végeztem Debrecenben, ami rengeteg inspirációt adott az alkotás örömhöz. 1989-ben mutatkoztam be először rézforgács kollázsaimmal Szolnokon, a Technika Házában. Később már nagyméretű grafikákat készítettem, melyekkel 1992-ben szerepeltem a Megyei Művelődési Központ kiállításán, amit Körmendi Lajos író, a Jászkunság főszerkesztője „*Vonalgubancok*” címen nyitott meg. Ebben az időben a grafikáim nagy részét szakrális témájú munkák jellemezték; szívesen rajzoltam templombelsőket, szentélyeket, és várromokat. Amikor a Szegedi Főiskola rajz szakára jelentkeztem már egészen megváltozott a festészetem. Sokféle elvet, technikát elsajátítottam, így vált tudatossá ezek használata a képeimen. Grafikáimmal, festményeimmel díjakat nyertem, és a tanszék külföldi kiállításain is szerepeltek a munkáim. 2005-ben felvettek a Magyar Alkotóművészek Egyesületébe.

– Egyedi, sajátos a látásmódod, stílusod, kedveled az absztrakciót, s ehhez csodálatos színeket és formákat használsz képeiden, melyekből kivételes harmónia árad.

– Legtöbbször a természet bűvöletéből merítek ihletet. Lenézek a földre, az ott rejlő kincsekre, és ha a látott részletet lefestem, az maga az absztrakció. Általában nem a nagy egészet nézem, számomra a pici, nüansznyi dolgokban rejlik a lényeg. Ebből a jelenségből készült a *Mikrovilág* sorozatom. Egy-egy fragmentumot kiemelek, és ebbe a kis részletbe viszem az érzelmeket, vágyakat, amitől élővé válik a kép. Nagyon sokat jelent számomra a víz, a Tisza, a tenger, ami maga az erő, a szabadság. „*Hálaköves*” sorozatomnál is a részleteket próbáltam megragadni, a hullámok játékát, a kavicsok dinamikáját, melyek a képen értékes anyaggá változnak át. Közülük egyet kiragadok, transzponálom – ez lesz a kompozíció lényege, lüktetése. A harmónia nagyon fontos számomra, erre törekszem a munkáimban és az életemben egyaránt.

– Művészi pályád kezdetétől nagyon sokféle technikával dolgozol. Egy régi interjúban olvastam, hogy azért nem szerepeltek korai műveid egy kiállításon, mert nem tudták kategóriába sorolni.[5]

– Kísérletező alkat vagyok, néha az éppen aktuális élethelyzet, lelkiállapot visz el az anyaghoz, néha az anyag kínálja fel magát az alkalomhoz. Általában hagyom, hogy az érzéseim döntsenek. Így született az említett *köves sorozat*, akkor az nyugtatott meg. Aztán kitaláltam magamnak egy különleges technikát: nem ecsettel, hanem cipőkefével festettem, ami egészen érdekes „színszálkás” faktúrát eredményezett. Később megszülettek azok a munkák, melyeken az akril festéket olyan finoman viszem föl a vászonra, hogy akvarellfestményeknek tűnnek. Magamban „csíkos képeknek” neveztem őket, és nagyon örülök, hogy rátalál-

4 Bajor Magdolna festőművész

5 Minden érdekel, ami csillog, ami fénylik. Interjú Forró Valériával. In: Torkolat c. folyóirat. 8. szám, 1991. február

tam erre a technikára, ami valóban elvitt egy mikrovilágba. A külső szemlélő talán csak színes csíkokat lát a képeken, nekem viszont rengeteget jelentenek: nagyon sok vívódás és sok öröm is van ezekben a lágy barázdákban. Most pedig beleszerettem a fatörzsek, fakérgek végeláthatatlan erdejébe. Fanatikusan keresem, figyelem, analizálom a fák kérgeit, ami megállásra kényszerít lépten-nyomon. Aztán a téma már hozza magával a technikai megoldást. A fához nem illik a lágy vizes technika, de ha fűrészport szórok a festékre, érdes felület keletkezik, így visszatérek az eredőhöz. Nyáron, a felvidéki művésztelepen is sikere volt annak a mohás fatörzsrészletnek, amihez boldogházi fűrészport használtam …

– A természeten kívül fontos szerepe van munkáidban a vallásnak.

– Szívesen foglalkozom szakrális témával, grafikáim nagy része ilyen jellegű. Nagy szükségem van erre, hiszen fontos kapaszkodó számomra a hit. A hely szelleme, a *Szentély* önmagában lenyűgöz, megrendít, és belső békére késztet. „Színek Szentélye” sorozatomat katedrál ablakok ihlették. A gyertyás festmények pedig akkor születtek, amikor valakit elveszítettem: az ecsetemmel gyújtottam meg az emlékezés gyertyáit.

– Meg lehet fogalmazni, hogyan születnek a képeid, hogyan születik az alkotás?

– Én általában sokáig érlelem a képeket. Amikor a tartalom megszületik, és látom, mit akarok csinálni, fejben készítek vázlatot, és azt igyekszem megvalósítani. A technika szinte magától jön ehhez, de van, amikor nem úgy sikerül, ahogy elgondoltam, és az maga a gyötrődés. Az alkotás során egy másik dimenzióba kerülök, mondhatnám egy transzcendens állapotba, amikor már minden megszűnik körülöttem, és az ecset szinte magától dolgozik – ám ez nagy tanulás, és sok munka. Felszabadító élmény, ha a bennem lévő érzelmeket ki tudom festeni magamból. Egyszer megkérdeztem Kokas Mestert, honnan tudom, hogy egy kép készen van. „*Majd a szív megmutatja*” – mondta. Szívvel festek, és ez olykor megérint más szíveket is.

– A kortárs képzőművészet kiemelkedő alakját, Kokas Ignácot tarthatod Mesterednek.[6] *Nálad az ő festménye váltott ki hasonló hatást, mint a te képed a boldogházi kiállításon. Hogyan történt?*

– Budapesten rendszeresen megnéztem a kortárs művészek kiállítását. Egyik alkalommal a Csontváry Teremben nézelődtem, ahol 60 mű lehetett, és egyszer csak megérkeztem a Képhez. Mozdulni sem tudtam, annyira magával ragadott a látvány. Kokas Ignác festette, *Ég és föld között* volt a címe, s ahogy néztem a képet, úgy éreztem, belépek az ő világába. Életem különleges élménye, hogy később valóságosan is beengedett a világába. Szolnokon találkoztam vele először, a Megyei Művelődési Központ galériáján. Ekkor már mindent tudtam róla: felkutattam a festményeit, elolvastam minden írást, amit találtam.

A személyes találkozás megrendítő volt: félelem, izgalom és óriási tisztelet volt bennem a Mester iránt. Aztán megérkezett egy vékonyka, mosolygós ember, közvetlen, szerény és végtelenül nagy tudású. Leültünk a földre a Kokas festmények közé, nem törődve semmivel, és a Mester mesélt magáról, a képek születéséről, az életéről. Személyiségének utánozhatatlan varázsa éppen olyan elementáris erővel hatott rám, mint a művei. Később meghívott a budai műtermébe, ahol láthattam munka közben, és áhítattal hallgattam tanításait. Nagyon szeretem a képeit, a képek hatalmas meséit, melyek az értő szem számára olyan sokat mondanak. Nem volt kérdés, hogy a szakdolgozatomat Kokas Ignácról írjam. Elküldtem neki, aztán ott volt egy köszönőlevél a postaládámban: *„Tartalmas írás, megőrzöm gondosan, hogy az utódok is olvassák”.* Mindazt a magasztos élményt, látványt és útmutatást, amit összegyűjtöttem a látogatások alkalmával leírtam, és átadtam a Mester özvegyének, Kósa Juditnak.

– Őszinte rajongással beszélsz róla, érezhető, milyen sokat jelent számodra ez az ismeretség, barátság.

– Olyan útravalót tett a tarisznyámba, amit imádságként veszek elő bizonyos élethelyzeteimben, és szinte felkiáltójelként van bennem minden mondata. Bár már nincs közöttünk, de ma is beszél hozzám, ha nehéz helyzetbe kerülök. Hallom, amint mondja*: „Soha nem szabad kétségbeesni, mert az megbénítja az ecsetet. Nem kell könnyező Krisztusokat festeni, mert egy ecsetvonással is meg lehet ríkatni az embereket.”* Megfogadtam, és megtapasztaltam, hogy így van. Zsuzsa például a festményemben egy angyalt látott meg, amint kilép a fa kérgei mögül. S ha arra gondolok, mi az üzenete egy alkotásnak, azt hiszem

Kokas Ignáccal a Mester budai műtermében 2001-ben

6 Kokas Ignác (Vál, 1926. március 4 – Vál, 2009. november 11.) Kossuth-díjas magyar festő, 1973-1983 között a Magyar Képzőművészeti Főiskola tanára. 1992-től haláláig a Magyar Művészeti Akadémia tagja.

éppen ez. Ha találkozik a festő gondolata a nézőével, ha előcsal belőle valami számára fontosat: múltat, jelent – talán ezért van értelme ennek a mesterségnek.

– Számos kiállításon szerepelnek a munkáid, Szolnokon magam is több alkalommal láthattam a képeid, és tapasztaltam, milyen nagy elismeréssel fogadta a szakma és a közönség egyaránt.
– Érdekes dolog a kiállítás, számomra ez a legnehezebb része az alkotásnak – amikor ki kell állni az emberek elé, hiszen a képek rólam árulkodnak, „meséjük van", mindent láttatnak. Jobban szeretem a csoportos kiállításokat, mert ilyenkor találkozom a kollégák alkotásaival is, ami inspiráló együttlét, és nem én vagyok a főszereplő... Mint mondtam, lassan dolgozom, és sosem a mennyiségre törekszem. Kokas Ignác gondolatát idézve: *„Nem kell ötven kép, elég tíz is, de az lüktessen, éljen a falon, figyeljenek rá az emberek."* Örömmel tölt el, ha ezt a célt valóban elérem.

– Ezen a nyáron a szlovákiai Tornán voltál egy nemzetközi művésztelepen. Milyen hatások értek ott?
– Ez a meghívás egy tíz évvel ezelőtti kapcsolatból alakult. Amikor befejeztem a főiskolát a tanszékvezetőm, Aranyi Sándor ajánlott a POSZT (Pécsi Országos Színházi Találkozó) *Nemzetközi festők versenyére*. Magyarországról Szolnokot képviseltem. A Pécsi Galériában a nagyközönség előtt másfél méteres vászonképet kellett festeni, amelynek témája a színház volt. Nagy kihívás volt a feladat, és mellé különleges emberekkel találkozhattam. Ott ismertem meg a kassai művészházaspárt: Fecsó Szilárdot és Yvettet. Ők hívtak meg az idén a felvidéki alkotóházukba. Elmondhatom, hogy óriási élményt jelentett – mondhatni sok(k) hatás ért ott. A falu nagyon szegény, ugyanakkor csodálatos műemlékeik vannak – sajnos pusztulóban. Elsősorban határon túli művészeket hívtak meg a Vajdaságból, Erdélyből, Felvidékről, akikkel fantasztikus barátságok kötődtek. Ebben a kis faluban egy másik világba csöppentünk, az idő visszapörgött száz évvel. S a szegénység mellett úgy érzem, gazdagabb lettem: szakmai, emberi kapcsolatokkal. És tudom, ennek folytatása lesz. Az ott készült alkotásokat kiállítják majd a környező országokban. Nagy megerősítés volt számomra, hogy jó úton járok.

– Évekig Ausztriában éltél, de nemrég elhatároztad, hogy hazatérsz. Mit jelent számodra hazajönni, mit jelent a szülőfalu?
– Igen, minél távolabbra kerülök, annál inkább felerősödik, mit jelent itthon lenni. Most értem csak igazán Petőfi gyönyörű sorait: *„Lenn az alföld tengersík vidékin, Ott vagyok honn, ott az én világom"* – amit anno tananyagként bemagoltam, most teljes szívvel tudom a magaménak. Taposom az utakat itt-ott, de ez az ismerős hely nekem. Az alkotás szabadságot is jelent, és amikor eldöntöttem, hogy hazatérek, ehhez a szabadsághoz társult, hogy valóban *itt honn* vagyok. Amikor a szülőfalumba megérkezem, hangosan ki kell mondanom: óh de gyönyörű! Ilyenkor egyszerre szeretném csodálni, és hazaérni a szülői házba. Megnyugvást jelent, hogy itt minden olyan csendes és annyira szép. Számomra a végeláthatatlan pusztaság erőt, kapaszkodót jelent – a gyökereimet és az édesanyámat. Vele egészen különleges a kapcsolatunk. Mondataival mindig a jó útra próbál terelni. Derűs a természete, és elképzelhetetlenül sok energiájából mindig jut másoknak is. Amikor

mondogatom: „Anyukám, haza akarok menni", ő erre csak annyit mond: *„Hát gyere, ismered a járást."*
Megtanított arra, hogy van egy dolog a világon, amiből bármennyit adsz, soha nem fogy el, de te gazdagabb maradsz általa – ez a szeretet. Ebből igazán sokat kapok itthon, és igyekszem adni is, hiszen nem kerül semmibe.

– Szegeden élsz, ahová nagyon erős szálak fűznek. Itt végezted a főiskolát, és itt indult a művészi karriered.
– Úgy érzem, most ott a helyem, és bár vannak lehetőségek a művészi pályán is, de a legfontosabb a lányom. Anita olyan sok élményt adott életem során, és most ő a nagy Várakozás. Várom a csodát, várom az unokám megszületését novemberben. Szeretném majd neki is átadni a kreatív dolgokat. Ez a várakozás, ami leginkább itthon marasztal.
A lányomhoz való kapcsolatból is született egy érdekes kép a 90-es években. *Fohász* volt a címe. Egy stilizált női alakot festettem meg háttal, mellette egy kisbabával. Aztán hagytam pihenni a képet, és amikor újra elővettem, az maga volt a döbbenet! A figura hátából Jézus arca nézett vissza rám – tovább dolgozott az ecset…

– Egy ilyen mondat után – és látva szemedben a könnyet – nem könnyű megszólalni. Mégis megkérdezem: milyen művészi terveid vannak, mit szeretnél megvalósítani?
– Számomra most az a legfontosabb, hogy érzem, jó helyen vagyok. Nincs konkrét tervem az alkotás terén. Most csak hagyom, hogy jöjjenek a lehetőségek, és valóban jönnek is. Keresnek, hívnak, nem kell semmit sem tennem ezért. Haza kellett jönnöm, hogy rám találjanak – és hogy visszataláljak.

– Kedves Vali, szeretettel gratulálok eddigi sikereidhez, és kívánom, hogy szívvel festett képeid érintsék meg még nagyon sokak szívét. És tudnod kell, hogy szülőfalud mindig szeretettel hazavár – te pedig ismered a járást…

***

Melléklet

„Élvezze a festést, mert ennél nincs csodásabb mesterség."
Kokas Ignác levele Szécsi Valériának a róla készült szakdolgozatról

Kedves Valéria!
Megkaptam a szakdolgozatát. Köszönöm. Bár én beteg voltam, kíváncsian bontottam ki a csomagot. Örömöm tellett az olvasásban. Tartalmas írás. Megőrzöm gondosan, hogy az utódok is olvassák.
Én mostanában sokat betegeskedem. Remélem, maga szépen dolgozik, mégpedig örömmel. Legyen mindig bátor a festésben, és higgyen abban, amit csinál. Élvezze a festést, mert ennél nincs csodásabb mesterség.
Még egyszer köszönöm ezt a tartalmas ajándékot. Minden szépet és jót kívánok, és köszöntöm szeretettel.

Bp. 2006. I. 27.
Kokas mester

Szécsi Valéria festőművész

Tanulmányok

2001–2005 Szegedi Tudományegyetem, Rajz-művészettörténeti Tanszék
2004–2005 Rajz-művészettörténeti Tanszék (festő szakirány)

Egyéni kiállítások

1990 Technika és Tudomány Háza, Szolnok
Községháza díszterem, Jászboldogháza
1992 Városi Művelődési Központ- galéria, Szolnok
1994 Papi Lajos Múzeum, Kisújszállás
1996 Művelődési Ház, Tószeg
1997 Városi Művelődési Központ, Szolnok
1999 Kézműves Kamara, Reutlingen, Németország
Handwerkerhaus, Lipcse, Németország
2000 MÉH RT Galéria, Szeged
Alsóvárosi Művelődési Ház, Szeged
2001 Tessedik Sámuel Múzeum, Szarvas
Szlovák Közösségi Ház, Békéscsaba
2006 Művelődési Központ - Pincegaléria, Törökszentmiklós
2007 Jókai Művelődési Központ, Budaörs
2010 Verseghy Ferenc Könyvtár, Szolnok
2013 Schladming, Ausztria

Csoportos kiállítások

1991 Megyei Művelődési Központ, Szolnok
1992 Szolnoki Galéria, Szolnok
1993 Nagybányai Galéria, Románia
VII. Országos Képzőművészeti Triennálé, Szolnok
1994 Ifjúsági Művelődési Ház, Kisújszállás
Városi Művelődési Központ, Szolnok
1996 Margitszigeti Európa Ház, Budapest
1997 Kongresszusi Központ, Budapest
2000 Újpesti Galéria, Budapest
2005 Országos OTDK- kiállítás, Rajz-Művészettörténeti Tanszék, Szeged
Duna Galéria, MAOE - kiállítás, Budapest
2006 Volksbank Galéria (pályázat), Szeged

Szolnoki Művésztelep, Szolnok
Pécsi Galéria „Festők Versenye” (nemzetközi)
Újvidéki Egyetem, Művészeti Kar, (Szerbia)
2007 34. Nyári Tárlat, Olasz Intézet, Szeged
2010 EDF Galéria, Szeged
2014 MAOE Labirintus kiállítás, MűvészetMalom, Szentendre
2015 MAOE Harmónia kiállítás, MűvészetMalom, Szentendre
2016 Kortárs Nemzetközi Művésztelep kiállítása, Szlovákia
SZAB Székház, Szegedi Festők kiállítása, Szeged
Községháza díszterem, Jászboldogháza

Tóth Tibor

BIRITZ ÁKOS LÉGTORNÁSZ A LEVEGŐBEN…

A hetvenes években a tsz-tagokkal sokszor látogattuk a Fővárosi Nagycirkusz előadásait. Fiatalkoromban magam is bűvészkedtem kisebb közösségek szórakoztatására. Riportot készíteni egy sikeres, fiatal fényszarui artistával kihívást jelent. Az internetről felkészültem, nevét beütve a Google keresője 1840 találatot jelzett, ami nem kis eredmény egy 22 éves artista esetében. A Városi Értéktárban találkozunk, mintha mindig is ismertük volna egymást, közvetlen, jó kedélyű, szerény, mosolygós fiatalember. Nehezen, de elfogadta, hogy tegeződjünk.

Névjegy: Biritz Pál és Papp Éva szülők második fiúgyermeke, Biritz Ákos 1994. május 2-án született. A Kossuth úti óvodába járt, majd az első négy osztályt Jászfényszarun Tóthné Takács Ilona osztályában végezte. Jászberényben 9 évesen belekóstolt a szertornába, de a képzés megszűnt. Édesanyja kezdeményezésére 10 évesen Budapestre került, kollégistaként délelőtt általános iskolai tanulmányait folytatta, délután artistaképzőbe járt. A középiskolát a Magyar Táncművészeti Főiskola Nádasi Ferenc Gimnáziumában délutáni képzésben végezte, 2013-ban érettségizett. A középiskolával párhuzamosan délelőtt artistaképzőbe járt, és 2013-ban artistaképesítést szerzett. 2012-től már a nagyközönség is láthatta produkcióit. Két évig a Recirquel Újcirkusz Társulat tagja, majd vendégművésze. Több külföldi turnén részt vesz, jelenleg szabadúszó. 2016 januárjában a XI. Budapesti Nemzetközi Cirkuszfesztiválon (13 ország, 75 fellépő, 30 műsorszám) Magyarországot három artista, köztük a legfiatalabb Biritz Ákos gurtni számmal képviselte. A 12 különdíjból kettőt (a Latinai Nemzetközi Cirkuszfesztivál különdíja és a Velérie Fratellini francia zsűri tag különdíja) elhozott, majd március 15-én a Fővárosi Nagycirkuszban a Cirkuszművészet Ifjú Csillaga díjjal tüntették ki. A díjat 1991 óta – a Hortobágyi Károly-díjhoz hasonlóan – március 15-én ítéli oda évente egy 7 tagú kuratórium. A rézből készített nevető bohóc műalkotás Feldman László szobrász munkája. Bátyja, Dávid az ELTE végzős jogászhallgatója, ügyvédnek készül.

– Biztos neked is feltették kisgyermek korodban a nagy kérdést, hogy mi leszel, ha nagy leszel?
– Igen tőlem is megkérdezték, és 9 éves koromig következetesen állatorvost válaszoltam. Ezt követően – mivel mindig is örökmozgó, fára mászó gyerek voltam – érdeklődésem a torna, a sport irányába terelődött. Szüleim úgy gondolták a fölös energiám levezetésére a szertorna megfelelő lesz. Indult egy csoport Jászberényben Szőke Péter vezetésével, melyre beírattak. Sajnos a csoport működése néhány hónap után megszűnt, de érdeklődésem a torna iránt még inkább erősödött.

– Hogyan kerültél 10 évesen Budapestre?
– Édesanyám találta meg a Baross Imre (az intézeti rangra emelt iskola első igazgatója, 1986-ban hunyt el) Artistaképzőt Budapesten, ahol 10 éves kortól 4 év alap, majd 4 év szakirányú artistaképzés folyik. Egy előkészítő kurzus után, sikeres felvételi vizsgát tettem.

A XI. Budapesti Nemzetközi Cirkuszfesztiválon, a Fővárosi Nagycirkuszban Biritz Ákos légtornász gurtniszám előadása közben 2016. január 7-én

Kollégiumi elhelyezést kaptam, és reggel 8-tól 18 óráig kötött programban volt részem. Délelőtt iskola, délután artista általános alapképzés.

– Az első négy évben milyen artista alapképzésben részesültetek?
– Ügyességi, balett, akrobatika, függőszer, pantomim és színész mesterség.

– A következő négy év a szakosodást jelentette, délelőttönként az artistaképzőben, délután pedig általános gimnáziumba jártál, összeegyeztethető volt a kettő?
– Igen. A légtornász szakirányt választottam, ezen belül is a gurtni keltette fel érdeklődésemet, emelt szinten tanultunk még akrobatikát, színészmesterséget, jazz balettot. A délelőttönkénti fárasztó szakmai munka után felüdülést jelentettek a délutáni gimnáziumi órák.

– Légtornász vagy, azon belül gurtnizol. Mit jelent ez pontosan?
– Ez egy olyan cirkuszi eszköz, ami két lapos kötélből (gurtniból) áll. Az egyik végük felfüggesztett, a másik pedig önmagába visszavarrott, így egy csúszóhurokban végződik. Ez a csuklót, néha a bokát tartja, és így végeznek különböző mutatványokat a légtornászok.

– 2013-ban leérettségiztél, megszerezted az artistaképesítést, gyorsan el tudtál helyezkedni?
– Nekem szerencsém volt, tanulmányaim befejezését megelőző tanévben már együtt dolgoztam Vági Bencével (koreográfus-rendező), aki megszervezte a Sziget Fesztiválon, majd a Millenáris Parkban való fellépéseket, de a Fővárosi Nagycirkuszban is foglalkoztattak egy időben. Tagja lettem, majd vendégművésze a Recirquel Újcirkusz Társulatának, és az első produkcióban, a Cirkusz az Éjszakában felléptem, melyet a Művészetek Palotájában és más

A Fővárosi Nagycirkusz 2016. március 15-i ünnepi műsora előtt a képen jobb oldalt Eötvös Tibor, az Artistaművészek Szakszervezetének elnöke, mellette Biritz Ákos artistaművész a Cirkuszművészet Ifjú Csillaga díj átvétele után, kezében az oklevél és a nevető rézbohóc. A kitüntetést Szabó Tünde a sportért felelős államtitkár, Fekete Péter miniszteri biztos, a Magyar Cirkusz és Varieté Nonprofit Kft. ügyvezetője és Eötvös Tibor adta át.

helyen is többször bemutattunk. Legközelebb ezt az előadást június 30-án, július 1-jén és 2-án a Művészetek Palotájában, majd július 27-én a Szarvasi Vízi Színházban adjuk elő.
– Tartalmában mit jelent az újcirkusz kifejezés?
– A színház és cirkusz közötti előadásmód, nincsenek állatokat felvonultató számok, dramaturgiailag jól felépített, az érzelmek és történeti megjelenítés kerül előtérbe. Fontos szerepet kap a zene, a látvány, a fény és a kosztüm.

– Egy cirkuszművész régen és manapság is, ha sikeres, a világot járja, az elmúlt három évben hol, mely országokban jártál?
– Oroszországban, Franciaországban többször is, és Japánban. Az ősszel meghívásom van Olaszországba, azt követően Spanyolországban is fellépek.

– Az artista szakmához rengeteg türelem, szorgalom, kitartás, bátorság kell, nincs benned félelem előadás közben?
– A számaimat biztosítókötél és védőháló nélkül végzem 10-20 méter magasságban, a pakliban mindig benne van, hogy ez az utolsó, de élvezem ennek tudatában is.

– Milyen új szakmai terveid vannak a közeljövőben, honnan veszed az ötleteket?
– Meghívást kaptam Olaszországba az idei Latinai Cirkusz Fesztiválra, amely világviszony-

latban az elsők között van a rangsorban. Az elveim köteleznek, hogy új és eddig nem látott produkcióval jelenjek meg. A gurtni szám fizikai határát próbálom meghaladni, ami nem könnyű feladat. Inspirálnak a különböző művészek hasonló produkciói. Mindig izgalmas mások gyakorlatait nézni, hiszen a kulturális, földrajzi és mindennapi életbeli különbségek itt is megjelennek, és így mindig tanulhatok valami újat. Természetesen én is találok ki új figurákat, igyekszem a kísérletek során teljesen új elemeket létrehozni. Egy produkció 3-8 perc közötti időtartamú, mely napi 6-8 óra edzés a próbateremben, a teljes alkotási folyamat több hónapot vesz igénybe.
– Januárban két fesztivál különdíj, márciusban szakmai kitüntetés, az elismerések hogyan hatottak rád?
– Pozitívan, ösztönzően hat további munkámhoz. A fesztivál különdíjak azért nagyon fontosak, mert a szakma ezekre felfigyel, akinek neve van a szakmában, megkeresik, és leszerződtetik egy-egy szezonra. A kitüntetés az eddigi munkám elismerése, de állandóan bizonyítani kell, muszáj keményen dolgozni, pontosnak lenni, ebben a szakmában a legkisebb hiba sem megengedett.

– Úgy gondolom, fiatal korod ellenére lokálpatrióta vagy, hallottam, tanyád van Fényszaru határában. A világjárta, magad korú fiatalemberek elsősorban nem tanyát vesznek a megtakarított pénzükből. Mit jelent neked Jászfényszaru?
– A monostori határhoz közel, a Kis dűlőben 18 éves koromban vettem egy tanyát. Tudom, egy légtornász 30 éves kora körül kiöregszik a szakmából, gondolni kell a jövőre, és talán abban fontos szerepet kap ez a tanya is. Igaz, fiatalon kerültem el Fényszaruról, de a gyökereim itt vannak, jó ide visszajönni és majd végleg letelepedni. A város az utóbbi időben nagy fejlődésen ment keresztül. Talán három éve egy hosszabb külföldi fellépés miatt négy hónapig nem tudtam hazajönni, majd mikor leszálltam a Budapesti járatról csak néztem, hogy tényleg Fényszarun vagyok-e, a buszmegálló, a városháza, a szökőkút, a főtér teljesen megváltozott, megszépült.

– Záró kérdés: mit tartasz értéknek és fontosnak a mindennapok során?
– Az embernek legyenek elvei, reális elképzelései, céljai a közeli és középtávú jövőjét illetően. Kitartással, szorgalommal sok minden elérhető, ami később kamatozik és boldogulásunkat szolgálja.

– Köszönöm a tartalmas beszélgetést, gratulálok az olvasók nevében az elért sikereidhez, és büszkék vagyunk rád, hogy már 22 évesen szerte a nagyvilágban öregbítetted a Jászság, ezen belül városunk, Jászfényszaru hírnevét. Kívánjuk, hogy világrekord kísérleted sikerüljön, és olvashassuk neved a Guinness rekordok könyvében.

Wirth Lajos

FUTÓ TIBOR LEVELEZÉSE A JÁSZSZENTANDRÁSI TEMPLOM FRESKÓIRÓL

Évkönyvünk 2013. évi számában olvasható Futó Tibor, néhai jászszentandrási főjegyző írása a szentandrási templom kifestetésének történetéről. Könyve megírását megelőzően Futó Tibor széles körű levelezést folytatott az egykori érintettekkel, hogy kiegészítse, és ha kell, korrigálja saját emlékeit. A levelek fennmaradtak, és jelenleg – dr. Futó Lászlónak köszönhetően – a Hamza Múzeum birtokában vannak. A számítógépre vitelüket én végeztem, és az alábbi sorszámozás is tőlem származik. Egy részük tartalmazza a megírás dátumát, a többi esetben a szövegből lehetett következtetni a keletkezésük sorrendjére. A freskókkal kapcsolatos adatokon túl a levelekből megismerhetjük Futó Tibor, Chiovini Ferenc és Czumpf Imre családjának négy évtizedes történetét is, a harmincas évektől a hetvenes évek elejéig.

Némi töprengés után úgy döntöttem, hogy valamennyi levelet csonkítatlanul közlök. Ezekből kitűnik, hogy a szereplők baráti kapcsolata némelykor nem volt teljesen felhőtlen, illetve a művészek között maradtak be nem váltott ígéretek.

Wirth Lajos

1. Futó Tibor levele és írásbeli kérdései Chiovini Ferenchez

Kedves Ferikém!

A múlt év október elején történt látogatásunk alkalmával említettem, hogy a jászszentandrási templomfestéssel kapcsolatos élményeimet meg akarom írni. Kértek már erre Jászszentandrásról is, Molnár igazgató-tanító. Ezért kérlek, hogy a mellékelt kérdéseimre légy szíves válaszaidat megadni. Persze már sokat felejtettem, illetve bizonytalanságaimat el akarnám oszlatni bizonyos kérdésekben. Tudom, hogy sokat kívánok, de segíts nekem! Azt is kérem, ne sokáig várakoztass, mert a téli időszakban több erre az időm, mint később. Nagyon kedvesen emlékszünk vissza látogatásunkra. Jó lett volna még hosszabban elbeszélgetnünk. Reméljük, jól vagytok s a kedves unokák is jobban vannak már azóta. Mi is elég jól vagyunk, csendesen-öregesen s kicsit unatkozva. Sajnáljuk, hogy Mártával nem találkoztunk. Szerettük volna látni őt is. Így is örültünk azért, hogy Irénkével együtt Téged viszontláthattunk.

Fogadjátok hát kedvesen kézcsókjaimat, és szerető csókjainkat mindannyian, s legyetek továbbra is jó egészségben hozzánk barátsággal.

Siófok, 1970. febr. 15.
Malom u. 1. sz. 3. a

— Mikor tárgyaltunk veled először a templomfestés ügyében?

1932 tavaszán. Pár hónappal előbb, ’31 őszén Te kerestél fel, majd ’32 tavaszán a szerződést megkötöttük. Jelen voltál Te, Tóth Antal és Antoni János.

— Mikor kapcsolódott be a tárgyalásba Aba-Novák?

1932 nyarán, mikor Szolnokra lejött, és ekkor kapta a szegedi Demeter Kápolna freskóira, ill. vázlataira a páduai egyházművészeti kiállítás nagydíját.

— Megállapodás mikor jött létre?

(nincs válasz)

— Mennyi volt a vállalási összeg?

11 600 pengő.

— Mikor kezdtétek meg a munkát?

1933. májusban.

— A tervek jóváhagyása miként történt, és hol?

Írtam róla másutt.

— A segédkező kőműves neve:

Zsemlye Ferencnek adtuk ki az egész kőműves munkát. Egy összegben vállalta, ha jól emlékszem 600 pengőért.

— Az első kritikát író orvos neve:

Dr. Elek István városi tiszti főorvos.

— Kritika rövid tartalma:

Lelkesedéssel írt a Szolnoki Újságban egy hosszú cikket. Egyik fejezete így hangzik: Amit Jászszentandrás megcsinált, azt miért nem tudja Szolnok is megtenni, mert a szolnoki templomok vagy üresek, vagy ízléstelenek. Ez olyan erős kritika volt a Ferencesek templomára és azok ízlésére, hogy ezzel aktivizálta a Ferenceseket és az egész ellenakció megindítója lett.

— Megjelent a …… c. újság 1933. évi ….. sz.

(részbeni válasz fentebb)

— P. Odiló is írt kritikát? Ha igen, mily lapban, mikor és annak tartalma.

P. Odiló ferences barát, úgy hallottam vagy két év iparművészeti iskolát is végzett. – Kétszer írt Odiló. Azt hiszem a lap címe Katolikus Élet volt. Úgy emlékszem a novemberi és decemberi számban írt.

— Úgy tudom P. Odiló is foglalkozott festészettel. Volt-e erre neki előtanulmánya, vagy csak beképzelt tehetség volt?

A freskók minden részéről Petrás István budapesti fotográfus reprodukciókat is készített, amiket albumba kötve a támadások lezajlása után Gerevich átadott a Szentatyának Rómában, aki azt mondta rá: Nagyon örülök, hogy Magyarországon ilyen freskók vannak.

— Jajczai János foglalkozása és munkahelye. (Vele beszéltem én Pesten, de már nem tudom, hogy képtárban-e vagy könyvtárban. Úgy tudom, az Új Idők c. lap kritikusa volt, s a szépművészeti rovatot vezette. Ő adott nekem akkor igen megnyugtató szóbeli véleményt.

Művészettörténész, műkritikus, könyvtáros.

— A megjelent összes kritikát tartalmazó lapokat elraktam, sajnos a háborúban odaveszett. Légy szíves írj azokról röviden! Amennyiben itt kevés helyet hagyok, a túloldalon folytasd!

2 támadó cikk jelent meg a szolnoki ferencesek havonta kiadott lapjában. 40 legnagyobbrészt védő cikkben reflektáltak rá a hazai, és foglalkoztak vele külföldi lapok is. Nekem jóformán mind megvolt, de 44-ben elveszett. Először a Magyar Kultúrában (a jezsuiták lapja volt) Nyisztor Zoltán reflektált. Úgy kezdődött a cikk: „Én vagyok abban a megtisztelő helyzetben, hogy a jászszentandrási freskókat megvédhetem.”Már ez eldöntötte a vitát, és irányt adott a továbbiaknak.

— Egyházművészeti világkiállítás volt tudtommal, s azon a freskótervek részt vettek. Mely tervek voltak ott? Emlékezetem szerint Róma képtára részére megvásárolták. Vagy csak fényképek mutatták a freskókat?

Nemzetközi Egyházművészeti Kiállítás a Vatikánban 1934. A freskóvázlatok voltak kiállítva. Az Aba-Novák vázlatát megvásárolták az egyik római templom részére. Az enyém birtokomban van, megvan az Osservatore Romanonak is a cikke (a Vatikán hivatalos havi folyóirata), ami az én vázlataimmal elég hosszan foglalkozik. Kritikai méltatásban tehát nekem maradt 300 pengőm, és mivel egész évben nem festettem képet, elég nehéz helyzetbe kerültem.

— Úgy emlékszem, hogy végelszámolásunk alkalmával alig maradt valami pénzetek. Így volt csakugyan?

Összesen 600 pengőnk maradt, amit megosztottunk.

— Vili még a kórusban meg akarta festeni a vízözönt. Emlékezetem szerint Te tiltakoztál, mert már nem volt arra fedezet.

Vili a diadalív megfestését freskókkal, (mert eleinte ornamentikára volt tervezve, és vázlat sem volt róla) velem való megtárgyalás nélkül felajánlotta a megrendelőnek, amibe én utólag beleegyeztem. Még a Vili felesége is ellenezte, mert veszélyeztette a kalkulációt. A kórus freskókról is volt szó, de ez már annyira irreális volt, hogy elvetettük, illetve elleneztem, mert az ingünk is ráment volna. Az anyagi kalkulációval szembeni aggályaidat közben Te is hangsúlyoztad. A diadalív freskóinak felvállalásánál Vili azzal bíztatott, hogy a vázlataimat majd megvételi Gerevich-csel és úgy kárpótol, de ez nem történt meg. Hasonlóképpen teljesítetlen maradt az az ígéret is, hogy a következő freskónál, amit Vili kap – mint Szentandráson én – ott is fele-fele alapon osztozunk.

— Az utolsó ítélet eredetileg nem volt tervezve. E kép megfestését később határoztátok el, s ez nem is szerepelt a bemutatott tervek között. Így volt?

A támadható és támadott rész a diadalív volt. Az adta a támadások magját. A legkellemetlenebb és a legjogosabban támadható azért is volt, mert erről a részről sem vázlat nem volt, sem jóváhagyás. A többi vázlatot is látatlanul hagyta jóvá teljes bizalommal az érseksége. Ezért volt számunkra igen kellemetlen a támadás, mert egy nem védhető pontja is volt, és az érsekséget az erőteljesebb védelemben ez korlátozta.

— Úgy emlékszem, hogy a terveket az egri érsek testvére (: nevét kérem :) vizsgálta és javasolta jóváhagyásra az érseknek. Igen?

Dr. Szmrecsányi Miklós ny. min. tanácsos az érsek öccse.

— A kérdezetteken felül szükségesnek tartott közléseid:

Tibikém, drágám. Írhatnék még erről sok mindent, és el is mondtam három alkalommal a szentandrási templomban. Felvették magnóra is a jászberényi múzeum részére, és az az érdekes, hogy a Járási Tanács és Földművesszövetkezetek felkérésére tartottam az előadást. Esetenkint beszéltem másfél óráig, és abba sok belefért.
Kézcsókom és az Irén csókjai átadását kérem Rózsikának,
Téged szeretettel csókol: Feri
Legnagyobbrészt Te is tudod a történteket, sőt vannak olyanok is, amiket jobban tudsz.

2. Futó Tibor levele Aba-Novák Judit textiltervezőhöz

Budapest, II. Pasaréti út 60/b sz.

Kedves Judit!

Gondolkozik a feladó nevét olvasván, ki lehet ez az ember? Mit akarhat? Pedig hát valamikor naponta együtt voltunk, s bizony volt rá eset, hogy az ölemben fogtam. Persze mindez régen volt. Régen bizony, Jászszentandráson 1933-ban, amikor édesapja ott a templomi freskókat festette. Én voltam ott akkor a főjegyző, aki az ügyet intéztem, aki Chiovini Ferit és kedves Vili barátomat meghívtam templomunk kifestésére. Sok szép napot töltöttünk el akkor együtt. S mikor legutoljára az új villájukban találkoztunk, szegény Vilinek már pár napja volt hátra. Azóta nem hallottam hírt a családról. Hogy most miért írok? A jászszentandrási templom festésével kapcsolatos élményeimet akarom megírni, s ahhoz gyűjtök adatokat. Figyelemmel kísértem az utolsó években Viliről megjelent cikkeket, s egy művet is. Nem voltam azzal sem teljesen megelégedve. Így most néhány adatra lenne szükségem, s arra kérem, választ adjon. Írtam Chiovini Ferinek és Czumpf Imrének is ez ügyben. Ferivel múlt ősszel beszéltem Szolnokon.

Mikor volt Rómában az egyházművészeti világkiállítás, melyen Vili is részt vett a jászszentandrási freskókkal? Mi volt ott kiállítva, a tervek, vagy fényképek? Úgy tudom, hogy a tervet Róma képtára részére vásárolták meg, igen? Milyen elismerésben volt ott része a freskónak? Általában ezzel kapcsolatos történet. Mikor legutóbb budai villájában látogatóban voltunk, Vili egy tervet mutatott, melyet valamelyik római templomban számított

megfesteni, mint elfogadott tervet. Így volt-e ez? Mely templom részére készült a terv, kinek a megbízásából? Vilinek a freskókról több jó fényképfelvétele volt. Megmaradtak-e ezek? Sajnos nekünk semmi emlékünk nem maradt. A Vilitől kapott rézkarc is elveszett a háborúban, nekünk onnan el kellett jönnünk, mindenünket otthagyván.

Ha a fentieken kívül egyéb közölni valója lenne, igen megköszönöm előre is. Magáról is írjon bővebben, igen szeretnénk tudni élete folyását. Mi most a Dunántúlon élünk a háború óta. Nyáron Zamárdiban, télen Siófokon lakunk. Ha erre jár, látogasson meg, igen örülnénk neki.

Válaszát kérve jó egészséget kívánunk, és feleségemmel együtt sokszor üdvözöljük, csókoljuk.

Siófok, 1970. március 1. Futó Tibor

3. Futó Tibor levele Czumpf Imréhez Budapest, V. Múzeum krt. 3. sz.

Kedves Imre!

Nagyon régen készülök írni neked. Címedet a telefon-előfizetők névsorából vettem. Talán jó. Emlékszel-e még ránk? Elég-e a nevem olvasása, vagy részletesebben be kell mutatkoznom? Erre prompt választ nem kaphatok, így hát az előzményekről kell pár szót mondanom. Így talán majd a régi emlékek megelevenednek.

A jászszentandrási templom festésének ügyét én intéztem, én voltam ott akkor a főjegyző. Sok szép időt töltöttünk el együtt kedvesen, fiatalon. Most a templomfestéssel kapcsolatos emlékeim megírásával szándékozom foglalkozni. Már Chiovini Ferivel beszéltem a múlt év őszén. Ő is bíztatott. Neki már bizonyos adatokért írtam. Most tőled is választ kérek az alábbiakra. Sajnos sokat felejtettem már, de a bizonyosság kedvéért is kérem válaszodat.
Te nemcsak a hajó festését végezted, hanem az utolsó ítélet freskójának kezdő részét festetted. A nagy állványra Vili nem mert felmenni, szédült. Téged küldött fel, ő meg a kórusról dirigált, távcsőn nézte a munkádat. Nem tudom biztosan, mely alakokkal végződik a te festésed, és mikor kezdődik a Vilié? Hogyan történt, hogy Vili azt már bírta, az állványmunkát? Én ez ügyben akkor beszélgettem vele, de arra vagyok kíváncsi, kettőtök között hogyan végződött az ügy, mert erre már nincs határozott emlékezetem. Mikor kezdtétek a munkát, nem tudom. Befejezésére emlékszem: szept. 14-én, a búcsú napján a pap jött a sekrestyéből, s Te akkor mentél ki a nagy ajtón, munkád végezvén. Nem emlékszem a Vili körül forgó gárda tagjainak nevére. Erdélyi (keresztneve), mi lett vele a munka végeztével? Volt egy zsidó fiú, mi volt a neve, ki volt az, miért volt Vilivel s mi lett vele később? A Natália bécsi hölgy volt. Leány-e, asszony-e? Vele néhány évvel ezelőtt Balatonkilitin találkoztam. Özvegyen, elég nehezen élt. Oda telepítették ki Siófokról a villájukból. Nemrég meghalt.

Aztán írj magadról is, megnősültél-e, vannak-e gyermekeid, hogy élsz, stb? Mi Siófokon – nyáron Zamárdiban – élünk. Három fiúnk is átvészelte a háborút. Jó lenne találkoznunk és sokat-sokat beszélgetni. Ha erre jársz, keress fel bennünket. Mielőbbi válaszodat várva, jó egészséget kívánunk, és sokszor melegen ölelünk, üdvözlünk.

Futó Tibor, Siófok, 1970. március

4. Czumpf Imre levele Futó Tiborhoz (kézírás)

Kedves Tibor!

Egy kicsit megkésett a válaszom, de nem voltam itthon, amikor a leveled megérkezett. Volt azon kívül más dolog is, elő akartam ásni az itt mellékelt képet is, melynek Nálad jobb helye lesz. Ez a kép nálam maradt véletlenül, és őriztem. A Vili-féle képen a mellékelt részt a kis rajz mutatja [Az apszis felső részén levő Krisztus-fej, és körülötte levő glóriás fejek]. A munka elvégzése után soha nem beszéltünk Vilivel, és én máshol sem beszéltem róla. Nem is érdekes az ügy különösképpen. A jelzett rész után én már tovább a képen nem dolgoztam. Pont.

Kérdezed, kik voltak a fiatalok, kik velünk voltak? Ezek közül Erdélyi Endre egy nagyon szegény kárpátaljai fiú volt. Ő kapott valamit az eltartásán kívül. A többiek a Vili tanítványai voltak, és nem vettek részt a munkában. Név szerint Rozsda Endre(?) jelenleg Párizsban él. – Bényi László jelenleg a Nemzeti Galériában van, mint tudományos kutató. – Redő Ferenc vezető ember a Képzőművészeti Alapnál, és feleségével együtt szép gobelineket készítenek és fametszeteket csinál. Szóval mindannyian beérkeztek és eredményesen dolgoznak. Redő egyébként fel akar keresni alkalomadtán, elkérte a címedet.

Most magamról. Szentandrás után sokat utaztam, többször Olaszországba, Párizsba, többször Londonba, itt kiállításom is volt. Több évig egy textilgyár tervező vezetője voltam, és vagy 14 évig iskolában tanítottam tervezést, 1937–1951-ig. Ezeket követően 1968-ig az egész ország területén templomokban, kastélyokban, stb. régi freskókat restauráltam. Jelenleg nyugdíjasként otthon dolgozom erősen. Egészséges vagyok és 72 éves. Emlékszel még a szentandrási születésnapra?

Szóval egy egész kis életrajzot küldök magamról. Még azt is, Natáliáról nem tudtam, de néhány évvel előbb járt itt nálunk néhányszor. Nálunk! 1952-ben megnősültem, egy igen rendes feleséget szereztem.

Most befejezem, talán nyáron eljutok a Balatonhoz, és felkereshetlek. Egy pesti orvos barátom nyáron Zamárdiban van, és már többször meghívott, és egyszer eljutok oda.

Most Rólatok. Hogy vagytok? Mit csinálsz? Feleséged hogy van? Írj róla is, és a gyerekek mivé lettek? És gondolom már nagypapa vagy?

Most befejezem, és remélem további híreket is hallok. És ha Pestre kerülsz, meglátogatsz.

Kedves feleségednek kézcsók, Téged ölellek az egész családoddal együtt:

Imre

1970. márc. 31.
Bpest, V. MÚZEUM krt. 3. telefon: 187 474
u.i. Azt hiszem május elején kezdtük a munkát.

5. Futó Tibor levele Czumpf Imréhez

Kedves Imre!

Nagyon megörültem hosszú levelednek. Nagyon jó volt olvasni és emlékezni. Választ kértél tőlem, íme küldöm. Köszönöm először is a küldött fényképet a volt kápolnáról. Hogy maradt meg ennyi ideig épségben?

Mi lett az Erdélyi Endrével, arról nem írtál. Ő készített Kornél fiamról egy portrét, az meg is van. Rozsda Endre az a csúnya zsidó fiú volt úgy-e? Annak a szülei, úgy tudom, jómódúak voltak. Egy kicsit felvágós fiú volt. Mi lett belőle? Bényi Lászlóra és Redő Ferencre nem is emlékezem. Ők is mindig ott voltak, mint ti? Róluk többet szeretnék tudni. Ki készítette a pár drb. ablaküveget? Úgy tudom, a szentélynél levő 3 drb-t Vili ismerősétől kapta. Írd meg, fizettetek-e értük. Vili hozott oda több szobrot is. Kitől és pénzért szerezte-e? Tudom, mi azokra nem fizettünk ki semmit. Írod, Redő fel akar keresni. Igen örülök neki. A neki adott siófoki címen (melyen még most is levelezek veled is) később nem talál, mert a tavaszi jó idők beálltával késő őszig Zamárdiban lévő házunkban lakunk. Zamárdi címünk: István út 19. szám. Ez a régi balatoni műút, mely most már mellékúttá vált a 7-es kiegyenesítése folytán, és a szántódi révhez vezet csupán. A szentandrási születésnapra sajnos nem emlékszünk. Erről írjál bőven, bizonyosan eszünkbe jut majd. Nem tudom, nem-e akkor történt a gatyád elvesztése és kihímzése? Erre emlékszünk, de már azt nem tudjuk, ez is miképpen zajlott le. Írd meg majd.
Írod, megnősültél és rendes, jó feleséget szereztél. Ennek igen örülünk. De azt is írd meg, hogy csak kettesben vagytok?

Ja, még egy fontos dolog. Úgy emlékszem, hogy Vilit felkereste ott egy már elég nagy fiú, akiről úgy hallottam, a fia, a háború alatt szerezte. Tudsz-e erről, mi lett a fiúval?
Natália meghalt Balatonkilitin, egyik ismerősömtől tudom.
Egy pesti orvos barátod jár Zamárdiba. Ki az, hova jár, saját villája van, vagy csak üdülni jön oda? Mert, mint fentebb írtam, állandóan mi is Zamárdiban lakunk. Siófokon 1968 óta létesült lakásunk, úgy, hogy Kornél fiammal közösen beléptünk egy társasház építésbe. Itt telelünk, itt központi fűtés van a lakásban (Tibor fiam találmánya az olajkazán, mely fűt, és a fűtést önműködően szabályozza)
Magunkról:

A háború elsodort ide Dunántúlra. A front közeledtével a családomat lehoztam Zamárdiba, majd később én is oda jöttem. Tibi fiam akkor egyetemi hallgató volt, Pesten maradt s csak későn találkoztunk, és tudtuk meg, hogy élünk. Kornél hadapródiskolás volt Sopronban, onnan nyugatra vitték, angol fogságból került haza. Róla sem tudtunk sokáig semmit. Laci fiunk volt velünk, és a két távollevőért sokat aggódtunk. Tibor fiunk egyetemi tanulmányait nem folytathatta, Kornél sem kerülhetett oda. Tibi villany és rádió mestervizsgát tett, majd a szövetkezetek alakulásakor egy ktsz-nek lett az elnöke Tab községben, onnan Siófokra került, itt is ktsz-elnök. Saját szép háza van, nős, egy 20 éves fiuk van.

Kornél cukrász szakképzettséget szerzett, majd a könyvelői pályára ment, ott mérlegképes vizsgát tett, a Pannónia vállalatnak volt éveken át Siófokon főkönyvelője, most az Idegenforgalmi Hivatalnál dolgozik. Megnősült, egy 18 éves fia és egy16 éves leánya van. Két éve különvált első feleségétől, újra nősült, most Siófokon együtt lakunk.

Laci fiam Szegeden egyetemet végzett, fizika-matematika tanár lett, jelenleg Székesfehérváron a József A. Gimnáziumban tanít. Felesége is tanárnő, két fiuk van.
A háború után engem B. listáztak, kereset nélkül maradtam. Nehéz napjaink, hónapjaink voltak. Könyvelőnek mentem el, megszereztem a képesítést, s 1946. okt. 1. óta szövetkezeti vonalon dolgoztam. 1950-ben a siófoki szövetkezet főkönyvelője lettem, onnan mentem nyugdíjba 1961. októberben. Nyugdíjam igen kevés, havi 1259 Ft. Ezért pótolni kell, nyári idényben nyaralóknak szobákat adunk ki Zamárdiban, s így tudunk létezni.
Ha ismerőseid közül valaki nyári üdülésre szobát keresne, ajánlj minket nekik.

Kedves Imre! Így sokat tudsz most már rólunk. Okvetlen látni szeretnénk, s ha jössz Zamárdiba feltétlen keress fel bennünket. Elég jól vagyunk, csak kicsit öregedtünk. Nagyon sokat gondoltunk rád eddig is, ezután még többször. Írj mielőbb. Ha jössz, sokat-nagyon sokat beszélgetünk majd.
Pestre mi nemigen járunk, utáljuk azt a nagy várost, ahol egymást tapossák az emberek. Mi a vidéket szeretjük, a csendes életet.
Kedves feleségednek kézcsók, illetve csók, téged nagy szeretettel ölellek, csókollak:

Siófok, 1970. április 13.

6. Futó Tibor levele Chiovini Ferenchez

Kedves Feri!

A jászszentandrási templomfestés története című írásomat egy példányban, visszakérőleg azon kéréssel küldöm meg, hogy azt olvasd el, írd meg róla véleményedet.

Válaszod előtt nem akarom Jászszentandrásra küldeni. Hátha valami kiigazításra szorul. A 20. oldalt (utólag jutott emlékezetembe) a 19. oldal alján levő Zárószó előtt kell olvasni. A kellemetlen idő miatt még Siófokon vagyunk. Talán e hét végén költözünk ki Zamárdiba.

Ha válaszodat májusban küldenéd, úgy azt légy szíves Zamárdi, István út 19. sz. alá küldeni.

Reméljük, egészségileg jól vagytok. Különösebb bajunk nekünk sincs. Mindnyájatoknak sok csókot küldünk szeretettel:

Rózsika és Tibor.

Siófok, 1970. április 21.
Malom u. 1. sz. 3. a

7. Futó Tibor levele Chiovini Ferenchez

Kedves Ferikém!

Nagyon várt leveledet megkaptam. Megjegyzéseid váratlanul értek. A sorrendre vonatkozóan. Ma is úgy gondolom, hogy a Déli harangszó volt az első, utána a Szt. László, és Vili aztán kezdett. De hát Te bizonyára jobban emlékszel. Most arra kérlek hát, légy jó hozzám, és írd meg, milyen sorrendben készültek el az egyes freskók. Ha hibáztam ebben, úgy okvetlenül ki kell javítanom, illetve postafordultával légy szíves válaszolni. Írd meg azt is, hogy a múzeum számára mily címre küldjem az írás egy példányát?

Nagyon sokat gondolunk rátok, most különösen, a Tisza áradása miatt. Csak vége lenne már! Sokat izgulunk mi is. Reméljük, jól vagytok mindannyian. Előre is köszönöm fáradozásodat.

Irénkének kézcsók, és feleségem csókjai, neked sok-sok csók és ölelés régi hívedtől:

Zamárdi, 1970. június 11.

8. Chiovini Ferenc levele Futó Tiborhoz (postai levelezőlap)

(A postabélyegző dátuma: Szolnok, 1970. jún. 19.)

Kedves Tibikém! Minden kétséget kizáróan a Szent Lászlóval kezdtem. Még előttem van, mikor Vili megállt előtte, tetszett neki, és a technikai eljárásra mondta, hogy így mehet a többi, és azután kezdett ő is festeni. Az egészet befejeztem a „Déli harangszó" bejárat felöli nagy lovas résszel.

Az írás egy példányát Kaposvári Gyula igazgató, Damjanich János Múzeum, Szolnok címre küldjed.

A Tisza áradása minket közvetlenül nem fenyeget. Egy-két helyen, különösen Tiszakürtnél veszélyesebb a helyzet, de a közép-tiszai részen nem olyan veszélyes, mint másutt.
Rózsikának kézcsókom, feleségem csókját küldi. Téged szeretettel ölellek, csókollak:

Feri

(A postabélyegző dátuma: Szolnok, 1970. jún. 19.)

9. Czumpf Imre levele Futó Tibornak (kézírás, dátum nélkül)

Kedves Tibor!

Annyi nehézség után végre tudok válaszolni leveleidre. Nem hanyagság, sem valami ellenállás nem okozta a késést, de annyi minden történt körülöttem, és velem, hogy elnézd a mulasztást. (Betegség, operáció, stb.) Csupa magánjellegű dolog, és másra nézve érdektelen. Ennyit ezekről…

Most vegyük sorba a leveledet. Erdélyi Endre hazament Kárpátaljára, és úgy értesültem, ott meghalt. Rozsda Endre Párizsban él, és beérkezett festő. Dr. Bényi László festőm. és most ment nyugdíjba, mint a Nemzeti Galéria egyik fő-fője.

Redő Ferenc egy csendes fiú volt, félrevonultan dolgozott. Ő is szervezési dolgokkal foglalkozott, és a művészeti életben jelentős szerepet tölt be, azon kívül művészi faliszőnyegeket tervez és készít, feleségével együtt. A szentandrási születésnap aug. 11-én történt, a tanítóék kertjében, a gatya elvesztés is akkor történt.

A feleségemről érdeklődsz. Igen rendes és igen jó, szép asszony, és nagy segítségemre van. Nyugodt, csendes és békés életet élünk. Zsidó asszony. Aba Vilinek fia volt az a szőke fiú, akiről írtál, és azóta fiatalon meghalt.

A Vili lánya textiltervező. Asszony, gyermeke is van, de úgy tudom elvált. Kató néhány évvel előbb meghalt. Natáliáról írtál, tudtam, hogy ott van, járt nálunk néhányszor.

A második levélben írt Szt.andrási festés menetrendjét kéred. A munkát Feri kezdte, emlékezetem szerint a kis rajzon jelzett I., utána a II. falon. A Vili falát az ő rajza szerint az apszis felső részén és két oldalán festette előbb, utána a szentély belsejét.

A Krisztus-fejet és a nagy glóriás szenteket én festettem, és ugyanakkor az összes ornamentális falakat is.

Kézcsókkal és sok szeretettel: Imre

Most visszanézve látom, hogy mily kusza levelet írtam. Szívemmel van némi zavar, de nem tudtam már tovább halasztani az írást.

Az a bizonyos Zamárdiba látogatás még aktuális, és remélem, sor kerül rá: Imre.

10. Futó Tibor levele Czumpf Imréhez.

Kedves Imre!

Igen bánt hosszú hallgatásod. A múlt év ápr. 13-án írott hosszú levelemre mai napig sem kaptam választ. Nagyon-nagyon vártam.

Csak nem vagy beteg? Írtad, hogy nyáron lelátogatsz, mert máskor is ott, Zamárdiban egy ismerősnél szoktál lenni. Nagyon nyugtalanok vagyunk miattad. Aggaszt e hosszú hallgatásod. Örvendeztess meg leveleddel!

Lehet, hogy az előző levelemben írottakra már nem emlékszel, így kérésemet megismétlem:

A jászszentandrási freskókkal kapcsolatban véleményeltérés van köztem, és Chiovini Feri között a sorrend tekintetében. Kérésem tehát, légy szíves írd meg, hogy emlékezeted szerint milyen sorrendben készültek a freskók? Ki kezdte, melyik képpel, s utána ki mit festett? Nem szeretném, ha írásomban e tekintetben téves adatokat közölnék. Míg válaszodat meg nem kapom, írásomat nem tudom befejezni. Így nagyon kérlek, válaszoddal ne késlekedj!

Jó egészséget, és boldog Újévet kívánva, kedves feleségednek kézcsókom, neked sok csókot küldök, nagy szeretettel: Tibor

Siófok, 1971. jan. 4.
Malom u. 1. sz. 3. a

11. Futó Tibor levele Antony Jánoshoz

Kedves Jánoskám!

Talán emlékszel rá, egy ízben adatokat kértem tőled a jászszentandrási templomfestéssel kapcsolatban. Említettem akkor, hogy meg akarom írni a templomfestés történetét. Végre elkészült. Írásom egy példányát azzal a nagy kéréssel küldöm el, hogy légy szíves azt elolvasni, és észrevételeidet velem közölni!

Lehetséges t. i., hogy valamire nem egészen jól emlékeztem. Azokat akkor helyesbíteném. Chiovini Feri és közöttem a sorrend tekintetében van véleményeltérés. Ezért kérlek, írd meg, emlékezeted szerint az egyes freskók milyen sorrendben készültek.

Ha valami érdekesség jutna eszedbe, melyről én nem emlékeztem meg, azt is légy szíves közölni. Nagyon kérlek, válaszoddal ne késlekedj sokáig! Nagyon, de nagyon várom. Addig ugyanis nem akarom a jászszentandrásiaknak megküldeni, csak majd az átjavítottat.

Magunkról: Bizony eljár az idő felettünk. Télen Siófokon lakunk. Egy társasházba társultunk Kornéllal közösen. Itt központi fűtésünk van, (a Tibor fiam találmánya, olajfűtéses,

önvezérlős kazánnal). Így a nehéz tüzelő és salakcipeléstől mentve vagyunk, s az egész lakás fűtött. Három szoba összkomfortos. Nyáron Zamárdiban vagyunk, sok gyümölcsfánk és szőlőlugasunk ad ott állandó foglalatosságot. Különösebb bajunk nincs, csak már érezzük a kort, hol itt, hol ott fáj valami. Gyerekek és unokák elég jól vannak, Tibi unokánk már vőlegény. Még dolgozgatunk, nyáron bizony sokat.

Szeretnénk rólatok is mindent tudni. Rég találkoztunk, írni meg bizony lusták vagyunk. Jó volna újra látni egymást. Nem jártok már Hévízre? Látogassatok el, igen, igen örülnénk neki

Jó egészséget és boldog Újévet kívánva nagyon sokszor ölellek, csókollak, Icának és a kedves többi családtagnak sok kézcsók és csók: Rózsi és Tibor

Siófok, 1971. január 4.
Malom u. 1. sz. 3. a

12. Antony János levele Futó Tiborhoz. (kézírás)

Kedves Tiborka!

Betegtől jövet a levélszekrényben találtam vaskos borítékod, és míg nem bontottam fel – nem tudtam elképzelni, mi lehet? Örömmel olvastam műved, mely teljesen hiteles.

Nem tudom mi volt Chiovinivel az időrendi eltérés? Én úgy emlékszem, hogy Feri lett előbb kész a két oldalfallal, és pedig először Szt. László vizet fakaszt, mely jobb oldalt van, és utána a „Nándorfehérvári" falrész, melynek jobb alsó sarkában a zászlótartó vitéz Te vagy.

Aba-Novák először az ívet csinálta, utána a szentély két oldalát, és az oltár hátsó részét a négy prófétával. Az apostolok között Kiss Balázs, Száz Károly, Kovács Mihály és Márkus malmos portréja fedezhető fel, aki akkor a legnagyobb ellenzéki hangadó volt.

Chiovini neked pajtásod volt, nekem pedig a gimnáziumban iskolatársam, és 3 év előtt, az 50 éves érettségi találkozón öleltük egymást.

Talán még a krónikához tartozna egy egri érseki kihallgatás: a küldöttséget Subik alig akarta az érsekhez vezetni (félt, hogy pénzt kérünk), mikor félkörbe állva bejött az érsek, és kérdezte, ezen nehéz időben mi vezette Önöket a festésre? A nálunk lévő betétkönyvet megmutatva, hogy van pénzünk és saját erőből óhajtjuk a festést lebonyolítani – megkönnyebbült és hozzájárult. Persze ezt a momentumot a mai kornak nyelve szerint nehéz volna beleszőni – hisz amit írtál, szépen van megírva.

A Rólatok való beszámolót örömmel vettem, de hiányoltam, hogy se Rózsikáról, se a gyerekekről részletesen nem írtál. Nem írtál magadról se, mert az utolsó találkozásunk alkalmával nyavalyogtál, és Szántó Bandival egyeztél kivizsgálásról. Szántó Bandi tavasz óta Veszprémben röntgen főorvos a kórházban.

Na most magunkról: Baján már csak ketten vagyunk. Vejemet tavaly kinevezték az Állatorvosi Egyetemre adjunktusnak, Éva pedig a Pasaréten levő patikában dolgozik. A Pasaréten van egy kétszobás, személyzetis, hallos öröklakásuk. A gyerekek 8.-os és 7.-es általánosba járnak. Icit január 1-vel kinevezték Pestre alorvosnak, gyermekosztályra. Erre már előre szá-

mítva az ősz folyamán beneveztünk egy építendő 9 lakásos öröklakás 3 szoba összkomfortos lakásba Budán, a Kiss Áron út 4. sz. alatt, a János Kórház felett, a 39-es busz végállomásánál. Jövőre lesz készen, és akkor – ha a Jóisten engedi – mi is felmegyünk. Miklós öcsém is ott lakik a szomszédban. Marcsi meghalt, és így feljött Pestre¸ Miklós fia nevére vett öröklakást, és két órás üzemorvosi munkát vállalt. Nekünk biz' elég sokba kerül, 498 000 Ft, és ebben van még egy saját garázs is.

Igaz most elég jól van. Hát öreg cimbora, így korosodtunk meg.

Egy békés, nyugodt új esztendőt kívánva, kézcsókom tolmácsolását kérve,

Téged ölel: János
Rózsikát sokszor csókolom, Magát üdvözlöm: Ica

Baja, 1971. I. 8.

13. Futó Tibor levele Medveczky Ferencnek.

Kedves Feri!

A templomfestéssel kapcsolatban sok érdekes esemény történt. Ezeket foglaltam írásba. Olvasd el, és mutasd meg, illetve elolvasás céljára add át Molnár Pistának is. Ő kért erre. Írjátok meg véleményeteket!

Chiovini Feri már olvasta, s igen köszönte. Kért, hogy küldjek egy példányt belőle Kaposvári Gyula, a Damjanich múzeum igazgatójának, aki szintén olvasta, és kér belőle a múzeum részére egy példányt. Még eddig nem küldtem. Megvárom, Ti mit írtok?

Mostanában nagyon el voltam foglalva a szövetkezetünknél, ezért késik is levelem. Azóta már Te is túl vagy a szövetkezeti mérlegvizsgálaton, s a küldöttgyűlésen is.

Mellékelten küldöm édesapádnak szóló levelemet is. Neki is már régen válaszolnom illett volna. Nem tudom ott találja-e levelem? Ha nem, légy szíves alkalmilag elküldeni neki!

Reméljük, jól vagytok. Majd csak kitavaszodik talán már. Unjuk nagyon e hosszú telet.

Jó egészséget kívánva mindnyájatoknak, sok üdvözletet és csókot küldünk:

Tibor bátyád
Siófok, 1971. február 24.

14. Futó Tibor levele Antony Jánoshoz.

Kedves Jánoskám!

Bizony szégyen-gyalázat, hogy kedves leveledre, melyet a templomfestéssel kapcsolatos kérdéseimre válaszként írtál, csak most mondok köszönetet. Ne rój meg érte nagyon! Anynyiszor volt eszembe, tudtam, hogy illetlenség a halogatás, de hát mégis megesett. Adj feloldozást!

A vitás kérdésről:
Én úgy emlékszem, hogy Chiovini előbb a Déli harangszót, majd utána a Szt. Lászlós freskót készítette el. Te is, Feri is fordítva állítjátok. Itt helyesbítettem is írásomban, bár Czumpf Imre is az én álláspontomon van. Viszont kénytelen voltam a Feri kifogását elfogadni, különösen a Te válaszod után, mert hiszen Ő az alkotó. Aba-Novák (erre már határozottan emlékszem) elsőnek az oltár mögötti Krisztus-alakot festette. Ezt azért állítom, mert mint írásomból ki is tűnik, engem is eme első alkotása hozott nagy izgalomba, a szokatlan stílust akkor még nem értettem, nem bírtam. Köszönöm az érseki kihallgatásról szóló megjegyzésedet. Erre már nem emlékeztem volna, ha nem írod. Pedig úgy igaz. Be is állítottam leveled vétele után a helyére.

Hiányoltad a családról való beszámolómat. Így azt most szeretném pótolni. Rózsikáról: egy kicsit molettebb, mint amikor utoljára találkoztunk, de különben jól van, sokat dolgozik még, de most már korábban elfárad. Néha-néha szeme-feje fáj (már a másik szemén teljes a hályog, operálni lehetne, nem akarja, én nem merem bíztatni), bizonyára a sok munkától. Még mindig varrogat is. Nem tud tétlenül üldögélni. Én néha felolvasok neki a Nők Lapjából, újságból. A TV-t sem bírja, mindig fáj utána a szeme. Élvezi a kertészkedést, kapál, gyomlál, ültet, stb. Mindene a szép kert. Boldog, ha szépek a virágok, ha a termés jó.
Magamról: elmúltak a fekélyemmel kapcsolatos fájdalmaim. Néha-néha valami emlékeztető fájás előjön, de tűrhető. Egy kicsit híztam is. Mindent eszem, egy keveset iszogatok is. Sörből elég egy kispohárral, borból is Rózsikával kettesben iszunk meg egy borospohárral, ha olyan volt az ebéd. Nagyon feledékeny vagyok, sokszor közönséges szó, vagy név nem jut eszembe, s ez igen bosszantó. Bal fülemre nem hallok, s úgy veszem észre, a jobb fülem hallása is romlik. Legbosszantóbb dolog, hogy bizonyos esetekben hirtelen megizzadok, csurom víz leszek, és inget kell váltanom. Pl. ha a meleg levest gyorsan elfogyasztom, ha ebéd után bármilyen folyadékot nem kortyonként, de egy borospohárnyit, egy hajtókára iszom, ha fizikai munka közben elfelejtek pihenőt tartani. Különben én is nagyon szeretem a kertészkedést, a fáimat, szőlőlugasomat. Ezekkel szoktam tavasztól őszig foglalatoskodni.

A szövetkezetünk felügyelő bizottságának elnöke vagyok, s e minőségemben tárgyalásokon veszek részt, s ellenőrzéseket tartok. Így nem szakadtam el teljesen nyugdíjazásommal régi munkakörömtől.

Tibi fiunk a Szolgáltató Ktsz. elnöke. Sajnos egyetemi tanulmányai abbamaradtak. Ha nem nősült volna, akkor sem maradhatott volna az egyetemen. Azóta némileg pótolta, és levelező úton kellő szakmai tanulmányt végzett. Fiuk nem tanult jól, ipari pályára ment, most végez, de már utána nősül is. Kornél első feleségétől elvált, újra nősült. Vele együtt lakunk. Fia és leánya is már kereső korban van. Fiának múlt évben nem sikerült az egyetemi felvételije, s így a technikusi érettségivel egyelőre az Egyesült Izzó kaposvári gyáregységénél dolgozik, ugyanott dolgozik a kis Mari is. Kornél most a siófoki Idegenforgalmi Hivatalnál dolgozik, sokat jár külföldre hivatalból. Felesége a vendéglátóipari szakmában az Európa Szálló irodavezetője.

Egyedül Lacinak sikerült egyetemre kerülnie. Jó nevű és megbecsült fizika-matematika szakos gimn. tanár Székesfehérváron, felesége kémia-fizika szakos középiskolai tanár. Laci fiuk 7. ált., Gábor fiuk 3. ált. iskolás. Jól tanulnak, átlaguk majdnem ötös, az írásuk rontja le a jegyeiket. Eddig igen gyatrán voltak fizetve, talán most majd javul a fizetésük.

Igen aggódtunk mindig Laci miatt. Sajnos 3-os gimnazista korában ismét agyhártyagyulladásba esett, s a penicillin segített rajta, de azóta jobbkéz-balláb izmai gyengébbek, mellén is látszik a ferdeség az izomzatban. Vizsgáltattuk akkor, de ezen nem tudtak segíteni. Néha menés közben bal lábbal húz. Féltünk, hogy nem bírja az egyetemen a nehéz tárgyakat. Bírta jól. Most már fáradékonyabb, s nem is vállal túlórákat, nem bírja.

A magatokról írt beszámolót nagy érdeklődéssel olvastuk. Hát ti is kettesben maradtatok! Rossz lehet. Majd eltelik az a pár hónap, s Pesten újra együtt lesz a család. Kívánjuk, hogy jó erőben, egészségben még sokáig élvezhessétek új otthonotokat. Jó lenne még egyszer legalább találkoznunk, kibeszélgetni magunkat. Múlik az idő felettünk, kopnak a szervek.

Nagy szeretettel gondolunk rátok mindig. Örülünk, hogy Ica is, Te is jól vagytok. Búcsúzom. A jó Isten áldjon, és legyen veletek. Mindnyájatoknak jó egészséget kívánva sok-sok csókot, kézcsókot, üdvözletet küldünk szeretettel.

1971. ápr. 25.

15. Chiovini Ferenc levele Futó Tiborhoz

Kedves Tibikém!

Megint bocsánatot kell kérnem a késedelemért. Több körülmény késleltetett, de nem részletezem, hanem bízom megértésedben.

Többször elolvastam élvezettel az írásodat, és a felidézett hőskorát a templomfestésnek. Bizony, ha a Sixtus-kápolna freskóira gondolok, és az azt követő vitákra (bocsánatot kérve a merészségemért), Gyula pápának is volt mit hallgatni. Itt az ő szerepét Te töltötted be. Kaposvári múzeumigazgatónak is átadtam olvasni. Tetszett neki, és kér, hogy egy másolati példányt küldjél a szolnoki Damjanich Múzeum részére is.
Engedd meg, hogy pár helyen helyesbítsem a szövegedet. (1) A kóruson én nem rajzoltam, hanem mindkét falat beborítottam a kartonnal, és ott rajzoltam meg az egészet szénnel. (2) A másik, hogy az első freskó, ami elkészült a „Szent László” volt, azután kezdte el Aba-Novák a diadalív festését, majd én a „Déli harangszót”. (3) A munka hivatalos átadásánál csak én voltam jelen, mint vállalkozó. A munkát nagy megelégedéssel vette át a közbirtokosság, sőt volt, aki kapacitált kedvesen, hogy telepedjek le Szentandráson.

Szép és boldog idők voltak, amit eltöltöttem veled, és kedves köröddel, mindig örömmel emlékszem rá. Azon fölül még fiatalok is voltunk.

Többször mondom, hogy 17 éves koromtól – amikor már bevonultam – olyan viszontagságos életet éltem, és sokszor az életben maradásom olyan kevésen múlt, hogy ha még egyszer végig élhetném, nem vállalnám, de a harminchármas esztendőt Szentandráson többször is megújráznám.

Köszönettel küldöm vissza mellékelten írásodat, és Rózsikának kézcsókomat küldve, baráti ölelésem és csókom küldöm szeretettel:

Feri

16. Chiovini Ferenc levele Futó Tiborhoz (kézírás, dátum nélkül)

Drága Tibikém!

Egy jászszentandrási pedagógus, Kunráth Sándor a napokban behozott hozzám egy történelmi dokumentumnak szánt tanulmányt „Jászszentandrási per” címmel, hogy lektoráljam. Ezt elolvasva elszörnyülködtem, hogy hova módosulhatnak a dolgok, ha egy tájékozatlan, vagy alig tájékozott társaság a maga szájíze és érdekei szerint alakítja át a régen történteket, azokat a szentandrásiak új generációja számára tálalja, és azt teszi közvéleménnyé.

A tényeket már csak két ember tudja pontosan, Te és én. Bár én több előadást tartottam, kettőt a szentandrási templomban is, de lojalitásból jobban háttérben maradva, mint az szükséges lett volna.

Szabó Dezső írja Adyval kapcsolatban: „A zseni meghal, eltemetik, sírján dudva és barátok nőnek.” Supka Magdolna művészettörténész fő programja az Aba-Novák rehabilitálása, és kultuszának ápolása, és ez helyes és kívánatos is. Egyben neki fő szereplési tere.

Ott már érint az ügy, hogy a szentandrási freskóiról írva a Viliről szóló könyvében engem nem említ, csak a jegyzetben, mint informátort egyes dolgokban. Redő Feri és a többi szabadiskolai növendék, akiket nem vettek fel a főiskolára, de az Aba-Novák szabadiskolájába járhattak, mert az üzleti vállalkozás volt, és lejöttek Szentandrásra nyári szabadban festésre. Hogy ezek név szerint hiány nélkül felsorolva hogy szerepelhetnek a Kunráth tanulmányában? Úgy, hogy Supka Magdolna és Redő mint potentátok járnak le Szentandrásra, Redő pár napot tölt is ott. A Vili emlékével szerepelnek. Bevonják Czumpfot és Aba-Novák Jutkát. Aba-Novák jubileumi ünnepséget akarnak rendeztetni (amit én helyeselnék is, ha engem is megkérdeznének és belevonnának, mert én ezt az emléket mindig ápoltam is, nem tárva fel a való helyzetet.) Utólag tudom meg, hogy a tanács a strandfürdő mellett 50 négyszögölet ajánlott fel, művészüdülő céljára.

Szóval ez a stáb alakítja, ferdíti a közvéleményt a saját hasznára, és erre a Kunráth írásában döbbentem rá.

Úgy kezdi, hogy Te a gyerekkori játszótársadhoz jöttél, és felvetetted az ötletet. Aba-Novák is itt volt Szolnokon, tetszett neki az ötlet, és nyáron a stáb levonult stb.

Arról, hogy velem állapodtatok meg ’32 tavaszán, és nyáron Aba-Novák ajánlatot tett a fele-fele alapon történő festésre, amit ő a következő munkájánál ugyanúgy viszonoz nekem (nem beszélek arról, hogy ez sohasem történt meg, mert csak a támadásokat feleztük, a rám háruló ódiumot magam viseltem évekig).

A szerződést, a munka átvételét velem csináltátok, a garanciát én vállaltam (viccesen 500 évre). A lelkes átvételkor még kedvesen letelepedésre is fölszólítottak. Azt említi, hogy 600 pengő maradt a végén, mert mind ráment a festésre. De mindjárt másképpen fest a beállítás, mikor azt írja Kunráth, hogy Vili egy esti összejövetelen felajánlotta a szerződésen felüli diadalív megfestését, és még a kóruson az özönvizet is, de a felesége az özönvizet már ellenezte. Ez mind gyönyörű, és alkalmas a glorifikálásra, de mindjárt nem olyan szép, ha a felelős vállalkozó társ megkérdezése nélkül teszi (és ez az, amit a felesége etikai okokból ellenzett), és a társ utólag megy bele, részben a szentandrásiakra való tekintettel, másrészt a soha be nem tartott pótígéretekre (pl. Gerevich-csel 4000 pengőért megveteti a vázlatom, stb.) Így már jobb nem beszélni a nagy gesztusról. A pénz már akkor erősen fogyóban volt, és Te még aggódóan figyelmeztettél is, hogy több pénz nincs, és a felajánlás már irreális. A felelősség rajtad meg rajtam volt, és ha Vili nem fest olyan szédítően gyorsan, bizony nem tudom mi lett volna a vége, mert ha tíz nappal tovább tart a munka, az apparátus az egész összeget felemészti. Ha meg hozzávesszük, hogy semmi viszonzást nem kaptam, az én pénzemből ment a nagy dicsőség ára, és igazat kell adni a Pólya gyerekeknek, akik azt mondták, hogy Vili a Te pénzeden mulatott.

Azután Kunráth a támadásról ír. Elég jól és részletesen az emlékkönyvbe írottakról. Kétháron újság van a birtokában a védőcikkekből, a 40-ből. Persze kizárólag Aba-Novák centrikusan. Az még rendben volna, de amikor azt írja, hogy az A.N. freskóvázlatokat az Egyházművészeti Nemzetközi Kiállításon kiállították, és a fényképét Gerevich a pápának átadta, aki azt mondta: „Örülök, hogy Magyarországon ilyen van”, és azt nem írja, hogy az enyém is ki volt állítva, és arról külön fejezetben írt méltatást az Osservatore Romano, a Vatikán hivatalos lapja, és, hogy a templom minden freskójáról készült, albumba kötött reprodukciójáról (tehát az enyémről is) mondta ugyanazt a Pápa.

Itt már teljesen nyilvánvaló lett, hogy A.N. emlékébe kapaszkodó, és ezen keresztül szerepelni akaró társaság koncepciójába nem illek bele. Hogy milyen mértékben befolyásolták ezek a szentandrási közvéleményt, bizonyítja az, hogy a jóindulatú barát, Kunráth ezt nekem, ide merte adni. Hogy Czumpfot is belevonták a boltba, bizonyítja, hogy Vili után majdnem ő a főszereplő, aki a diadalív felső felét festette. Ami nem megjegyezni való csekélység. Kaposvári Gyula igazgató ismét kér, hogy emlékezéseidet szíveskedjél a múzeumnak megküldeni megőrzésre, és mindenki számára betekintésre. Én pedig majd magnóba mondom a magamét, de most már kicsit érthetőbben. Remélem a pesti slapajok díszpolgárrá avatására meghívnak bennünket.

Rózsikának kézcsókom küldöm, feleségem csókját. Szeretettel csókol öreg barátod:

Feri.

A múltban nekem küldött és visszaküldött emlékezéseidet vártuk, de Kaposvári még nem kapta meg.

17. Futó Tibor levele Chiovini Ferenchez

Kedves Ferikém!

Nagyon meglepett ma vett leveled tartalma. Nem túlságosan bosszantod magadat? Látod, látod. Így van ez. Én nem bosszankodhatnék?

Az egész jászszentandrási templomfestésnek én vagyok a szülőapja. Én határoztam el, hogy a giccses templomfestők helyett művészeket keresek. Találtam is. És így minden öndicséret nélkül tárgyilagosan megállapítható, hogy szándékom nélkül nincs művészi munka ott. Tehát én voltam a kezdeményező és megvalósító. Az én nevem mégsem említi senki. Pedig én voltam a létra, melyen mindketten feljutottatok akkor a magaslatra, az elismerés színhelyére. A létra meg ott maradt lent, csendben, senki sem törődött vele tovább.

Ne haragudj meg, ha nyíltan megírom, bizony rosszul esett nekem is. A jászszentandrási látogatásaid során vajon szóba kerültem? Vajon megmondtad ott, hogy én akartam giccs

helyett művészi munkákat? Vajon Vili hozzátartozói közölték Supka Magdolnával? Bizony nem. Engem nem kérdezett meg senki.

A történet megírására is magam szántam el magamat, mert azt akartam, hogy az általam ismert adatok a későbbi utókornak megmaradjanak.

Egyidejűleg írtam Kunráthnak, és kértem, küldje el írását elolvasásra nekem is. Úgy vélem, hogy az adatokat megkérdezésem nélkül az én oda megküldött írásomból vette, s talán nem egészen megfelelően. A múzeumnak nem kértem még, nem kérte. Úgy beszéltük meg veled, hogy a múzeum kérő levelére küldök egy példányt. Ezt meg is teszem, de várom a levelet. Eddig hiába. Kaposvárinak szólj, írjon, én küldöm.

Ne nyugtalankodj Ferikém! A te alkotásod ott van a falon, az hirdeti művészetedet. Nem kell ahhoz már propaganda. Ott él az az örökkévalóságig. Hogy Supka nem emlegeti?

Ő Aba-Novák imádója. Téged ez ne bántson. De a létra elkorhad, és a tűzre vettetik.

Kézcsókom küldöm Irén asszonynak, téged sokszor szeretettel ölellek: Tibor

Siófok, 1972. febr. 24.

18. Futó Tibor levele Kunráth Sándorhoz

Kedves Sándor!

Ma kaptam levelet Chiovini Feritől. Közli, hogy „Jászszentandrási per” címen írtál a templomfestés történetéről. Úgy írja, hogy bizonyos dolgok írásodban nem a valóságnak megfelelően szerepelnek.

Ezen nem csodálkozom, mert Jászszentandráson senki sem tud erre vonatkozóan hiteles adatokat szolgáltatni. Egyedül én tudok a templomfestéssel kapcsolatban a valóságnak megfelelő, és minden tekintetben hiteles adatokkal szolgálni. Az egész festés ügyét én intéztem.

Én megírtam a templomfestés történetét, és az erre vonatkozó írásom egy példányát két évvel ezelőtt megküldtem Medveczky Ferinek és Molnár Pistának. Úgy tűnik Chiovini írásából, hogy bizonyos adatokat írásomból vettél. Legyen szabad felhívni szíves figyelmedet, hogy szerzői jog is van a világon.

Különben igen érdekel írásod, szeretném azt elolvasni. Igen kérlek, légy szíves, küldd el elolvasás céljából.

Leveledet várva sokszor üdvözöllek:

Siófok, 1972. febr. 24. Futó Tibor

19. Chiovini Ferenc levele Futó Tiborhoz

Kedves Tibikém!

Igazad van. Túlbosszankodtam magam. Mikor az ember ömlesztve kapja a tendenciózus beállításokat, amiket már nem lehet tévedéseknek betudni. Ebből az újonnan alakult stáb-

ból kimaradtunk: várnak ugyan Szentandrásra, de mikor legutóbb hívtak oda, jelezve, hogy Supka, Redő, Bényi, Czumpf, Aba Jutka is ott lesznek az ünnepségen, egy sem jött le, pedig kettőnek is van kocsija. Alapjában komolyan nem érdekel az egész. Ha Kunráth nem is jön be, a feleségének egy szentandrási tanárnő előtt elmondtam elég nyíltan az észrevételeimet. Neked is megírtam, ezzel az ügyet a helyére tettem, és majd teszem is, úgy, ahogy az igazság megkívánja. És majd helyére teszed Te is, mert Kaposvári felkér a történet hiteles megírására. Itt egy kis félreértés történt. Kaposvári a sok dolga miatt feledékeny, és nem kért előbb a megírásra, hanem várta azt. A magad munkáját a freskók történetében nem árt, ha érthetően és plasztikusan domborítod ki, mert szóból ért az ember. Ezt azért sem tartom elhanyagolhatónak, mert a szentandrási tanárnő mikor felvilágosítottam őket, megjegyezte, hogy az előadásaimon magamról túl keveset beszéltem.

Egyet azonban meg kell jegyeznem leveledre. Az egész műnek a spiritusz rektora Te vagy, nélküled nem lett volna semmi, és ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni. De hidd el nekem, és ezt egy jászberényi magnószalag is bizonyíthatja, hogy bármikor és bárhol tartottam előadást az idők folyamán, mindig a Te neveddel kezdtem és a látogatásoddal. Kihangsúlyoztam a továbbiakban, hogy mint a Sixtusi kápolnánál, csak egy conseniális, megértő mecénás közbejöttével jöhetnek létre. Ezt mi Szentandráson megkaptuk. Elnézést kértem ugyan a hasonlatért, ami minket és Michelangelót illeti, de ezen a szinten belőled is Gyula pápát csináltam. És ezt nem most találom ki, mentségemre, hanem mindig hangsúlyoztam is, és aki ezt meg akarta hallani, az meg is hallhatta.

Várható írásodat Kaposvári a múzeumi kiadványban le is közli, és nem lesz szükség újabb történetírókra.

Egyre emlékszem pontosan, hogy a közbirtokosság a megállapodás (vagy szerződés) megkötésére 1932. május első napjaiban hívott meg. Azt onnan tudom, mert a májusi menetrend-változás miatt a vonatról lekéstem, és autóval mentem el.

Az első látogatásod a tél végén, vagy ’31 őszén történt-e? Már megvolt a megállapodásunk, amikor nyáron a Telep a pestiekkel benépesült, és akkor tette Vili az ajánlatot a bekapcsolódásra, amit Ti elfogadtatok. Hogy azután kettőnk között hogy alakultak a dolgok, és mivel vállaltam az ódiumot (bár a védelem „Nemzeti újság” képes melléklete, stb. mind az én reprodukcióimat hozta) pár évig milyen nehéz idők jöttek rám, arról jobb nem beszélni.

Vilit várta a Szegedi Kapu, bár ott, utólag látva az események alakulását, jobb volt nem felezni.

Azt hiszem egyetértesz abban, hogy a nyaraló slapajok nem tagjai a „stábnak”. Írd meg, Tibikém, amire kérnek, és a magad személyét illetően ne szemérmeskedj, mert nagy a hajlam a feledékenységre, és amit én mulasztottam volna, azt bocsásd meg.

Rózsikának kézcsókom tolmácsold, Téged sokszor szeretettel ölel: Feri

20. Futó Tibor levele B. Supka Magdolnához

B. Supka Magdolna, az Aba-Novák Vilmos c. mű írójának
Budapest

Karácsonyi ajándékként fiamtól kaptam meg Aba-Novákról írt művét. Nagyon boldog voltam, mert az első kiadásból nem tudtam szerezni. Nagy szeretettel olvastam és bámulattal adózom az írónak, aki annyi fáradsággal, utánjárással begyűjtötte a szükséges adatokat. Nehéz – hatalmas munka.

Boldog voltam, hogy újra láthattam, ha nem eredetiben is, azokat a képeket, melyek annak idején megkísértettek.

Valamit azonban nem értek. Ne nehezteljen meg rám, ha ezeket most megírom. Nagyon szeretném, és kérem arra, hogy ezekre adjon választ nekem. Írásából megállapítható, hogy Aba-Novák életében a jászszentandrási freskói hozták meg a fordulatot. Ezek a freskók váltották ki a kritikát, hozták a harcot, de Aba-Novák számára a győzelmet is. A győzelem után az elismerést, és a további nagy alkotásokra szóló megbízatásokat. Írásában mégis alig foglalkozik a jászszentandrási freskókkal részletesen. Nem tetszenek azok Önnek? Aba-Novák egyéb alkotásait majdnem teljes egészében bemutatja képeken. A jászszentandrási freskókból csupán a pokol jelenetnek egy kis részletét mutatja be. Miért?? A kisebb képekről is részletes leírást, magyarázatot ad. A többi freskóit terjedelmesen tárgyalja, és képekben bemutatja. Nem értem, és nem értem. Kérem, magyarázza meg ezt nekem.

Hogy ez a dolog engem miért érdekel ennyire? Bevallom. Én voltam megbízva a jászszentandrási templom festésének lebonyolításával. Én akartam giccsek helyett művészi munkát. Én hoztam oda a két művészt, én tárgyaltam stb. Ezek a freskók voltak azok, melyek ország-világ előtt vitatott alkotásként jelentkeztek. Ezek hozták meg az új stílus győzelmét. Ezek után lett Aba-Novák „felkapott" és elismert művész. Elhalmozták munkákkal. És szegény Vili szinte már telhetetlenül habzsolta, a benne már felgyülemlett és élő világot fáradságot nem kímélve alkotta. Ebben az állandó és fáradságos munkában égett el az erős fizikum. Én láttam őt dolgozni. Tudom milyen kíméletlen volt fizikai erejével. Az alkotás lázában nem tudott mértéket tartani. Nem kímélte magát. Nagyon-nagyon sajnáltam szegényt. Utoljára 1941. június 22-én találkoztunk, halála előtt pár nappal. Még akkor is új tervéről beszélt. Haláláig alkotott. Nagy és igaz művész volt!

A jászszentandrási templomfestés történetét én megírtam. Írásom egy példányát mellékelten megküldöm, hátha érdekli. Amennyiben nem, úgy a mellékelt borítékban küldje vissza, kérem!

Fogadja tisztelettelteljes üdvözletemet és kézcsókomat:

Siófok, 1972. febr. 29. Futó Tibor ny. főkönyvelő

21. Supka Magdolna levele Futó Tiborhoz

Igen Tisztelt Uram!

Köszönöm levelét, melyet ma, kórházból való hazaérésemkor kaptam meg. Megörvendtem a jászszentandrási események élményszerű leírásának, és átadtam azt Aba-Novák Juditnak elolvasásra, megőrzésre és a célból, hogy az őszi jászszentandrási kultúrház felavatásánál – melyet Aba-Novákról való megemlékezéssel ünnepelnek majd meg – gondoljanak az

ön írására, személyére. Gondolom, Chiovini Feri lesz ennek a gondozója. Ami könyvem jászszentandrási részét illeti, annak rövidségéről nem tudok önnek levélben válaszolni, mert kb. a könyv hatszorosát írtam meg annak megjelenése előtt és után, 1954-től 1971-ig, ez idő alatt mintegy 7-szer fúrták meg a könyvet, 11 lektori véleményt kellett paríroznom, majd kandidatúrám alkalmából azt kétszeresen „megvédeni". (4 másik könyvre tellett volna ebből az időből.) Minden esetben a faliképek voltak inkriminálva. Tehát a kiadói és a lektori megrendelések – kívánalmak a táblaképekre vonatkoztak. Viszonylagos részletességük ezzel is magyarázható.

A faliképek leírása és értékelése elképzelhetetlen akadályokba ütközött, a könyv megjelenése is ettől függött.

Rajtam kívül senki műtörténész ezt a témát nem vállalta volna. Ha betekintést kívánna a problémák egy részébe, az megtalálható a „Műtörténeti Értesítőnek" abban a példányában, amelynek címlapján Aba-Novák önarcképe látható. Néhány hónap előtt jelent meg, abban olvasható a kandidátusi vita teljes egészében. Persze ez sem ad fogalmat azokról a vádpontokról, amelyeket addigra elejtettek a könyvvel kapcsolatban.

De még az emlékkiállítás a Magyar Nemzeti Galériában is majdnem meghiúsult az ellenvetéseken. Majd a jövőben talán valaki más, simább úton haladhat tovább a témában. (Aba-Novák Judit a Képzőművészek Szövetségének titkára, Bp. Vörösmarty tér 1.; ott található.)

Szívélyesen üdvözlöm Önt: Supka Magdolna
ápr. 11.

Feljegyzések két zsebkönyvlapon

<u>Déli harangszó.</u>
Kapisztrán János = Chiovini F.
Jobb sarokban alul, piros-fehér zászlót tartó vitéz = Futó T.
Bal felső angyal = Chiovininé

<u>Pokol</u>
Rettenetes Iván = Pipás Pista
tiszazugi arzénes asszony = Erzsébet angol királynő
ismerősnek vélt alakok: Tóth Pista simi nyakkendős, Tunya Viktor néni

<u>Szentély</u>
Bal: 3. apostol: Száz K, 4. Kiss Balázs
Jobb: 3. Kovács Mihály
szentély jobb oldal, …jelenet Krisztust fogadók mögött behunyt szemmel: Aba-Novák
Négy próféták közül az első, Dániel: Vili zsidó növendéke.

Paradicsom:
Éva almájának magját Ádám elveti, a kikelt fácskát védőn öleli át. A kimentett fából lesz a megváltás keresztje, jelzi a fácska körüli fehér kereszt.

Jobb fal
A tudás fájának magvából sarjadt fa adá Siloe patak pallóját, abból ácsolták a keresztfát.

Bal fal
Mert úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött fiát adta érte.

Bejegyzések a vendégkönyvből (két jegyzetlap)

P. Odiló: Akinek ilyen Istene, ilyen Krisztusa, ilyen szentjei vannak, annak a művészete sem lehet jobb, sem a mennyországa.

Pólya Iván: Aki a művészetek történetében teljesen járatlan, az ne kritizáljon.
Az igazi templomban ima nélkül is imádkozom, itt úgy érzem, imám hangosan mondva sem érteném.

M. Dezső festőművész

Talán utoljára láttam és szemléltem e templom freskóit. Emlékül vittem el a benyomást, a képet, melyet soha elfelejteni nem fogok. Adja a mindenható, hogy minden igaz lélek olyan benyomással távozzon e helyről, mint amilyen emlékeim nekem maradtak.
1934. VIII. 30.

Erdélyi figyelő

Az emberi képzelet és fantázia határtalan, ez Istentől jön. Ne hibáztassuk tehát alkotásait.
935. VI. 11

(aláírás)

id. Frivaldszky János

FRIEDVALSZKY FERENC POLGÁRMESTER ÉS MÁS FRIDVALSZKYAK

A gazdasági válság

A nagy gazdasági válság Jászberényt sem kerülte el. A város a mezőgazdaságból élt, termányeiből túltermelés jelentkezett. Jelentős szőlőterületei voltak, de borát nem tudta eladni. A szőlők adtak sokaknak munkát, akik az ágazat pangásával munkanélküliekké váltak. A munkanélküliek segélyért máshoz nem fordulhattak mint a városhoz, amely viszont a segélyre fordítható pénzt olyan adózóktól szerezhette volna csak be, akiknek maguknak sem volt jövedelmük.

Mindenki valami megoldást keres. A Jászberényi Szőlősgazdák Egyesülete olyan határozatot hoz, amelyben a borfogyasztási adó eltörlését követeli. Nagy tekintélyű képviselőjükön, Apponyi Alberten keresztül terjesztik fel erre irányuló feliratukat.

Az egyház karitatív módon próbál segíteni. A ferences szerzetesek kultúrházának folyosóján 1928-tól osztanak ebédet, s tartanak napközi foglalkozást a ferencesek 150-300 rászoruló gyereknek.

Friedvalszky Ferenc (bal szélen) a napközi előtt

Megmozdult a század elején alapított közéleti egyesület, a Katolikus Népszövetség is, amelyet keresztény-szocialista irányzatú pártok támogattak. Nemcsak valláserkölcsi céljai voltak, hanem a nép gazdasági és társadalmi fejlődésének előmozdításán is dolgozott. Népgyűléseket tartott, irodáikban tagjaiknak tanácsokat adtak a legkülönfélébb dolgokban: tűz- és jégkár-biztosításoktól peres vagy peren kívüli közigazgatási, katonai, biztonsági, hitel-, szolgálati ügyekig. 1930 júniusában nagygyűlést tartanak Jászberényben. A polgármester, Friedvalszky Ferenc mondja a záróbeszédet. Megszólal Apponyi is, akiről van aki tudja, van aki nem, hogy családos ember létére szeretője van, ezért mindössze annyit mond, hogy nem feddhetetlen ember, de ami benne jó van, azt a katolikus hitének köszönheti.

A polgármester ínségmunkákat, nyomorenyhítő akciókat szervez. 150-160 embernek tudtak ezzel rendszeres munkát adni. Mindez azonban kevéssé tudta a szegénységet enyhíteni. Amikor „Beleznay bácsi", azaz Beleznay Ferenc csizmadia és szőlősgazda – hatalmas buzgalommal, kevés hozzáértéssel – a Zagyva mentében Attila sírja után nyomoz, a polgármester ugyan nem hiszi, hogy talál is valamit, mégis örül az ásatásoknak, mert ezzel legalább foglalkoztatnak jó néhány munkanélkülit. Beleznay egy vagyont költ el a munkálatokra.

A Szociáldemokrata Párt kezdi maga köré gyűjteni a munkanélküliek közül az elkeseredettebbeket. 1930. december 10-én, december 28-án, majd 1931. január 8-án zajos gyűlést tart a pártszervezet helyiségében, majd elhatározzák, hogy küldöttséget menesztenek a polgármesterhez. 203 munkanélküli gyűlik össze a városháza udvarán. A küldöttség vezetője Kalla János „elvtárs". Kijelenti, hogy kevés, amit a város eddig tett, hogy hetenként fölvesznek városi munkára 30-40 embert, azokat fölváltva dolgoztatják néhány napig, és az eddigi 1.40 pengő helyett 1.50 pengőt fizetnek nekik naponta, hiszen ez a munka is hamarosan megszűnik, mert a városnak nincs pénze.

Friedvalszky Ferenc Apponyi Albertet fogadja 1931. június 29-én

Kérte a polgármestert, hogy a már rég beígért közmunkák megkezdését végre sürgősen rendelje el, vagy legalább gabonasegélyt utaljanak ki a részükre. Mert ugye senki sem tudhatja, hogy a munkanélküliek elkeseredése mikor torkollik „robbanásba".

A polgármester annyit tehetett, hogy fölolvasta nekik a belügyminiszter levelét, amely szerint már átküldték a kiutaló rendelkezést a pénzügyminisztériumnak a jászberényi ínségmunkára előirányzott 60 000 pengő első részletének, 20 000 pengőnek a folyósítására, így jelenleg a pénzügyminisztériumnál van az ügy.

Ebből a szociáldemokraták azt a következtetést vonták le, hogy a városnak semmiféle terve sincs a munkanélküliek égető nyomorának enyhítésére. A küldöttség szónoka ezért kijelentette, hogy a munkások vezetői – látva a város nemtörődömségét – a bekövetkezhető eseményekért nem vállalják a felelősséget, és azt teljes egészében a polgármesterre hárítják.

Amivel fenyegettek, végül nem következett be. A „szelíd jász nép" magától átlátta, hogy a hatóságoknak sincsenek eszközeik a kérdés megoldására.

A gazdasági válság elmúltával sem nagyon csökkent Jászberényben a szegénység. A ferencesek akcióikhoz városi költségvetési és minisztériumi támogatást kaptak. A polgármester kijárja, hogy állami támogatást kapjanak a városi ínségmunkákhoz, nyomorenyhítő akciókhoz. A szegénység azonban évek múltán ezután sem csökkent. 1934-ben olyan nagy volt az aszálykár, hogy azt a földművelési miniszter is szemrevételezi, akit a polgármester kalauzol.

Sárközy Fridvalszky István. Tolnay Világlapja

Jászberény országgyűlési képviselője 1881 óta gróf Apponyi Albert (1846–1933). Büszkén említi emlékirataiban, hogy úgy lépett fel ott, hogy azt megelőzően senki ismerőse, hozzátartozója nem volt, s később sem költött semmit korteskedésre. Visszaemlékezések szerint az akkor még nyílt szavazások alkalmával a választói előtt efféleképpen érvelt: „Nagyapáitoknak jó voltam, nektek jó leszek-e, jászok"?! Minden évben szeptember végén vagy október elején tartotta meg képviselői beszámolóját választóinak. 1906-ban ünnepelték képviselőségének 25. évfordulóját. A választások lényegében tét nélküliek voltak Apponyi

hatalmas tekintélye miatt, amit a trianoni három nyelven elmondott, bár teljesen hatástalan beszéde csak tovább növelt.

1931-ben fényes külsőségek közt megünneplik ötvenéves képviselőségét. A város első embere, mint szokta, a vasútállomáson üdvözli.

A polgármester a civilszervezetek működésében való részt vállalással erkölcsi támogatást is ad közérdekű igényeknek. Így a Hadirokkantak, Hadiözvegyek és Hadiárvák Országos Szövetsége jászberényi csoportjának díszelnöke is volt, testnevelési bizottsági elnök, az önkéntes tűzoltó egyesület elnöke. 1933-ban az újjáalakuló Vöröskereszt választmányában is szerepel feleségével együtt.

Az Erzsébet-kórház

A polgármester még 1929-ben készített egy igen részletes fejlesztési tervet a kórház kapacitásának – 120 ágyról 250 ágyra – növelésére. Ám ehhez semmi külső segítséget nem kapott, ezért dr. Pernyész Sándor kórházigazgató saját erőből való fokozatos fejlesztésbe kezdett. Segítője ebben Sárközy (Fridvalszky) István gondnok volt, egy igen aktív ember, a világháború hőse.

Fridvalszky Istvánt (1892–), a polgármester nagygazda bátyjának, szintén Istvánnak (1868–1952) a fiát 1914-ben a Szegedi Állami Felső Ipariskolából hívták be katonának, Przemyśl védelmére a gyulai 2. honvéd gyalogezredhez. Itt a katonai jelentés elmondása szerint az önkéntes tizedes rendkívüli vitézségről tett tanúságot: szeptember 10-én a túlerő nyomása alatt az egész ezred szétszóródott. Ekkor magatartásával olyan nagy befolyást gyakorolt megrettent századára, hogy az ellenség támadó szándéka megtörött, sőt, az ő általa vezetett ellentámadás hatására nagy veszteség árán visszavonulásra kényszerült. Ekkor kinevezik zászlósnak. Október 4-én egy kitörésnél századát bekerítik, de sikerül az ellenséges gyűrűből, egyúttal a biztos fogságból megszabadulniuk. Október 7-én a 8-10-szeres ellenséges túlerővel szemben serkentette legénységét ellenállásra. A Werk 1/l. nevű erőd előterepén éjjel teljes sötétségben, ismeretlen terepen, a taposóaknákkal teleszórt mezőn végrehajtott ütközetre a század legénységét oly módon készítette elő, hogy azok örömmel és fegyelemmel hajtották végre a támadást. A december 9-i kirohanás alkalmával öntevékenyen elfoglalt szakaszával egy közbeeső magaslatot. Miután tudta, hogy segítségre nem számíthat, rábeszéléssel, néhol fenyegetéssel, de mindenütt legelöl haladva biztatta embereit a harcra. Így hadállásukat egész nap megtartották, az ellenségnek nagy veszteséget okoztak, 3 orosz foglyot ejtettek, míg végül ő maga súlyosan megsebesült.

Przemyśl elestekor, 1915. március 22-én a többi 120 000, zömmel magyar katonával orosz fogságba esik, hadifogolyként megjárta egész Oroszországot és Ázsiát, végül hazatért. Otthon borkereskedésbe fogott, az Alvégi út 7. alatti telephelyen. 1924-ben felveszi anyja után a Sárközy nevet, hogy elnyerhesse a vitézi címet, mert idegen hangzású nevével csak úgy kaphatta volna meg, ha igazolja a család nemességét. Ezt pedig nem tudta az akkori körülmények között megtenni. A gazdasági válságban a borkereskedése tönkremegy, 1929-ben 200 hl eladatlan bora van. Ekkor az 1920-as években felépült Erzsébet-kórháznak lesz előbb ellenőre, majd gondnoka. Az 1931-ben létesített, majd hamar eladósodott kórházi kertészetet átvette, felvirágoztatta, a kórházi moslékból pedig sertéstelepet tartott fenn. A kórházban 1935-ben bővítésére került sor, 144 ágyas lett három osztállyal.

Friedvalszky Ferenc (balról 5.) Imrédy Bélával (balról 3.) 1933?

Ezt a minisztérium jóvá is hagyta, egyúttal az intézményt 1937-től III. osztályból II. osztályúvá minősítette. A II. világháború kitörésével a kórházfejlesztés azonban újból stagnált.

Pártok és választások

Apponyi a jubileumi ünnepségét követően két év múlva, 1933-ban meghalt. Temetésekor a polgármester 1500 fős jászberényi küldöttséget vezet az Országház elé, még a jászkürtöt is magukkal viszik. A városban Apponyi Albert idejében országos politikával nem foglalkoztak, képviselőjük az utolsó ciklusában ráadásul pártonkívüli volt. A halála után azonban mindez megváltozott: a mandátumot Imrédy Béla pénzügyminiszternek (1891–1946) ajánlják fel azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a város ennek révén több anyagi forráshoz fog jutni. Imrédy megnyerése érdekében a város vezetése – köztük a polgármester – a Nemzeti Egység Pártjának tagja lett. Ez volt 1932–39 között a kormánypárt, Bethlen, Gömbös, Imrédy pártja. Gömbös Gyula miniszterelnök maga is látogatást tesz ekkor Jászberényben, levizitel a polgármesternél is.

Imrédy egy február végi vasárnap délelőtt tartott választói gyűlést a Lehel szálló udvarán, ahol egyebek közt a gazdamoratóriumról is beszélt. Elmondta, hogy bár a gazdavédelmi intézkedéseket – védelmet biztosított a gazdáknak, hogy adósságaik terhe alatt össze ne roppanjanak – októberig meghosszabbították, az intézkedés mégsem válik feltétlenül a gazdatársadalom előnyére. Az a gazda ugyanis, akinek nincsenek adósságai -- és ez szerinte a többség – emiatt nehezen jut majd hitelhez. Minden olyan intézkedés, amely a hitelező és

adós közti viszonyt érinti és azt mesterségesen befolyásolja, azzal a hátránnyal jár, hogy a hitelező óvatossá válik és kevésbé hajlandó hitelezni. Ennek következtében a takarékosságra való hajlam is csökken. Vigyázni kell ezért arra, hogy a hitelkészséget tönkre ne tegyük. Az igazi kormányzati politika ezért szerinte csak „kiegyenlítő politika" lehet. A beszédet azonban felkiáltások szakították meg: „Leroskadunk az adók alatt"!

Beszédes az a csoportkép, amelyen Friedvalszky és Imrédy együtt látható, ez alkalomból a polgármester kertjében. A házigazda kényszeredetten nevet bele a felsorakozott fényképezőgépek egyikébe, Imrédy leszegi a fejét, a csoportot jobbról-balról rendőrök fogják közre.

Talán a délután történtek miatt. Imrédynek ugyanis volt ellenfele is, a Független Kisgazda Párt jelöltjének személyében: Baráth Endre (1888–1955) jászberényi földbirtokos.

A választók nagy várakozással készültek a Baráth Endrét támogató nemzetgyűlési képviselők fogadására. A párt egyik elkötelezett tagja volt Fridvalszky József Béla (Szolnok, 1893–Jászberény, 1964) is. A polgármesterék – bár nem tudták hogyan rokonok egymással, s nem is tartoztak egy társadalmi osztályba – rokonnak tekintették őket. Fridvalszky Béla az I. világháborúban a 40. honvéd tábori tüzérezredben szolgált az olasz és orosz fronton, II. o. ezüst és bronz vitézségi érmet szerzett, valamint a sebesültek érmét 1 sávval és a Károly-csapatkeresztet. Nősülésekor, 1919-ben költözött Jászberénybe, akkor került a város pénzügyi igazgatóságára, ahonnan 1925-ben vonult nyugalomba. A Kaszinónak és a Katholikus Körnek is tagja volt. Felesége révén 40 hold földje, 3 hold szőlője volt, 1925-ben aranyérmes méhész kitüntetést is kapott. A kisgazda vezetőket gyakran látta vendégül a házában.

Eckhardt Tibornak, Ulain Ferencnek és Milotay Istvánnak az autója „elakadt" útközben, ezért visszafordultak Budapestre. Rendőrök állták el ugyanis az útjukat, megakadályozva, hogy a képviselők találkozhassanak a tanyákon élő választóikkal, akik pedig a leglelkesebbek közé tartoztak. Hegymegi Kiss Pál érkezhetett meg egyedül Jászberénybe. Az Apponyi téren rendezett ellenzéki nagygyűlésen négyezer ember hallgatta meg Baráth Endre programbeszédét. Hegymegi Kiss a rendőrhatóságok eljárását bírálta beszédében. A gyűlés a Kossuth-nóta éneklésével ért véget, majd vasárnap délután öt órakor a mintegy 200 főnyi csoport Baráthot követve a Főtér felé tartott.

A kisgazda sajtó úgy adja elő az ezt követő eseményeket, hogy bár semmi rendzavarás nem történt, a nagy erővel felvonult rendőri karhatalom oszlatni kezdte a tömeget, majd gyalogos rendőrök figyelmeztetés nélkül kardlapozni is kezdtek. Sőt, olyan hírek terjedtek el, hogy sokan megsebesültek, és ezek közül hármat kórházba is kellett szállítani.

Friedvalszky Ferenc polgármester és más illetékesek viszont cáfolták a 28 sebesültről szóló hírt. A tüntetők Jászfényszaru községből jöttek, foglalkozás nélküli egyének voltak, és csak ők akartak rendzavarást kelteni. A szolgálatot teljesítő rendőrök oszlásra, távozásra szólították fel a tömeget. A kérésre azonban a zajongó sokaságból kiugrott egy, a kommün után börtönbüntetésre ítélt ember, és az egyik rendőrt mellbe vágta. A rendőr és a mellette lévő rendőrfelügyelő erre kardot rántott, mire a tömeg szétoszlott, de sem a rendőrfelügyelő, sem pedig a rendőr nem használta a kardját. Sem sérülés, de még előállítás sem történt, s nem volt senki, aki sebesülés miatt kórházba való felvételre jelentkezett volna. Azt a három sérültet, akikről a hétfői lapok írtak, a hatóságok keresik.

A március 20-i választáson nagyon alacsony volt a részvétel. A Belügyminisztérium ezt a város vezetőségének rótta fel, a meg nem jelentekről listát követelt, és büntetést helyezett kilátásba, ami az akkori viszonyok közt példátlan volt. Baráth végül a szavazatok 24,36 %-át szerezte meg. A mandátumot a polgármester adta át a győztes Imrédynek, aki városháza erkélyéről köszöntötte a lakosokat.

Imrédy nemcsak pénzzel tudta segíteni Jászberényt. Pártjának sajtófőnöke révén a városnak sikerült kedvező publicitást is biztosítania, ezáltal mintegy turisztikai értékké is emelni. A Budapesti Hírlap felhívja a figyelmet a Jász Hírlap egy állandó rovatára, amelynek címe: „Szépítkezzünk". E rovat, ha Jászberényben „valahova kiültetnek egy ágy virágot, ráccsal kerítenek be egy gyepdarabot, ha a csirkepiac körül új rendet teremtenek, vagy valamely középület ablakaiba muskátlit raknak ki," méltatja a tevékenységet. Majd így folytatja a fővárosi lap: „Úgy látszik, van itt valami a levegőben – nemcsak por, amely az Alföld városait megüli –, valami vigasztalást kereső gyöngéd törekvés annak elfeledtetésére, hogy a megnehezült időkben egyelőre nagy alkotásokra nem telik". Jászberény az utóbbi években nem tudott komolyan építkezni, ezért „mindenhová fákat ültet, virágágyakat plántál, egy-egy darabkát rendez a Zagyva partjából. Artisztikusan rendbe hozza a város közepét átszelő hidat, s olyan sikerrel kendőzi magát, hogy évről-évre meglepi az idegent, aki a várost felkeresi. És mindezt apró pénzzel, de sok szeretettel csinálja".

A lap mindezek mögött dr. Friedvalszky Ferenc polgármester városszeretetét fedezi fel. A hírlapíró némi túlzással odáig megy, hogy számára Jászberény a Zagyva ágak közé ékelt Margitszigetével, pompás strandfürdőjével, week-end házaival nyaralóhely hatását teszi. S immár azon a ponton van Jászberény, hogy megindítsa a propagandát a nyaralók csábítására. A nehézjáratú Jászság fővárosa, mint nyaralóhely: ki mert volna valaha erre gondolni". A végén megemlíti a kormány támogatásával folyó beruházást, a tanyai utakat is: „48.000 kat. holdnyi, hosszan elnyúló határon nem vezetnek át utak, a tanya népe esős időkben sárbafulva el van zárva a világtól. Imrédy Béla dr. pénzügyminiszter, a város országgyűlési képviselője közbenjárására azonban teljesedésbe megy a tanyai lakosság régi kívánsága, megkezdték a tanyai út építését 130.000 pengő költséggel". Miután e dűlőutaknak egy-egy részét korábban már kockakővel kiépítették, most, amikor a tanyai út makadámból készül, felszedhetik ezt, és leburkolhatják vele a vasúttól a város szívébe vezető utat. Megjegyzi végül, hogy „a 130.000 pengőből sokkal többet építenek, mint amennyire ez a pénz elégséges volna. A polgármester agitációja ugyanis rávette a gazdanépet, hogy ingyen fuvarozzon s így csak az anyagra kell költeni. Ám 1934 szeptemberében az állami segítséggel épített tanyai utak pénze elfogyott. A polgármesternek ismét Imrédy pénzügyminiszterhez kellett fordulnia segítségért.

Imrédy 1935-ben lemondott miniszteri posztjáról, így jászberényi mandátumáról is, s a Nemzeti Bank elnökeként tevékenykedett tovább. Távozása miatt ismét időközi választásra volt szükség. Ekkor a párt javaslatára pártjuk egyik fiatal politikusát, dr. Antal Istvánt, a sajtófőnököt (1896–1975) választották meg a jászberényiek. Nagyon népszerű lett, mert igen sokat segített a városnak. A választásnál ellenfele nem volt, mert Antal még Imrédy alatt rokonszenvre talált a szövetkezeti eszme terjesztésében kifejtett munkássága révén nemcsak a kereskedők, iparosok, hanem a közbirtokosok közt is. Friedvalszky Ferenc polgármester és Kele István prelátus-plébános keresték fel a jelöléssel kapcsolatos kérdésekkel kapcsolatban. Ő is a Lehel Szállóban, a nagyteremben tartotta meg programbeszédét. A hónap végén már át is vehette mandátumát a polgármestertől. 1936-ban Antal István mondott nagy beszédet a katolikus napon.

Friedvalszky Ferenc az országzászló avatásán, 1935. június 2.

„Szemben a jászberényi kürttel”

A sikeres választást ezzel a címmel egy hangulatos nagy riport jutalmazta a Budapesti Hírlapban Jászberényről. Ünnepli, dicséri, magasztalja a tájat, az embereket. „A mélységes jász önérzet a magyar lelkiség leggyönyörűbb fajtája. Magas emberi politikai öntudat, emelkedett világnézés, ami olyan egyszerűen és magától értetődően nőtt ki a nagy *jász sorsközösségből,* mint amilyen egyszerű és nyílt a jászberényi ember tekintete.” Elmondja történetüket, középpontban a redempcióval. „Mert mindig fizettek a jászok. [...] Dolgoztak és fizettek s ez a morális sorsközösség teremtette meg, hogy a kissé elzárkózó, arisztokratikus lelkek hazájában a legtökéletesebb az egység.” Kiemeli a jász egységet, amely jelen van a különböző társadalmi osztályok közt. Az úri kaszinóban, a Katolikus Körben, az Iparos Körben, a redemptus kaszinóban „az intelligencia együttműködik a gazdákkal s ez a magyarázata, hogy nagy bizalommal kezelik egymást az emberek”. Majd név szerint felsorolja a város előkelőségeit, kezdve Kele István prelátussal, aki a csúcsán a királyi koronát hordozó templomban „őrzője a lelkeknek”. Elmondja, hogy „éppen piac volt. Vevő, eladó emberek tereferéjétől volt hangos a térség. De a Magyarország Nagyasszonyáról elnevezett főtemplom tornyában megcsendült a déli harangszó. Ebben a pillanatban mindenki, eladó, vevő, a templom fele fordult, levették a báránybut süvegeket és magukba szállva imádkoztak”. Megemlíti a ferencrendiek „gyönyörű” kultúrházát. „Jászberény is rövidesen az egri norma szerint rendezi a szegényügyet” a ferencesek közreműködésével. „Ma már ritka az álmodozó, aki még hisz abban, hogy a Habsburgoktól visszakaphatja a redempciós pénzt, mint ahogy nincsenek már fanatikus lelkek, akik Attila aranykoporsóját keresik a Zagyva medrében.” Az előbbivel dr. Kele József ügyvédre, a másodikban „Beleznay bácsira” utalva. Végigveszi a város notabilitásait, kezdve Friedvalszky Ferenccel, az „agilis” polgármesterrel. Dicséri Jászberény „borát, az utánozhatatlan zamatú, zöldes színű, híres jászberényi rizlinget. A neszüri szőlőkben terem ez a pompás ital, amiből évente ezerkétszáz hektolitert Svájcba is szállítanak”. Ez nem az a Jászberény, amilyennek azt a polgármester látta, akinek minden gondja a város fogyatékosságainak leküzdése körül forgott, hanem a nemzetgyűlési képviselőé, aki e város eredendő értékeit s e munka gyümölcsét ajándékba kapta.

A polgármester érdeme a teljes Főtér kialakítása is. Már 1931-ben megkezdik egy, a főteret elcsúfító ház kisajátítását. Ezzel a polgármestert bízza meg a képviselő-testület, ennek

ellenére az eljárás 10 évig húzódik. Nevéhez fűződik nemcsak a Főtér, hanem a huszárlaktanya előtti vásártér rendezése is. A postahivatal is, amely több év huzavona után készült el 1935-ben a Főtéren. A lakosságnak ugyan nem tetszett a szűk ablakos, neobarokk épület. A város csupán a telket adta, pénzt nem. A polgármester viszont elérte, hogy emeletes legyen, összhangban az ő fejlesztési koncepciójával. Ennek része volt az új elemi iskola megépítése is. Mind állami pénzből.

A Rákóczi út megnyitása a szükséges kisajátítások és épületbontások költségigénye miatt hosszasan elhúzódott. 1937-re már olyan közelinek látszott, hogy dr. Németh Ferenc azt javasolta, a polgármester kapjon emléktáblát a sugárút megnyitásának érdeméért. A Sugárút azonban még évtizedekig nem nyílt meg.

Horthy Miklós bevonul Kassára. Bal szélen: Pásztóhy Arthur

Irredenta törekvések és munkanélküliség

Az 1927-ben Herczeg Ferenc író elnökségével megalakult, s azóta 2 milliósra növekedett taglétszámú, a trianoni szerződés felülvizsgálatát elérni kívánó Revíziós Liga szervezete Jászberényben, 1933-ban alakul meg. Az a nézet terjedt el országszerte, hogy a történelmi Magyarország felosztása a szomszéd államok félrevezető propagandájának a bűne, ezért úgy gondolták, hogy a Magyarország történelméről és jelen helyzetéről szóló hiteles információk terjesztése majd rábírja a nagyhatalmakat a revízióra. A Revíziós Liga gyűlésén a polgármester is felszólal. Elhatározzák – más települések példájára – egy „ereklyés” országzászló felállítását is. 1935. januárban, márciusban, májusban Friedvalszky betegszabadságon van influenzával, tüdőgyulladással, sőt 500 pengős gyógykezelési segélyt is kap, ám 1935 júniusában

már jelen van az országzászló avatásán. Ezt hatalmas ünnepség keretében a promenád sarkán helyezik el, de 1938-ban a polgármester áthelyezteti egy alkalmasabbnak látszó helyre.

Még 1936-ban is 700-800 ember várta vasárnap délután, hogy a következő hétre munkát kapjon. 1936-ban a BM megtiltja a koldulást, helyette az egri norma szervezett segélyezést ír elő. A városházán 200 szegényt vettek nyilvántartásba. A ferences nővérek, valamint Kiss Szaléz ferences atya – a Rákosi rendszer későbbi áldozata – szervezi meg az adománygyűjtést. Amikor ő 1937-ben elkerült a városból, az akció sajnos leállt.

Jászberényben abban az időben sok szőlő volt, amit napszámosok műveltek. Mintegy 10 000 ember élt 1936-ban napszámos szőlőmunkából. A homoki szőlőművelés meghonosítása Jászberényben zsidó vállalkozók nevéhez fűződik, s később is szívesen fektetett be szőlőbe a zsidó középosztály. A szőlősgazdák a munkaerő túlkínálat miatt inkább a környező falvak olcsóbb napszámosait választották, amit a helybeliek sérelmeztek. Végül a polgármester avatkozott közbe. Úgy rendelkezett, hogy amíg van berényi jelentkező, nem lehet választani mást, csak helybelit, s a napszámbért pedig nem az árversenyben, hanem a városházán állapítják meg.

Friedvalszky 1936-ban egy rendezvényen rosszul lett, gyomorfekéllyel operálták meg az Erzsébet-kórházban. Érdemeiért ugyanez évben kinevezik kormányfőtanácsosnak, ami akkor jelentős elismerésnek számított. Vejét, Pásztóhyt 1936-ban felveszik a királyi testőrségbe, őrnagyi rangban. Feleségével ezért Budapestre, az I. ker. Attila krt. 4. alatti testőr-laktanyába költöznek, amely a mai Dózsa György tér sarkán állt. A Friedvalszky-kúria elcsendesedett, mikor Budapestre költöztek. Pásztóhy testőrként volt jelen 1937-ben az olasz királyi pár látogatása alkalmából rendezett ünnepségeken, különböző fogadásokon, bálokon. Vejük révén a polgármesterék ettől kezdve gyakran voltak hivatalosak a kormányzóné várbeli garden party-jaira.

Az 1938-as müncheni egyezménnyel Magyarország, de egész Európa politikai helyzete megváltozott. Az Imrédy-kormányt a helyi városvezetés mindenben támogatta. A kereskedők egyesülete vacsorát ad Antal István tiszteletére. A volt képviselőhöz, Imrédyhez, miniszterelnökké való kinevezésekor a polgármester üdvözlő küldöttséget vezet. Amikor pedig a Darányi-kormányban gazdasági miniszter lesz, feliratilag üdvözlik. A Felvidék visszacsatolását is mindenki lelkesedéssel fogadja.

Pásztóhy Arthur kormányzói testőrként vesz részt 1938-ban Budapesten az Eucharisztikus Kongresszus rendezvényein, sorfalparancsnoki szolgálatot lát el a kormányzó komáromi, kassai és az erdélyi városokban történő bevonulásán.

A cserkészek, a leventék azonnal kapcsolatokat építettek ki e területekre, gyűjtéseket szerveztek. A Szlovákiából menekülőket befogadták, támogatták. „Magyar a magyarért" mozgalom indult, Jászberény 100 nemzeti színű zászlót küldött a Felvidékre. A visszacsatolt Kárpátalja Turjavágás (Turjapaszika) nevű községét Jászberény testvér településévé fogadta, és 1000 pengőt küldtek részükre. Hálából a polgármestert a község díszpolgárává választotta. 1938-ban a kerékpáros laktanyában emléktáblát állítottak a bolgár cárnak, aki korábban itt katonáskodott. Ebből az alkalomból a polgármester viszonzásul megkapta a Bolgár Nemzeti Érdemrend középkeresztjét.

Csendesen elkezdődtek a korlátozások. Az iparosoknak, kereskedőknek árukészleteiket be kellett jelenteni, szabott árakat vezettek be. Légoltalmi Liga alakult, légiriadós gyakorlatokat tartottak, légitámadás esetére kellett felkészíteni a lakosságot. Elsötétítési terv készült.

Takách-Tolvay József

1938 telén ismét ínségmunka szervezésére került sor. Az ínségmunka annyira szükséges volt, hogy az 50 helyre gyakran 300-an is jelentkeztek. Egy alkalommal az ínségmunkások fellázadtak. Kijelentették, hogy csak úgy fogadják el, ha mind kapnak munkát. A lehetetlen helyzetet a polgármester úgy oldotta meg, hogy a lázítókat kizárta a munkából. Az egyik idegenből ideszármazott ínségmunkás előbb a *Népszavá*ba írat ellene támadó cikket, elmondva, hogy „a minap vagy 130-200-ad magunkkal elhatároztuk, hogy három embert magunk közül elküldünk a polgármesterhez azzal a kéréssel, hogy indítsa meg a városban az ínségmunkákat. Az illetők el is jártak dr. Friedvalszky Ferenc polgármesternél, ő azonban azzal utasította el őket, hogy az ínségmunkaalap kimerült, menjünk el a gazdákhoz, kérjünk azoktól munkát. [...] A válasz természetesen az volt, hogy ők bizony most nem tudnak velünk mit kezdeni, munkát nem adhatnak, de a város kivetette rájuk az ínségadót, be is szedte tőlük, adjon a város ínségmunkát". A polgármester erre a válaszra adott kifakadásáról az illető az *Új Nemzedék*be egy közleményt tétetett, végül még a Minisztériumban is feljelentette.

Friedvalszky azonban nemcsak az erőszakos fellépésnek, hanem a korlátlan szabad versenynek sem híve. 1938. októberben csődbe jut a Városi Mozgó a bérlő rossz gazdálkodása miatt. A polgármester mégsem engedi bezárni, hanem eredményesen tárgyal a konkurens Kultúr Mozgó vezetésével a verseny kiküszöböléséről.

Zsidótörvények

1938 decemberében egy korábban Olaszországba kivándorolt zsidó család az ott tapasztalt zsidóüldözések miatt vissza akar települni, pedig már magyar állampolgárságukról is lemondtak. A képviselő-testület megosztott volt a kérelem elbírálását illetően, a polgármester végül az ő javukra dönt. E család azonban cseberből vederbe jutott: 1939-ben zsidótörvényeket Magyarországon is hoztak, s kezdik is végrehajtani. Képviselő-testületi tagokat zárnak ki zsidó voltuk miatt, zsidó birtokokat osztanak szét. Az országgyűlési képviselő-választásokon 1939-ben pártja – pártpolitikai okokból – nem Antal Istvánt jelöli Jászberényben, holott ott nagyon kedvelték, hanem vitéz gróf Takách-Tolvay Józsefet (1876–1945), egy katonatisztet, nyugalmazott altábornagyot. A frontharcos katona grófi rangját és anyja révén második nevét még 1905-ben kapta. A jelölésig sosem járt itt, mégis lelkesen elfogadták a jászberényiek, mert a város felvirágoztatását remélték tőle, ahogyan elődjétől is. Takách-Tolvay hazafias nagygyűléseket tartott, s mindenütt szárnysegédje, az olasz De Sgardelli Caesar kíséretében jelent meg, őt minden későbbi látogatásra is magával hozta. Ha azonban a városnak valami konkrét ügyben támogatásra van szüksége, változatlanul Antal Istvánt keresik meg.

413 számú igazolókönyv.

SZEMÉLYI ADATOK.

Név:	Pásztóhy Arthurné Friedvalszky Erzsébet
Foglalkozás:	
Születési hely és kelte:	Jászberény 1907 szept. 5
Illetőségi hely:	Jászberény
Pontos cím:	Budapest I. Attila köz 4

Pásztóhy Arthurné
Az igazoló-könyv tulajdonosának aláírása

Kiállíttatott: Budapest, 1940 évi június hó 3 n.

Az igazoló-könyv tulajdonosa hivatásos díjazással járó ápolónői munkát nem vállalhat.

Magyar Vörös-Keresztet Egylet elnöke.

országos főápolónő, az ápolónői szakosztály vezetője.

3848 ATTILA NYOMDA R.-T., Budán, I., Szent János-tér 1/a.

22. Pásztóhy Arthurné vöröskeresztes honleányi könyve

Friedvalszky Ferenc 1939-ben újra vállalja tíz évre a polgármesterséget. Egészsége azonban felmondja a szolgálatot. 1940. május 18-án hat havi betegszabadságot kért, és már nem tért vissza a közéletbe. 1940. november 30-án csendben vonul végleg vissza, 408 pengős nyugdíjjal. Haláláig azonban a jászberényi városi közgyűlés tagja maradt.

A német megszállás után a zsidóüldözés nálunk is hitleri méreteket öltött. Jászberényben a zsidókat 1944 májusában gettóba zsúfolták össze. Ezzel sokan nem értettek egyet. Friedvalszky is azon polgárok közé tartozott, akik adományokkal, információkkal igyekeztek könnyíteni a gettóba zártak helyzetén, tájékoztatták őket elhurcolásuk tervezett időpontjáról is. Ez június 30-án következett be. A gettóból végigmeneteltették őket a Rákóczi úton, előbb a Képzőig, majd a vasútállomásig, ahol bevagonírozták őket. E napon kocsijával a volt polgármester éppen szőlőjébe hajtott, s összetalálkozott az elhurcolt zsidók menetével. Kitérve folytathatta volna az útját, ám inkább megállította kocsiját, és levett kalappal várta meg a menet elhaladását, mint ezt gyászmenetek esetében szokás.

A háború é s az ötvenes évek

A volt polgármester utolsó éveiben a gazdálkodásnak élt. Pásztóhyt 1940-től a gyalogos testőrség parancsnokává nevezik ki, 1942-ben alezredessé lép elő. Ugyancsak 1942-ben 3 hónapig a keleti hadszíntéren zászlóaljparancsnokként szolgál, továbbá Horthy Istvánné kíséretének tagja Kijevbe történő utazásakor. Később is az ifjabb Horthyné és az ő háborúból való kiugrási törekvései mellett állt. Széles látókörű, nyugatbarát ember volt. Felesége közben 1939–40-ben *„vöröskeresztes honleányi ápolónő”* tanfolyamot végzett, s 1943-ben és 1944-ben az évi 6 hetes gyakorlatokat *„szorgalommal és szeretettel”* teljesítette. Gyerekük nem született.

Friedvalszky Erzsébet Pásztóhy Arthurné (1907–1983) jászberényi háza előtt, valamint Frivaldszky Bernadett (1968–), János (1969–) és Márk (1971–), 1976.

A front közeledtével Sárközy Fridvalszky István elmenekül Jászberényből. Pásztóhy Arthur a testőrséggel 1944. okt. 15-én a budai várban fegyverrel állt ellen az Otto Skorzeny SS-ei által támogatott nyilas puccsnak. A németek ennek ellenére elrabolták ifj. Horthy Miklóst. Pásztóhy egysége indult kiszabadítására, de nem járnak sikerrel. A németek fogságba ejtették őt is, ám később megbetegedett, így betegállományba került. 1945-ben átvette a demokratikus hadsereg, majd 1945. március 15-től a Jászberényben szervezett 1. gyaloghadosztály egyik ezredének parancsnokságát. Dr. Friedvalszky Ferenc (veje hazatérése után nem sokkal) a születésnapján, 1945. április 2-án halt meg. Mint Kiss Erika megjegyzi, az elhunyt akkora köztiszteletben állt, hogy temetéséről még a kommunista párt helyi lapja, a Jászsági Szabad Nép is fontosnak tartotta a tudósítást. Mint írták: „A város közönsége nem felejtette el azt az értékes munkát, melyet polgármestersége idején a város érdekében fejtett ki. A temetésen a város minden rétege képviselve volt. A város közönsége nevében Koncsek László és Berzátzy László búcsúztatta a polgármestert.” Koncsek László árvaszéki ülnök, Berzátzy László a Képző igazgatója volt. A Fehértói temetőben temették el fia mellé, a II. parcella 6. sorának 14. sírjába.

Úgy emlékeznek rá, hogy iszonyodott minden hatalmaskodástól, emberséges ember volt. Friedvalszky Ferenc – pontosabban az örököse – az újonnan alakult Jászberényi Földmíves szövetkezet tagja lesz. Mindez nem mentesítette családját a volt uralkodó osztályt sújtó megtorlásoktól.

Baráth Endre 1945 novemberében ismét indult a kisgazdapárti színekben, ekkor 69,63%-kal győzött. 1947-ben 51,14% támogató szavazatot kapott. A kisgazdapárt frakcióvezetője volt a Parlamentben 1947–48-ban. 1948. április 15-én azonban lemondatták mandátumáról, s visszavonult a politikai élettől. Sárközy Fridvalszky István az oroszok bejövetele után visszatért. 1945-ben vitézi címe miatt internálták. Pásztóhyt, mert tábori miséket tartatott, 1946-ban nyugdíjba helyezték, 1950-ben meghalt. Az 1940-es évek végén a földjüket elvették, majd a házukat is, a két özvegy, Friedvalszkyné és lánya, Pásztóhyné a földszinti házmesterlakásban húzódott meg. Volt lakásukból több tanácsi lakást alakítottak ki. Az egyiket éppen egy frissen végzett, apci születésű, munkásszármazású hadnagynak, Friedvalszky Istvánnak (1926–2015) utalták ki, akit éppen akkor, 1952-ben helyeztek Jászberénybe. A számukra ismeretlen fokú, de valószínűsíthető rokonság miatt az elhunyt polgármester öz-

Friedvalszky Ferenc családi sírboltja, Jászberény, Fehértói temető, 2000.

vegye és a fiatal tiszt családja közt barátságos kapcsolat alakult ki. Történt mindez annak ellenére, hogy a volt polgármesterre ekkor már a sajtó „hírhedt kizsákmányoló" minősítéssel emlékezett. A fiatal hadnagy előbb egy hat lövegből álló üteg parancsnoka volt, 1955-ben a két osztályból álló tábori tüzérezred 1. osztályának parancsnokhelyettesének nevezik ki. 1956-ban az éleslövészetnél ő tartja a bemutatót, 5. osztályzatot kap.

Pásztóhynét kitelepítették. Örült, ha fizikai segédmunkához jutott *osztályidegen* létére. Kőművesek mellett maltert hordott, asztalosoknak segített, majd konyhalány lett Budapesten a Nagykörút és Király utca (akkor Majakovszkij utca) sarkán álló büfében. Apjának, majd férjének halálát, anyagi és társadalmi tönkremenetelüket nagy erkölcsi erővel fogadta. Aki korábban a legelőkelőbb körökben forgott, most egyszerű emberek közt is jól érezte magát. Szívta a torokkaparó *Munkás* márkájú cigarettát, nagy szeretet volt benne mindenki iránt, vallásos keresztény életet élt. Nyugdíjba menetele után hazaköltözött Jászberénybe.

Édesanyja teljes szellemi frissességben a századik életévében hunyt el 1978. december 4-én. Ő maga 1983. február 21-én követte. Mindannyian közös sírban nyugszanak a Fehértói temetőben egy kőlappal borított kriptában, rajta egy fehér obeliszkkel, ezen mindössze „Fridvalszky család sírboltja" felirat olvasható. Az obeliszk eredetileg Friedvalszky Dezső, a polgármester gyermektelenül elhunyt bátyja sírján állt.

A forradalom

A Jászberényben 1956. október 28-án megválasztják a 18 tagú Munkás, Paraszt és Katona Forradalmi Tanácsot. Közöttük csak ketten voltak parasztok, ezért október 31-én dr. Nagy Pál, dr. Pusztai András és Fridvalszky Béla vezetésével 14-15 tagú parasztküldöttség jelenik meg a Tanács összetételének megváltoztatására. Az ülést Fridvalszky Béla vezette le, amelyen az ő emberei is részt vettek, de nem járnak eredménnyel. Őt akarták elnöknek, de ezt nem vállalta, mert az alakuló Kisgazdapártban akart tevékenykedni.

Friedvalszky Istvánt a forradalom alatt 1956. október végén egységével Óbudára rendelték, november 3-án a pilisborosjenői téglagyárhoz telepítették azzal a paranccsal, hogy az esetleg Budapest felé tartó szovjet csapatokat tartóztassák fel. Egy néhány tankból és teherautóból álló oszlop közelített, de Budapestről kifelé tartottak. Céljuk után érdeklődött, előbb azonban tűzkészültséget rendelt arra az esetre, ha a szovjetek lőnének. Emiatt 1957 tavaszán lefokozták és leszerelték. Ekkor elköltözik Jászberényből. Budapesten hivatásos gépkocsivezetőként, majd kisiparosként dolgozik. 1990. táján nyugdíjba vonult.

Friedvalszky István tüzértiszt

A rendszerváltozáskor a Történelmi Igazságtétel Bizottság tagja lett, 1999-ben megkapta a Honvédelemért kitüntető cím III. osztályát.

2011-ben tagja lesz az Összefogás 1956 Katonai és Polgári Örökségének Megőrzéséért Közhasznú Egyesületnek. Nyugállományú őrnagyi rangban 2015 októberében halt meg, katonai tiszteletadás mellett temették a Kőbányai rk. templom urnatemetőjébe, 2016. január 21-én.

Kele István 32 évig, 1958-ig volt jászberényi plébános. Az annak idején elmondott programját megvalósítva szolgálta egyháza, hívei és a város érdekeit. Példaértékű volt a II. világháború utáni időszakra is átnyúló szolgálata idején a helytállása, munkássága. Nem sokáig volt nyugdíjas, 1959. augusztus 22-én Jászberényben hunyt el.

A polgármester emlékére 2012-ben Jászberény Önkormányzata *Friedvalszky Ferenc közszolgálati díjat* alapít.

Jászberényben jelenleg csupán Fridvalszky Bélának élnek leszármazottai.

Források:

1933. évi választás: Budapesti Hírlap, 1933-02-21, 1933-03-03; http://www.huszadikszazad.hu/cikk/rendorok-kivont-karddal-tamadtak-az-ellenzeki-jelolt-programbeszede-utan-a-tomegre; Pesti Hírlap 1933-02-28
Revíziós Liga: Pesti Hírlap 1933-06-20
Szegénység: Újság 1930-09-14 Népszava 1931-01-10, 1938-02-06; Budapesti Hírlap, 1934-06-12
Jászberényt dicsérő cikkek: Budapesti Hírlap 1934-05-17, 1935-03-22;
A bolgár cár emléktáblája: Muhoray György: Jászok Amerikában. (Jászság, 2004.) 124.;
A polgármester zsidóság melletti kiállása: Kiss Erika: Jászberényi múltidéző, i. m. 121.;
Sugárné Koncsek Aranka: Jász történelmi arcképcsarnok. Jászberény, 1995.; Csősz László: A jászsági zsidóság a vészkorszakban. In: Jászsági évkönyv, 2006, 100, 105. Magatartását Csősz László: Antiszemita törvények árnyékában, Jászsági Évkönyv, 2000, 27, azzal magyarázza, hogy feleségét megteszi zsidónak, összetévesztve őt Pénzes Sándor polgármesterrel: Kiss Erika: Jászberényi múltidéző, i. m. 113.;

A polgármester kormányfőtanácsos: Újság 1936-08-18; szövetkezeti tag: Központi Értesítő, 1946-06-27; kizsákmányoló: Szolnok megyei néplap 1953-04-30;
A polgármester temetése: Jászsági Szabad Nép, 1945. április 8. 3.; Sugárné Koncsek Aranka: Jászberény temetői. Jászberény, 2006. 42, 57, 148.;
Pásztóhy Arthur: Bangha Ernő: A magyar kir. testőrség, Bp. 1990.; http://www.selena-iusta.hu/contentpage/elhunytak-a-jaszsagban/famousperson/136;
Fridvalszky Béla: Részlet a Jászberényi városi Tanács végrehajtó Bizottsága 1957. február 19-én lezajlott ülésének jegyzőkönyvéből. Jászsági Évkönyv, 2006. 49..Sebők Balázs előszavával.
Sárközy Fridvalszky István: Zounuk - A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 25. (Szolnok, 2010) 537-538 Délmagyarország, Szeged, 1916. július 7. 7. old .; Lévai Jenő: Éhség Árulás Przemyśl. Budapest, 1933. 294. old.; Borászati Lapok, 1923-10-18, 1929-01-26; Frühwirth Mátyás-Wenzel István: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye a Trianon után. 1930. 80. old.; Magyarország tiszti czím és névtára 1929; Sugárné Koncsek Aranka: A szegénygondozás, az orvoslás és a közegészségügy története Jászberényben. Jászberény, 2000, 55, 59, 60 (arcképpel), 61, 62 old.; Jász Hírlapban (pl. 1930. évf. elején) kertészeti cikke
Friedvalszki István tüzértiszt: Magyar Nemzeti Levéltár, Hadtörténeti Levéltár, Magyar Néphadsereg 50. tarackos tüzérezred, 1955/T 73. doboz 83.old.; 1956/T 84. doboz 287, 413. old.; http://osszefogas1956oroksegeert.ewk.hu/
Apponyi Albert: Pesti Napló 1930-06-03, 1933-02-15; Borászati Lapok 1930-08-30; Néptanítók Lapja, 1931-06-30
Imrédy Béla: Budapesti Hírlap, 1938-07-30; Pesti Hírlap 1938-03-15; Pesti Napló 1938-07-30;
Antal István: Budapesti Hírlap 1935-01-11, 1935-01-16, 1935-01-29, 1936-04-21, 1938-03-15; Újság 1935-01-17
Takách-Tolvay József: Ungmegyei családok. 2. Kisjókai Takács. Ungmegyei Századok. 1. évf. 1. sz. 1910. 21.

Kóródi Máté

GÁRDOS HENRIK ÉS A JÁSZBERÉNYI VÖRÖSTERROR

Előszó

A Gárdos (eredetileg Gottselig) család egyes tagjainak történetéről már többen írtak. Legutóbb (2015-ben) a „Jászberény története a reformkortól a harmincas évekig” című kötetben Sebők Balázs értekezett róluk röviden. Sebők a témával kapcsolatban legfőbb forrásként a Gárdos Henrik és társai perét használta, amely a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárában (MNL JNSZML) található. Ezt a pert én is felhasználtam, és még sok egyéb, de főleg levéltári forrásokat.
A Gárdos Henrik és társai perében Egresi Kálmán nevét „Egressynek” írják. Itt én „Egresiként” írom a nevét, mivel a halotti anyakönyvben ebben a formátumban szerepel a neve.
A tanulmányomban a fő hangsúlyt az 1919-es proletárdiktatúrára helyezem, erről volt a leggazdagabb forrásanyag. Gárdos Henrik életútját követem nyomon, az életrajzok közé viszont Gárdos Henriket külön nem írom bele, csupán a pertársait és az áldozatát (Egresi Kálmánt).

Gárdos Henrik és családjának élete 1919-ig

A Gárdos család nem volt tősgyökeres jászberényi, a családnevük eredetileg Gottselig volt. Zsidó nevüket Gárdosra magyarosították.
Gárdos Henrik Budapesten született 1893. november 26-án. Hárman voltak testvérek. Öcscse, Gárdos Adolf 1895. augusztus 22-én született Budapesten. Volt még egy testvérük, róla nincsenek adatok.
Apjuk, Gottselig Hermann kereskedő a galíciai Mościska faluban (akkoriban az Osztrák–Magyar Monarchia része, ma Lengyelország) született 1863. július 16-án. Anyjuk Grosz Johanna volt. Nem tudni, hogy a család mikor került Jászberénybe, de 1918-ban már ott éltek. Gottselig Hermann fiaival, Henrikkel és Adolffal együtt részt vett az 1919-es kommünben.
Gárdos Henriket az elemi iskola elvégzése után – összesen hat elemit és négy iparosztályt végzett – szülei Gyöngyösre adták kárpitos inasnak, később tanult szakmájában dolgozott. Itt találkozott először a munkásság eszméivel. Miután felszabadult és segéd lett, visszatért Budapestre. 1909-ben lépett be a Magyarországi Szociáldemokrata Pártba (MSZDP) és a famunkások szakszervezetébe.
1914. március 2-án letartóztatták Budapesten, és szeptember 3-án magánokirat-hamisításért hat hónapi börtönre ítélték. Valószínűleg 1914. október 3-án szabadult. Ekkor már folyt az I. világháború, és azonnal behívták katonának, a szerb majd az orosz fronton harcolt. A császári és királyi (cs. és kir.) 68. gyalogezredben volt katona, kitüntetéseket is kapott: bronz vitézségi érem és Károly csapatkereszt. (1919-es letartóztatásakor már tartalékos volt.) 1916 júniusában orosz hadifogságba esett. Oroszországban megtanult oroszul, de németül is beszélt. A fogolytáborban érte az 1917-es októberi forradalom, amely nagy hatással volt rá.
1918 májusában megszökött a fogolytáborból és hazatért. A magyar határon heteken át megfigyelés alatt tartották, mint bolsevik gyanús személyt.

A jászberényi börtön

Kiszabadulása után hazament szüleihez Jászberénybe, ahonnan többször ellátogatott Budapestre. Nem sokkal a Kommunisták Magyarországi Pártjának (KMP) megalakulása után, 1918 decemberében ő is a párt tagja lett. Ezek után a KMP jászberényi szervezetének egyik szervezője lett.
Gárdos Henriket 1919. március 21-e, a Magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltása után a jászberényi munkástanács tagjává és a jászsági felsőjárás direktóriumának alelnökévé (másik verzió szerint elnökévé) választották.

Gárdos Henrik ékszerlopási ügye

1919 áprilisában történt az eset, ekkor a Tanácsköztársaság elrendelte a nemesfémek leltározását. Ez az intézkedés érintette Spekonya Lajos jászberényi ékszerészt is, aki közölte Steigmann nevű segédjével, hogy ezáltal őt anyagilag igen súlyos kár éri. Steigmann azt ajánlotta főnökének, hogy a leltározások elől a készletből rejtsen el, azonban Spekonya félt a következményektől. Steigmann ezután azt mondta Spekonyának, hogy a déli órákban a leltározás szünetelése alatt ismerősét, Gárdos Henrik munkástanácstagot az üzletbe hozza, aki bizonyára hajlandó jutalom ellenében az elrejtést fedezni. Spekonya belement az alkuba. Steigmann az üzletbe hívta Gárdost, ott közölte vele az eljárás célját, és azt is, hogy őt Spekonya a segítségért busásan meg fogja fizetni. Gárdos az üzletbe ment, és ott tartózkodott, amíg Spekonya elrejtett néhány ékszert egy törmelékhalom alá üzlete hátterében. A többit Spekonya lakásán rejtette el Steigmann. Amíg Spekonya és Steigmann távol voltak, Gárdos magához vett egy doboz különféle ékszert mintegy 20 ezer korona értékben, majd távozott az üzletből. Napok múlva Spekonya felkereste Gárdost, hogy a közreműködését megfizesse, és átadott neki 2 db 20 karátos, 1 db 10 karátos aranypénzt, egy melltűt és egy pár kézelőgombot. „A vörösök uralmának megszűnte után Spekonya nagy hiányt észlel készletében." A Gárdos lakásán tartott házkutatáskor az ott talált ékszereket Spekonya az üzletéből valóknak ismerte fel. „Maga Gárdos is beismerte, hogy a házkutatás alkalmával lefoglalt ékszerek legnagyobb része Spekonya üzletéből való. Tagadja azonban a lopást állítván, hogy a szóban forgó ékszereket Spekonya neki az elrejtésben való közreműködésének jutalmául ajándékba adta." Spekonya (esküvel is megerősített) vallomásában tagadta, hogy Gárdosnak adta volna a nála lefoglalt ékszereket. Azt is mondta, hogy azokat Gárdos valószínűleg akkor vette magához az ő beleegyezése nélkül, mialatt ő az üzletének hátterében az ékszerek elrejtésével foglalkozott.

Egresi Kálmán neve a vörösterror áldozatainak emléktábláján

A „vörösterror" Jászberényben 1919. május 2-án

„1919. május 2-án a román csapatok maguk előtt űzve az ellenállásra képtelen vörösöket elérték a Tisza vonalát." (Jászberényben a román ágyúk hangja már hallható volt május 2-án.) A jászberényi emberek erre a piactéren gyűltek össze.
A jászberényi vörös vezetőség a kommün letartóztatottjainak szabadlábra helyezését rendelte el, majd összecsomagolt menekülése előtt. Fecske Sándor földbirtokos egy nappal ezelőtt szabadult a fogházból, ahová letartóztatása után került. Vissza akarta szerezni a bolsevikoktól a tőle elvett lovait, és ehhez a város korábbi polgármesterének segítségét kérte. Az intézkedést mindenképpen meg akarta várni, ezért a városháza előtt tartózkodott, és többedmagával tárgyalta az eseményeket.
A városházán szolgálatot teljesítő felfegyverzett Vörös Őrség egyes tagjai a téren szétoszlásra szólították fel a tömeget. Tamási Endre vörősőr a járdán egy 4 férfiból álló csoporthoz lépett, amelynek tagja volt Fecske Sándor is.
„Elvtársak, ha nincs dolguk, menjenek haza!" – mondta nekik Tamási. Fecske Sándor (aki azt gondolta, hogy a bolsevizmus végső perceit éli) azt felelte Tamási Endrének, hogy „nem vagyok elvtárs, én magának Fecske úr vagyok". Tamási a közelben tartózkodó Budai Antal vörősőrrel közölte Fecske Sándor szavait. Ezt követően Budai Antal, Tamási Endre és

Gárdos Adolf 1938-as letartóztatásakor, nem sokkal kivégzése előtt

Szimán János vörösőrök együtt Fecske Sándorhoz léptek és felszólították őt, hogy menjen velük a direktórium elé. Fecske Sándor engedelmeskedett. Negyediknek Lukács Gyula vörősőr is csatlakozott karhatalmista társaihoz.
A városháza egyik emeleti helyiségébe kísérték Fecske Sándort. A szobában volt Wittreich Jenő kormányzótanácsi biztos, Paczauer Gábor jászberényi direktóriumi tag és Gárdos Henrik is. „Budai jelentést tesz, hogy miért állították elő Fecskét. Wittreich a falhoz állítja Fecskét két szuronyos vörösőr közé, miközben gúnyolódva szidalmazza azért, mert Fecske úrnak nevezte magát.” Paczauer ekkor kétszer arcul ütötte Fecske Sándort. Wittreich, Paczauer és Gárdos rövid tanácskozása után Wittreich utasítást adott, mely szerint Fecske Sándort a járásbírósághoz átkísérték. Budai Antal, Lukács Gyula, Tamási Endre és Szimán János fogták közre őt, és a kapott parancs értelmében cselekedtek.
Gárdos önkéntes parancsoknak szegődik a csoporthoz, és töltött Frommer pisztolyával a bal kezében a bíróságig vezető kb. 100 méteres úton Fecske Sándor mellett haladva a jobb kezével Fecske arcát ütlegelte állandó szidalmak között, „Frommerének csövét Fecske fejének szegezve, őt ismételten lelövéssel fenyegeti”. A menetben Budai Antal Fecske Sándor mögött haladt, és Mannlicher puskájának tusával időnként ütlegelte Fecskét. A bírósági épület kapujánál a fogház udvarába vezető ajtó megnyitását várva Budai Antal Fecske Sándornak szánt egy ütést, azonban Tamási Endre megragadta Budai fegyverét, és az ütést megakadályozta. „A kinyílt ajtón át Budai lökte be elsőnek Fecskét, kit Gárdos követett nyomon, utánuk az útközben hozzájuk szegődött Kovács Pál lépett a fogház udvarába, ki kérlelte Fecske bántalmazóit annak abbahagyására.” Kovács Pál után Budai Antal, Tamási Endre és

Szimán János követték őket, míg Lukács Gyula a fogház udvarán kívül a kapubejáró alatt maradt. A fogház udvarába lökött Fecske Sándor itt is több ütést kapott Gárdos Henriktől és Budai Antaltól.
Egresi Kálmán tartalékos hadnagyot vallásossága (római katolikus volt) miatt zárták a jászberényi fogházba korábban a vörösök. Ezen a napon szabadult a rabságból. „Akkor lép ki a fogház épületének folyosójáról az udvarba, mikor Fecskét Gárdos és Budai ott ütlegelik.” Egresi örült, hogy viszontláthatta régi barátját, azonban felháborodott annak durva bántalmazásán, és feltartott karokkal futott Fecske Sándor irányába azért, hogy a védelmére keljen. Futás közben Fecske Sándor bántalmazóira kiált, hogy „ne bántsátok”. Ekkor egy pillanatra meghökkent Budai Antal, Tamási Endre és Szimán János, majd szuronyos fegyvereiket a futva közeledő Egresi irányába emelték. A vörösőrök egyike Egresi felé kiáltott: „Te is ennek pártjára kelsz”. Egresi ekkor már felismerte az őt is fenyegető veszélyt. Ezért, miután a Fecske Sándor körüli csoportot néhány lépésnyire megközelítette, futásában irányt változtatott. Ezek után már a csoporttól eltávolodva futott tovább a fogház udvarának bementi jobb oldalán épült őrszoba ajtajának irányába. Oda akart menekülni. Fecske Sándorra ebben a pillanatban nem figyeltek a vörösőrök. Ezért Fecske Sándor futva menekült a légvonalban 15-20 lépésnyire nyíló őrszoba ajtaja felé. Nem az Egresi által megtett hosszabb úton, hanem a virágágyáson át menekült, amely őt az őrszoba ajtajától elválasztotta.
Gárdos Fecske bekísérése alkalmával a kapu alatt táskájába rejtette Frommerét. Egresi fellépése után onnan ismét elővette azt, és az őrszoba ajtajához közeledő Egresire lőtt. A következő pillanatban eldördült Budai Mannlichere, ő is a futó Egresire és Fecskére lőtt. Azonban Budai lövéseinek egyike sem talált, egyik az őrszoba, a másik pedig az őrszoba melletti kisépület falában akadt meg.
„A rövidebb útirányt választott Fecske előbb érte el az őrszobát, melyen áthaladva a bejárati ajtóval szemben fekvő ajtón át egy előtte ismeretlen helyre jut, egy minden oldalról magas kőfalakkal körülzárt udvarba.” Fecske Sándortól csupán néhány lépésnyire lemaradó Egresi is az őrszobán át a zárt udvarba futott. Egresi ott észlelte, hogy onnan nincs kijárat, ezért azt mondta Fecskének, hogy „Sándorkám rossz helyre jutottunk”.
Fecske Sándor visszafordult a zárt udvarban, majd az őrszobába igyekezett. „Mielőtt elérte annak ajtaját, Gárdos töltött Frommerét lövésre készen tartva maga előtt az őrszobából a zárt udvarba lép.” Ezalatt a Fecske Sándort kísérő csoport egyik tagja (aki ismerte az „előző szolgálataiból” a helyi viszonyokat, hogy ti. az őrszobában fegyverek vannak elhelyezve) azt mondta, hogy az őrszobába menekültek fegyverhez juthatnak. Erre Budai Antal, Tamási Endre és Szimán János felfegyverkezve szintén az őrszobába mentek. Ott találták Fecske Sándort, aki a zárt udvarból visszaérkezve egy ágyra ült le.
Egresi a zárt udvarból kimenőt nem talált sehol sem, ezért az őrszobába visszaindult. A visszaút során, az udvaron Egresi már szemben találta magát Gárdossal. Gárdos 2-3 lépésnyire közelítette meg Egresit, majd 9 mm-es Frommeréből egyet rálőtt Egresire, annak a mellére célozva. A lövedék Egresi szívét sebezve belső elvérzés útján keletkezett azonnali halálát okozta. (Egresi meggyilkolása délelőtt 9 és 10 óra között történt.)
Gárdos ezek után Frommerét lövésre készen tartva kereste Fecskét. „Meg is találja az őrszobában. Fegyverét Fecske fejének szegezve s őt szidalmazva adja utasításait a vörösöknek, hogy az őrszobából a zárt udvarba vezető ajtó közelében térdeplő helyzetben életéért könyörgő Fecskét lökjék ki a zárt udvarba, hogy ott vele is végezzen. A lövések zajára többen

az őrszobára siettek az épületből. Czetti [István] fogházgondnok futva lép az őrszobába s nem tudva a történtekről emelt hangon fordult a Fecske körüli csoporthoz, hogy megmentse Fecskét fenyegető helyzetéből."
Czetti István erélyes fellépése és rábeszélése hatott, mert Gárdos Henrik otthagyta Fecske Sándort, és kiment az őrszobából a vörösőrökkel együtt. Az egyik vörösőr felszólította Czettit, hogy tegye sötétzárkába Fecskét. Czetti ezt meg is ígérte. Gárdos és társai még aznap a vasútállomáshoz mentek, hogy meneküljenek Jászberényből. „Ott a történteket tárgyalva Gárdos azt a megjegyzést teszi, hogy sajnálja miszerint Fecskét is nem küldte a másvilágra. A vörösök távoztával Fecske még aznap szabad lesz."
A Gárdos Henrik és társai perének ítéletéből a következők derültek ki: „Gárdos a saját előadása szerint állandóan Frommer pisztolyával szokott járni. Tette ezt azért, mint előadja, hogy egy mindenkori támadás ellen önmagát megvédhesse".
Jakab László tanúvallomása szerint Gárdos Henrik 1919 februárjában vagy márciusában azt mondta Jakab Lászlónak, hogy „jó lesz, ha vigyáz magára" Egresi. Gárdos Egresit nem tekintette „burzsujnak", ezért nem akarta előre megfontoltan megölni. Gárdos haragudott Fecske Sándorra, aki kórházgondnok volt, és a világháború idején őt, mint kórházi ápoltat még teljes gyógyulása előtt a harctérre küldte.

Gárdos Henrik és bűntársai elleni ítélet

Gárdos Henrik és társai pere
Ítélethirdetés napja: 1920. március 30.
Bíróság és tanácsvezető bíró: Szolnoki Királyi Törvényszék, Bodnár Ferenc
Királyi törvényszéki bírák: Nádas Ferenc, Szűcs Béla, Buzás Pál, Tétsy Endre
Királyi ügyész: Neuwirth József

…rendű vádlott	*Ítélet*
I. Gárdos Henrik	15 év
II. Budai Antal	7 év
III. Wittreich Jenő	5 hónap
IV. Paczauer Gábor	8 hónap
V. Lukács Gyula	4 hónap
VI. Tamási Endre	4 hónap
VII. Szimán János	4 hónap

Gárdos Henrik családjának sorsa

Gottselig Hermann is „kommunisztikus bűncselekményben" vett részt a kommün idején. (Erről bővebbet nem írtak a jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyvben.) 1919. augusztus 12-én délután 4 órakor tartóztatta le Jászberényben a városi rendőrség. Végül nem emeltek vádat ellene, így 1919. november 14-én szabadult Neuwirth József szolnoki államügyész rendeletére.
Gárdos Adolf szíjgyártó és nyergesként dolgozott a kommün előtt. A proletárdiktatúra idején vörösőr volt. Az 1919. július 13-i jászberényi népgyűlésen is részt vett, mint vörösőr. Ott pánik tört ki, majd a vöröskatonák rálőttek a tömegre, 11 embert meggyilkoltak. (Gárdos

Adolfot később emiatt is elítélték, ekkor három évet kapott.) 1919. augusztus 21-én délelőtt 9 órakor tartóztatta le Budapesten a jászberényi rendőrség. 1921. március 12-én összbüntetésként nyolcévi fegyházra ítélte a Szolnoki Királyi Törvényszék. 1921. június 20-án a váci országos letartóztatási intézetbe szállították. A Szolnoki Királyi Törvényszék 1925. március 4-én ismét összbüntetésként nyolc év két hét fegyházra ítélte. 1925. augusztus 18-án fogolycsere révén a Szovjetunióba került. Ott az Össz-szövetségi Kommunista (bolsevik) Pártnak, az ÖK(b)P-nek tagja lett még 1925-ben. Moszkvában élt, és a moszkvai állatkert asztalosműhelyének vezetőjeként dolgozott Adolf Germanovics Gárdos néven. 1938. március 8-án a sztálinista szervek letartóztatták koholt vádak alapján. Július 29-én azzal vádolták, hogy a horthysta Magyarországnak kémkedett, ezért halálra ítélte az NKVD (Belügyi Népbiztosság) bizottsága és a Szovjetunió ügyészsége. Nem ismerte el magát bűnösnek. 1938. augusztus 20-án agyonlőtték a Moszkva egyik kerületében található butovói kivégzőhelyen, ott is temették el. 1957. október 29-én rehabilitálták, mert bizonyítékok hiányában ítélték el.

Gárdos Henrik élete 1919 után

Gárdos Henriket 1919. október 28-án este 8 órakor tartóztatta le Budapesten a jászberényi rendőrség. (Meg is kínozták.) A jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyv a következőket írta róla: „Nagysága: 154 cm. Testalkata: zömök, erős. Arca: hosszas. Arcszíne: sápadt. Haja: barna. Homloka: rendes. Szemöldöke: barna. Szeme: szürkésbarna. Orra: rendes. Szája: rendes. Fogai: épek. Bajusza: szőke, nyírott. Álla: kerek. Különös ismertető jelei: -."
1920. március 30-án Bodnár Ferenc tanácsa 15 évi fegyházra ítélte. 1920. június 29-én a váci fegyintézetbe szállították.
1922. február 9-én a Szolnoki Királyi Törvényszék összbüntetésül 15 év 4 nap fegyházra ítélte.
1922. július 22-én fogolycserével kiadták Szovjet-Oroszországnak. Ezek után a Kreml asztalosműhelyében dolgozott.
1927-től a szovjet nehézipar különböző vezető posztjain tevékenykedett. 1942 elején önként jelentkezett a szovjet Vörös Hadseregbe, a náci Németország hadseregének támadásakor részt vett Moszkva védelmében. 1955 januárjában tért haza Magyarországra. 1958 januárjában halt meg.

Életrajzok

Budai Antal
Cegléden (Pest vármegye) született 1876. január 5-én törvénytelen gyerekként, házasságon kívül, később Budapesten, a X. kerületben (Kőbányán) a Szlávy utcában lakott. Négy elemi osztályt és három év tanonciskolát végzett. Rézolvasztóként dolgozott, beszélt olaszul is. A népfelkelőknél volt katona. (A 29. honi gyalogezredben.) A proletárdiktatúra előtt megnősült, házasságából öt gyermek született. A proletárdiktatúra idején vörösőr volt. 1919. május 2-án Jászberényben bántalmazta Fecske Sándort. 1919. augusztus 11-én este 11 órakor Budapesten tartóztatta le az államrendőrség. A jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyv a következőket írta róla: „Nagysága: 162 cm. Testalkata: erős. Arca: hosszas.

Arcszíne: sápadt. Haja: fekete. Homloka: rendes. Szemöldöke: fekete. Szeme: sötétbarna. Orra: rendes. Szája: rendes. Fogai: hiányosak. Bajusza: fekete. Álla: kerek. Különös ismertető jelei: jobb combján lövési, két szemöld[ök]e között vágási sebhely". 1920. március 30-án Bodnár Ferenc tanácsa hét év fegyházra ítélte. 1920. június 29-én a váci fegyintézetbe szállították. Valószínűleg 1926. augusztus 30-án szabadult. További sorsa ismeretlen.

Egresi Kálmán
Jászberényben (Jász-Nagykun-Szolnok vármegye) született 1894. szeptember 21-én. Joghallgató – három év főiskolát végzett – és tartalékos hadnagy (leszerelt katonatiszt) volt a proletárdiktatúra előtt. 1919. április 16-án délelőtt tartóztatták le Jászberényben. A jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyv a következőket írta róla: „Nagysága: 162 cm. Testalkata: erős. Arca: barna. Arcszíne: egészséges. Haja: g[esztenye]barna. Homloka: magas. Szemöldöke: barna. Szeme: barna. Orra: egy[enes] orrél. Szája: rendes. Fogai: épek. Bajusza: növésben. Álla: kerek. Különös ismertető jelei: -." 1919. április 16-án a Jászberényi Forradalmi Törvényszék izgatásért egy havi fogházra ítélte. 1919. május 2-án szabadult. Ekkor látta, hogy a vörösök verték Fecske Sándort. Egresi a bántalmazott védelmére kelt, így ő is a vörösök célpontja lett. Elfutott a vörösök elől Fecske Sándorral együtt, végül a zárt fogházudvarban csapdába jutottak. Ott Gárdos Henrik agyonlőtte Egresit, Fecske Sándor életét pedig Czetti István mentette meg.
Lukács Gyula
Aszódon (Pest vármegye) született 1900. április 17-én törvénytelen gyerekként, házasságon kívül, később Budapesten (X. kerület) a Gyömrői úton lakott. Három elemi osztályt végzett. Gyári napszámosként dolgozott, sorkatonai szolgálatot is teljesített a proletárdiktatúra előtt: a 86. gyalogezredben katonáskodott. A proletárdiktatúra idején vörösőr volt. 1919. május 2-án Jászberényben a letartóztatott Fecske Sándort vörösőr társaival fogságba kísérte. 1920. február 29-én este 11 órakor tartóztatta le Budapesten az államrendőrség. A jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyv a következőket írta róla: „Nagysága: 171 cm. Testalkata: közép. Arca: hosszas, telt. Arcszíne: egészséges. Haja: barna. Homloka: rendes. Szemöldöke: sötétbarna. Szeme: szürke. Orra: rendes. Szája: rendes. Fogai: épek. Bajusza: -. Álla: kerek. Különös ismertető jelei: -." 1920. március 30-án Bodnár Ferenc tanácsa négyhavi fogházbüntetésre ítélte személyes szabadság megsértésének vétsége miatt. 1920. június 28-án szabadult. További sorsa ismeretlen.

Paczauer Gábor
Tokajban (Zemplén vármegye) született 1887. február 20-án, később Jászberényben élt. Öt elemi osztályt végzett, majd órásmesterként dolgozott. Jászberénybe felesége (Lencse Amália) révén került, ő volt jászberényi születésű. Paczauer az 1910-es évek elején telepedhetett le a Jászságban. Paczauerék két lánya (Liza és Irén) már itt született. 1908-tól volt az MSZDP tagja. Többször elítélték: 1909-ben a Miskolci Járásbíróság csalásért 2 nap fogházra, 1911-ben a Nyíregyházi Törvényszék csalásért 2 nap fogházra és 10 korona pénzbüntetésre, 1912-ben a Debreceni Törvényszék lopásért 4 hónap fogházra és 1 év jogvesztésre, 1909-ben a Miskolci Törvényszék csalásért 6 hónap börtönre és 10 korona pénzbüntetésre ítélte. A budapesti népfelkelőknél volt katona. (A 11. honvéd gyalogezredben.) Az I. világháború idején behívták katonának, az orosz fronton harcolt, Károly csapatkeresztet kapott

kitüntetésként. Orosz hadifogságba esett. A kommunista hadifogoly-mozgalommal valószínűleg a hadifogságban került kapcsolatba. 1918 őszén hazatért, és részt vett a jászberényi kommunista pártszervezet megalakításában Lónyai Bélával és Strabák Istvánnal együtt. Az alakuló összejövetelt a Kaszinó (ma Táncsics Mihály) utcai Ősze-féle vendéglőben tartották, később ott is gyűléseztek. 1918. december végén megalakult a jászberényi munkástanács, ebben a vezető szerep a Lónyai Béla és Paczauer Gábor köré tömörülő kommunista csoport kezében volt. A Munkástanács forradalmi intézkedéseket követelt az ellátási nehézségek leküzdésére, a városi nagygazdák házaiban élelmiszer-rekvirálásokat is kezdeményezett. A kommün kikiáltása után a két munkáspárt egyesüléséből létrejött jászberényi szocialista párt megalakította ideiglenes hatalmi szerveit. A parasztok, munkások és katonák tanácsát megalakították, amelyet „Jászberényi Követtanácsnak" neveztek. A „Követtanács" elnöke Lázár Henrik, alelnökei Paczauer Gábor és Lónyai Béla lettek. Az ideiglenesen megalakított tanács hozzálátott a közélelmezés megoldásához. Felügyelet alá helyezték a legfontosabb közélelmezési és közszükségleti cikkek forgalmát, illetve biztosították ezek igazságos elosztását, így akarták elejét venni a haszonszerző spekulációnak. A kereskedőkre, a jómódú iparosokra, a háborús konjunktúra kihasználóira és a nyerészkedőkre hadisarcot vetettek ki. Az 1919. áprilisi tanácsválasztáson az ideiglenes tanács tagjait újra beválasztották a Munkástanácsba. Az elnöki és alelnöki tisztségeket ismét ugyanazok töltötték be. A proletárdiktatúra idején Paczauer Gábor Jászberény városi direktóriumi tag is volt. 1919 májusában Paczauer beszédet tartott Jászberény lakosságának, amelyben őket harcba hívta a „néphatalom védelmére". 1919. május 2-án előállították Fecske Sándort, mert úrnak nevezte magát. Paczauer ekkor kétszer arcul ütötte Fecske Sándort. 1919. július 13-án a jászberényi népgyűlésen is részt vett, ahol egy kitört pánik során a vöröskatonák rálőttek a tömegre, 11 ember lelte halálát. 1919. augusztus 7-én délelőtt 10 órakor tartóztatta le Budapesten a budapesti államrendőrség. A jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyv a következőket írta róla: „Nagysága: 172 cm. Testalkata: gyenge. Arca: hosszas. Arcszíne: sápadt. Haja: sötétbarna. Homloka: rendes. Szemöldöke: barna. Szeme: szürke. Orra: hajlott. Szája: rendes. Fogai: hiányosak. Bajusza: szőke. Álla: kerek. Különös ismertető jelei: -." 1921. február 8-én összbüntetésként 15 évi fegyházra ítélte a Szolnoki Királyi Törvényszék. 1921. június 20-án a váci országos letartóztatási intézetbe szállították. 1925. augusztus 18-án félbeszakították a büntetését, majd a Szovjetuniónak fogolycsere révén kiadták. Feleségével és két lányával együtt ment a Szovjetunióba. 1926-ban az ÖK(b)P-nek tagja lett, és órásként a Metrón óragyárban dolgozott Gábor Viktorovics Paczauer néven. A későbbiekben Moszkvában élt nyugdíjasként. 1938. február 9-én (másik verzió szerint 1937. február 9-én) letartóztatták a sztálinista szervek. Többek között „kémkedés Németországnak" volt a koholt vád ellene. Nem ismerte el magát bűnösnek. Március 23-án halálra ítélte az NKVD bizottsága és a Szovjetunió ügyészsége. 1938. április 7-én agyonlőtték a Moszkva egyik kerületében található butovói kivégzőhelyen, ott is temették el. 1956. április 4-én (másik verzió szerint 2001. április 4-én) rehabilitálták.

Szimán János
Budapesten született 1901. április 19-én, később Budapesten (X. kerület) a Jászberényi úton lakott. Vasesztergályosként dolgozott a proletárdiktatúra előtt. Nem volt katona a kommün előtt. A proletárdiktatúra idején vörösőr volt. 1919. május 2-án Fecske Sándort letartóztatta

Budai Antal és Tamási Endre vörösőrökkel együtt, és felszólították őt, hogy menjen velük a direktórium elé. 1920. február 21-én este 8 órakor tartóztatta le Budapesten az államrendőrség. A jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyv a következőket írta róla: „Nagysága: 163 cm. Testalkata: közép. Arca: hosszas. Arcszíne: egészséges. Haja: sötétbarna. Homloka: rendes. Szemöldöke: sötétbarna. Szeme: vil[ágos]barna. Orra: rendes. Szája: rendes. Fogai: épek. Bajusza: kicsi, nyírott, barna. Álla: kerek. Különös ismertető jelei: -.” 1920. március 30-án Bodnár Ferenc tanácsa négyhavi fogházbüntetésre ítélte személyes szabadság megsértésének vétsége miatt. 1920. június 22-én szabadult. További sorsa ismeretlen.

Tamási Endre
Szászrégenben (Maros-Torda vármegye) született 1891. január 30-án, később Kőbányán (Budapest X. kerülete) a Halom utcában lakott. Öt elemi osztályt végzett, majd szakácsként dolgozott. Sorkatonai szolgálatot teljesített: a 62. gyalogezred katonája volt, harctéren is szolgált. Beszélt még németül és románul, a proletárdiktatúra előtt megnősült. A proletárdiktatúra idején vörösőr volt. 1919. május 2-án Fecske Sándort Budai Antal és Szimán János vörösőrökkel együtt letartóztatták és felszólították őt, hogy menjen velük a direktórium elé. 1920. február 28-én este 9 órakor tartóztatta le Budapesten a rendőrség. A jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyv a következőket írta róla: „Nagysága: 163 cm. Testalkata: közép. Arca: beesett. Arcszíne: sápadt. Haja: szőke, ritka. Homloka: magas, előreülő. Szemöldöke: szőke, sűrű. Szeme: acélszürke. Orra: lapos. Szája: rendes. Fogai: 2 hiányzik. Bajusza: szőke, nyírott. Álla: kerek. Különös ismertető jelei: -.” 1920. március 30-án Bodnár Ferenc tanácsa négyhavi fogházbüntetésre ítélte személyes szabadság megsértésének vétsége miatt. 1920. július 2-án szabadult. További sorsa ismeretlen.

Wittreich Jenő
Szombathelyen (Vas vármegye) született 1893. május 16-án. „Magasabb iskolát” végzett (kereskedelmi iskolai érettségije volt), majd MÁV hivatalnokként dolgozott. Sorkatonai szolgálatot is teljesített a proletárdiktatúra előtt: a harctéren a 83. gyalogezredben volt katona. Keveset beszélt németül is. A proletárdiktatúra idején kormányzótanácsi biztos volt. 1919. május 2-án Wittreich, Paczauer Gábor és Gárdos Henrik rövid tanácskozása után Wittreich utasítást adott Fecske Sándornak a járásbírósághoz történő átkísérésére. 1919. november 15-én déli 12 órakor tartóztatta le Miskolcon a rendőrség. A jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyv a következőket írta róla: „Nagysága: 172 cm. Testalkata: erős. Arca: hosszas. Arcszíne: sápadt. Haja: fekete. Homloka: magas, domború. Szemöldöke: fekete. Szeme: sötétbarna. Orra: rendes. Szája: rendes. Fogai: hiányosak. Bajusza: beretvált. Álla: kerek. Különös ismertető jelei: -.” 1920. november 25-én Bodnár Ferenc tanácsa összbüntetésként egy év négyhavi fogházra ítélte személyes szabadság megsértésének vétsége miatt. 1921. január 15-én feltételesen szabadult. Szabadulása után Szombathelyre ment haza, ott élt és dolgozott. További sorsa ismeretlen.
Források:

Értünk éltek. A forradalmi munkásmozgalom kiemelkedő, elhunyt Szolnok megyei harcosainak életrajz-gyűjteménye. I. k. Szerk.: Gecsényi Lajos–Selmeczi László. Szolnok, 1974. Szolnok Megyei Lapkiadó Vállalat.

Jászberény története a reformkortól a harmincas évekig. Főszerk.: Pethő László. Jászberény, 2015. Kiadja a Jászsági Évkönyv Alapítvány. Felelős kiadó: Kertész Ottó kuratóriumi elnök.
Váry Albert: A vörös uralom áldozatai Magyarországon. Vác, 1923. Szerzői kiadás.
Magyar nyelvű internetes források
Gárdos Adolf ügye 7940/1925. http://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Fogoly/64423/view/?bbox=-114%2C-1814%2C4480%2C139
Gárdos Henrik ügye 618/1914.
http://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Fogoly/140211/view/?bbox=176%2C-1362-%2C5640%2C786
Gárdos Henrik ügye 6260/1922.
https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Fogoly/62559/view/?bbox=-3768%2C-6039-%2C11686%2C476
Paczauer Gábor ügye 7933/1925.
https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Fogoly/64415/view/?bbox=-2531%2C-5467-%2C10463%2C12
Orosz nyelvű internetes források
Gárdos Adolf: http://www.sinodik.ru/index.php?q=bio&id=81088
Paczauer Gábor: http://www.sakharov-center.ru/asfcd/martirolog/?t=page&id=17763
Ugyanő: http://www.sinodik.ru/index.php?q=bio&id=90831
Levéltári források (MNL JNSZML)
Jászberényi halotti anyakönyv
Egresi Kálmán hal. akv. 196/1919.
Szolnoki Királyi Törvényszék iratai 1919–1920. 417. doboz
Adler Izidor és társai perirata 1920-B. 888.
Gárdos Henrik és társai perirata B. 200/14-1920.
Wittreich Jenő pere 1920 - B. 1293.
Szolnoki Királyi Törvényszék iratai 1920. 418. doboz
Heiszer Károly és társai pere B. 3197/12/1920.
Jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyv 1919. 25. kötet
Budai Antal ügye 518/1919.
Egresi Kálmán ügye 104/1919.
Gárdos Adolf ügye 302/1919.
Gárdos Henrik ügye 521/1919.
Gottselig Hermann ügye 283/1919.
Paczauer Gábor ügye 306/1919.
Jászberényi járási börtön büntetés-végrehajtási törzskönyv 1920. 26. kötet
Lukács Gyula ügye 66/1920.
Szimán János ügye 64/1920.
Tamási Endre ügye 65/1920.
Wittreich Jenő ügye 70/1920.

Turjányi Sándor

PLÉBÁNOSOK ÉS EGYHÁZI SZOLGÁLATTEVŐK ESZTERHÁZY KÁROLY PÜSPÖK VIZITÁCIÓJÁNAK IDEJÉN

Tanulmányomban szeretném bemutatni az Eszterházy Károly püspök által 1766-ban végzett egyházlátogatás (canonica visitatio) alkalmával az egyházi feladatokat ellátókról lejegyzett adatokat. Az általam vizsgált forrás 1766-ban keletkezett, erről 1997-ben Kovács Béla szerkesztésben készült egy átirat,[1] amely az eredeti szöveghez hasonlóan latin nyelvű.
A vizitációk legfontosabb kérdéskörét a 18. század második felétől egyre inkább az anyagi javak összeírása töltötte ki, míg az itt tevékenykedő személyekről egyre kevesebbet tudhatunk meg.[2] Ennek ellenére sok értékes információval gazdagodhatunk az egyes embereket illetően, melyek nagy része ugyan anyagi jellegű, de több személyes adattal is találkozhatunk.

Plébánosok

Az egyházközösségek vallási életét a plébános irányította, aki hivatali helyének köztiszteletben álló tagja és életének meghatározó szereplője volt. A jászsági települések kegyúri joga a plébános megválasztásánál is érvényesült, ugyanis beleszólásuk volt abba, hogy ki lássa el a lelkipásztori teendőket. Ugyan a vizitáció nem tesz említést a plébános választásának módjáról, azonban sejthető, hogy a kegyúri jogokhoz társult a bemutatás joga, vagyis az, hogy a települések maguk kerestek számukra alkalmasnak tűnő jelöltet, akit aztán a megyéspüspök iktatott be hivatalába. Ezt alátámasztják a plébánosok származási helyére vonatkozó adatok, ugyanis a tizenegy személy közül legalább négy a Jászság területén vagy annak közelében született, a maradék hét személyből pedig négyen korábban egy közeli településen látták el teendőiket.
A hatékony papnevelés elengedhetetlen feltétele annak, hogy a lehető legtöbb település rendelkezzen saját plébánossal, akik megfelelő felkészítéssel képesek ellátni feladataikat. A jászsági települések esetében tizenegy anyaegyházra három leányegyház jutott 1766-ban, amelyek közül egyik sem a plébános hiánynak köszönhette függését. Szentivány és Pusztamonostor korábban önálló egyházak voltak, de anyagi problémáik miatt le kellett mondaniuk ezen kiváltságukról. Jászkisér esetében jóval árnyaltabb a helyzet: Telekessy István püspök 1700-ban visszavette a jászkiséri kálvinisták által használt templomot, és kinevezte plébánossá Zorger János jászberényi káplánt. A lakosságnak büntetés terhe mellett megtiltották, hogy a prédikátortól elfogadják a szentségek kiszolgáltatását. Ez az állapot 1701. január 6-ig állt fönt, amikor kálvinista nők és női ruhába öltözött férfiak egy csoportja szekérre rakta a plébános ingóságait, majd őt is távozásra szólította fel. A templomban hagyott szentképeket később utána küldték, az ottmaradt kenyérgabona árát pedig pénzben megfizették.[3] Soós Imre szerint a kálvinisták megtelepedésének a terület akkori földrajzi viszonyai kedveztek, mivel Eger eleste után az

1 Eszterházy Károly püspök egyházlátogatásainak jegyzőkönyvei. Heves és Külső-Szolnok vármegye 1766-1767. Szerk.: Kovács Béla (Az egri egyházmegye történetének forrásai I.) Eger, 1997.
2 Vanyó Tihamér: A plébániatörténetírás módszertana. Pannonhalma, 1941. (Különlenyomat a Regnum Egyháztörténeti Évkönyv 1940-41. kötetéből.) 34.
3 Soós Imre: Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Bp., 1985. 375.

itteni mocsarak menedéket nyújtottak számukra. Egyházuk 1599 környékén kezdte meg működését.[4] Mivel a lakosság felekezeti hovatartozása és a kisszámú római katolikus hívő nem tette lehetővé önálló plébánia működtetését, így az egyház kormányzatilag a Jászság második legnagyobb településének, Jászapátinak a leányegyházaként szerepelt.
A plébánosok műveltségét jól példázza az, hogy a latin mellett legtöbbjük tudott németül, egy szláv nyelven,[5] valamint a hívei által beszélt nyelven, magyarul. Saját könyvekkel mindegyikük rendelkezett. Ezen felül majdnem mindegyikük jelentős, többéves tapasztalattal bírt, amelyet káplánként, adminisztrátorként vagy plébánosként szereztek.
A kegyurasággal járó jogok mellé kötelezettségek is párosultak, amelyek a plébános megélhetésének biztosítására vonatkoztak. Szüksége volt egy saját házra, amelyet a közösség bocsájtott rendelkezésére, valamint a megélhetéséhez nélkülözhetetlen anyagi forrásokat is tőlük kapta. Az illetménye három részre bontható: Az első a földterület típusú, amely szemes gabona és egyéb haszonnövények termesztésére szolgált, emellett adott esetben rét vagy szőlő is beletartozott. Ezeket a területeket vagy a közösség művelte, vagy a plébános. A jászok esetében a megművelés módja önkéntes jellegű, mivel kollektív nemesi jogukból adódóan nem kötelezhették őket robotmunkára. Megélhetésének második forrását azok a természetbeli javak jelentették, amelyek a közösség által megművelt területekről származtak, leggyakrabban gabonaféléket, szénát, húst és fát érthetünk ez alatt. A harmadik forrás a pénzbeli juttatás, amely rendszeres és ünnepi pénzből állt.

A jászsági települések plébánosai az 1766-os vizitáció idején:

Település	Plébános	Életkor	Származás	Tanulmányok	Nyelvismeret
Alattyán	Pilsák György	45	Jászberény	4 év Kassán	magyar, német, szláv
Jásztelek	Csomortányi Antal	30	Szentiván	4 év Egerben	magyar, német
Jászalsószentgyörgy	Kovács Ferenc	33	Gyöngyös	fél év Kassán, 4 Egerben	magyar, szláv
Jászapáti	Litkei Mátyás	50	Litke	4 év Kassán	magyar, szláv
Jászdózsa	Péchy Ferenc	30	Bereg vm.	n.i.	magyar, szláv
J.felsőszentgyörgy	Dobay Mihály	46	Erdély	2 év Egerben	n.i.
Jászjákóhalma	Strigoni András	34	n.i.	6 év Nagyszombaton	magyar
Jászladány	Beke Péter	55	n.i.	Eger, Nagyszombat	magyar, szláv
Jászárokszállás	Tóth Adalbert	59	Csata	2 év Egerben	magyar
Jászfényszaru	Duchek Ferenc	41	Munkács	Nagyszombat	magyar, német, szláv, rutén
Jászberény	Török János	48	Jászfényszaru	Nagyszombat	magyar, német

4 Uo.
5 A forrás alapján nem minden esetben dönthető el, hogy melyik szláv nyelvet beszélték, ezekben az esetekben a szláv gyűjtőnevet használom.

Az alábbiakban a plébánosok életkörülményeire és juttatásaira vonatkozó részletes adatokat közlöm, személyenként lebontva.

Pilsák György (Alattyán)
Tanulmányai színhelyén, Kassán 3 évig káplán és Szatmár vármegyében 4,5 évig plébános. Tisztségét 1754-től töltötte be. A vasárnapi és ünnepi miséket 9-kor kezdte. Hitoktatást a teljes adventi és böjti időszakban tartott, majdnem minden nap. Gyülekezetéért egy-egy vasárnap és ünnepnap alkalmával felajánlást tett. Egyházi körmeneteket vezetett Jászalsószentgyörgy, Jánoshida és Jásztelek felé. Háza a közösség által épült, erős téglákból, 1766-ban jó állapotú, a telken található többi épület romos állapotban volt, erről is a közösség gondoskodott. A ház berendezését 1 könyves szekrény, 2 láda, 3 asztal és 5 szék alkotta.
A plébános jövedelmei a következők voltak: 1 kila[6] búza és 24 krajcár minden lakostól. Három ako bor, 2 közösségi föld, melyek egyenként 10 kila őszi gabona befogadására alkalmasak. Művelésüket a közösség végezte. Továbbá egy közösségi föld, amelyet ő művelt, ez nagyjából 12 köböl befogadó képességű, egy kis rét, amely 7 szekér szénát hozott. Egy 2 kilás kenderföld, a közösség művelésével, egy darab dinnyeföld, amit a plébános művelt. Két kert, az első Burka Mihály és Sztankó János szomszédságában.[7] Nyolcadként kapott 3 köböl búza, 2 köböl árpa, 18 icce vaj, 8 forint értékű disznó, 25 font vetőmag. A helyiektől 9 szekér fa, 1 mázsa marhahús. Továbbá a szombati őrlésből származó jövedelem, 1 mázsa só. 4 forint 30 krajcár ünnepi pénz.[8]

Csomortányi Antal (Jásztelek)
Jászberényben káplán volt 2 éven át.[9] Hivatalába 1762-ben lépett. Az ünnepi és vasárnapi misét reggel 9-kor és délután 3-tól kezdte. Hitoktatást az adventi időszakban, a 40 napos böjti időszakban, valamint Szent György napjától Szent Mihály napjáig tartott vasárnaponként. Miseáldozatot egy vasárnap és ünnepnap mutatott be a gyülekezetért. Szent Jakab apostol ünnepén körmenetet vezetett Jászjákóhalma felé. A plébános házát a közösség emelte 1744-ben, alapja szilárd, falai téglából vannak, a helyiek tartották karban. Berendezését 2 üvegezett Szűz Mária kép, egy harmadik üveges kép a szenvedő Krisztusról, 1 asztal, 1 szék, 1 szekrény alkotta.
A plébános jövedelmei: 1 kila búza és 24 krajcár, 3 ako bor. 5 földterület, összesen 10 kila befogadó képességű, őszi vetésre. 7 földterület, tavaszi vetésre, összesen 80 kila befogadó képességű. Ezeket a plébános műveli. Továbbá egyenként 10 kila befogadó képességű őszi és tavaszi vetésnek szánt közösségi föld, amelyet a közösség művel. Egy évi 4 szekér szénát adó rét, ezen kívül még 7 szekér szénát kap. Kender és dinnyeföld. 3 kert, egy a plébános házánál, virágoknak, a második zöldségeknek, a harmadik széna, gabona stb. tárolására. Egy gyümölcsöskert. 16 icce vaj, 1 disznó, 9 rajnai forint értékben.[10]

6 Kila: 0,25-1 hold méretű földterület.
7 A másik kert leírása hiányzik
8 Egri Főegyházmegyei Levéltár, F. Canonica Visitatiok 1746-1831. 3419 Comitatus Heves et Jazygia. 473-474. (A továbbiakban EFL)
9 Az ekkori jászberényi plébános Török János 1757-től töltötte be tisztségét, tehát Csomortányi az ő káplánja volt 2 éven át.
10 EFL 494-495.

Kovács Ferenc (Jászalsószentgyörgy)
Egy évig a Szűz Mária prépostság káplánja, majd Sepsi plébánosa egy évig, ezután az egri szeminárium helyettes elöljárója, tisztségét 1764-től kezdve töltötte be. A vasárnapi és ünnepi misét reggel 9-kor és délután 3-kor kezdte. Hitoktatást májustól szeptemberig tartott. Az egyházi körmeneteket vezette, évente hármat: az elsőt Keresztelő Szent János napján Jánoshida felé, a másodikat Sarlós Boldogasszony ünnepén Jászladány felé, a harmadikat Szent Mihály arkangyal napján Alattyán felé. A plébános háza szilárd alapanyagból épült 1741-ben a közösség által, akik az állagmegóvást végzik, 1766-ban jó állapotban volt.
Bevételei: 1 kila (búza) és 24 krajcár. 3 ako bor. Őszi vetésre szánt 5 szántóföld az *alsó dűlőben*. Ezek összesen 35 kila befogadó képességűek. A *felső dűlőben* 6 szántó, összesen 35 kila befogadó képességgel. Ezek művelését ő végzi. Egy 10 kilás őszi és ugyanekkora tavaszi vetésre szánt föld, melyet a falusiak művelnek. Évi 10 szekér széna a helyiek munkájából. 8 kilás kenderföld. Dinnyeföld gyanánt egy egész jobbágytelek. Egy zöldségeskert a plébánia szomszédságában. 12 icce vaj, 1 disznó, faggyú 2 rajnai forint 30 krajcár értékben, 30 öl fa, 200 kéve nád. Ünnepekkor 4 rajnai forint 30 krajcár.[11]

Litkei Mátyás (Jászapáti)
Gyöngyösi káplán csaknem 4 évig. Az Ugocsa vármegyei Kökényesd plébánosa 3 évig. Azután Mező Kövesd gyengélkedő plébánosát pótolta 4 hónapig, majd Polgáron 8, Tokajban 5 évig szolgált. Jászapátin 1763-tól plébános. Szent János oltárnál bármelyik hónapban két misét tartott, az egyiket az élőkért, a másikat a holtakért. Ünnepnapokon és vasárnap télen 7-kor, nyáron 6-kor celebrált misét. Hitoktatást mindig vasárnap tartott, a fiúkat és lányokat az egyházi körmenetekre is felkészítette, ahol azok saját zászlójukkal vonultak. Bejelentett vasárnapokon és ünnepnapokon felajánlást tett a gyülekezetért. Körmenetet vezetett a város területén Mária neve napján, továbbá a Kereszt megtalálásának ünnepén Jászkisér felé. Házát a lakosok építették téglából 1712-ben. Szűkös, de kényelmes, az állagmegóvást és a renoválást a helyiek végezték. Házának felszerelése: 4 asztal, 5 fából készült szék, 2 ágy, 1 díszes asztal.
A plébános jövedelme: 400 rajnai forint és 120 kila búza. 12 rajnai forint értékű misebor. A *felső területen* elhelyezkedő 32 kilás, őszi gabonának szánt föld. Három, egyenként 16 kilás szántó. Az *alsó területen* két 32 kilás szántó. A *Réten*, egy 16 kilás, egy tavaszi vetésre szánt, szintén 16 kilás földterület, és még egy ugyanekkora méretű, tehát összesen három, egyenként 16 kilás szántó. Tavaszi vetésre szánt terület Heves Ivány[12] területén, ami 80 kilás és egy kb. 6 kilás. Ezeket mind a plébános művelte. 4 szekér szénát adó rét. 6 mérős kenderföld. Heves Ivány területén 5 mérős dinnye és hajdina föld. Ezeket is a plébános műveli. Két kert az első a plébános házánál, a második a városon kívül széna, szalma stb. tárolására. 16 icce vaj, 50 font faggyú, 20 öl fa, 1 mázsa marhahús, 80 kila őrlemény.[13]

Péchy Ferenc (Jászdózsa)
Három hónapig volt káplán Pásztón, 1761-től Jászdózsa plébánosa. Ünnepnapokon és vasárnap 9-től misézett. Hitoktatást Szent György (április 24.) napjától Kisboldogasszony (szeptember 8.) napjáig és a húsvéti időszakban tartott. A plébános háza téglából épült a közösség

11 EFL 508-509.
12 Hevesivány, mai nevén Jászivány nem tévesztendő össze a vizitációban szereplő Szentivány településsel, előbbi ekkor Jászapáti pusztája volt.
13 EFL 502-503.

által, az állagmegóvást és a renoválást is ők végzik, a tetőt kivéve jó állapotban volt. Berendezése: 2 asztal, 1 szék, 2 papírkép, 1 selyem, 2 szekrény, 1 tároló.
A plébános jövedelmei: a hívektől befolyó 24 krajcár és 1 kila búza. Párbér gyanánt 1 mérő búza és 12 krajcár. 6 rajnai forint értékű misebor. 12 kilás, őszi vetésre szánt földterület, és egy ugyanekkora tavaszi számára. Ezeket a lakosok művelik. Saját maga által művelt két, egyenként 24 kilás szántó, és egy 8 szekér szénát termő rét. Egy kenderföld, amelynek méretéről nem tesz említést a forrás. A malomnál elhelyezkedő földjére fűzfákat telepített. A plébános három kerttel rendelkezett, melyek közül kettő a házánál volt, az egyik zöldséges, a másikban a szénát tárolták. A harmadik a Tarna folyón túl helyezkedett el. 10 icce vaj, 8 rajnai forint értékű szalonna, 30 krajcár értékű faggyú, marhahús 2 rajnai forint 30 krajcár értékben. A malom szombati őrléséből befolyó jövedelem.[14]

Dobay Mihály (Jászfelsőszentgyörgy)
Az Ugocsa vármegyei Kökényes adminisztrátora volt 6 éven keresztül. 1756 óta Jászfelsőszentgyörgy plébánosa. Vasárnap és ünnepnapokon 9-től misézett. Egy-egy vasárnapon felajánlást tett a közösségért. Hitoktatást május első vasárnapjától október 2-ig tartott. Házát a helyi lakosok emelték, rendezett állapotú, az állagmegóvást és a javítást a közösség végezte. Berendezése: 2 asztal, 2 ágy, 2 szekrény, 2 nagy szék, 5 kisszék, 1 rézmozsár.
A plébános jövedelmei. Egy 20 kilás szántó őszi vetésre, 20 kilás tavaszira. Hajdinaföld, kender, dinnye, lenföldek és egy rét. A kenderföldet a hívek művelték, a többit a plébános. A temető mögött egy káposztaföld. Közös földből kihasított 14 kilás terület őszi vetésre. 6 szekér széna, 6 rajnai forint értékű hízó, 4 forint értékű sajt, 4 forint értékű hús, 1 forint értékű faggyú. 4 forint 30 krajcár ünnepi pénz. 4 forint 30 krajcár értékű misebor. 1 mázsa só. Párbér és a malom szombati jövedelme.[15]

Strigoni András (Jászjákóhalma)
3 évig Jászapátin káplán. A Bereg vármegyei Kászon plébánosa 2 évig. 1762-től Jászjákóhalma plébánosa. Ünnep- és vasárnapokon az egyházmegye rendelete szerint 9-kor, valamint délben, télen délután kettőkor, nyáron háromkor misézik. Az említett napokon a miseáldozatot a gyülekezetért ajánlja fel, kivéve gyász esetén. A Szent Kereszt Megtalálásának és Felmagasztalásának ünnepén ő vezette az egyházi körmeneteket a kálvária hegy felé. A plébános háza 1743-ben épült szilárd alapanyagból a közösség által, jó állapotú, az állagmegóvást és a renoválást a helyiek végezték.
A plébános éves jövedelme: 1 kila gabona és 24 krajcár a hívektől, 6 rajnai forint értékű misebor. A közösségi földből kihasított telkek, ezeket évente felosztják, a legutóbbi felosztás során a plébános 6 földdarabot kapott. Mindegyiket a plébános művelte, amelyek egyenként 15 kilásak. A hívek által művelt 12 kilás szántóföld. A plébános által művelt, kihasított kender- és dinnyeföld. Három kert, az első László István szomszédságában, a második zöldségeskert, a harmadik gyümölcsös a Tarna folyón túl. 16 icce vaj, 1 disznó, 1 mázsa só, 6 öl fa, 3 rajnai forint értékű marhahús. A malom szombati őrléséből származó jövedelem.[16]

14 EFL 485-486.
15 EFL 470-471.
16 EFL 490-491.

Beke Péter (Jászladány)
15 évig solymosi plébános, 1754-től Jászladány plébánosa. Ünnepnapokon és vasárnap 7-kor misézett. Szentivánban 10-kor minden harmadik ünnepen. Körmenetet vezetett Szentháromság napján Jászalsószentgyörgy felé. Vasárnap és ünnepekkor a gyülekezetért mutatott be áldozatot. A plébános házát a közösség emelte durva téglákból, szilárd alapokkal, kényelmes állapotú, a körülötte lévő épületek rossz állagúak, ezeket is a közösség tartotta karban.
A plébános bevételei: 1 kila búza és 24 krajcár, 40 kilás őszi vetésre használt föld. Kb. 30 kilás föld tavaszi vetésre. Egy egész jobbágytelek kender és dinnye számára. Egy rét, amely évente kb. 30 szekér szénát ad, és amit a plébános művel. Egy disznó, 8 nagy icce vaj, 1 rajnai forint 30 krajcár értékű faggyú, 2 forint értékű marha, 1 mázsa só, 6 szekér széna, 400 kéve nád. 12 kila őszi vetőmag, 9 kila tavaszi vetőmag. 18 szekér fa. Párbér gyanánt 1 mérő búza és 12 krajcár. A malomból 50 kila gabona. 8 ako egri bor misézéshez.
A filiáról a következő bevételei származtak: 1 rajnai forint, aminek a felét Szent György napján a másikat Szent Mihály napján kapta. 4 szekér széna, amiből 3-at elszállított Jászladányba, a negyediket Szentivánban tartotta, 8 rajnai forint értékű abrak. 8 kila őszi vetőmag, 12 kis icce vaj, 2 szekér fa, vagy 4 gerenda. 20 tyúk, 10 kéve gyékény.[17]

Tóth Adalbert (Jászárokszállás)
15 évig volt plébános Mérán, 5 évig Sajó Szögeden és 8 hónapig káplán Gyöngyösön. A papi szeminárium helyettes elöljárója 1 évig. 1758-tól Jászárokszállás plébánosa.
A plébános jövedelmei a következők: 1 kila búza és 24 krajcár. 6 rajnai forint értékű misebor, őszi vetésre szánt föld 8 köböl befogadóképességgel, továbbá egy föld Árokszállás területén, illetve egy 3 kötél nagyságú Ágón, amelybe 5 köböl gabona vethető. Ebbe vagy őszi vagy tavaszi gabonát vetett a plébános. Adács tőszomszédságában réttel rendelkezett, amely 20 kocsi szénát termett, és ő kaszáltatta. 3 kötél nagyságú kender- és dinnyeföld, melyet a plébános művelt. 2 kert: az egyik a paplak díszkertje, a másik Illés István és Tősér István nótáriusok szomszédságában cséplésre és szarvasmarha teleltetésére használták. 8 icce vaj, 1 mák 6 rajnai forint értékben, 16 szekér fa, 1 mázsa só, 8 szekér széna, 2 köböl, 6 forint értékű marhahús.[18]

Duchek Ferenc (Jászfényszaru)
Egerben volt 4 évig káplán, majd 11 évig munkácsi plébános, 1763-tól Jászfényszaru plébánosa. Vasár- és ünnepnapokon 9 órakor misézett, ezeken a napokon a káplánnal felváltva prédikált. Szent György napjától hitoktatást tartott egészen a Szent Őrangyalok ünnepéig. Egy-egy vasárnapon vagy ő maga vagy a káplán a filián misézett. Ezt a feladatot nehezen látta el, mivel fel kellett áldoznia egy egész napot az itteni feladatai ellátásához. A plébános háza 1744-ben épült a közösség jóvoltából. Az eleje szilárd anyagból, a hátulja szilárd alapon nyugvó tégla. Jó állapotú. Az épület és felszerelése állagának megőrzése a közösség feladata volt. A filia területén található paplakot a közbirtokosok emelték, rossz állapotú.
Éves bevételei: 10 rajnai forint értékű misebor, 12 kila befogadó képességű föld őszi vetésnek. Tavaszi vetésre fenntartott, 8 kila befogadó képességű föld a kántor és a harangozó szomszédságában, melyet a közösség művelt. Emellett egy másik szántó, ami kb. 48 kilás.

17 EFL 513-514.
18 EFL 459-460.

Egy mező, amely 24 szekér szénát termett. Ezenkívül a közösségtől is kapott 8 szekér szénát. Egy majdnem 1 kila befogadó képességű kenderföld. Emellett hajdinát, dinnyét és tököt termeltek, ez a terület közel 4 kilás és a közösség gondozta. Három kert. Egy 5 árok méretű szőlőterület, amit a plébános művelt. 32 icce vaj, 1 hízó, 3 rajnai forint értékű vetőmag, 4 rajnai forintnyi sajt. 13 öl fa, 300 kéve nád, 3 mázsa marhahús, 2 mázsa só.[19]

Török János (Jászberény)

Török János 1757-től Jászberény plébánosa haláláig, 1782-ig.[20] Korábban Jászladányban 10, Debrőn pedig 2 évet szolgált. Háza 1763-ban épült, melyet a közösség tartott karban. Bevételei évi 564 rajnai forint, 25 köböl tiszta, és 50 köböl nem tiszta búza. Őszi vetésre szánt 40 kilás szántó. További földjei voltak a *Dellő* és *Nagy ér* nevezetű területen és Jászfelsőszentgyörgy határában. Földjeit Iványi István, jászberényi földművesnek adta bérbe, aki évente 600 kila gabonát fizetett neki. Két kerttel is rendelkezett, amelyek közül az egyik a házánál volt. Továbbá bevételeit 40 szekér széna és 40 öl fa adta.[21]

Káplánok

A káplánok a plébános mellé a lelkipásztori gondozás érdekében kinevezett papok, akik vele együttműködve segítik munkáját. Kinevezéséről a megyéspüspök dönt. A káplán kinevezhető: az egész plébánia egész szolgálata számára, a plébánia egy részén az egész szolgálat számára (pl. csak egy filia teljes ellátására), a plébánia híveinek egy bizonyos csoportja számára (pl. más nyelvűek ellátására, v. sajátos feladatra), egyszerre több plébánián bizonyos fajta szolgálatra.

Jászfényszaru plébánosát a 25 éves Szabó János káplán segítette, aki évente 60 rajnai forint fizetséget kapott ezért.[22] Kinevezésnek egyik oka az lehetett, hogy a plébános nehezen látta el saját települése lelkipásztori teendői mellett a hozzátartozó Pusztamonostor filiát.[23] Duchek Ferenc az ottani feladatok időigényességére hivatkozva kevesebb figyelmet szentelt a hívekre. Hozzá kell tennünk azonban, hogy 1766-ban 1927, az anyaegyház területén élő hívő mellett nem volt könnyű 469,[24] másik településen lakóval megfelelően foglalkozni, így indokolt volt a segítség igénybevétele. Pusztamonostor függésbe kerülésekor a közösség és új plébánosuk évi 60 rajnai forint fizetésében állapodtak meg, amely pont fedezte Szabó János illetményét.

1766-ban Jászberényben a két káplán, Pécsy László már három és fél éve, míg Bolgovics Péter fél éve tevékenykedtek. Előbbi ezért 60, utóbbi 65 rajnai forintot kap ezért évente.[25] Ugyan Jászberény nem rendelkezett olyan filiával, amelyet nehéz lett volna ellátni, lakosainak száma azonban messze kimagaslott a környező települések közül: 1766-ban 7420 fő volt római katolikus, ezen felül egy jelentős református közösség is élt itt.[26] Hasonló okokból érkezhetett Jászapátira Egerből Bárán Pál, aki szintén 60 rajnai forintban részesült szolgálataiért.[27] A város római katolikus híveinek száma 3628 fő volt.[28] A 2233 római katolikus hívő által lakott Jászladány plébánosának sem volt könnyű dolog két település híveinek lelkipásztori gondozását ellátni, ugyanis Szentivány anyagi gondja miatt 1763-tól az ő keze alá tartozott. Annak érdekében, hogy ne váljon túlterheltté egy káplán segítségére szorult. A vizitáció idején Erdélyi Mihály 9. hónapja töltötte be tisztségét, amiért évente 60 rajnai forintot kapott. A megosztottság mellett fontos tényező az is, hogy Beke Péter 55 éves volt ekkor, és valószínűleg már nem rendelkezett harmincas éveiket taposó társai energikusságával.[29]

A jászsági plébániákon a káplánok kinevezése két esetben volt indokolt: nagy lakosságszám esetén, ekkor a káplán az egész plébánia területén ellátott feladatokat, illetve filiával rendelkező anyaegyházak esetében a káplán a leányegyház területén tevékenykedett. Jászapáti ugyan beletartozik mindkét kategóriába, de filiáján mindössze 14 római katolikus hívő élt, amely önmagában nem indokolt volna segítséget.

Iskolamesterek

A népoktatás évszázadokon keresztül az egyház kezében volt, melynek függvényében az 1766-os vizitáció is értékes információkat közöl a Jászság településein folyó oktatásról, az oktatók személyéről és bérezéséről. A tanítás színtere az iskolaépület, amely meglétéhez az egyes közösségek anyagi ráfordítása szükségeltetett, a megépítésen kívül természetesen az állagmegóvás és a szükséges javítások költsége is őket terhelte. Az iskolaépületek általában egybeépültek a tanító házával, aki tulajdonképpen nem rendelkezett saját ingatlannal, hanem szolgálati lakást kapott. Jászberény mutatja a legérdekesebb képet, mivel ott a lányok külön iskolában tanultak a fiúktól, ráadásul külön oktató foglalkozott velük.[30] Három település, Jászapáti, Jászfelsőszentgyörgy és Jászalsószentgyörgy esetében nem találhatók információk arról, hogy rendelkeztek volna iskolával. Jászapáti azonban mint a Jászság második legnagyobb és leggazdagabb települése, amely ráadásul mezővárosi ranggal is bírt, valószínűleg megengedhette magának egy saját iskolaépület felépítését és fenntartását.

A két falu esetében árnyaltabb a helyzet, de Jászalsószentgyörgy lakosságát és anyagi forrásait tekintve nagyjából a többi szintjén volt, míg Jászfelsőszentgyörgy ugyan szűkösebb forrásokkal rendelkezett, de az 1766-os állapot nem jelenti azt, hogy folyamatosan ilyen gondokkal küszködött volna.

Az épület önmagában még nem elég ahhoz, hogy a fiatalok megfelelő képzésben részesüljenek, ehhez elengedhetetlen egy tanító is, akinek eltartása plusz költségekkel jár. A települések tanítóira vonatkozó adatokat az alábbi táblázatban foglaltam össze:

19 EFL 465-466.
20 Koncsek Aranka: Papválasztások Jászberényben. In: Jászsági Évkönyv, 2001. 46.
21 EFL 474-478.
22 EFL 465.
23 Filia: leányegyház
24 EFL 467.
25 EFL 477.
26 EFL 481.
27 EFL 502.
28 EFL 504.
29 EFL 511-515.
30 EFL 479.

Település	*Név*
Alattyán	Horváth Adalbert
Jásztelek (Mihály Telek)	Haczay György
Jászalsószentgyörgy	Palya Martin
Jászapáti	Simon István
Jászdózsa	Ferenczy János
Jászfelsőszentgyörgy	Puszty Ferenc
Jászjákóhalma	Bódy Ferenc
Jászladány	Bujáky István
Jászárokszállás	Bozóky György
Jászfényszaru	Mátyus Ferenc
Jászberény	Balogh István Rédei Klára

A fenti adatokból látszik, hogy az összes anyaegyház rendelkezett saját tanítóval, akiknek néhol az életkorát is feltüntették, és mivel a lakosság zöme magyar volt így a tanítók is mind magyarok. Kinevezésükről általában a plébános és a közösség vezetősége döntöttek, Jászapátin a városi tanács,[31] míg Jászdózsán,[32] Jászjákóhalmán[33] és Jászfelsőszentgyörgyön[34] az alesperestől kapták tisztségüket. A jegyzőkönyvekben az oktatás mikéntjére nem térnek ki, azt azonban megtudhatjuk, hogy a keresztény eszmékre mely könyvekből tanították a gyermekeket. Ezek a *Kisdedek kenyere, A keresztény tudományrúl való mennyei oktatás* és *Canisius Szent Péter katekizmusa* voltak. Arról, hogy az egyes településeken élő gyermekek közül mennyien jártak iskolába nincsenek információink, kivéve Jászárokszállást, ahol a tanító nagyjából 140 fővel foglalkozott, nemük szerint két csoportra bontva.

Az egyházjog a tanítóktól külön megkövetelte, hogy a hívek által követett vallási felekezet tagjai legyenek, ezért hitvallási kötelezettséggel rendelkeztek, erről a forrás külön említést is tesz, szövegét a Szentszék határozta meg, ekkoriban a trentói hitvallás volt érvényben.

Több esetben előfordul az, hogy az iskolamester egyéb tisztséget is betölt a településen belül, leggyakrabban kántorként foglalkoztatták még őket. A Jászság három leggazdagabb települése Jászberény, Jászapáti és Jászárokszállás megengedhette megának azt, hogy kántorként más személyt foglalkoztasson, amely természetesen többletköltségekkel járt, mivel számukra is biztosítani kellett ingatlant. A kisebb falvak viszont ennek költségét megspórolva a tanítókra bízták a kántor feladatainak ellátását. Ebben az esetben a kántornak járó földterületeket és természetbeni juttatásokat is ugyanaz a személy kapta meg. A forrás nagy hiányossága, hogy nem minden esetben jelöli a juttatások forrását. Az egyes tanítók fizetése az alábbiak szerint oszlott meg:

31 EFL 504.
32 EFL 487.
33 EFL 491.
34 EFL 471.

Horváth Adalbert (Alattyán):
1 mérő búza, 12 rajcár. 4 kila őszi és tavaszi gabona, a közösség jóvoltából. 3 kilás földterület Bognár János és Váradi György szomszédságában, amelyet ő művel. 1 kilás kenderföld, amelyet ő művel. Ezenkívül egy 2 szekér szénát termő rét. 2 szekér széna, 4 icce vaj, 3 forint értékű szalonna, 50 font só. 20 kéve nád, 2 szekér fa. Temetési illetménye 15 krajcár, szent énekekkel 30 krajcár, zsoltárokkal 1 rajnai forint.[35]

Haczay György (Jásztelek)
Párbér gyanánt 40 kila búza és 30 rajnai forint. A keresztjáró napokon 5 pint bor. Őszi és tavaszi vetésre szánt 5 kila befogadó képességű földterület. 2 kilás kenderföld és egy kis darab dinnyeföld. 1 szekér fű, 3 szekér széna. 5 icce vaj, 3 öl fa, 4 rajnai forint értékű szalonna, 50 font só. Temetési illetménye 15 krajcár, 10. zsoltárokkal 1 rajnai forint 30 krajcár, Ments meg engem, Uram 15 krajcár, de Requiem kántálása 30 krajcár, fiúk oktatásáért 5 rajnai forint, 5 kila búza.[36]

Palya Martin (Jászalsószentgyörgy)
45 rajnai forint, 60 kila búza. Évenként a falusiak munkájából 5 kila őszi gabona és ugyanennyi tavaszi. 3 szekér széna. 6 icce vaj, közepes disznó, 3 szekér fa. Dinnye és kender termesztésére ideiglenesen birtokol egy 3 mérős földet. Káposztaföld. A gyerekek tanításért 13 rajnai forint. Minden iskolástól 17 krajcár. Temetésért 15 krajcár, zsoltárokkal 1 rajnai forint 30 krajcár, koporsó vitele 22,5 krajcár, halotti énekek kántálása 30 krajcár.[37]
Simon István (Jászapáti)
15 rajnai forint, 2 rajnai forint értékű szalonna, 2 öl fa, 50 font só, fél mázsa disznó, 4 icce vaj és 1 mérő búza a tanulóktól.[38]
Ferenczy János (Jászdózsa)
Éves kántori fizetése a következő: egy kilás őszi vetésre és egy 4 kilás tavaszi vetésre szánt földterület. Mindkettő a plébános szomszédságában van, ezeket saját maga műveli. Egy dinnye- és kenderföld, amelyet a közösségtől kapott, s amelyet szintén ő művel. 3 szekér széna. 30 rajnai forint, 4 icce vaj, kender 1 rajnai forint 30 krajcár értékben, szalonna 4 rajnai forint értékben, 3 szekér fa, 55 kila búza. Az iskolás fiúktól származó 10 rajnai forint és 50 font só. Egyszerű temetés 15 krajcár, a de Requem kántálásával lezajlott temetés 45 krajcár.[39]
Puszty Ferenc (Jászfelsőszentgyörgy)
1 mérő gabona és 12 krajcár az özvegyektől és a hajadonoktól, zöldségeskert Mézes József és a plébános szomszédságában, amelyet mint kántor kapott. Egy kenderföld Dankó József és Sándor Martin szomszédságában. Tökföld a plébános szőlője mögött. 3 kilás tavaszi vetésre szánt föld. 7 kila vetőmag, 3 szekér széna, 2 öl fa, 50 font só, 3 forint értékű szalonna, 7 icce vaj, 1 forint 42 krajcár értékű hús. 1 rajnai forint a tanításért gyerekenként. Temetés 15 krajcár, szent énekek: de Requiem 30 krajcár, Libera 15 krajcár, koporsó vitele 15 krajcár, zsoltárok éneklése 1 forint 30 krajcár.[40]

35 EFL 498.
36 EFL 495
37EFL 509.
38 EFL 504.
39 EFL 487.
40 EFL 471.

Bódy Ferenc (Jászjákóhalma)
60 kila búza, 35 rajnai forint. 4 kila őszi és 4 kila tavaszi vetőmag, 3 rajnai forint 30 krajcár értékű szalonna, 50 font só, 51 krajcár értékű marhahús, 6 icce vaj. 2 forint 15 krajcár ünnepi pénz, 3 szekér széna, 3 öl fa, 36 krajcár egyházi körmenetekben való részvételért, 10 rajnai forint a fiúk tanításáért. Hagyományos temetésért 15 krajcár, Ments meg engem, Uram kántálása 15 krajcár.[41]
Bíró István (Jászladány)
Kántori fizetése: 45 rajnai forint, 70 kila búza, 5 kila őszi vetőmag, 4 kila tavaszi. 4 rajnai forint 30 krajcár értékű szalonna, 1 rajnai forint 30 krajcár értékű só, 6 icce vaj, 3 szekér széna, 3 szekér fa, 200 kéve nád. Temetési illetménye: 15 krajcár, szent énekekkel 45 krajcár, impozícióval 15 krajcár, Libera 15 krajcár, harangozással 1 rajnai forint 30 krajcár. Iskolamesteri fizetése: 12 rajnai forint, 7 kila búza, 30 font só, 30 font hús, 1 szekér fa, 100 kéve nád. 2 kila őszi vetőmag, 2 icce vaj.[42]
Bozóky György (Jászárokszállás)
Készpénz és egy pár lábbeli 17 rajnai forint értékben, 1 mérő búza a tanítványoktól, marhahús 3 rajnai forint értékben, szalonna 3 rajnai forint értékben, 25 font só, 5 font faggyú, 4 közepes vaj, 1 szekér fa.[43]
Balogh István (Jászberény)
30 kila búza, 1 mázsa só, 1 szekér fa, 4 rajnai forint értékű szalonna.[44]
Rédei Klára (Jászberény)
20 rajnai forint, 12 kila búza, 1 mázsa hús, 25 font só, 1 öl fa.[45]

Mátyus Ferenc (Jászfényszaru)
Őszi vetésre szánt 4 kilás szántó, és egy ugyanekkora tavaszi vetésre a plébános és a harangozó szomszédságában, melyeket a közösség művel. Egy 1 kilás termőterület hajdina, dinnye, kender és káposzta számára, melyet a közösség művel. Két szekér szénát termő rét, ezenkívül 4 szekér szénát kap. 45 rajnai forint, 40 kila rozs, 12 icce vaj, 24 font vetőmag, közepes hízó, másfél mázsa marhahús, 1 mázsa só, 6 szekér fa. Az iskolásoktól kapott egy kila búza. Az iskolai szünetekre kapott évi 9 krajcár.[46]

Kántorok
Jászerényben Radimeczky József látta el a kántori feladatokat, az alesperes, a plébános és a városi vezetés jóvoltából. Hitvallását letette, Csiky és Szelepcsényi énekeskönyvét használta. Háza romos állapotú, melyet a közösség tartott karban. Éves juttatásai: 54 rajnai forint, 50 kila búza, egy 9 kilás szántó, amelyet ő művelt. 4 szekér széna, 30 font só, 1 mázsa hús. Stólapénz: Az úgynevezett első osztályú temetés 30 krajcár, másodosztályú 19,5 krajcár, harmadosztályú 7,5 krajcár, kántálás 15 krajcár, koporsó vitele 15 krajcár, Ments meg engem, Uram 30 krajcár, de Requem 30 krajcár.[47]

41 EFL 491.
42 EFL 514.
43 EFL 460.
44 EFL 480.
45 Uo.
46 EFL 466.
47 EFL 479.

A jászárokszállási Valiczky Jánosról szűkszavúan ír a forrás, róla csak annyit tudunk meg, hogy lelkiismeretesen végezte a munkáját, és az éves illetménye 33 rajnai forint, 4-4 kila szántóföld őszi és tavaszi vetésre, 4 szekér széna, 4 icce vaj, 3 rajnai forint értékű szalonna, 3 rajnai forint értékű marhahús, 5 szekér fa. Temetési pénz 12 krajcár, kántálással 24 krajcár, Ments meg engem, Uram 12 krajcár.[48]
Jászapátin Kovács Mihály a plébános, és a városvezetés kinevezésével nyerte el tisztségét. Csiky és Szelepcsényi énekeskönyvét használta. Házát, amely jó állapotú volt a közösség építette és tartotta karban. Éves juttatásai a következők: 50 rajnai forint és 40 kila búza, 1 mázsa hús, 50 font só, 3 öl fa, 4 szekér széna, 8 icce vaj, 6 köböl búza. Temetési illetménye 15 krajcár, szent szövegek felolvasásával 30 krajcár, szent énekek kántálásával 45 krajcár, koporsó vivése 15 krajcár, Ments meg engem, Uram kántálása 30 krajcár.[49]

Harangozók
Kinevezésükről a plébános és a települések elöljárói döntöttek, ritkábban az alesperes. Munkájuk elengedhetetlen, de nem igényel olyan nagyfokú műveltséget, mint amelyre egy tanítónak vagy egy kántornak szüksége van, ennek függvényében bérezésük is alacsonyabb. Bérezésük készpénzből, természetbeni juttatásokból, földterületekből és a stólapénzből állt, amelyet leginkább a temetési szertartásokon betöltött szerepe után kapott egy harangozó. Ezen felül a közterhek alól teljes felmentést élveztek. A rájuk vonatkozó adatokat az alábbi táblázatban foglaltam össze:

Település	*Név*	*Illetmény*	*Stólapénz*	*Ingatlan*
Alattyán	Vármusek János	2 kila őszi és tavaszi gabona, kenderföld	6 krajcár gyászharangozásért	nem említi a forrás
Jásztelek	Litkey György	25 kila búza, 2 pár cipő, 2 kila őszi és tavaszi vetőmag, kender és dinnyeföld	6 krajcár gyászharangozásért	nem említi a forrás
J.a.szentgyörgy	Burján István	30 kila búza, 2 kila őszi és tavaszi vetőmag, kenderföld	2 rajnai forint éjszakai harangozásért	nem említi a forrás
Jászapáti	Jászár István	15 rajnai forint, 30 kila búza, 1 szekér fa	9 krajcár gyászharangozásért	saját háza van
Jászdózsa	Janoviczky András	25 kila gabona, 5 rajnai forint, 1 szekér fa, 1 szekér széna, 3 kilás szántó	6 krajcár gyászharangozásért, 30 krajcár kereszteléskor	házát a település biztosítja
J.f.szentgyörgy	Kiss András	7 rajnai forint, 2 forint értékű csizma, 12 kila gabona, tök- és káposztaföld	30 krajcár kereszteléskor	házát a település biztosítja

48 EFL 460.
49 EFL 504.

Jászjákóhalma	Gáló Ferenc	4 rajnai forint, 17,5 köböl gabona, 1 szekér fa, 1 szekér széna, 2 kila őszi és tavaszi vetőmag	6 krajcár gyászharangozásért	nem említi a forrás
Jászladány	Papp Imre	30 kila búza, 2 kila tavaszi és őszi vetőmag, 1 szekér fa, 100 kéve nád	6 krajcár gyászharangozásért	házát a település biztosítja
Jászárokszállás	Baranyi Mihály	fél mérő búzából készült kenyér, 4 kila őszi vetőmag	6 krajcár gyászharangozásért	saját háza van
Jászberény	Oláh József Malo Ferenc	6 rajnai forint, 8 kila búza, 1 mázsa hús, 25 font só	nem említi a forrás	nem említi a forrás
Jászfényszaru	Szmidely András	18 forint, 18 kila gabona, 4 kocsi széna, 2 kocsi fa, 1 forint értékű só, 1 forint értékű hús, 13 font vetőmag, 1 sajt. 2 kilás föld őszi vetésre, 2 kilás tavaszinak	7,5 krajcár gyászharangozásért, három kondításért 6 krajcár, kettőért 4,5 krajcár.	

Bábák

A vizitációkban az egyházi alkalmazottak közé sorolják a bábákat is, sok információt nem tudhatunk meg róluk, említésük a plébánosról szóló beszámolóban található, mint a keresztelésben segítő személy. A nagyarányú csecsemőhalandóság miatt a bábák jogot kaptak arra, hogy az életveszélyben lévő vagy valamilyen rendellenességgel született csecsemőket megkereszteljék, hogy halál esetén a keresztény temetőben helyezhessék őket örök nyugalomra.[50] Jászfényszarun két bába segédkezett, az egyiküket Kóródy Erzsébetnek hívták.[51] Más információt nem tudunk meg róluk, több esetben nem is tartották fontosnak megemlíteni őket.

Egyéb tisztségek

A jegyzőkönyvekben rendre megemlítésre kerül a templomgondnok, általában név nélkül. Feladatai közé tartozott a templom javainak felügyelte, erre több esetben is történik utalás, általában ő az a személy, aki évenkénti kimutatásokat készít a plébános számára a bevételekről és kiadásokról. Ezenkívül joga volt az egyházi vagyonból annak szükségleteire eladni valamit, vagy annak pénzét kölcsönadni. A jászalsószentgyörgyi vizitációban megemlítésre kerül, hogy Burján István harangozó a templomgondnok tisztségét is betölti.[52] Jászberényben Göblyös István töltötte be ezt a tisztséget Jankovics Imrével közösen. Illetményük a

50 Dóka Klára: Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek forrásértéke a székesfehérvári püspökség dokumentumai alapján (1778-1868). In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 1993. 5. évf. 1-2. sz. 181-201.197.
51 EFL 465.
52 EFL 509.

következő: 27 rajnai forint, 30 kila búza, 4 kilás szántó, 25 font só, 1 szekér fa.[53] Természetesen az ő bérezésük alapján nem általánosíthatunk, mert a többi település nem feltétlenül engedhette meg magának az ekkora illetmény kifizetését.

Az egyházi életben fontos szerep jutott a templomi énekkaroknak és zenészeknek, akik játékukkal lenyűgöző atmoszférát varázsoltak a szentmisék alkalmával. Jászberény vizitációja során a templomi muzsikusokat név szerint is megemlítik. Lantosok és fúvós hangszeresek: Csapliczky Gergely, Kopni Ferenc, Bednaróczky Leopold, hegedűs: Krinvold Ádám, vokalista: Suba János, Trajtáczky István.

Tanulmányomban igyekeztem tételesen és minden részletre kitérően bemutatni a jászsági településeken 1766-ban tevékenykedő egyházi feladatokat ellátó személyeket. A felsorolások mellett szembetűnőek az egyes települések közti eltérések, láthatjuk, hogy ki, milyen plusz kiadásokat engedhetett meg magának. Tapasztalhatunk egyfajta fontossági sorrendet a tisztségek között, amely élén természetesen a plébános áll. Ez megmutatkozik juttatásai számában és mértékében is. Az összeírók számára legkisebb súllyal bíró templomgondnokok és bábák viszont alig kerülnek megemlítésre, holott ők is igen fontos szerepet töltöttek be. A vizitációs jegyzőkönyvek igen értékes forrásai az egyházkutatásnak, melyekből kellő forráskritika mellett rengeteg információt tudhatunk meg az egyházközségek életéről.

Forrás- és irodalomjegyzék:

Dóka Klára: Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek forrásértéke a székesfehérvári püspökség dokumentumai alapján (1778–1868). In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 1993. 5. évf. 1-2. sz. 181-201.
Egri Főegyházmegyei Levéltár, F. Canonica Visitatiok 1746–1831. 3419 Comitatus Heves et Jazygia.
Erdő Péter: Latin–magyar egyházjogi kisszótár. Bp., 1993. (Studia theologica Budapestinensia 6. Subsidia 2.)
Koncsek Aranka: Papválasztások Jászberényben. In: Jászsági Évkönyv, 2001. 46.
Kovács Béla: Syllabus latino-hungaricus. Eger, 1990.
Rácz Imre: Glossarium. Latin–magyar szójegyzék a canonica visitatio és a régi latin nyelvű okmányok fordításához. Miskolc, 1998.
Soós Imre: Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Bp., 1985.
Vanyó Tihamér: A plébániatörténetírás módszertana. Pannonhalma, 1941. (Különlenyomat a Regnum Egyháztörténeti Évkönyv 1940–41. kötetéből.)

53 EFL 480.

Baráth Éva

TESTVÉREMRE EMLÉKEZVE

Endrődi Sándor

Nemzetőr volt. A tanácsháza bejáratánál lehetett a kritikus időpontban. Az biztos, hogy fejlövés következtében vesztette életét, de egy szemtanú, aki már holtan látta, tarkólövésről beszélt. Másnap a tűzoltók vitték el holttestét a Szolnoki temető halottasházába. A Fehértói temetőben van eltemetve.

Bátyám, Endrődi József 1927. augusztus 15-én született Jászberényben. Édesapja Endrődi József, édesanyja Sinkovics Anna. Józsi hat elemit végzett és betanított lakatos szakmunkási képesítést nyert.

Gyermekkora úgy indult, hogy szülei szerelemben, de nagy szegénységben kezdték el közös életüket. Apja a malomban dolgozott molnár segédként, anyánk cipőfelsőrész készítő tűzőnő volt. Dolgoztak és nehezen éltek.

A már növekedő Józsi hallotta szülei egyre sűrűbb vitáit-veszekedéseit. Gyenge idegzetűvé vált és félőssé, a félelme még a későbbi gyermekéveiben is elkísérte. Szülei 5-6 év után elváltak, házasságuk zátonyra futott. Anyja hazaköltözött gyermekével a szülői házba, dolgozott és féltőn nevelte őt. Így kialakult anya és fia között egy mély, belsőséges kapcsolat. Jobb életet akart biztosítani nagyon szeretett gyermekének.

Évek teltek el mire az anya új házasságot kötött a fia beleegyezésével. Józsi is megszerette, sőt elfogadta nevelőapjának Baráth Vendelt. Innen ered a családi nevünk különbözősége, édesapánk nem ugyanaz volt. Apámék sokat politizáltak munkatársaival együtt, kirándulásokat szerveztek a családoknak. Az asszonyok főztek, a gyerekek játszottak, a férfiak pedig elkülönülve beszélgettek a világ eseményeiről, ami a serdülőkorú gyerekeket is nagyon lekötötte, és egyúttal szemléletüket is formálta. Ez a testvérem későbbi életét is nagymértékben meghatározta. Józsi a saját édesapját szinte nem is látta, más városba költözött és nem törődött a fiával. Felnőtt korában is talán egy hetet töltöttek együtt. Szinte nem ismerte, nem is beszélt róla soha.

A bátyám mindenkivel barátkozott, mindenét megosztotta és nagyon nehezen viselte, ha nem tudott adni. Ezért, amíg jól éltünk a háború előtt, anyánk délután több szelet kenyeret

kent meg, mikor mivel, mert Józsi kiment az utcára, de onnan máris üres kézzel tért vissza újabb és újabb uzsonnát kérve. Anyánk mindig megkérdezte tőle: „Mondd kisfiam, most hányan vagytok kint az utcán? Szeretném tudni, hogy egyszerre mennyi szelet kenyeret kenjek meg.” Én is odaadtam az uzsonnámat az utcabeli pajtásainknak, de nem kértem másikat, rossz evő voltam gyerekkoromban. Itt említek meg egy későbbi történet: Frivaldszky néni, a volt polgármester felesége többször ebédelt nálunk vasárnaponként, és a testvérem a saját ebédjét is átadta neki.

1944. szeptember 20-án mi is a háború kellős közepébe kerültünk. Már Hatvanban laktunk a saját családi házunkban. Ezen a napon nagy meleg volt, én a homokban játszottam, amikor úgy ½12 óra tájékán észak felől kötelékben szép ezüstösen fénylő repülőgépek jöttek. A vasút fölött eléggé jól leereszkedtek, és nagy fordulóval visszakanyarodtak arra, ahonnan jöttek. Én kiabáltam anyámnak, és ő nagyon rémült arccal szorította kezeinket. Éreztem, hogy valami komoly baj elé nézünk. A szomszédok is összeszaladtak, és aggódva mondták, hogy ezek még visszajönnek. Igazuk lett, kb. egy órán belül ismét hallottuk erős, méltóságteljes dübörgésüket. Alacsonyabbra ereszkedtek, és valamit mind a négy kötegből leszórtak, a negyedik adta gyújtólöveget. Ekkor a pokol kellős közepébe kerültünk. Sohasem lehetett pontosan meghatározni hány ember halt meg itt. A repülők a bombázás végeztével tovamentek, Szolnok felé vették az utat. Céljuk volt a nagy vasútállomások megsemmisítése.

A testvérem ekkor a malomban dolgozott, apukám meg akarta tanítani a szakmára. A malom kb. 500-600 méterre volt a vasúttól, Józsi délután érkezett haza remegve, szótlanul és anyánkat követte mindenhová. A serdülő gyerek újabb lelki megpróbáltatást élt át. Így nem beszélt semmiről, csak azt mondta anyámnak: „Ne kérdezz semmit, jobb, hogy ti nem tudjátok.” Édesapám Hatvanban 1945. február 19-én halt meg, ezt követően visszajöttünk Jászberénybe. Sajnos, anyánk nem talált munkát, így Budapestre költözött az egyik húgához, mi a mamával maradtunk. Iszonyatos szegénységben éltünk, anyánk dolgozott ugyan és a fele fizetését hazaküldte, de mire kézhez kaptuk a pénzt, szinte semmit ért.

Végre sikerült 1955. decemberben a saját kis házunkba költöznünk. A hatvani házat lakóval együtt eladták, és annak az árából Jászberényben építettünk egy egyszobásat. Bútor ugyan nem volt benne, de így is örültünk, újra együtt lehetett a kis családunk. A bátyám a konyhában aludt, és nem fázott, mint előtte mindig. Tervezgettünk és álmodoztunk, hogy mit veszünk, ha lesz pénzünk. Józsin is látszott, hogy egy kicsit jobban érzi magát. Tavasszal aztán kertet ásott, földet hordott és megbeszéltük, hogy mit ültessünk a kertbe. Én akkor már állandó munkahellyel rendelkeztem, igaz kevés fizetéssel. Szerényen, de megéltünk, Józsi is dolgozott. Igaz, csak rövid időszakokra alkalmazták, volt lakatos, majd a Fémnyomó- és Lemezárugyárban, valamint a Ganz MÁVAG-ban is dolgozott. Teltek a napok, hónapok, hallottam a forradalom híreiről, és otthon mindent elmondtam Józsinak, kértem, hogy ő ne vegyen részt benne. Mi már annyit veszítettünk, szenvedtünk, és most már szeretném, ha boldogok lehetnénk. Azt terveztem, hogy új életet kezdünk és minden jó lesz. Testvérem válasza csak ennyi volt: „Évikém, igazad van, nekünk már elég volt a szenvedésből.” ’56 októberében a Lehel szálló nagytermében gyűlést tartottak, ahová a barátaival ő is elment, ekkor és ott léphetett be az ifjúsági szervezetbe. Megfeledkeztem róla, hogy ő lázadó természetű és igazságszerető, a szegénységet már képtelen volt elviselni. Így köszöntött ránk 1956. november 4-e. Ez egy szép, napsütötte vasárnap volt. Józsi már reggel tiszta munkásruhát vett fel, és egy anyánk által varrott báránybut mellényt, amit nagyon szeretett.

Forradalmi Ifjúsági Szövetség Sorszám: III/12.

Igazoló lap

Név: Endrődi József

Anyja neve: Sinkovics Anna

Születési éve: 1927

Lakhelye: Jászberény, Sólyom u. 1.

Igazolom, hogy Magyarország szabadságáért és függetlenségéért folyó fegyveres harcra jelentkezett a Forradalmi Ifjúsági Szövetségbe.

FEGYVERVISELÉSRE JOGOSÍTÓ!

Jászberény, 1956. nov. hó 2. napján.

A Forradalmi Ifjúsági Szövetség Vezetője

Jászberényi Nyomda 1956.

Igazoló lap

Ment a lányhoz, akinek udvarolt, nekünk azt mondta, hogy az építkezésen fog segíteni. Nem valószínű, hogy tényleg ott volt, mert a munkásruhája patyolattiszta maradt. Déli 12-kor már otthon volt, kezet mosott és mind a hárman asztalhoz ültünk ebédelni. Anyám finomat főzött, és ő nagyon jóízűen, de elgondolkozva evett. A csirkemell csontját felém nyújtotta, és azt mondta, gondoljak valamire. Én is el voltam foglalva a saját problémáimmal, jól megfontoltam, és a csontot kettétörtük. A kezemben maradt a bunkós része. Józsi azt mondta, hogy ez nem sikerült. Aztán összeszedte a csontot, a tűzbe dobta és szomorúan nézte. Majd felállt, megköszönte a finom ebédet, és azt mondta, hogy neki még vissza kell mennie. Anyámnak kezet csókolt, megölelgette, megpuszilta, még bocsánatot is kért tőle, habár őt semmivel nem bántotta meg. Engem is megpuszilgatott és mondta, hogy este későn jön haza. Kérte, hogy zárjak be mindent jól, vigyázzak anyura és a házra. Majd sietősen elindult. Mi kikísértük, mint máskor, tanácsot adtunk, hogy nagyon vigyázzon magára, ne keveredjen bele semmibe. Ekkor biztosan nem volt nála fegyver!

Józsi csak ment és nem nézett hátra, ezt furcsának találtuk, bár egész nap, sőt már előzőleg is ilyen volt. Például szombaton anyám a padlásra akart küldeni valamiért, de a testvérem azt mondta maradjak, majd ő lehozza. A hangja tőle teljesen szokatlan módon szinte parancsoló volt. Gondolom, a fegyvert a padláson rejthette el, és nem akarta, hogy megtaláljam. Bár ezt még ma sem hiszem el, mert annál elővigyázatosabbnak tartottam őt. Pontosan délben ment el hazulról, és délután kb. 16 órakor nagy lövöldözést hallottunk. Anyám, mintha megérzett volna valami rosszat, őrjöngve kiabált: „Jaj, Istenem, Istenem, nincs már nekem kisfiam, érzem én, agyonlőtték!” Ezt olyan sokszor megismételte, hogy a vigasztalásosomat

szinte nem is hallotta, az udvarlómmal alig tudtuk lecsillapítani. Sajnos igaza lett. Józsit a városháza folyosóján, befelé menekülés közben, az oroszok főbe lőtték. Bátyám nemzetőr volt, a városháza bejáratánál teljesített szolgálatot. Én úgy tudom, ő nem lőtt, a fegyver a vállán volt. (Egyébként a bátyám nem volt sem levente, sem katona.)

Hat halott és sok sebesült volt. A Nagytemplomunk tornyát a kaszárnyából célzott löveggel lelőtték, égett a torony, a kereszt, koronástól lezuhant, és kár keletkezett a templomban is. Az oroszok nem engedték oda a főtérre sem a mentőket, sem a tűzoltóságot. Minden bejárati utat tankokkal eltorlaszoltak, és iszonyatos rombolást végeztek.

Így ért véget a mi boldogságunk, szinte egy csapásra, órákon belül. Testvérem egy egészséges, 29 éves fiatalember volt. Bátyám a Forradalmi Ifjúsági Szövetség tagjaként, mint nemzetőr vesztette életét hazájáért, barátaiért és valamennyiünk boldogabb jövőjéért. Tenni akart, még az élete árán is a jobb élet reményében. Mindannyian tudták, hogy harc esetén nincs esélyük, mivel egy egészen jól felszerelt orosz laktanya volt Jászberényben. Mégis megpróbálták, kockáztatva az életüket is. Azt hiszem nem nehéz elképzelni, hogy ezután mit éreztünk, és min mentünk keresztül. Csak kedden indultunk keresésére, mivel én reménykedtem, hogy egyszer csak betoppan, hazajön.

Két oldalunkon fegyveres orosz katonák kíséretében engedtek föl a tanácsháza házasságkötő termébe. Szörnyű volt, mikor az anyakönyvvezető remegő kézzel elém rakta a testvérem zsebében talált személyes tárgyakat. Kérdezte, hogy felismerem-e azokat. Nagyon sírtam, megszólalni sem tudtam, csak igenlően bólogattam. Adott egy papírt, azt mondta keressük meg, és amilyen gyorsan csak lehet, temessük el, mert ki tudja mi lesz még ezután.

A temetőben, a kopjafáknál.

A Szolnoki temetőben találtuk meg, ahogy beléptünk az ajtón két szinte egyforma fiatal férfi feküdt a földön vérbe fagyva. Az egyik a bátyám volt, a másik Kiss László, a nemzetőrtársa. A szörnyű látvány életem nagy tragédiája volt, szavakba szinte nem lehet foglalni az akkor érzett fájdalmam. Ordítva szaladtam ki a temetőből azt kiáltozva, hogy ez nem lehet igaz, de sajnos az volt.

Ami ezután következett az már a tragédia csúcsa volt. Hazaérve anyámnak nem kellett mondanom semmit, összekapaszkodva sírtunk. Csak mechanikus cselekvésekre voltam képes, magam intézkedtem és szerdán délelőtt temettük. A Szolnoki temetőből a Fehértói temetőbe vitettük át holttestét, a sírja most is ott van. Mindössze öten voltunk a bátyám temetésén, a rokonok, az ismerősök nem mertek eljönni, nagyon féltek, engem viszont semmi sem érdekelt. A gyásznépet anyukánk, én, a vőlegényem és a keresztszüleim alkottuk. Más rokont nem tudtunk értesíteni. A szomszédoknak szóltunk, de ők őszintén megmondták, hogy nincs bátorságuk részt venni a búcsúztató szertartáson. Csak az anyámra vigyáztam. Sokáig ébredtem úgy álmomból, hogy csurom vizes voltam. Anyám kérdezgette mi a baj, de én azt válaszoltam, hogy semmi, csak aludjon tovább. Máskor szinte szavak nélkül is tudtuk, hogy mit érez a másik. Nagy fájdalmunk volt testvérem elvesztése. Az édesapja, aki még élt, tudtunk nélkül kovácsoltvas emléket állíttatott zománcozott névtáblával, a halál dátumaként 1956. november 4-e szerepelt. Nem távolítottuk el, de féltünk, hogy valakinek „szemet szúr”, s bajunk lehet belőle.

Még beszélni sem lehetett ezekről a dolgokról, akkor ez veszélyes volt. Minden nap kimentünk a temetőbe, és elbeszéltem fájdalmamat. Neki ez volt elrendelve. A sorsa megíratott, egy magasabb hatalom irányította, és minket is, hogy mindezt elviseljük. Nagy dolog, hogy még a „feltámadásukat” is megérhettük. Már nem az emberiség söpredékei, mint ezt akkor mondták az „ellenforradalmárokról”. Emberségből példát mutattak, egy szebb jövőt, jobb életet akartak valamennyiünknek. Akkor ez nemes tett és bátorság volt, mindenki egyet akart. Talán megismételhetetlen tett volt ez Magyarországon.

Összefogtak egy szebb és jobb élet reményében. Nem rajtuk múlott, hogy veszítettek, nagyon nagy árát fizettünk, a mi dicsőséges forradalmunk elvesztése sok ember értelmetlen halálát követelte a szabadságunkért.

Bátyám 1991. október 23-án megkapta a posztumusz 1956-os emlékérmét. A kitüntetést én vettem át Göncz Árpád köztársasági elnöktől a Parlament Vadásztermében. Van még egy megható emlékem: az első október 23-i megemlékezések egyikén (a pontos dátumot már nem tudom) az ünneplők alkonyatkor kijöttek a temetőbe és felkeresték a bátyám sírját is.

Bobák Miklós

AZ ÉN 56-OM

1934. november 27-én születtem egy gazdacsaládba Jászárokszálláson, ahol tanulmányaimat is végeztem. 1952. augusztus 8-án éjfélkor törtek ránk a tanyánkban az ávósok, ponyvás, katonai gépkocsira pakoltak fel bennünket azzal az indokkal, hogy osztályidegenek vagyunk. Pedig nem is voltunk kuláknak nyilvánítva, majd azt is közölték, hogy kitelepítenek bennünket a Hortobágyra, kényszermunka táborba. Sztálin halálát követően, 1953. szeptember 13-án szabadultunk az internálásból, a Lenin tanya fogságából. Apámmal együtt Budapesten, az építőiparban helyezkedtünk el. A következő év márciusától a gyöngyösi főiskola atkári tangazdaság kertészetében dolgoztam. Innen vonultam be katonának 1954 novemberében. A budaörsi Vasvári Pál repülős laktanyába kerültem, majd 1955. március 1-én Tarnaszentmáriára helyeztek át, az üzemanyag telepre. Az ottani állomány főleg az üzemanyag- és lőszerraktárakat, valamint a kutakat őrizte. Az én feladatom az üzemanyagok fogadása, a földalatti és felszíni tartályok feltöltése és lefejtése volt. Innen küldték vasúton a repülős laktanyákba (Budaörs, Tököl, Kecskemét, Taszár stb.) a benzint és a kerozint.

Itt ért minket a forradalom kitörése. Megalakult a forradalmi katonatanács. A politikai tiszt és maga a parancsnok is elmenekült a többi tiszttel együtt, de a megmaradt állomány még tovább őrizte a laktanyát, bár már több honvéd is megszökött. Akkor beszéltük meg a bajtársaimmal, hogy mi is lelépünk. Történt, hogy november 3-án, a késő délutáni órákban, úgy 5 óra körül nagy harckocsi robajra lettünk figyelmesek. Mivel őrszolgálatban voltam, felmentem az őrtoronyba és onnan láttam, hogy Verpelét felől a műúton több harckocsi közeledik a laktanyánkhoz. Távcsővel is próbáltam többet megtudni, de ekkor már kezdett sötétedni, és csak homályosan láttam, de azonnal telefonáltam az őrszobára, hogy tankok közelednek felénk. Mikor kiderült, hogy orosz tankokról van szó, azt az utasítást kaptam telefonon, hogy ne csináljak semmit. Az ellenséges harckocsik (8 darab) a laktanya körül és a bejáratnál helyezkedtek el, s a tankok csövei egységesen a bázisunkra irányultak. Szerencsére mozdulatlanok maradtak, csak a sötétedés miatt bekapcsolták a tankok fényszóróit. A zárva lévő bejáratunknál álló tankból kiszállt egy magyar főhadnagy és két lőfegyveres orosz katona. A kapusszolgálatot ellátó Erzse nevű szakaszvezetőnk kiment, mire az oroszokkal lévő magyar főhadnagy tisztelgett és közölte, hogy az oroszok körülvették a laktanyát, a forradalom véget ért, az egész bázist lefoglalja. Senki ne próbáljon ellenállni, mert annak rossz vége lesz, tegyük le a fegyvert. Erzse szakaszvezetőnk erre csak annyit mondott, hogy megértette a parancsot. Megjegyezte továbbá, hogy ha lövetni próbálnak, akkor számoljanak azzal, hogy mindenki meghal, mivel ez egy robbanásveszélyes üzemanyag bázis. Ezt követően, úgy 18 óra felé, Burda főhadnagy, hadmérnök, bázisparancsnok közölte, hogy kb. fél óra múlva egy üzemanyagot szállító vonatot kell Budapestre elkísérni. Szóltam a legjobb barátomnak, bajtársamnak, a Jónás nevű honvédnek, hogy bevetés van és már mentünk is ki az állomásra. Az állomás mintegy 50 méterre volt csupán a laktanyától, ott várakoztunk teljes felszereléssel (géppisztoly, TT pisztoly, látcső, élelem). Fél óra múlva jött is a kisvonat, három lapos vagonnal. Kb. 20 órakor már Kál-Kápolna vasútállomásra érkeztünk. Miskolc felől jött egy Diesel szerelvény. Három vagon tele volt miskolci diák forradalmárokkal, akik Budapestre indultak a

forradalom és szabadságharc megsegítésére. Nagy tűzerejű golyószórókkal, gyorstüzelővel és géppisztollyal voltak felfegyverkezve, valamint rengeteg kézigránátjuk is volt. Ehhez a szerelvényhez csatolták a mi 3 vagonunkat is. Vagonjainkat ponyvával takarták le, és a tetején hatalmas vöröskereszt „díszelgett". Itt tudtam csak meg a főhadnagyomtól, hogy nagy mennyiségű lőszert szállítunk, amit nekünk kellett biztosítani. Irány: Budapest, a Keleti pályaudvar! A miskolci diákok végig énekelték az utat. Kb. 21 óra körül értünk a Keletibe, ahol már vártak a forradalmárok, élükön Pongrácz Gergellyel. Burda főhadnagy átadta szállítmányunkat, a lőszeres vagonokat. Sok év múlva találkoztam újra Pongrácz Gergellyel, akitől megkérdeztem, hogy mi lett a lőszerünk sorsa. Elmondta, hogy az oroszok elvették tőlük a felét, majd a fővárosból is kiűzték őket. Visszatérve a Keleti pályaudvarhoz éjfél felé járt az idő, amikor összeölelkezve elbúcsúztunk egymástól. Sietnünk kellett, mert már nagy volt a zűrzavar az állomás környékén: lövöldözés össze-vissza, halottak itt is, ott is, emberek jöttek, mentek, futottak ide-oda. Mi beszaladtunk a Baross téren lévő Park szállóba. Innen átmentünk a Hungária hotelba, ahol az I. emeleti nagyteremben rengeteg ember zsúfolódott össze, civilek, katonák vegyesen. Lent a téren továbbra is nagy volt a zűrzavar. Mindenkit ellenőriztek, bennünket is igazoltatott egy bőrkabátos, nemzeti színű karszalagos járőr, de ez inkább kérdezgetés, érdeklődés volt. Azt mondtam nekik, hogy Budaörsről jöttünk a Vasvári Pál Repülőtiszti Iskolából. Ávósnak véltek kettőnket, mivel parolinunkon kék alapon egy légcsavar volt a jelzésünk. Levetették velünk a parolint meg a sapkarózsát, és helyette nemzeti szalagot tűztek, akárcsak a bal karunkra, ahová kb. 10 cm széles nemzeti karszalag került. Közölték, hogy most már mi is forradalmárok vagyunk! Ekkor november 4-e volt. Én az egyik ablaknál álltam, amikor észleltem, hogy nagy robajjal tankok közelednek a Rákóczi úton. Elővettem a távcsövemet, s megállapítottam, hogy ezek orosz harckocsik. A Keletihez érve már hosszú sort alkottak ezek a tankok. Bizonyos távolságra helyezkedtek el, csöveiket a házsorokra irányították. Velünk szemben is megállt egy harckocsi, majd előtűnt belőle egy orosz katona, s láttam, hogy abban a pillanatban valaki az épületből lelőtte. A katona ráborult a tank tetejére, majd néhány perc múlva „behúztak" a jármű belsejébe. Ezt követően megemelkedett a tank csöve és már tüzeltek is a benne lévő oroszok. Azonnal elkezdtem kiabálni, hogy „Vigyázat, lőnek az oroszok!" Repeszgránáttal sorozták az épületet. A robbanás miatti légnyomás falhoz vágott engem. A másik fal kb. 6 méterre lehetett tőlem, a lövedékek beszakították azt és ott robbant a gránát. Több sebből véreztem, eltört az orrsövényem, jobb fülem bedugult, jobb szemem is megsérült, jobb lábszáramon mintegy 12 cm hosszú seb keletkezett. Jobb lábujjaim közé hirtelen egy szilánk csapódott, ami szétvágta a katonacsizmámat. A homlokomon kb. 5 cm-es sebet kaptam, azért csak ekkorát, mert a másik 5 cm-t felfogta a katonasapka, igaz meg is égett annak jobb oldala. Lágyéksérülést is szenvedtem.

Kiabálásomat követően egyszerre csak minden elsötétült előttem. Az Uzsoki kórházban fekve tértem csak magamhoz, egy orvostanhallgató ütögette az arcomat, s kérdezte, hogy magamhoz tértem-e már. Ekkor 3 óra felé járhatott az idő. Láttam, hogy sebeimet már fehér gézzel bekötözték. Ruhámat kicserélték, repülős tiszthelyettesi uniformisba öltöztettek, kaptam egy hosszúnadrágot, a csizmámat kidobták, helyette adtak egy pár barna félcipőt, de csak a ballábasat tudtam felvenni, mivel a másik lábamon hatalmas kötés éktelenkedett, akárcsak a jobb térdem alatt. Kaptam tetanusz injekciót és valamilyen fájdalomcsillapító tablettát. Minden sebemet lelkiismeretesen ellátták az Uzsoki kórházban. Életemet Jónás katona cimborámnak köszönhetem, aki végig velem volt.

Mi voltunk Kádár első áldozatai – legalábbis én így érzem. Sorsomat immár az 1952. évi kitelepítés után másodszor is megnyomorították, akkor a Baross téren. Sebesüléseim következményeit a mai napig viselem. Orrsövényemet később meg kellett operálni, látásom jelentősen megromlott, hallókészüléket vagyok kénytelen használni.

Visszatérve a kórházhoz, az orvostanhallgatók közölték, hogy ha tudunk, akkor nagyon gyorsan tűnjünk el, mert ha jönnek az ávósok és itt találva minket forradalmárnak néznek, habozás nélkül agyonlőnek bennünket. Erre gyorsan döntöttem: irány a Keleti pályaudvar, s az első vonattal haza, Jászárokszállásra. Magunkhoz vettük fegyvereinket, majd Jónás Jani bajtársam, barátom vezetett, átkarolva, hogy haladhassunk, mert az életünk volt a tét. Géppisztolyunkat élesre, sorozatra állítottuk. Hajnali 5 óra felé járhatott az idő, mikor a Keleti pályaudvar fűtőházához értünk. Az egyik őrházban világosságot láttunk, ezért bementünk oda. Az ott tartózkodó két vasutas nagyon meglepődött. Elmondtuk nekik, hogy magyar katonák vagyunk és szeretnénk hazajutni, Vámosgyörkig mennénk vonattal. Közölték, hogy vonat nemigen indul mostanában. A rádióban ekkor épp Nagy Imre beszélt. Mondta, hogy hazánkat megtámadták a szovjetek, a kormány a helyén van, csapataink harcban állnak, de segítséget kér a túlerő ellen. Mintegy két órahosszat hallgattuk a rádiót, mire a vasutasok is közölték, hogy tűnjünk el innen, mert ha itt találnak bennünket, abból nagy baj lesz. Közben már Kádár János is jelentkezett rádión. Közölte, hogy megalakult a Munkás-Paraszt Forradalmi Kormány, az ellenállók tegyék le a fegyvert. Ezt követően a vasutasok parancsot kaptak, hogy azonnal menjenek Miskolcra, mert az ottani forradalmár vasutasok kiforgatták a vagonokat és keresztbe rakták a sínekre, hogy elzárják az oroszok utánpótlás szállításainak útját. Hat óra felé már indultunk is egy nagy diesel darus vagonnal. Nyolc órára járhatott az idő, mire Vámosgyörkre érkeztünk, ahol köszönetet mondva életünk megmentéséért, elbúcsúztunk a vasutasoktól és leszálltunk. Előtte azonban még hálából adtam a zsoldomból 1500 forintot a vasutas bajtársaknak. Az egyik vasutas elmondta, hogy ez az adomány nagy segítség, mert négy kiskorú gyermeke van, és igen szegényen tengetik életüket. Első dolgunk volt Vámosgyörkön, hogy felkerestük az orvost, aki meglepődött ugyan, de nagy szeretettel fogadott bennünket. Ő is adott egy tetanusz injekciót meg fájdalomcsillapítót, és kicserélte sebeim kötését is. Megmondtuk neki, hogy haza szeretnénk menni Jászárokszállásra. Erre az orvos kiment a vasútállomásra és beszélt árokszállási fuvarosokkal, akik onnan nap mint nap szállították a szenet és a fát Árokszállásra, meg a szomszédos Visznekre. Kóczián Ferenc és fia rögtön el is vállalta, hogy hazavisz minket lovas kocsijával. Megköszöntük az orvos jóságát, és 11 óra felé már a szekéren ültünk. A településünkre beérve a ponyva alá húzódtunk, onnan leselkedtem kifelé. Láttam, hogy a tanácsháza előtt egy orosz tank áll. Később tudtam meg, hogy a tank Jászberényből jött, hogy az árokszállási veres csillagos emlékmű ledöntése miatt az árokszállási forradalmárok számára tartanak vele erődemonstrációt. Délre már az árokszállási nagytemplom mellett haladtunk el, éppen harangoztak. Mentünk tovább a Rákóczi úton Visznek felé, ami nekem igen kapóra jött, mert a szüleim Ősz utca 17. szám alatti háza pontosan arrafelé volt. A főút és az Ősz utca sarkánál volt egy Ördög nevezetű kocsma, amit mi csak Alszöginek hívtunk. Itt kibújtunk a ponyva alól, megköszöntük Kóczián segítőkészségét. Adtam nekik 50-50 forintot hálánk jeléül, bár nem a pénzért tették, amit tettek, hanem testvéri szolidaritásból. A szülői házhoz érve bezörgettünk. Anyám jött a kapuhoz és kérdezte, hogy mit keresnek itt náluk a katonák. Szóltam, hogy a fia van itt a Jónás nevű barátjával, jótevőjével. Erre kinyílt a kapu és azon belül összeölelkeztünk, hálát

adva a Jóistennek, hogy hazavezérelt bennünket. A házba belépve apám is felkelt fekvőhelyéből és 'Isten hozott fiaim'-mal fogadott. Érthető módon kérdések özöne következett, majd miután elmeséltem történetünket, megkértem apámat, hogy hívja el Kóczián doktort, mert megsebesültem. A doktor úr jött is úgy két óra múlva, ellátta sebeimet, fájdalomcsillapítót írt fel. Elmondtam, hogy eddig milyen injekciókat és gyógyszereket kaptam. A jóságos doktor mondta, hogy meg fog gyógyítani, minden nap el fog jönni. Így is tett, s kb. három hét múlva, úgy ahogy helyrejöttem. Közölte azonban a doktor úr, hogy az elrepedt orrsövényemet hamarosan meg kell műteni.

Münnich Ferenc, a fegyveres erők akkori főparancsnoka november 7-én parancsot adott ki, hogy a szétzüllött magyar hadsereg katonái menjenek vissza laktanyáikba és folytassák katonai szolgálatukat. Akik 2-3 éve katonáskodtak, azok is menjenek vissza a laktanyába leszerelésüket intézni. Azok, akik elszakadtak egységeiktől, maradjanak lakásaikon, majd adják le a fegyvereiket. Mi is ezt tettük, mert ha nem így teszünk, hadbíróság elé állítottak volna bennünket. November 10-én este bevittük a fegyvert a jászárokszállási rendőrségre Jónás János katona cimborámmal egyetemben. A Szentpéteri nevű rendőrparancsnok adott egy elismervényt, pecséttel, két tanúval. A cimborám még aznap este elutazott a 21 órai vonattal. Ment ő is haza, Nagykőrösre. Sajnos többet már nem találkoztunk. Kétszer is kerestem, másodszorra válasz is érkezett, hogy már elhalálozott. Isten nyugosztalja, iránta érzett hálámat holtomig megtartom. Miután Kóczián doktor úr meggyógyított, vonatra szálltam és elmentem Szentmáriára, a laktanyába. December 18-a volt ekkor, szerdai nap. Jelentkeztem a parancsnoknál, Szirtes századosnál – leszerelésem ügyében. Rám nézett, majd azt mondta, hogy eltévesztettem a laktanyát, mert itt nincsenek repülőtiszti iskolások. Erre közöltem, hogy én 1955 márciusától itt szolgáltam, majd röviden jelentettem hogyan kerültem Pestre, ahol megsebesültem. Ha ez igaz, akkor menjek Szőcs őrmesterhez, a szolgálatvezetőhöz, keressem meg a civil ruhámat és öltözzek át abba – adta ki az utasítást a laktanya parancsnoka. Így is történt, s időközben a százados megírta a jelentését, amit majd Jászberényben kell leadnom. El is vittem a jelentést, majd megkaptam katonakönyvemet, benne a végleges leszerelés igazolásával. Újra civil ember lettem! Újra szabad!

Volt Árokszálláson egy nagyon segítőkész ember, Kondás Antal, a Tóni, aki leszerelésemről tudomást szerezve eljött értem, hogy munkát adjon nekem. Jótevőm egy kubikos brigádnak volt a vezetője. Embereivel együtt mentem fel Budapestre, ahol 1957. január 5-én, a Mélyépítő Vállalatnál lettem segédmunkás. Apámmal együtt lettünk tagjai Kondás 12 fős kubikos brigádjának. Az éjfélkor induló munkásvonattal utaztunk, kora reggel 5-6 óra felé értünk hol a Keletibe, hol a Józsefvárosi pályaudvarra. Különböző helyeken végeztük a kubikos munkát. Az élet furcsa fintoraként romeltakarítást is végeztünk, hol máshol, mint az ismerős helyeken, ahol az orosz tankok szétlőtték az épületeket.

Vállalati munkásszállásunk Gödöllő Állami Telepeken volt, innen jártunk HÉV-vel Budapestre dolgozni. Naponta két billenős ZIL teherautót pakoltunk tele sittel, törmelékkel. Már az első napon a Rákóczi útra küldtek minket romeltakarításra, pontosan oda, ahol megsebesültem 56 novemberében! Mi mást, mint a Park és a Hungária szálló épületét kellett megszabadítani a rengeteg törmeléktől. Egy hét múlva a Köztársaság tér, a Pártház következett. Undorító, szörnyű látványban volt részünk, mert nemcsak a pincében, hanem még a szobákban is patkányok rohangáltak fel-alá. Kénytelenek voltunk lapáttal agyonverni őket. Mivel a pincében sötét volt, világítást kértünk. Meg is kaptuk, s ekkor következett be a még

nagyobb döbbenet: rengeteg széttört emberi csont és fej tárult a szemünk elé. Szóltam a művezetőnek, aki a sitt között hagyatta velünk az emberi maradványokat azzal, hogy minden menjen a Dunába, ugyanis a gépkocsik a folyóba borították be a törmeléket. A Pártház pincéjében a törmelékek között egy lyukas nemzeti zászlót is találtam, amit megmentettem, és Jászárokszálláson, a szülői ház padlásán rejtettem el. Amikor már lehetett, a hétvégi kiskertemben ünnepélyesen felvontam az ereklyeként tisztelt lobogót.

Kondás Tóni brigádjával 1957. március végéig folytattuk a romeltakarítást, majd Oroszlányba, bányászlakások építéséhez vezényelték a munkásokat. Én Budapesten maradtam, a Vízműveknél helyezkedtem el, és a Váci út végén 3 hatalmas víztisztító berendezést építettünk. Itt már nem segédmunkás, hanem gépkezelő voltam.

1962-ben megnősültem, feleségem, Ferenc Jusztina szintén gazdacsalád leszármazottja. 1964-ben Gyöngyösre költöztünk, egy 53 nm-es OTP-öröklakásba. Gyöngyösön is az építőiparban helyezkedtem el. 1969-ben leányunk született. 2002 óta élem a nyugdíjasok életét. Ez év tavaszán felvételt nyertem az 56-os Szövetségbe. Tagsági igazolványom száma: 2016/3.

Bugyi Gábor – Fodor István Ferenc – Farkas Kristóf Vince

56-OS EMLÉKMŰVEK ÉS EMLÉKTÁBLÁK

Jászberény Huszárlaktanya. A mártír szovjet parancsnok emléktáblája

56-os emléktábla - Jászberény Nagytemplom előtt 2014. 04.

Jászberény *Első emléktábla, melyet 1989. október 23-án avattak.*

Altordai Sandor

Donáth Ferenc emléktábla

Jánoshida

Jászagó

Jászalsószentgyörgy

Jászapati01

Jászapati02

Jászarokszállás

Jászberény - Városháza

Jászberény01

Jászberény02

Jászberény03

Jászberény04

Jászdózsa

Jászfényszaru

Jászjakóhalma01

Jászjakóhalma02

Jászkiser

Jászladany01

Jászladány02

Jásztelek

Pusztamonostor

Sas István

EGY JÁSZBERÉNYI NÉPMŰVELŐ ’56-BÓL

Az édesapa, Szívós István 1896-1939

Szívós József Jászberényben született 1929. május 19-én. Szüleivel Jászberényben lakott a Kossuth úton. Édesapja, Szívós István az I. világháborúban súlyos hadirokkant lett, s ezért Horthy Miklóstól vitézi címet, és mellé kárpótlásul egy fűszer-élelmiszerkereskedést kapott, mely előbb egy nagyobb sarki, majd később saját házuk utcai frontján kialakított kisebb helyiségben működött a Kossuth úton. Az üzletben édesanyja, Iványi Terézia dolgozott, és ennek bevételéből gondoskodott a család megélhetéséről. 10 éves korában édesapja meghalt, s mivel egyedüli gyerek volt, ő maradt szeretett édesképjének fő segítsége. 1950-ben jött a katonai behívója, ezután 3 évig katonáskodott Tapolcán. A seregben írnokként kezdte, majd 1953-ban kultúrtisztként szerelt le. Közben 1951-ben házasságot kötött. Felesége, Krieger Éva gépíró-tanárnő, egy hatvani polgárcsalád kisebbik leánya. 1952-ben megszületett fiuk, László, majd 1955-ben lányuk, Erzsébet. Kis családjával Jászberényben a mamánál lakott. Leszerelése után 1953–54-ig a Jászberényi Mezőgazdasági Szakiskola Tangazdaságánál volt gondnok, ezután 1954–55-ig a Jászberényi Járási Tanács VB. Szervezési Osztályán lett csoportvezető. Már ekkor nagyon komolyan érdeklődött a kulturális dolgok iránt, különösen a színjátszás vonzotta. 1955 végén rövid 2 hónapig művészeti előadó a Jászberényi Járási Kultúrotthonban, majd 1956. január 1-től áthelyezték a Városi Kultúrotthonba művészeti vezetőnek. Közreműködésével a városi kultúrotthonban az 1954-ben alakult Déryné Színjátszó Együttes 2 év alatt 5 új darabot mutatott be, de a színházi élet szervezéséből is kivette a részét. A Szolnok Megyei Néplap 1956. március 23-i számában lelkesen tudósít arról, hogy Jászberényben fellendült a kultúrmunka: „*Míg az elmúlt években havi rendezvényekkel is nehéz volt az érdeklődést felkelteni, ma már csaknem minden héten megtartjuk a budapesti, szolnoki, egri színházak előadásait egyre nagyobb sikerrel.*” Nemcsak szervezett, rendezett, hanem maga is rendszeresen színpadra lépett. 1956 júniusában a megyei szavalóversenyen a felnőttek között 2. helyezést ért el.

Az Édeske, Iványi Terézia (1897-1961)

Minden bizonnyal a város kulturális életében megnyilvánult aktivitása vezetett ahhoz, hogy 1956-ban felkérték a Fémnyomó- és Lemezárugyár által a Lehel Szálló emeleti nagytermében és a hozzá kapcsolódó klubtermekben alapított művelődési otthon első (alapító) igazgatójának. Endrész Sándor múzeumigazgató is megemlíti a város 1945–1956 közötti időszakáról szóló írásában az új intézmény születését: *„A 700.000 forintos költséggel ujjá alakított Lehel szálló épületében 1956. május 5-én ünnepélyes keretek között nyitották meg a Fémnyomó- és Lemezárugyár intézményeként működő Fémnyomó Dolgozóinak Klubját.”* (A későbbiekben többféle megnevezésével találkozhatunk: Fémnyomó Klub, Fémnyomó Kultúrotthon, Lehel Művelődési Klub, Lehel Kultúrház, Lehel Klub). Igazgatói munkájával párhuzamosan továbbra is vezetett színjátszó csoportot.

A múzeum és a könyvtár igazgatója mellett ő is bekapcsolódott az 56-os jászberényi eseményekbe, amiért a megtorlás időszakában mind a hármukat felelősségre vonták. Járomi Antalt, a könyvtár vezetőjét és Erdész Sándort, a múzeum igazgatóját el is ítélték, távozniuk kellett állásukból és Jászberényből. Kevésbé ismert az, hogy a Lehel Művelődési Klub igazgatójának, Szívós Józsefnek – akit megszállott kultúrosnak ismertek – is szembe kellett néznie a következményekkel. 56-os szerepvállalása abban állt, hogy október végén beválasztották a Forradalmi Ifjúsági Szövetséget szervező bizottságba, kulturális szervezőként. A Lehel Szálló nagytermében november 1-jén megtartott alakuló ülésen ő szavalta el Tamási Lajos: Piros vér a pesti utcán c. versét, s be is lépett a szervezetbe. Az ifjúság felfegyverzését helytelenítette, ezért némileg visszavonult. *„A leszerelés ügyében egyébként mindhárman (Járomi-Erdész-Szívós) egyetértettünk”* – írja Járomi a *Vihar a városban* c. könyvében. (Jászberény, 1995. 113. p.)

Az özvegy (Szívós Zsuzsanna) így emlékszik az akkor történtekre:

„Jóska ’56-ban valóban első igazgatója volt a Lehel Kultúrháznak, ami a jászberényi főtéren van, ha jól emlékszem az egykori Lehel Szálló épületében található. Már akkor megszállott színpadszervező-, rendező volt.

Szívósék első vegyesboltja, Jászberényben a Kossuth utcában.

Fiatalokból álló amatőr társulatával ’56 őszén is rendszeresen próbáltak, bemutatóra készültek. Arra azonban már nem került sor, egyrészt a forradalmi események miatt, másrészt Jóska 1957. márciusi letartóztatása miatt. Először a jászberényi pártbizottságra hívták be »elbeszélgetésre«, ide is próbáról kísérték be. Elköszönt a fiataloktól és kérte, hazafelé szóljanak be a feleségének, lehet, hogy aznap nem megy haza. Így lett. 2-3 hétig »élvezte« a pesti Katonai Főügyészség kihallgatóinak »vendégszeretetét«. Büntetésből honvédségi kultúrtiszti rangjából lefokozták közlegénnyé, aztán kiengedték, mivel nem tudtak rábizonyítani semmi főbenjáró bűnösséget. A kultúrházból nem rúgták ki, de a biztonság kedvéért igazgatóból díszletmunkássá minősítették vissza. Mindig visszaemlékezett az ott töltött időre, ahányszor csak elmentünk Jászberénybe, a Fehértói temetőbe szülei sírjához. Egyszer be is vitt engem a művelődési házba, hogy megmutassa egykori munkahelyét.”

A leminősített vezető nehezen viselte a körülötte elfogyott életteret, s ezért még 1957-ben távozott állásából, családjával Hatvanba költözött. 1957. májustól 1958. augusztusig kollégiumi nevelői állást vállalt a MÜM 215. sz. Selyp-Vörösmajori Iparitanuló Intézetében. Itt azonnal színpadszervezésbe kezdett a szomszédos Rózsaszentmártonban. 1958. szeptembertől 1962 szeptemberéig képesítés nélkül magyart tanított, és osztályfőnöki megbízást kapott a MÜM 213. sz. Hatvani Szakmunkásképző Intézetében. 1958-ban megalapította a Hatvani Irodalmi Színpadot, mely a rózsaszentmártoni csoport és a dr. Ripka Kálmán vezette hatvani Szúnyog Színpad egyesülésével jött létre. és 1963-ig, 5 éven át működött a Városi Kultúrházban.

Zsűrizés közben, 1966.

Akkor már országosan is felfigyeltek a színjátszás iránti elkötelezettségére és hallatlan lelkesedésére. Indulásul Mezei Évától, a Népművelési Intézet szakterületi irányítójától kapott sok biztatást, támogató segítséget a színpadi munkához. Sokat és lelkesen dolgozott. 1961-ben kettős magánéleti csapás érte. Fiatal felesége egy hirtelen fellépő agyvérzés következtében meghalt nyár elején, s ő magára maradt két kiskorú gyermekkel, valamint az akkor már súlyosan beteg édesanyjával. Anyósáék segítettek neki a gyerekek és a mama ellátásában. Novemberben édesanyja is meghalt. Nagyon nehéz időszaka volt ez életének. Hogy lelkileg ne roppanjon össze, a munkába menekült. A hatvani szakmunkásképző akkori igazgatójának, Szakmári Józsefnek a biztatására még 1960-ban, munka mellett kezdte főiskolai tanulmányait. 1964-ben az Egri Tanárképző Főiskolán szerzett magyar–történelem szakos tanári oklevelet.

Főiskolai évei közben, 1962-ben Eger Megyei Tanácsa Művelődési Osztályára hívták előadónak. Ez annak volt köszönhető, hogy az amatőr színjátszás a 60-as évek elejétől egyre nagyobb teret nyert, s ő a mozgalomban már nevet szerzett magának. Az ajánlatra igent mondott, mivel új szakmai kihívás várta, és szolgálati lakás kiutalását is ígérték neki. Meg is kapta, igaz nem Egerben, hanem Andornaktályán. Ide költözött családjával, miután 1963-ban újra megnősült, és az ifjú asszony, Fülöp Katalin örömmel vállalta két félárván maradt gyermeke nevelését. Második házasságából 1969-ben született harmadik gyermeke, István. Andornaktályáról naponta jártak be vonattal Egerbe, ők dolgozni, a gyerekek tanulni, a pici meg a bölcsődébe. A lakás Egerben végül is csak ígéret maradt.

Szívós Józsefet 1965 februárjában felkérték az Egri Megyei Művelődési Ház vezetésére. Nem vállalta, mert „színpadozni” akart, nem igazgatóként reprezentálni. Ezért ajánlott maga helyett egy megfelelő szakembert, Holló Vilmost, ő maga pedig az igazgatóhelyettesi beosztást vállalta el. Ott dolgozott 1971-ig. Az Egerben töltött évek alatt megalakította és 10 éven át vezette az Egri Megyei Színpadot, melyet az ország vezető amatőr társulatai között tartottak számon. Szerkesztett irodalmi pódiumműsoraik színvonalát beszédesen jelzi, hogy teltházas, bérletes előadásaik voltak a Gárdonyi Géza Színházban. A művelődési ház volt ugyan a bázis, de gyakorlatilag minden elképzelhető helyszínen – a várban, a piactéren, hotelek presszóiban, meg a Szépasszony-völgyben – játszottak, helybe vitték a városnak az irodalmat. Ebből nőtt ki hamarosan az Egri Nyári Karnevál színes programja, amely napjainkra már az ország egyik jelentős, hivatásos fesztiváljává fejlődött. A színjátszás komplex műfaj, nem véletlen hát, hogy Szívós ott bábáskodott Egerben a Demeter Zsuzsa vezette Harlekin Bábszínház megalakulásánál, valamint a Farkas István karnagy irányításával működő Egri Szimfonikus Zenekar újjászületésénél is.

Telefonálás közben, 1971.

A 60-as évek második felétől komoly és izgalmas szakmai találkozók, országos színjátszó fesztiválok megmérettetései során mélyült barátsággá sok-sok értékes szakmai kapcsolat az életében. A korszak amatőr színjátszó mozgalma országos „nagyágyúinak” névsorában, Bicskei Gábor, Debreczeni Tibor, Máté Lajos, Gabnai Katalin, Éless Béla, Uray György, Lengyel Pál, Bácskai Mihály, Bánszky Pál, Bucz Hunor neve mellett (a névsor korántsem sem teljes!) Szívós József neve is ott szerepelt. Az ő lét- és kifejezési formája a színpad volt, a líra és a dráma pedig „édes gyermekei”, éppúgy, mint színpadosai, akiket egyenrangú játszótársnak tekintett. Talán ez a magyarázat arra is, hogy miért szólították őt tanítványai „apu”-nak, pedig még alig múlt 30 éves…

Az Egerben megoldatlan lakáshelyzete erősen közrejátszott abban, hogy 1971-ben elfogadta a Gyöngyösi Városi Tanács meghívásos állásajánlatát. Gyöngyösön ekkor határozták el, hogy egy új művelődési központot fognak építeni, mivel a – volt Legényegylet Török Ignác utcai épületében működő – régi kultúrház már nem elégítette ki az igényeket. A Városi Tanács akkori művelődési osztályvezetője, Fejes János, tanácsülésen felvetette, hogy olyan a szakmát-, megyét-, települést is ismerő embert kellene hozni a városba, aki szakmai iránymutatást tud adni a tervezőknek egy későbbiekben funkcionálisan is jól használható épület tervezéséhez, s majdan alkalmas is lesz annak szakmai vezetésére. Ez az előrelátó gondolkodás akkoriban (sem) nem volt szokványos. Így esett a választás a megyében már magának rangot kivívó Szívós Józsefre. Ez elég meglepő volt, főleg azért, mert jól tudhatták róla, hogy nem volt párttag, és nem is állt szándékában a taglétszámot szaporítani. Ráadásul kinevezésekor azonnal kiutaltak részére egy 3 szobás lakótelepi lakást. Ezzel rendezettebbé, s mindenképpen könnyebbé vált a háromgyermekes család napi életének szervezése.

A régi művelődési ház vezetését 1971. februárban vette át Gyöngyösön, s rövid idő alatt ott is átalakult minden. Ahol emberek tartózkodnak, ott nem lehet rendetlenség, kosz, szürkeség – vallotta, s tett is a változásért.

Támogatásért, pénzügyi forrásokért kilincselt, talpalt a fenntartónál és a város nagyüzemeinél, hogy az új művelődési központ elkészültéig is normálisan használható, esztétikus körülményeket teremtsen a művelődés színteréül. Lelkes, kreatív népművelő gárdát gyűjtött maga köré, akikkel közösen együttműködve, hatékonyan megoszthatta a szakterületi munkát. A tervezés és az értékelés a szigorúan és rendszeresen megtartott hétfő délelőtti stratégiai megbeszéléseken zajlott, jól működött a munkahelyi demokrácia. Igazgatóként saját színpadot már nem rendezett, erre nem maradt elég ideje. Viszont remekül menedzselte a már meglévő csoportokat. Különösen szívén viselte a Zeltner Imre által vezetett Néptáncegyüttes munkáját, amely az ő javaslatára vette fel a Vidróczki nevet a korábbi végtelen hosszúságú „MÁV Gyöngyösi Váltó- és Kitérőgyártó Üzeme Népi Táncegyüttese" helyett. Az együttes továbbfejlődése érdekében a legjobb koreográfusokat (Tímár Sándor, Hecks Katalin, Zsuráfszky Zotán) és az egyik legjobb zenei korrepetitort (Halmos Béla) szerződtette, ami meg is hozta a várt eredményt. Ugyancsak ő volt a keresztapja a Jankovits Jenő rendezésében működő Gyöngyösi Játékszínnek is, mivel ők is hasonlóan hosszú névtől szenvedtek korábban a MÁV Kitérőgyári támogatás és a szocialista realizmus okán.

Mi ketten, Egerben, a Ratkó-műsor előadásán, 1993.

1974 nyarán nagy energiával kezdett az Orczy-kertben lévő szabadtéri színpad átalakításába, felújításába. Ehhez a környező nagyüzemektől is sok támogatást nyert és kapott. Ennek részeként, rengeteg társadalmi munkával, a Piccolo Ifjúsági Klub példásan aktív közreműködésével készült el az Ifjúsági Park, amely közel 15 éven át szolgálta a fiatalok színvonalas nyári programjait. Természetesen mindeközben zajlott az új művelődési ház tervezése és kivitelezése, ami szintén számtalan feladatot rótt rá.

1978 novemberében elkészült és átadásra került az új Mátra Művelődi Központ a gyöngyösi lakosok és a művelődési szakemberek nagy örömére. Ez a ház Szívós József irányítása alatt igen fontos kulturális szakmai műhellyé, regionális módszertani központtá vált. Sokféle, sokszínű, magas színvonalú programot kínáltak fel havonta megjelenő „étlapjukon", a Gyöngyösi Műsorban. A színházi előadástól a kiállításokig, a rock koncerttől a komolyzenei hangversenyig, a balettoktatástól a néptáncig, a fotókörtől a Művész moziig, a diákköri munkára épülő országos tudományos versenyekig, a bélyeggyűjtőktől a világjárókig mindenki megtalálhatta az őt leginkább érdeklő területet, Molnár József írásai révén pedig Gyöngyös helytörténetéről is sok érdekességet olvashatott. Ez a ház adott otthont az Ivády Jánosné

igazgatóhelyettes fejéből kipattant nagy ívű ötletnek, amely Országos Monodráma Fesztiválként valósult meg, s vált 2 évenkénti különleges színházi találkozóvá.

A Vidrócki Néptáncegyüttes nagy sikerű hazai és nemzetközi fellépései nyomán vált szintén rendszeres kétévenkénti programmá az Észak-magyarországi Néptáncfesztivál, amely – keretein túlnőve – 1994-től Gyöngy Nemzetközi Folklórfesztivállá szélesedett, és 2008 óta immár évente megrendezésre kerül.

Szívós József 1971-től 1989-es nyugdíjba vonulásáig igazgatóként, talán inkább vérbeli művelődésszervezőként irányította – ahogy ő mondta: menedzselte – a Mátra Művelődési Központ munkáját. Mindeközben 1982-ben másodszor is megözvegyült, majd 1983-ban harmadszor kötött házasságot. Felesége, Gál Zsuzsanna (népművelő-könyvtáros, moziüzemvezető), az akkor még kiskamasz korú, István nevű fiának édes-nevelőanyja lett.

A nyugdíjkorhatár elérése 1989 májusában a tanácselnökkel már jóval korábban fennálló nézetbeli különbségeik feloldására nem esélyt, hanem rapid megoldást jelentett. Nem tartottak igényt a további munkájára. A városban 18 éven át végzett művelődésszervezői, vezetői munkája nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az intézményt a gyöngyösiek és a város vonzáskörzetébe tartozó települések lakosai is megkedveljék, s igénybe vegyék színvonalas szolgáltatásait.

Munkájában mindvégig magas szinten szárnyalt, nyughatatlanul kereste az újabb és újabb kihívásokat. Az ilyen emberre mondják utólag, hogy egész életében két végén égette a gyertyát. Nyugdíjba vonulása után nem találta a helyét. Igaz, megírta a Heves megyei színjátszás, majd a Hatvani színjátszás történetéről szóló tanulmányait, meg is jelentették, de őt ez nem elégítette ki. Túl sok volt benne a fölös energia. Aztán volt még egy szép időszaka. Amikor 1990-ben Hatvanban az MSZMP épületébe költözhetett az Ady Endre Városi Könyvtár, melynek a kiváló könyvtáros szakember, a nagyszerű és melegszívű barát, Kocsis István volt az igazgatója, Szívóst is meghívta a könyvtáravatóra. Itt találkozott régi színpados tanítványaival. Egy óra alatt összeállították a megnyitó műsorát, amit azon melegében, nagy sikerrel be is mutattak. Elhatározták, hogy rendszeressé teszik a találkozókat. Ezután közel 4 évig működött Szívós József vezetésével az alkalmilag verbuválódott Irodalmi Vándortársulat. A 10 fős társulat tagjai – 40-50 év közötti értelmiségiek – 5 különböző településen laktak. Munkájuk, családjuk mellett önként, egyfajta hivatástudattól vezérelve, meg a közös munka örömééért vállalkoztak arra, hogy „apu" irányításával, az általa szerkesztett versműsorokat megtanulják, időről időre összegyűljenek Szívósék lakásában, vagy a hatvani könyvtárban hevenyészett próbákra, hogy műsoraikkal sorra járják Heves megye városait. Aztán, 1994-ben egy tragikus balesetben elhunyt a társulat két tagja, a nagyszerű Kakuk házaspár, valamint két leányuk, Eszter és Zsuzsika. Ez a szomorú esemény az Irodalmi Vándortársulat végét is jelentette, s olyan súlyos csapást mért Szívós Józsefre, hogy élete végéig sem tudta kiheverni.

A helyi potentátokkal ellentétben a szakma folyamatosan elismerte őt. Állandó meghívottja volt az országos színjátszó találkozóknak, szakmai tanácskozásoknak, minősítő rendezvényeknek. Megkapta a szakma legmagasabb kitüntetéseit: „Kiváló Népművelő" (1970), „A megye művelődésügyéért jelvény" (1973), „Heves Megye Tanácsának Közművelődési Díja" (1975), „A Haza Szolgálatáért Emlékérem arany fokozata" (1985), „Bessenyei György Emlékérem" (1989), végül „Heves Megyéért Kitüntető Díj" (1999).

Hát akkor mégis mi hiányzott neki? Semmi más, csak a nyüzsgés, a munka, és a rá-

irányuló figyelem. Ő nem tudott váltani. Egész lényével egy volt a szakmájával, minden idegszálával kötődött hozzá. A nyugdíjazás számára nem jól megérdemelt pihenést jelentett, hanem igazságtalan büntetést. Képtelen volt magában feldolgozni ezt az állapotot.

1998-ban feleségét, Szívós Zsuzsannát kinevezték a nagyrédei művelődési ház vezetőjévé, emiatt Gyöngyösről Nagyrédére költöztek. Ott már egyre fogyó életkedvvel és lelkesedéssel időnként kis konyhakertjében foglalatoskodott, emlékalbumait nézegette, rendezgette, próbálta folytatni az egy éve elkezdett antológiáját, mely a Heves megyei írók és költők munkásságát lett volna hivatott bemutatni, de ez a munka már csak torzó maradt. Még megélte első dédunokája születését, még elnótázott István fia esküvőjén, még karjába emelhette 2001 márciusában született harmadik unokáját, Katát, de az újabb unokát már nem tudta kivárni…

2002. május 30-án a gyöngyösi kórházban csendesen elhunyt. Élt 73 évet. 2002. június 14-én helyezték örök nyugalomra, szülei mellé, a jászberényi Fehértói temetőben.

A szerző köszönetet mond Szívós Zsuzsannának az anyaggyűjtést segítő munkájáért.

Kiss András

JÁSZBERÉNY LEGNAGYOBB ADÓFIZETŐI

I.

Röviden az előzményekről…

A Jászsági Évkönyv 1995-ös számában bemutattam, hogy a helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény (továbbiakban: Htv.) felhatalmazásával élve Jászberény Város Képviselő-testülete hogyan vezette be az önkormányzati adókat. (Első nekirugaszkodásra az építményadót és a vállalkozók kommunális adóját, majd később az iparűzési adót.)
1998-ban – ugyancsak az évkönyvben – közzétettem a legtöbb helyi iparűzési adót befizető jászberényi cégekre vonatkozó adatokat, „teherviselési sorrendjüket."

Az évkönyv szerkesztőbizottsága indokoltnak tartotta, hogy tekintsük át a közel két évtized alatt bekövetkezett változásokat. A felkérésnek örömmel tettem eleget.

Anélkül, hogy elő kellene venniük az 1998-as kiadványt, lássuk az 1996-os tényeket:

1. Lehel Hűtőgépgyár Kft.
2. Electrolux Leisure App. Kft.
3. Aprítógépgyár Rt.
4. Célgépterv Kft.
5. Szatmári Kft.
6. FOTK RT.
7. Darázs-Keverő Kft.
8. ABN-AMRO Bank RT.
9. Jász-Tel RT.
10. Kossuth Szövetkezet
11. Antenna Hungária RT.
12. Lantos Baromfi Kft.
13. Trend Kft.
14. Jász-Plasztik Kft.
15. OTP RT.
16. MONT Kft.
17. Ilpea Profext Kft.
18. Autoelektro Kft.
19. Acélöntöde Kft.
20. Jászsági ÁFÉSZ

Mélyebb elemzések nélkül csak rá kívánok mutatni a gazdasági élet dinamikus változásaira: egy év gazdálkodási mutatói is befolyásolták a „húszak" listáját. Az 1997-es év eredményei alapján már nincs a ranglistán a Célgépterv, az Acélöntöde Kft. és a Jászsági ÁFÉSZ, helyükre lépett az Energiagazdálkodási RT., a Jász-Gyöngy Kft. és a MOL RT.
Hogyan változott a világ két évtized alatt városunkban? Nagyon. A következő sorokból – véleményem szerint – ez legalábbis kiolvasható.

II.

Egy-egy önkormányzat életében, gazdálkodásában, anyagi lehetőségeiben a helyi adóbevételek nagyságrendje meghatározó tényező az állami finanszírozás mellett (pályázati önerő stb.) Ezt a tényt a következőkkel kívánom alátámasztani.

Jászberény város saját bevételi előirányzatai 2010-ben a következő tételekből tevődtek össze:

- a helyi adóbevételek képezték a 60 %-ot,
- az intézményi működési bevételek (pl. térítési díjak) 16 %-os nagyságrendűek voltak,
- a tárgyi eszköz érékesítés bevételei 15 %-ot tettek ki,
- értékpapírokból származott a bevétel 6 %-a,
- az egyéb bevételek 3 %-ot képviseltek.

A helyi adókon túl további bevételt jelentenek az ún. átengedett adók (pl. gépjárműadó, adók módjára behajtott szabálysértési bírságok) amelyek közül egyedül a gépjárműadó bír számottevő jelentőséggel.

III.

Az egyes önkormányzati adónemekből származó bevételek alakulását a következő táblázat szemlélteti:

Adónemek	*1997*	*2008*	*2015*
Építményadó	36,0 MFt	131.201 MFt	318.166 MFt
Váll. komm. adója	12,3 MFt	29,3 MFt	*
Iparűzési adó	347,5 MFt	2.199.271 MFt	2.347.800 MFt
Gépjárműadó	48,2 MFt	258.156 MFt	120.497 MFt **

Megjegyzések:
* A vállalkozók kommunális adóját utoljára 2010-ben kellett fizetni.
** Az ún. átengedett adók között szereplő gépjárműadóból származó bevétel az „átengedés” új megosztási arányát tükrözi.

A táblázatban szereplő adatok érzékeltetéséhez még egy adalék: a helyben maradó bevételek bővítése érdekében a Htv. a tételes adóösszegben meghatározott adónemek (pl. építményadó) esetében lehetővé teszi, hogy a rögzített felső mértéktől az önkormányzat képviselő-testülete az infláció követésével eltérjen, az iparűzési adó kivételével.
A KSH által közzétett adatok alapján a fogyasztói árszínvonal változás (infláció) pl. 2005-ben 3,6 %, 2009-ben pedig 4,2 % volt.

Azt, hogy az első önkormányzati ciklus (1990–1994) Képviselő-testülete helyesen döntött a Jászberényben bevezethető adónemek köréről, már a fenti adatok is alátámasztják. A szabályozás finomítására, jogszabály értelmezési- alkalmazási problémák megoldására természetesen sor került az elmúlt két évtizedben, azonban érdemi változtatásra nem volt szükség, a központi törvényi szabályozás „letükrözése” kivételével.

Az első önkormányzati ciklus képviselő-testületének helyes döntései megmutatkoznak az adóbevételek összetételének alakulásában:

A különféle adónemekből származó bevételek aránya Jászberényben

Adónemek	Évek			
	1997	2000	2010	2015
Építményadó	11,8 %	6 %	6 %	11 %
Váll. komm. adója	5,1 %	3 %	1 %	0 %
Iparűzési adó	73,5 %	87 %	82 %	84 %
Gépjárműadó	9,6 %	4 %	11 %	4 %
Együtt	100 %	100 %	100 %	100 %

A bevételek arányából a hiányzó 1 %-ot az „egyebek” képviselik, pl. termőföld bérbeadásából származó jövedelem adója, talajterhelési díj, mezőőri járulék. (Nagyságrendjük nem bír meghatározó jelentőséggel az önkormányzat gazdálkodásában.)

IV.

A Jászsági Évkönyv rendszeres publikálója Kármán Antal úr. A Jászság (nemcsak Jászberény) gazdaságának legjellemzőbb adatait tőlem sokkal szakavatottabban szokta bemutatni, megyei összehasonlításban.

További elemzések nélkül ezért csupán közzéteszem Jászberény 20 legnagyobb iparűzési adóbefizetőjének listáját 2010-re és 2015-re vonatkozóan, a befizetés mértéke szerinti csökkenő sorrendben:

A 20 legnagyobb helyi iparűzési adóbefizető 2010. évben befizetés mértéke szerinti csökkenő sorrendben:

1. ELECTROLUX LEHEL KFT.
2. JÁSZ-PLASZTIK KFT.
3. FERRO-PRESS KFT.
4. RUUKKI TISZA ZRT. (jelenleg FORTACO ZRT., korábban Aprítógépgyár RT.)
5. DOMETIC ZRT.
6. *Nem járult hozzá a megjelenéshez*
7. KÓD KFT.
8. TREND KFT.
9. TESCO-GLOBÁL ZRT.
10. SZATMÁRI KFT.
11. CO-OP STAR ZRT.

12. INVITEL TÁVKÖZLÉSI ZRT.
13. FIALA-TRANS KFT.
14. Nem járult hozzá a megjelenéshez
15. Nem járult hozzá a megjelenéshez
16. SCINTILLA KFT.
17. OTP BANK NYRT.
18. AMOND KFT.
19. RAIL CARGO HUNGARIA ZRT.
20. ELEKTRO-ART KFT.

A 20 legnagyobb helyi iparűzési adóbefizető 2015. évben befizetés mértéke szerinti csökkenő sorrendben:

1. ELECTROLUX LEHET KFT.
2. JÁSZ-PLASZTIK KFT.
3. FERRO-PRESS KFT.
4. FORTACO ZRT. (korábban RUUKKI TISZA ZRT.)
5. DOMETIC ZRT.
6. Nem járult hozzá a megjelenéshez
7. SCINTILLA KFT.
8. TREND KFT.
9. KÓD KFT.
10. SAMYANG EP MAGYARORSZÁG KFT.
11. SZATMÁRI KFT.
12. HOLOCHER+BAUER KFT.
13. ILPEA PROFEXT KFT.
14. Nem járult hozzá a megjelenéshez
15. Nem járult hozzá a megjelenéshez
16. CO-OP STAR ZRT.
17. ELEKTRO-ART KFT.
18. SZATMÁRI MALOM KFT.
19. DARÁZS KEVERŐ KFT.
20. TESCO-GLOBAL ZRT.

Mind a 20 érintett céget megkerestük, hogy feltüntethetjük-e a nevüket. 17-en hozzájárultak, hárman – adótitokra hivatkozva – elzárkóztak ettől.

Jászberény, 2016. április

Kármán Antal – Pethő László

KIEMELKEDŐ ÁLLAMI- ÉS SPORTKARRIER

Beszélgetés Bathó Ferenc helyettes államtitkárral, Jászberény díszpolgárával

– A Bathó név sok helyen feltűnik a jászberényi történelemben. Kérjük, segíts egy kicsit eligazodni a népes családod tekintetében!

– Ükapám, Bathó Ignác részt vett az 1848–49-es szabadságharcban, utána hosszú évekig raboskodott Kufstein várában. Ignác dédapám 1820-ban született és 1911-ben halt meg. Arisztid nagyapámnak (1850–1930) 11 gyermeke volt. Úgy szocializálódtak, hogy a fiúkból katona vagy pap lett, a lányokból pedig tanítónő vagy tanárnő. Hárman már kisgyermekként meghaltak, ketten – Szilveszter és István – pedig az I. világháborúban. A két lány – Fáni és Szeréna – 1875 és 1890 között születtek. A gazdaságot keresztapám, Pál vezette, a gazdasággal kapcsolatos jogi ügyeket a jogász Lajos intézte. A család tulajdona volt a Bathó-kert, a Bathó-strand, ami 1947-ben szűnt meg, és működött még a területen egy mulató is. Ezeken kívül a családé volt egy jelentős földterület a Hatvani úton, valamint a főtéren lévő ún. Bathó-palota is, amelyet később a rendőrség részére sajátítottak ki. Keresztapám, keresztanyám és Lajos bácsi az 1960-as évek elején halt meg, édesapám 92 éves koráig, 1977-ig élt. A családnak ezen az ágán én maradtam egyedül, a többiek mind kihaltak, így jelenleg Jászberényben már nem él közvetlen vér szerinti leszármazott.

– Édesanyád ága jóval kevésbé kötődik a Jászsághoz.

– Anyám, Spicz Margit a Franciaország és Németország által vitatott, de német nyelvterületnek számító Elzász-Lotaringiából származott. Budapesten volt nagy fakereskedésük, az iroda a Zserbó-házban volt. Anyám a II. világháború vége felé Németországból Jászberénybe menekült és ott bújt el. Születésem idején apám 62 éves, anyám pedig még 30 sem volt, majd 2 hónapos koromban anyám visszament Franciaországba, azóta semmit nem tudok róla. Apámnak egyszer felvetettem, hogy próbáljuk megkeresni, lépjünk kapcsolatba vele. Korrekt, logikus válasza az volt, hogy ő pontosan tudja, hogy mi hol vagyunk és lakunk, így ha fontosnak tartaná, kapcsolatba tudna lépni velünk. Ezzel szemben, ha mi jelennénk meg, esetleg nagyon kellemetlen helyzetbe hoznánk. Elfogadtam érvelését, annál is inkább, mert nevelőknek egyébként sem voltam hiányában. A két velünk élő idős nagynéni gondoskodása, istápolása már-már kimerítő volt számomra. Fehér, zsabós ingben járattak, és elkísértek az iskolába, így igen rosszul éreztem magam a többi gyerek között. Ráadásul azt is mondhatnám, hogy az ötvenes-hatvanas évekhez viszonyítva „szörnyű” gyermekkorom volt. Zongorázni tanítottak, a délutáni teázásokkor szavalnom kellett…

– Hova jártál iskolába, milyen emlékeid maradtak erről az időről?
– Az általános iskola alsó tagozatát a Tanítóképző gyakorló iskolájában, a felső tagozatot az akkori Fiúiskolában, a mai Nagyboldogasszony iskolában végeztem, és ezek után a Lehel Vezér Gimnáziumban tanultam tovább. A gimnáziumi évek nagyon sokat jelentettek számomra. Szalóki Ferenc osztályfőnökünk akkor került a gimnáziumba. Velünk kezdett, úgy tekintettünk rá, mintha közénk tartozott volna. Mi voltunk az első politechnikás osztály. Osztályfőnökünk nagyban hozzájárult ahhoz, hogy igazi közösséggé alakuljunk, és az összetartást, a „mi, a jászok segítsük egymást" filozófiát és elvet elsajátítsuk. Minden évben kirándultunk az ő irányításával, melynek költségeit – mivel voltak az osztálytársak között olyan szegény gyerekek is, akik ezt nem engedhették volna meg másként maguknak – vagonpakolással, szénlapátolással, fakirakodással teremtettük meg. Ezt Szalóki tanár úr intézte el a helyi állomásfőnökkel, aki ellenszolgáltatásként ingyen utazást biztosított az osztálynak. Érdekes volt, hogy hetente kétszer tornaórára Öcsi bácsival, Szántai József tornatanárral „hazajártunk" a Bathó-kertbe.

– Ez a ma Szántai-kertnek nevezett gimnáziumi sporttelep számodra különös helyzetet jelenthetett.
– Gyermekkorom idején a Bathó-kert biztosította a megélhetést a családnak. Egyrészt maga a gyümölcsös hozott némi jövedelmet, másrészt az, hogy apám és keresztapám eleinte 200 négyszögölenként értékesítette a telkeket. A jelenlegi tornakerti részt az akkori tanács kisajátította, „pénzt" kaptunk ugyan érte, fellebbezni viszont nem lehetett. A kisajátítás ellen harcolni egyébként is értelmetlen lett volna, hiszen a szocialista közérdekre való hivatkozással zajlott a folyamat. A megállapodás egyik pontja az volt, hogy édesapámat gondnokként tovább foglalkoztatják. Erre a foglalkoztatásra azért is szükségünk volt, mert édesapámtól, aki aktív, Ludovikát végzett katonatiszt volt alezredesi rangban a háború végéig, elvették a nyugdíját, így a család bevétele csupán az utánam járó családi pótlék volt. A tornakert alapjait, a segédmunkákat Öcsi bácsi velünk, gimnazistákkal csináltatta meg, a szakmunkások a kosárlabdapálya betonozását, a salakos futópályát és a teniszpályát ezután készítették el. Érdekes szituáció, kissé morbid dolog is volt – mely tudatomig csak később, Boriska néni (Zalay Ervinné nyelvtanárnő) jóvoltából jutott csak el –, hogy másodikos gimnazista koromban kivágtam azokat a gyümölcsfákat, amiket 8-10 éves koromban apámmal együtt én ültettem el. Gyakorlatilag segítettem felszámolni az általam szeretett és gondozott gazdaságot.

– Mai fejjel visszaidézve is megrendítő ez a felemás történet. Milyen további emlékeid maradtak gimnáziumi éveidről?
– A berényi gimnáziumban a matematikát és fizikát magas szinten oktatták, ezeket a tárgyakat Halmai tanár úr szerettette meg velem. Ekkor, a számok szeretetével indult el érdeklődésem a műszaki és közgazdasági pályák irányába. Lassan kialakult, hogy műszaki pályára jelentkezem. Magamban a Budapesti Műszaki Egyetemet céloztam meg, nem kis részben arra gondolva, hogy Pesten a vidékhez képest óriási lehetőségeim nyílnának a korcsolyázás területén. Végül mégis a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemre jelentkeztem. A döntés hátterében az akkor már 80 éves édesapám féltő gondoskodása húzódott meg, szerette volna elérni, hogy életében elvégezzem az egyetemet. Attól tartott, hogy ha Pestre jövök, a tanulás a korcsolyázás rovására háttérbe szorulna. Pontosan tudta, hogy élek-halok a korcsolyáért, különösen a jégtáncért. (Megjegyzem, ha akkor Pestre jövök, valószínűleg sohasem végeztem volna el a Műegyetemet, hanem valamelyik jégrevünél kötök ki. Így is kaptam ilyen ajánlatot. Már mérnök voltam, amikor a párommal együtt hívtak egy revübe táncolni.) Először kicsit ellenkeztem édesapámmal, de aztán elfogadtam a javaslatát, és így aztán, mivel jó tanuló voltam, kitűnően érettségiztem, Miskolcra egyből felvettek, nem volt szükség az akkor szokásos előfelvételire sem.

– A miskolci egyetemi szabad élet ezek után biztosan neked is tetszett.
– Szerettem az egyetemi éveket. A gimnáziumban jó tanuló voltam, az egyetemet kezdetben elég lazán vettem, a kollégiumból kijártunk, buliztunk, általában annyit és éppen csak annyit tanultam, ami éppen elégséges volt. De Miskolcon, más egyetemektől eltérően, folyamatosan és sokat kellett tanulni. Főleg a mechanika, a gépelemek és a szerszámgépek tárgyakat kezelték rendkívüli szigorral. A mechanika zárthelyikkel nem volt sok problémám, annak ellenére, hogy 20 percenként vették ki a kezünkből a feladatlapokat. A félelmetes hírű Sályi professzor tárgyából rengetegen megbuktak, főleg a szigorlaton. Terplán Zénó professzor tanszékének sok rajzfeladatát nagyon megszenvedtem. Egyébként egyetemistaként viszonylag jól éltem, az Ikarus gyár ösztöndíjasaként tanultam, a havonta megkapott 650 forintos ösztöndíjam több volt, mint apám nyugdíja.

– A diploma megszerzése után egyenes utad vezetett az első munkahelyedre.
– Gyártástechnológus szakos gépészmérnökként végeztem, és az Ikarus Karosszéria és Járműgyárban fejlesztőmérnökként kezdtem. Ugyan rajzolni továbbra sem szerettem, de perfekt német nyelvtudásom miatt mégis jól érvényesültem. A gyár német technológiákat honosított meg, magam pedig a gyárigazgató és a szerszám gyáregység-vezető segítője és tolmácsa lettem. Később az árosztályra kerültem, ahol a műszakiak mellett közgazdasági ismeretekre is szükség volt. Beiratkoztam a gazdasági mérnöki szakra, a BME Közlekedésmérnöki karára, ahol 1976-ban végeztem, majd 1978-ban a doktori címet is megszereztem. 1980-ban az Országos Tervhivatal Beruházási Főosztályán helyezkedtem el, ahol szintén egyaránt szükség volt a műszaki és közgazdasági ismeretekre. Itt dolgoztam a rendszerváltásig, amikor a Tervhivatalnak ezen része átkerült a Pénzügyminisztériumhoz.

– Hogyan emlékszel a rendszerváltás utáni pénzügyminiszterekre, mikortól számítod azt az időt, amelytől kezdve már úgy beszéltek rólad, mint „a költségvetés valódi ura", „költségvetési guru"?
– Elöljáróban le kell szögeznem, ez újságírói túlzás, de azért jólesett, amikor a sajtó ezt írta rólam. A rendszerváltás után szakmailag Rabár Ferencet tartottam az egyik legjobb pénzügyminiszternek, akit a Tervhivatalból ismertem. Miniszter létére értekezleteken kipattant a táblához, s mint egy professzor – egyébként az is volt – levezette, hogy milyen lépéseket kell megtenni. Rabár Ferenc miniszter úrral igen jó munkakapcsolatunk volt. Büszke vagyok arra, hogy részt vehettem az ő irányításával megalkotott Magyarország megújhodása című program elkészítésében, amely összefoglalta a rendszerváltás utáni teendőket, évekre előre meghatározva azokat. 1995-ben kineveztek az állami költségvetési főosztály vezetőjének. Ettől kezdve folyamatosan egyre nagyobb szerepem lett a költségvetési politika kialakításában. Különböző pozíciókban és változó megnevezésű szervezetben gyakorlatilag 15 évig ugyanazt csináltam, az állam éves

költségvetésével foglalkoztam. Pénzügyminisztersége idején Járai Zsigmond is – aki főképpen bankszakember volt –elsősorban hozzám fordult a költségvetéssel kapcsolatos ügyekben.

– Mi a jó költségvetés titka? Hogyan lehet ezt megfogalmazni úgy, hogy ne csak a szakemberek, hanem a laikusok is megértsék?
– Nagyon fontos, hogy egyensúlyban legyenek azok a bevételek és kiadások, amelyek feltétlenül a közfeladatok ellátását szolgálják. Annyi és csak annyi legyen a bevétel, amely a közfeladatok jó ellátásához szükséges. Az sem jó, ha túl sok az adóbevétel, mert akkor elvesszük a forrásokat a vállalkozásoktól és a lakosságtól, ezáltal a mozgásterüket csökkentjük. Ha viszont kevés a bevétel, akkor nő az államháztartás hiánya. Szigorú szabályokat és jó ellenőrzést kell beépíteni a rendszerbe annak biztosítására, hogy csak a szükséges és jól megindokolt közfeladatok legyenek finanszírozva, más viszont ne. Egy ország gazdaságpolitikájának és filozófiájának alapvető jellemzője a jövedelem-centralizáció mértéke. Igen lényeges az, hogy mennyire nevezhető gondoskodónak egy állam. Nálunk az Antall-kormány a német modellt vette át: a jövedelmek 45-50%-át centralizáltuk, és 50%-ot osztottunk vissza. A centralizáció mértékéből a gondoskodó állam mikéntjére lehet következtetni. Az USA-ban sokkal kisebb a centralizáció mértéke, mint a nyugat-európai országokban. Nem vonnak el annyit a vállalkozásoktól és a lakosságtól, de nem is gondoskodnak az egyénekről olyan mértékben, mint Nyugat-Európában vagy nálunk. A skandináv országokban például igen magas a centralizáció és vele együtt az állami gondoskodás is.

– Beszélgetésünk második részében térjünk vissza a sportra. Élsportoló ugyan nem lettél, de megannyi fontos sporttal kapcsolatos feladatot láttál el.
– Hosszú évekig voltam korcsolya- és jégtáncversenyek nemzetközi bírája. Nagyon szerettem csinálni, nagy nemzetközi versenyeken, ifjúsági olimpiákon pontoztam Japántól az Egyesült Államokig. Amikor 1995-ben megválasztottak a Magyar Országos Korcsolyázó Szövetség elnökévé, akkor úgy éreztem, hogy a bíráskodásom hazai viszonylatban összeférhetetlen az elnöki poszttal. Ha pedig valaki belföldi versenyeken nem bíráskodik, az nemzetközi szinten se működjön. Később, amikor az EMMI gazdasági ügyekért felelős helyettes államtitkára lettem, akkor ezzel vált összeférhetetlenné a szövetség elnöki posztja. Helyettes államtitkárként hozzám tartozik a sport is, állami vezetőként a minisztériumban a szövetség elnökeként magamnak számolnék el. Így lettem a korcsolyázó szövetség alelnöke.

– Nem maradhat ki a beszélgetésünkből a jászberényi műjégpálya témája!
– A 2002-es téli olimpián, Salt Lake Cityben beszélgettem különböző fontos beosztású sportvezetőkkel, és akkor határoztuk el, hogy Jászberényben fedett műjégpályának kell lenni. Sok érv szólt emellett. A vidéki városok közül először Jászberényben épült jégpálya a Hűtőgépgyár mellett és jóvoltából. Azt követően elindult a műkorcsolya oktatás Nagy Mariann egykori Európa-bajnokunk vezetésével, és Sallai György, a korcsolyázó szövetség jelenlegi nemzetközi igazgatója is ott kezdte pályafutását. Jászberényből és az egész Jászságból ide jártak tornaórára a gyerekek. A tulajdonosváltáskor az Electrolux vezetése központi utasításra megszüntette a pályát, így hiába szerette volna Takács vezérigazgató tovább működtetni, a cég vezetése nem járult hozzá. Később, még a pénzügyminisztériumi időszakomban sikerült elérni, hogy a költségvetésbe bekerült a jászberényi jégpályafejlesztés. A befedés ügye

különböző okokból évekig húzódott ugyan, de ráhatásommal és a Gödöllői Egyetem – ahol egyébként 2000 óta címzetes egyetemi tanár vagyok – segítségével, közreműködésével ez is megvalósult, és most már valóban örülhetünk neki.

– Olvasóinkkal együtt kíváncsiak vagyunk a véleményedre – úgy is, mint MOB tagnak, a MOB Gazdasági Bizottsága elnökének, és úgy is, mint akinek hivatalból is foglalkoznia kell ezzel a kérdéssel –: Magyarországnak szabad-e, illetve érdemes-e olimpiát rendeznie?
– A sport számomra és sokunk számára kiemelkedően fontos dolog. A tömeg- és versenysport az egészségmegőrzés és az egészséges életmód nélkülözhetetlen segítője. Mindemellett a nevelés egyik hatásos alkotó része: a küzdés, a győzni akarás, az örömszerzés, a szórakozás és a kultúra jelentős eszköze. A magyar nép egyik tulajdonsága, hogy mi mindig valamiben jók, sőt a legjobbak akarunk lenni, győzni akarunk. Szerintem a magyarság ezért is tudott megmaradni az évszázadok során.
A következő szempont: a mi minisztériumunk kötelessége, hogy a bölcsőtől a koporsóig végigkísérje az embert. Ez annyit jelent, hogy a sporttal, az olimpia ügyével való foglalkozás számomra egyben hivatali feladat. Meggyőződésem, hogy pénzügyileg megalapozható az olimpia megrendezése már 2024-ben is. Ha netalán mégsem kapjuk meg a rendezés jogát, akkor 2028-ban még több eséllyel lehetünk közelebb a győzelemhez. A pályázatról, az előkészületekről a minisztériumban a sport-államtitkársággal egyeztettünk, és személyesen is támogatom ezt az ügyet. Az olimpia megrendezése együtt járhat olyan beruházások előrehozásával, mely területeken jelenleg is feszítő problémáink vannak. A közlekedési és szállodai hiányosságaink mellett példaként említeném a kollégiumi férőhelyek hiányát, melyeket olimpia nélkül is orvosolni szükséges. Emellett az is tény, hogy a rendezésből komoly idegenforgalmi bevételek származhatnak.

– Végezetül beszéljünk néhány szót a jelenlegi családodról is!
– Feleségem, Bathóné Messinger Ágnes építészmérnök, igazságügyi szakértő. Amikor 1978-ban összeházasodtunk építészmérnökként a Középületépítő Vállalatnál dolgozott, mint vállalkozással foglalkozó kivitelező. Megismerkedésünk egy országos vetélkedőn történt. Fiatal mérnökök csapatai pályáztak egy televíziós vetélkedőben, hogy kik tudják a legjobban képviselni a vállalatukat, illetve milyen új fejlesztéseket akarnak bevezetni. Én akkor a zsűriben ültem, és a Műegyetem akkori rektorától kérdeztem meg, hogy ki az a helyes lány a Középületépítő Vállalat csapatában. Ő közölte, hogy a Messinger professzor lánya. (Apósom fogalom volt az egyetemen, 42 évig tanított ott, mindenki ismerte.) Az első gondolatom az volt, hogy kicsi vagyok én ahhoz, hogy udvaroljak neki, de aztán az élet másképp alakult. Három fiunk született, már mind felnőttek. Az egyik – János, aki a legkisebb – az Országos Mentőszolgálatnál dolgozik vezető mentőtisztként, a második fiunk, György a római magyar nagykövetségen gazdasági vezető, és a legidősebb, Ferenc egy cég ügyvezető igazgatója. Már két lányunokám van, a legnagyobb, illetve a középső fiamtól. Mint az előzőekben említettem, közvetlen, vér szerinti leszármazottunk már nem él Jászberényben, de népes családunk minden évben ellátogat szülővárosomba. Halottak napja környékén valamennyien megemlékezünk édesapámról, aki szintén sokat tett Jászberényért.

Kármán Antal

TOP 10 JÁSZSÁG (2015)

A Jászságban 1752 társas vállalkozás végzett tevékenységet 2015-ben, számuk az előző évhez képest 16-tal növekedett. Jász-Nagykun-Szolnok megyében a Jászság társas vállalkozásai realizálták az összes *nettó árbevétel* 62,7%-át, 1475 Mrd Ft-ot. A megyei legnagyobb 50 között 21 a jászsági, eggyel több, mint 2014-ben. Ezek a vállalkozások 89%-ban, 1314 Mrd Ft-tal járultak hozzá a kistérség összes árbevételéhez. A TOP 50-ben szereplő vállalkozások közül – ahová most a tavalyi 4,3 Mrd Ft-tal szemben 5,0 Mrd Ft feletti nettó árbevétellel lehetett bekerülni – a legnagyobb 10-ből 4, azon belül az első három továbbra is jászsági vállalkozás.

2014-hez képest 2015-ben új belépő a Jászságból a megyei TOP 50-be a REGO-PLAST Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., Jászjákóhalma (a 38. helyen), és a Metálplaszt Fém- és Műanyagfeldolgozó Kft., Jászberény (a 44. helyen). A múlt évi rangsorban szerepelt jászberényi Trend Kft. és jászárokszállási MÁTRAMAG Szövetkezet viszont most kimaradt az 50-ből. A jászsági TOP 10-ben szereplőkön és az előzőeken kívül tagja még a megyei TOP 50-nek a Jászságból:

- 20. a Samyang EP Magyarország Kft. (Jászberény),
- 27. a Szatmári Malom Termelő és Kereskedelmi Kft. (Jászberény),
- 33. a Jászapáti 2000. Mezőgazdasági Zrt.,
- 36. a Dometic Hűtőgépgyártó és Kereskedelmi Kft. (Jászberény),
- 39. a Fortaco Zrt. (Jászberény),
- 40. a Kód Műszaki és Kereskedelmi Kft. (Jászberény),
- 45. a Palmi-Top Kereskedelmi Kft. (Jászberény) és
- 50. a Bundy Hűtéstechnikai Kft. (Jászárokszállás).

Külön kell szólni a Samsungról, mely árbevételével és a többi gazdasági mutatójával alapvetően meghatározza a megye, azon belül a Jászság, a feldolgozóipari ágazat, azon belül a gépgyártás teljesítményét. A társaság árbevétele 2015-ben 758,6 milliárd Ft volt, amely a megye összes nettó árbevételének 32,2%-át jelentette, és ez is és egyéb mutatói is az eddigi, a 2012. évi csúcsértékeket is meghaladták (akkor az árbevétele 713,5, az exportja 621,7 Mrd Ft volt).

A jászsági *nettó árbevétel* listán a 4., 6., 7., 9. és 10. helyeken történt változás. A Szatmári és a MÁV FKG, valamint a Jász-Plasztik Autócentrum és a Carrier helyet cserélt, a 10. helyre a Rosenberger került a Samyang helyett. A REGO-PLAST Kft. 55,6%-kal, a Jász-Plasztik Autócentrum 32,0%-kal, a Metálplaszt 29,5%-kal, a Rosenberger 27,3%-kal, a Szatmári Malom 22,9%-kal, a Dometic 18,7%-kal, a Szatmári 17,4%-kal, a Samyang 8,4%-kal, a Samsung 7,7 %-kal növelte az árbevételét. Jelentősebb csökkenés – mintegy 32%-os – csupán csak a Kódnál történt. A megyei TOP 50-ben a jászsági első 10 helyezései: 1-3., 9., 11-14., 16. és 19.

TOP 10 JÁSZSÁG — *Árbevétel (M Ft)*

			2014	2015
1.	Samsung Electronics Magyar Zrt.	Jászfényszaru	704 593	758 585
2.	Electrolux Lehel Hűtőgépgyár Kft.	Jászberény	267 631	275 211
3.	Jász- Plasztik Kft.	Jászberény	66 303	65 763
4.	Szatmári Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Jászberény	21 488	25 222
5.	Faurecia E.C.T. Hungary Kft.	Jászárokszállás	21 631	22 537
6.	MÁV FKG Felépítménykarbantartó és Gépjavító Kft.	Jászkisér	22 392	21 323
7.	Jász-Plasztik Autócentrum Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Jászberény	13 871	18 314
8.	Co-op Star Kereskedelmi Zrt.	Jászberény	16 955	16 887
9.	Carrier Magyarország Hűtőberendezéseket Forgalmazó és Gyártó Kft.	Jászárokszállás	17 324	16 162
10.	Rosenberger Magyarország Elektronikai Kft.	Jászárokszállás	9 406	11 972

Több ágazat és alágazat megyei árbevételi listáját vezetik jászsági cégek. Így a mezőgazdaság, vad- és erdőgazdálkodás ágazatban a Jászapáti 2000. Mg. Zrt. (7,9%-os ágazaton belüli részaránnyal); a gépgyártás alágazatban a Samsung Electronics Magyar Zrt. (58,5%); az építőiparban a MÁV FKG Kft. (25,9%) az első.

A megyében, az ágazatokon belüli árbevételi rangsorokban,

- a mezőgazdaságban a vezető Jászapáti 2000. után 5. a jászladányi Jász-Föld Zrt., 7. a jászárokszállási Kossuth 2006. Zrt.;
- a gépgyártás területén a Samsungot az Electrolux követi, 3. a Jász-Plasztik, 6. a Faurecia, 7. a Carrier, 9. a Rosenberger;
- a kereskedelemben 2. a Szatmári, 4. a Jász-Plasztik Autócentrum, 5. a Co-op Star, 8. a jászárokszállási Mátramag Szövetkezet;
- az élelmiszeriparban 2. a Szatmári Malom, 5. a Palmi-Top, 8. a jászberényi Darázs Keverő Kft., 10. az ugyancsak jászberényi Lantos Kft.

A megyei társas vállalkozások által *foglalkoztatottak létszáma* 36,9%-ának, 24 464 főnek (652 fővel többnek, mint 2014-ben) a jászsági gazdálkodók, ezen belül 61,0%-nak, 14 918 főnek a 21 kiemelt társas vállalkozás adott munkát. A megye 10 legnagyobb foglalkoztatójából 6 a Jászságban működik, ezen belül is a 3 legnagyobb az Electrolux, a Jász-Plasztik és a Samsung, 5. a Rosenberger, 8. a MÁV-FKG és 10. a Co-op Star. A megyében az évek óta legnagyobb létszámot foglalkoztató Electrolux 181 fővel csökkentette a létszámát, míg

a Samsung 401 fővel (22,3%-kal), a Rosenberger 237 fővel (15,4%-kal) növelte az alkalmazottainak számát. A jászsági listán nem változott a sorrend az előző évhez képest.

TOP 10 JÁSZSÁG		*Létszám (fő)*	
		2014	2015
1.	ELECTROLUX Kft.	3099	2918
2.	JÁSZ-PLASZTIK Kft.	2758	2732
3.	SAMSUNG Zrt.	1802	2203
4.	ROSENBERGER Kft.	1534	1771
5.	MÁV FKG Kft.	1486	1406
6.	CO-OP STAR Zrt.	949	903
7.	SZATMÁRI Kft.	400	423
8.	CARRIER Kft.	384	370
9.	FORTACO Zrt.	352	369
10.	FAURECIA Kft.	324	311

Az *export* tekintetében a megyében: 1. a Samsung, 2. az Electrolux, 6. a Jász-Plasztik, 7. a Faurecia, 8. a Carrier és 10. a Rosenberger. A jászsági sorrendben annyi változás van, hogy a Jász-Plasztik és a Faurecia, valamint a Dometic és a Fortaco helyet cserélt. A Rosenberger (27,2%-kal), a Samyang (19,9%-kal), a Dometic (15,5%-kal), a Jász-Plasztik (11,3%-kal) és a Samsung (9,5%-kal) jelentősen növelte 2014-hez képest az exportját.

TOP 10 JÁSZSÁG		*Export (M Ft)*	
		2014.	2015.
1.	SAMSUNG ELECTRONICS Zrt.	573 580	627 977
2.	ELECTROLUX LEHEL Kft.	226 385	230 081
3.	JÁSZ-PLASZTIK Kft.	20 198	22 488
4.	FAURECIA Kft.	21 576	22 453
5.	CARRIER MAGYARO. Kft.	17 012	15 849
6.	ROSENBERGER Kft.	9363	11911
7.	SAMYANG Kft.	7 846	9 406
8.	DOMETIC Zrt.	5 537	6 393
9.	FORTACO Zrt.	5 911	5 714
10.	BUNDY Kft.	1 850	1 804

Összefoglalóan megállapítható:

A megye gazdaságában továbbra is fennáll a Jászság vezető szerepe. Az érékesítés 62,7%-a (jellemzően a jászsági vállalkozások 1475 Mrd Ft-os árbevétele után a szolnoki kistérség vállalkozásai csak 547 Mrd Ft-tal következnek), az export közel négyötöde, illetve a belföldi értékesítés 44,8%-a ebből a kistérségből realizálódott. A megye társas vállalkozásai által foglalkoztatott 66 310 fő 36,9%-át a jászsági cégek alkalmazták, melyek közül 6 a megyei 10 legnagyobb foglalkoztatója közé tartozott.

2015-ben az előző évhez képest viszonylag kevés változás történt a sorrendekben és a számadatok nagyságrendjében is. Ez a „TOP 10 Jászság”-ban – illetve a megyei TOP 50-ben – szereplő cégek stabilitását mutatja. Ugyanezt támasztja alá, hogy a 2014. évi viszonylagos stagnálás után több vállalkozás növelte árbevételét, exportját és foglalkoztatottjainak létszámát is.

A gazdálkodás eredményessége (az üzemi tevékenység eredménye, az adózás előtti eredmény és a hozzáadott érték) sajnos az előző évekhez hasonlóan most sem ítélhető meg teljes körűen. A 21-ből 11 jászsági cég ezeket az adatokat „nem nyilvános”-nak minősítette, a további 10-ből viszont 7 – ugyan különböző mértékben, 5,7 és 29,2% között, de – növelte a hozzáadott értékét.

2015-ben minden mutatót figyelembe véve a Samsung, a Rosenberger (árbevétel, export, létszám és hozzáadott érték növekedés) és a Dometic (árbevétel, export és hozzáadott érték növekedés, változatlan létszám mellett) elért eredményei mutatnak egyértelműen jelentős fejlődést.

Ugyancsak figyelemre méltó a REGO-PLAST, a Jász-Plasztik Autócentrum, a Metálplaszt, a Szatmári Malom és a Szatmári kiemelkedő árbevétel növekedése is. A REGO-PLAST 12, a Metálplaszt 7, a Rosenberger és a Dometic 4-4, a Jász-Plasztik Autócentrum 3, a Szatmári és a Szatmári Malom 2-2 helyet lépett előre a megyei árbevételi listán.

Véleményem szerint a fentiek pozitív tendenciák.

A számadatoknál a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kereskedelmi és Iparkamara és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Adó- és Vámigazgatósága évenként elkészített közös kiadványának, a TOP 50-nek az adatait vettem alapul (engedélyükkel).

Metykó Béla

RÉSZLETEK A JÁSZBERÉNYI IPARTESTÜLET TÖRTÉNETÉBŐL

A Jászberényi Ipartestület 2015-ben ünnepelte megalakulásának 130. évfordulóját. A tanulmány első részében felvázoljuk azt az utat, amely a jászkerületi gazdasági egylettől az ipartársulatokon át az ipartestület megalakulásáig vezetett. A második részben az 1938-ig[1] terjedő időszak fontosabb eseményeit vázoljuk, amely Jászberény két világháború közötti ipartörténetének is része. A tanulmányban a döntő forrásanyagot a Jász-Nagykun-Szolnok megyei levéltár hozzáférhető okmányai, a Magyar Statisztikai Hivatal korabeli jelentései és az érintett korszak jász folyóiratainak hírei és tudósítási jelentették.

Az iparkamara története egyúttal a XIX. századi gazdasági fordulatok és fejlődések története is, amikor is egyre erőteljesebben tért hódított a szabadelvű gondolkozás széles körben való elterjedése, amely végleg szétzúzta az iparos céhek túl szigorú és ezer akadállyal körülbástyázott rendszerét és szabályzatait.

Az 1868-ban induló Jász-Kunság folyóirat első számában egy komoly vitaindító cikk jelent meg „*Alakítsunk gazdasági egyleteket*"[2] címmel. Ez a tanulmány hónapokon keresztül tartó érdekes vitasorozatot és az akkori gazdasági érdekekben mély véleményütköztetést indított el. A cikk írója – Kunsági (álnéven) – még nemcsak az iparos társadalomra gondolt, hanem a mezőgazdasági gazdák által alapítandó gazdasági egyletekre is, és ahogy cikkében írja: „A *Jászkunság helyrajzi fekvésénél fogva leginkább a földmívelésre van utalva; a földmívelés első jövedelmi forrását képezi: annak kifejtésére kell tehát mindenekelőtt törekednie.*"[3]

Ebben az időszakban Jászberény városának még nem volt gazdasági tanintézete, és nem volt gazdasági egyesülete sem. Egészen pontosan a „*Heves megyei gazdasági egyesület"*[4] a „Jászkerületet" is felvette tagjai sorába. E tagság ellenére a „*jászkerületi gazdák nincsenek sem politikai sem társadalmi összeköttetésben*", írták a helyi lapok. Ezért is hangzott el egy fontos felhívás, hogy Jászberény székhellyel „alakítsunk jászkerületi gazdasági egyletet".[5]

„Egy érdekes levél" címmel Kovách László[6] a „Heves-Jászsági gazdasági egylet[7] nagy tekintélyű vezetője is bekapcsolódott a vitába, védve saját helyi érdekeiket, és amellett érvelt, hogy nem szükséges a Jászságban külön gazdasági egylet alapítása. A válasz a jászok egyik

1 Azért választottuk az 1938-as évet, mert JNSZ Megyei Levéltárban eddig az évig találhatók az ipartestületre dokumentumok.

2 Jász-Kunság 1868. január 5 I. évf. 1. szám

3 u.a mint a 2. pont

4 Gyöngyös székhellyel alakult.

5 Jász-Kunság 1868. március 29

6 Kovách László visontai országgyűlési képviselő, aki a képviselőház háznagyi feladatát is betöltötte. 1858 elején már mozgalmat indított egy Heves megyei gazdasági egyesület alakítására, amely létre is jött. Számtalan cikket írt a mezőgazdasági munkák fejlesztéséről. Egyik fő műve: Értekezés a szántás mesterségéről. Pest, 1860. Éveken keresztül szerkesztette a Heves megyei gazdasági egyesület kézikönyvét.

7 A Heves-Jászsági gazdasági egylet 1858.év május 24-én alakult, felterjesztett alapszabályai ugyanazon év október 12-én megerősítették. Az egyesületnek 19 alapító, 525 rendes, 13 tiszteletbeli tagja volt. Közhasznú feladatát Kovách László elnöklete alatt kezdte.

legtekintélyesebb képviselőjétől, Sipos Orbántól rögtön megérkezett. „*Észrevételek Kovách László úr levelére*" cikkében pontról pontra cáfolta Kovách érveléseit. Sipos Orbán nagy nyomatékkal hangsúlyozta, hogy mennyire fontos egy önálló Jászkerületi gazdasági egység létrehozása. Alapos szakmai érvei támadhatatlanok:

a. *„Közvetlen érintkezés lehetősége a központi országos egylettel;*
b. *Minden városban, községben fiókegylet alapításával nagy tömegben lehet „szórni" a hasznos eszméket;*
c. *Földbirtoki viszonyokat sem lehet egészen figyelmen kívül hagyni, Oly kiterjedésű birtok, milyen Heves megyében középbirtoknak tekintik, nálunk már „nagybirtok";*
d. *Minden egyletnek kellő felszereltséggel kell rendelkeznie úgymint könyvtár, gazdasági gépek, műkert, mintagazdaság és egy kis tőke!"*[8]

Abban az időben még a főleg mezőgazdasággal foglalkozó emberek nagyon idegenkedtek a szakmai könyvekben leírt javaslatok hasznosításától, nem fogadták el – ha egyáltalán olvasták – az abban leírt tanácsokat, és a többség úgy vélekedett *„szakkönyvből nem lehet gazdálkodni"*.

„A gazdasági egylet feladata" című cikk szerzője hosszan érvelt és indokolt, hogy „*az állam nem gondoskodott arról, hogy a gazdászat oktatására megfelelő figyelem fordítódjék",* ezért az állam mulasztását a gazdasági egyleteknek kell helyrehoznia. Ezért is fontos és elérkezett az idő, hogy a „*Jászsági Gazdasági Egylet*" megalakuljon.

A Jász-Kunság 1870. novemberi (48.) számában Király Alajos[9] írt egy lelkesítő felhívást „*A Jász-gazda közönséghez*" címmel. Tettre hívta gazdatársait: „*Fel tehát t. Jász-gazda társaim… előre haladott kor szava hozza mindenki jóakaratú véleményét a kezdet nehézségeinek leküzdésére. Tanácskozzunk, beszélgessünk a mikénti teendőkről*".

A válasz ismét Sipos Orbántól érkezik – aki akkor Jászberény baloldali[10] országgyűlési képviselője volt –, amelyben sürgette, hogy határozott lépés szükséges az önálló jász-gazdasági egyesület megalakításához. „*Egy kell még hozzá, hogy az ige testté váljék a közös jóakarat.*" Sürgeti és kéri a kezdeményezőt, hogy mihamarabb intézkedjen, és tűzze ki a gazdasági egylet alakulásának időpontját. Ez ugyanis – véleménye szerint – szent cél, amelyhez párt, illetve vallási különbség nélkül mindenkinek mellé kell állni.

Király Alajos nem késik az intézkedéssel, és 1871. január 22-re a jászberényi megyeháza nagytermébe össze is hívja az alakuló ülést.

Az ipartestületek őseinek a céheket tekinthetjük, melyeket elsősorban a kontárkodás megakadályozására, illetve a mesteremberek érdekeinek védelmére hoztak létre. Kimondták, hogy csak azok a mesterek űzhetnek valamely ipari foglalkozást, akik a céh tagjai közé tartoznak.

Közismert, hogy a céhrendszer zártsága, monopolisztikus jellege már a XVIII. században is, de különösen a XIX. század folyamán mennyire akadályozta, illetve torzította az iparfej-

8 Jász-Kunság 1868. április 19

9 Jászapáti főbírája volt 1862 és 1867 között. 1876-ban a jobboldal képviselőjelöltjeként győzött az országgyűlési választáson, és Jákóhalmát képviselte, majd lemondása után Lenk Sándor lett az utódja.

10 A dualizmuskori pártkultúrában a baloldaliság hangsúlyozta azt a felhívást, hogy „a vidéki működés szabadságának fenntartását" biztosítani kell. Cseh Dániel: Jászberény politikai élete a dualizmus első évtizedében (1867–1876) Jászsági évkönyv, 2014.

lődést. Felszámolására és egy új modern szabályozásra mégis a XIX. század utolsó harmadában került sor. 1851-ben már megtiltották új céhek alapítását, a legfontosabb iparok űzését hatósági engedélyhez kötötték. Az 1860-ban életbe lépett új iparrendtartás, amely még mindig nem törölte el a céheket, de ajánlotta, hogy alakuljanak át ipartársulattá. Megtiltotta mindkét szervezetnek az iparűzés korlátozását, jelentősen csökkentette az engedélyhez kötött iparok számát és lehetővé tette, hogy az iparosok szabadon kereskedjenek a termékeikkel.[11]

A céhek folyamatosan kezdtek megszűnni, és helyettük széttagolt, hatósági jogkör nélküli ipartársulatok jöttek létre. Több mint 10 évnek kellett eltelni, hogy döntő változás következzen be a törvényalkotás szintjén is. Az 1872. VIII. törvény megalkotásával megteremtette az iparos réteg számára a szabadságot. Hiába tiltakoztak a maradék céhek vehemensen, ez az út már visszafordíthatatlan volt. A törvény életbelépésétől számított három hónapon belül minden céhnek meg kellett szűnnie. A szabad ipargyakorlás alanyi joggá vált.

Az ipartársulat első alapító tagja a híres „jász király", Sipos Orbán, a város országgyűlési képviselője volt. Az ő védnöksége alatt alakult meg „Jászkerületi Általános Ipartársulat" néven 1872. augusztus 20-án. A rendkívüli alakuló közgyűlésnek legfontosabb napirendi pontjai a következők voltak: az ipartörvény mihamarabbi életbelépése, a céhek feloszlatása és az ipartársulatok megalakulása, a bécsi világkiállításon való részvétel és ehhez szükséges intézkedések. Központi elnöke Zámár Imre volt, vidéki elnöke a jászfényszarusi Molnár István, alelnöke Csonka Lajos szabómester, jegyzője pedig Fülöp György cipészmester. Az ipartársulat pénztárnoka Friedvalszky Gergely szűcsmester, a számvizsgálók pedig Nagy Lajos és Pecsenyánszky László szíjgyártó mesterek voltak.

„Az ipartársulat a városon belül hét mesterségben (szakosztályban) csoportosult: 1./ csizmadia, cipész 2./ asztalos, lakatos, ács és kőműves mesterek 3./ kovács, kerékgyártó, nyerges és kádár 4./ szabó 5./ szűcs 6./ magyar tímár, szíjgyártó és a 7./ szakosztályt a takácsok alkották. Az ipartársulaton belül a szakosztályok eléggé független életmódot éltek. Eleinte még olyan szabályok működtek, mint kicsit a céhbeli korszakban."[12]

A Jászkun Kereskedelmi Iparvédelmi Kamara (ezt a nevet is használták) 1872. augusztus 20-án alakult.

Az Országos Iparegyesület tanoncoktatási mozgalmának hatására 1869-től az 1884. évi ipartörvény megalkotásáig sorban, sok városban és községben létesültek tanonciskolák. A jászberényit 1883-ban nyitották meg.[13]

Tizenkét évnek kellett eltelnie, amikor is a kormány megalkotta az 1884. XVII. törvényt. Ez az ipartörvény a szabad verseny kialakulása szempontjából kiemelkedő fontosságú volt, és véglegesen megszüntette a gazdasági fejlődést erőteljesen akadályozó céhes rendszer kötöttségeit. Az ipartörvény első paragrafusa nagyon világosan fogalmazott az ipar megkezdéséről: „a *magyar korona országai területén minden nagykorú, vagy nagykorúnak nyilvánított egyén, nemre való tekintet nélkül, e törvény korlátai közt bármely iparágat, ideértve kereskedést is, bárhol, önállóan és szabadon gyakorolhat*".[14]

Az 1872. évi törvénycikk megjelenésekor az iparosok érdekképviseleti szervei még az ipartársulatok voltak, az 1884. évi törvény pedig az ipartestületeket jelöli meg. A két érdekképviseleti szerv között óriási lényegbeli különbség volt.

11 http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/a_cehrendszer_felszamolasa_magyarorszagon_1872viiitc__1872
12 Jász-Hírlap 1935. szeptember 24. Borsóhalmi József cikke
13 Szterényi József: Az iparoktatás Magyarországon. 1897. 230—279. 1.
14 1884. évi XVII. törvénycikk 1. &-a

képaláírás

Addig, amíg az ipartársulatba való belépésre egy iparos sem volt kényszeríthető, ellenben az ipartestületnek a törvény rendelkezései alapján mindazon iparosoknak tagjává kellett lenni, akik azon városban (községben) képesítéshez kötött ipart űzték, és ott a városban (községben) az ipartestület törvényszerűen megalakult.

Az nem képezhette vita tárgyát, hogy Jászberényben a törvény rendelkezései szerint meg kellett alakítani az ipartestületet. Minthogy a törvényben a megalakulás alapszabályi mintája is meg volt adva, az egyáltalán nem okozott fejtörést az akkori „*iparos-vezéreknek*", hogy a megalakítás miként történjék.

1885. januártól lépett életbe az ipartörvény, amelynek újításával az iparosság döntő módon elégedett volt. Ez megadta a végső lökést a megalakulásához. Jászberényben az ipartestület 1885. május 10-én alakult meg. Az alakuló közgyűlés megalkotta és elfogadta működési alapszabályát.[15]

Az illetékes szakminisztérium jóváhagyása után az alapszabály Jász-Nagykun-Szolnok megye alispánjának aláírásával lépett érvénybe 1885. június 5-én. Ezt a nevezetes okmányt is mellékeljük.

A Jászberényi Ipartestület alapszabályának 2.&-ban a testület célját nagyon világosan megfogalmazták. Célszerű ezt szó szerint idézni:

„*Az ipartestület célja: a testületi tagok közt a rendet és az egyetértést fenntartani; az iparhatóságnak az iparosok közt fenntartandó rendre irányuló működést támogatni, az iparosok érdekeit előmozdítani s őket haladásra serkenteni.*

Ez okból gondoskodik arról,

a./ hogy az iparosok és a segédek közt rendezett viszonyok álljanak fel;
b./ hogy a tanoncok ügye rendeztessék
c./ hogy az iparosok és tanoncok vagy segédek között felmerülő súrlódások és vitás kérdések elintézésével békéltető működés biztosíttassék
d./ hogy segélypénztárak létesüljenek;
e./ hogy az iparosok anyagi érdekeit szövetkezetek alakítása által előmozdítsa;
f./ hogy a munka közvetítése és szálló ügy a testület által közvetítessék."

15 Jászberényben alakult ipartestület alapító okirata JNSZ Megyei Levéltár

Az alapszabály előírta a hatósági feladatokat,[16] a tagok jogait és kötelességeit, a díjfizetést, az elnökség feladatait, a testület vagyonának a kezelését, a felügyeletet és viták esetén a békéltető bizottság feladatait. Az alapszabályban a testület esetleges feloszlatása is szerepelt, de fontos megjegyeznünk, hogy a sors viharai közepette a testület mind a mai napig működik és létezik.

A Jászberényi Ipartestület indulásakor az iparos tagok száma közel 500 fő volt.

Első elnöke Baráth József kovácsmester volt, aki teljes mértékben élvezete a tagság bizalmát. Az indulás éveiben a testületnek nem volt önálló székháza, így a gyűléseket és összejöveteleket a volt Ali-féle házban – ez a mai Redler ház helyén volt - tartották.[17] Baráth Józsefnek az volt a határozott célja, hogy az ipartestületnek minél hamarabb legyen saját székháza, így az adományokból megvásárolta ezt a házat, amely persze már a megvételkor is kicsinek bizonyult.

Az ipartestület első jegyzője Farkas Ágoston volt az iparhatóság részéről, a biztos pedig Muhoray János városi tanácsnok. A pénztárnoki feladatot Boros Antal töltötte be.

Az induló években a taglétszám folyamatosan növekedett, és hamarosan elérte a nyolcszáz főt. 1891-ben meghalt a fáradhatatlanul dolgozó Baráth József első elnök. A következő évben választottak új elnököt Eigen Pál személyében, aki a kékfestő szakmában ténykedett. Hat évig töltötte be a sok fáradsággal járó elnöki tisztséget. 1898-ban Ács Gábor csizmadia mester vette át az ipartestület vezetését. Nagyon sokat dolgozott, hogy az ipartestület minél eredményesebb legyen, különösen sokat tett a „*közszállítások*" növelésében. Az iparhatósági biztosi teendőket ekkor Beleznay Dienes városi jegyző, majd Sipos István látták el.[18]

A következő elnök Gyurkó János kovácsmester lett, az ő elnöksége alatt 1908-ban a taglétszám már meghaladta a 800 főt. Ekkor elindult egy országos mozgalom szinte minden ipartestületben, amelynek fő célja az volt, hogy módosítják az 1884. évi törvény módosítását.

Jászberényben az iparral foglakozó kereső népesség alakulása 1900 és 1930 közötti időszakban.

	Jászberényben az iparral foglalkozó népesség alakulása*			
	1900	1910	1920	1930
Lélekszám	26 791	29 675	31 971	30 101
Összes kereső népesség	11 229	11 229	14 140	13 276
Iparral	1 637	2 015	2 042	2 230
Kereskedelem és hitellel	314	461	448	598
Közlekedéssel	99	186	175	149
összesen	2 050	2 662	2 665	2 977
Kereső népesség % -ban	18,3%	23,0%	18,8%	22,4%
* Csak a keresők létszámát tartalmazza				

Iparral foglalkozó népesség

16 Az 1884. évi XVII. t. cz. 59-110 &-ai értelmében az elsőfokú iparhatóságnak kell végezni.
17 Jász-Hírlap 1935. szeptember 24. Borsóhalmi József cikke
18 u.o.

1893. július 27-én rendkívüli közgyűlést tartottak, ahol módosították az alapszabályt, amelyet először Cigány János ügyész, mint iparhatósági biztos hagyott jóvá, és 1894. március 9-én az államtitkár aláírása után lépett életbe.

A következő módosítás 1904. március 10-én történt. Ekkor tartottak rendkívüli közgyűlést Muhoray Zoltán iparhatósági biztos elnöklete mellett. Az alapszabályt a miniszter megbízásából 1904. augusztus 11-én a miniszteri tanácsos jóváhagyta.

A következőkben a Jász-Nagykun-Szolnok megyei levéltárban található ipartestületi jegyzőkönyvek alapján 1910-től időrendi sorrendben összefoglaltuk a Jászberényi Ipartestület nevezetesebb eseményeit.

3. Az ipartestületek az 1903—1910. években.

Közjogi alkatrész, országrész, törvényhatóság [1])	Az ipartestülettek száma	Az ipartestülethez tartozó: mesterek	segédek	tanoncok	Az ipartestület: bevétel	kiadás	évleges vagyon koronákban	adósság koronákban	Tagdíj-hátralék az év végén: a lefolyt évről	a korábbi évekről	összesen	A befizetési bizottság által: békés úton	határozattal	összesen	ebből hátralékos adósnak száma
a) 1910-ben törvényhatóságonkint.															
Jász-N.-Szolnok vm.	19	4.784	2.350	2.120	75.993	50.027	430.674	107.658	7.401	11.929	19.329	128	115	243	13

1910. évben csak vármegyei adatok álltak rendelkezésünkre az ipartestülethez tartozó mesterek, segédek és tanoncok tekintetében. [19]

Az ipartestület alapszabályának legközelebbi módosításáról az 1912. december 26-án tartott közgyűlés döntött. Ekkor már nem kézírással, hanem gépelve továbbította az okmányt Horváth János iparhatósági elnök az illetékes szervezethez jóváhagyásra. Közel másfél év telt el, amíg a miniszteri tanácsos végre legalizálta az alapszabályi módosításokat.[20] A Jászberényi Ipartestület 25 tagú küldöttsége Vácott járt, ahol a rövid életű „Kobrák"[21] cipőgyárat látogatták meg.

Az 1912-es év telén (februárban) a helybeli kisiparosok (fa- és bőriparosok) egy nagyon előrelátó kezdeményezéssel fordultak az őket felügyelő miniszterhez. Egy közös gépműhelyt akartak létrehozni, amelyben olyan nagy értékű gépek üzemelését tervezték, amelyekkel az aprólékos munkát lényegesen jobb hatékonysággal tudnák elvégezni, mintha azt mindegyikük kézzel csinálná. Ezeket a gépeket egyenként nem tudták volna megvenni, és ráadásul ki sem tudták volna használni. Több befolyásos embert megnyertek ügyük támogatására. A város országgyűlési képviselője, gróf Apponyi Albert is felkarolta a témát, aki lépéseket tett a minisztériumban, ahonnan két iparfelügyelőt küldtek ki tájékozódás céljából, és személyesen ö is eljött választókerületébe. Bármennyire is pozitívan álltak a témához, végül az ötlet nem valósult meg.

A Nagy Háború kirobbanásának évében, 1914 első felében az Országos Iparos Nyugdíjért Egyesület alakult meg. Az egyesület legfontosabb célja az volt, hogy a munkaképtelen, már megöregedett iparosok és kereskedők nyugdíjat kapjanak.

19 Forrás: http://konyvtar.ksh.hu/inc/kb_statisztika/statevkonyvek/1910/htm/153.htm
20 JNSZ levéltár KL I. 1185/1885. A levéltári adatok alapján a módosítás jóváhagyása előtt a nyelvtani és írásbeli hibákat is helyesbíteni kellett.
21 1905-ben alapított kérészéletű, de országos hírnévre szert tevő Kobrák Cipőgyárat látogatták meg. A háború alatt a Kobrák Cipőgyár egykori épületében 1915-16-ban 500 ágyas hadikórházat rendeztek be.

A Nagy Háborút megelőző években Szabó Fekete János kőművesmester lett az elnök. A világháború kitörése teljesen új helyzetet teremtett, minden fejlődést megállított és megakadályozott. Az iparosok túlnyomó részt a harctereken küzdöttek. Sok iparos ember a harcmezőkön esett el, vagy szenvedett olyan súlyos sérülést, amely szinte a munkavégzésben is gátolta őket. A háború után jó néhány évnek kellett eltelnie, mire az ipartestület taglétszáma újra elérte a 800 főt.

Bármilyen súlyos időket élt is át a háború alatt az ipartestület erős remény volt arra, hogy a jászberényi iparosságra jobb napok fognak köszönteni. Ebben az időszakban már az ipar érdekeit egy önálló iparminisztérium igazgatta. A kormányzat felismerte az ipar jelentőségét, és ennek megfelelő módon gondoskodott az iparosság érdekeiről.

A jászberényi iparosok 1919. április hó 13-án tartották a rendes évi közgyűlésüket, ahol új alapszabályt hoztak létre. Ekkor Szabó Fekete János volt az ipartestületi elnök és Szűcs István András a jegyző.

1921-ben az I. világháború és az 1919-es forradalom után a kormányzatnak nagy gondot kellett fordítani arra, hogy a háborús sérülések folytán bezárt üzemeket újra tudják indítani a kisiparosok. Ebből a célból a kormány hitelakciót szervezett, amelyből vidékre is jutott támogató összeg. Egy-egy kölcsönfelvevő részére az engedélyezhető összeget vidéken, így Jászberényben is 3000 koronában állapították meg. Az 1919-es forradalmi fosztogatások következtében károsodott kisiparosoknak is segélyt biztosított a minisztérium a kereskedelmi és iparkamarák közreműködésével, amely összegből a károsultakat szintén dotálhatták.

1922-ben lépett érvénybe a XII. törvénycikk, amely az 1884. évi XVII. számú ipartörvényt módosította. Anélkül, hogy a törvény részletes ismertetésébe belemennénk, a legfontosabb első részét idézzük: *„az 1.&-ban az iparűzés feltételei szerint az iparoknak következő csoportjait különbözteti meg:*

a) képesítéshez kötött iparok,
b) engedélyhez kötött iparok,
c) szabad iparok.”

A törvény részletesen és tételesen felsorolta mindhárom csoporthoz tartozó iparokat. Szabályozta az iparigazolvány, illetőleg iparengedély kiállítását, az ipardíjat,[22] és az ipari reáljogokat. A törvény továbbá nagyon alaposan és részletesen szabályozta a tanonciskolák[23] rendjét. Nagyon fontos szabály volt a gyermekmunka fogalmának újbóli meghatározása – azaz 14 éven aluli gyermeket, akik az elemi népiskola látogatására kötelezettek – „*a jelen törvény hatálya alá eső üzemekben és vállalatokban, ideértve azok irodáit is, sem tanonci, sem egyéb minőségben foglalkoztatni, általa bárminő munkát, akár csak kisegítő minőségben is, végeztetni nem szabad*”.

A jászberényi iparosok 1922. március 5-én tartották éves rendes közgyűlésüket. A tisztújítás volt az egyik legfőbb napirendi pont. Ismét Szabó Fekete Jánost választották meg 3 évre elnöknek. Szabó Fekete 225 érvényes, míg kihívója, Sápi András 65 érvényes szavazatott kapott.

22 Az ipardíj összegét a kereskedelemügyi miniszter az üzlet minőségének és helyének figyelembevételével, rendelettel állapítja meg.
23 mai szóhasználattal szakmunkás képzés

Megválasztották még az ipartestület elöljárósági tagjait is. Az új törvény által megkövetelt alapszabályi módosításokat is megtárgyalták. A módosítások jóváhagyása előtt a vármegyei törvényhatósági bizottság kikérte a szakmai felettesnek, a Debreceni Kereskedelmi Iparkamarának a véleményét. A jóváhagyó nyilatkozat után a vármegyei jegyző küldte a magyar királyi kereskedelemügyi miniszterhez, aki 95860/1923 számú rendeletében engedélyezte az új alapszabályt 1923. november 13-án.

Az egyre növekvő infláció következtében az ipartestületi ház biztosítását 100 000 koronáról a háromszorosára, 300 000 koronára emelték fel.

Az Országos Iparegyesület ebben az évben ünnepelte megalakulásának 80. évfordulóját egy Budapesten megtartott díszközgyűlésen. Két jászberényi ipartestületi tagot tüntettek ki, az egyik Durner Pál, míg a másik tag Szalóky József volt.

A decemberi elöljárósági gyűlésen Varga János jászberényi lakos egy ecetgyár felállítására nyújtott be kérelmet, amelyet támogatott a testület elnöksége.

A december 31-én tartott rendes közgyűlés egyik fő napirendje a forgalmi adó ügye volt. „A közgyűlés utasította a testület elöljáróságát, hogy éberen figyelje az üggyel kapcsolatos országos mozgalmakat, amely mérsékelni illetve a visszásságok megszüntetését célozza és ezeket a megmozdulásokat hathatósan támogassa.”[24]

Meghatározták az iparosok éves tagdíját 200 koronában, a tanonc vagy segéd díja 150 korona volt. A segődtetés díját 1000 koronában, a szabadítási díjat pedig 1500 koronában állapították meg.

Mint minden évben, 1923-ban is az ipartestület nagy gondot fordított a báli szezon megtartásakor a táncmulatság megszervezésére és nívós szinten való megtartására. Az ipartestületi bál jövedelmének felosztásáról úgy határozott a testület elöljáróság, hogy 6500 korona az ipartestületi pénztárba, 1000 korona a segélyalapba, és a fennmaradó 6150 korona pedig a könyvtári alapba kerüljön.

Ebben az évben indult egy országos mozgalom a forgalmi adóval kapcsolatosan. Az iparosok szerették volna elérni, hogy első lépcsőben csökkenjen az adó mértéke, majd pedig végleges eltörlésére kerüljön sor. Ebben a témában a Kiskunfélegyházi Ipartestület és Kereskedelmi Egyesület írt levelet a jászberényi iparosokhoz, amelyhez a jászberényiek csatlakoztak és döntöttek arról is, hogy megkeresik levélben Dr. Czettler Jenő országgyűlési képviselőt. A levél megszerkesztésére Neumann József dr. ipartestületi ügyészt kérték fel.

1924. évben az iparos tanonciskolák tekintetében az első női tanfolyamot indították el.

Az 1925. március 25-én tartott közgyűlésen újbóli elnökválasztást is tartott az ipartestület, amelyen ismét Szabó Fekete Jánost választották meg 196 szavazattal. Kihívója, Pecsenyánszky Alajos 129 szavazatott kapott. Dr. Nagy Sándor ügyvédet választották meg az ipartestület ügyészének, és megköszönték dr. Neumann József munkáját, aki 6 évig töltötte be ezt a tisztséget.

A Faluszövetség 1925-ben rendezett kiállításán – Friedvalszky Ferenc polgármester erőteljes támogatásával – az iparosok olyan ipari termékeket tudtak bemutatni, amely az akkori idők legkorszerűbb igényét és ízlését is kielégítette.[25]Az ipartestület megválasztotta a tanonc és mestervizsga bizottságokat is különböző iparágakban.

24 1922. december 31-i rendes közgyűlés jegyzőkönyve
25 Faluszövetségi kiállítás 1925. október 4-6 között volt. Védnökei gróf Apponyi Albert, dr. Czettler Jenő országgyűlési képviselők, dr. Almásy Sándor főispán és dr. Alexander Imre alispán voltak.

Iparágak	Bizottsági elnökök
Takács ipar	Rékasi József
Órás ipar	Nagy Kálmán
Villanyszerelők	Harmann Gyula
Kalapos ipar	Buga János
Cukrász és mézesbábos	Hudra István
Esztergályos ipar	Kakkel Béla
Kéménysepő ipar	Bíró Lajos
Szíjgyártó ipar	Válenty Demeter
Tímár ipar	Csordás Kálmán
Sütőipar	Pesti András

Az új magyar vámtarifa törvény 1924. XXI. tc.-kel lépett életbe, de ez nagy elkeseredést okozott a kereskedők körében, miután a rendelkezés 36 cikkcsoport vámját felemelte.
A népjóléti és munkaügyi miniszter köszönetet mondott a jászberényi szabóknak, cipészipa-rosoknak és kereskedőknek, akik részben ingyenmunkával, részben adományokkal hozzájárultak a hadiárvák ruhával való ellátásához. Ez is része volt a múlt évi városi ínségenyhítő sikeres tervnek.[26]

1926. okt. 21-én tartott rendkívüli ülésen Muharay Zoltán iparhatósági biztos ismerteti, hogy Válenty Demeter és társai beadványt nyújtottak be a városi tanácshoz, mint elsőfokú iparhatósághoz. Az Iparkamara véleménye, valamint az Ipartestület alapszabálya értelmében ő ezt továbbította az Ipartestülethez. A beadványban Szabó Fekete János ipartestületi elnök személye is több fontos ügyben érintve volt, ezért az iratokat Bíró Lajos ipartestületi alelnöknek kézbesítette ki a városi tanács. A vizsgálat befejezéséig Szabó Fekete Jánost felmentették az elnöki teendők ellátása alól. Szavazásra került sor, amely során a tagok az elnököt a legközelebbi közgyűlésig felfüggesztették teendői alól. Ezután Bíró Lajos vette át az ügyvezető tisztséget, mint első alelnök.

Az 1926. novemberi gyűlésen bejelentették, hogy 1927-től a pengőszámítás lép életbe, és az ipartestületi tagdíjakat is át kell majd számítani pengőre. Elfogadták, hogy 1927. január 1-től minden iparos 2 pengőt fizet maga után, segéd után 1 pengő 20 fillért, a tanonc után pedig 60 fillért. A tagsági díjat negyedévenként előre kellett fizetni.
Az 1927. július 5-én megtartott elöljárósági ülésen Szabó Fekete János elnök bejelenti, hogy az elnöklést a közgyűlésig átadja Bíró Lajos alelnök úrnak.

Az 1927. augusztus 7-én tartott rendes közgyűlésen Bíró Lajos elnök úr bejelenti, hogy a városi tanács a március havi közgyűlés határozatát teljes egészében megsemmisítette.
A testület titkos szavazással dönt az elnök személyéről, ahol összesen 71 szavazatot adtak le. Ebből 46-an a régi elnök visszahelyezése mellett, míg ellene 25-en voksoltak. Tehát Szabó Fekete Jánost újból visszahelyezik elnöki tisztségébe.

Ebben az évben elkészült az ipartestületi reform és a kontárrendelet. A kontárok elleni védekezés a másik égető kérdése az iparnak. Az egész országban általános volt az elégedetlenség és az elkeseredés a kontárok üzelmei és az ezzel szembeni fellépés eredménytelensége miatt. Különösen érzékenyen érintette a kontárok egyre nagyobb elterjedése az építőiparosságot. Hiába fordultak panasszal a hatósághoz, a legtöbb esetben a lassú, bürokratikus intézkedés miatt az elvállalt munkát már régen elvégezték. Az új kereskedelemügyi miniszter beiktatásakor megígérte az iparosságnak, hogy a jogosulatlan iparűzők ellen a lehető legrövidebb időn belül rendeletet ad ki. Ezért az iparosság már nagyon várta az ipartestületi reformot, amelytől gondjaik mielőbbi orvoslását remélték, bízva a kereskedelemügyi miniszter adott szavában.

Az új rendelet szerint biztosítani fogják, hogy a jogosulatlan iparűzőt a megkezdett munka haladék nélküli abbahagyására kényszerítsék, másrészt súlyos büntetéssel fogják elvenni a kedvüket attól, hogy iparjogosítvány és képzettség nélkül konkurenciát jelentsenek a jogosított iparosságnak. A tervek szerint a rendelet legkésőbb 1927. február elején meg fog jelenni.[27]
1928. március 11-én tartotta az iparkamara az éves rendes közgyűlést. Az eddigi elnök, Szabó Fekete János megbízása lejárt, megköszönte az iparosság eddigi bizalmát, és az elnöki széket Bíró Lajosnak adta át. Ezt követően választásra került sor, amelyen a 268 szavazatból Pecsenyánszky Alajos 160, Szabó Fekete János 92, míg Pecsenyánszky Imre 16-ot kapott. Válenty Demeter és László István lettek az alelnökök.
A levéltári adatok alapján 1928. július hó 18-án tartott rendkívüli elöljárósági ülésen egy kényes kérdés került napirendre, történetesen Balla István volt pénztáros károkozási ügye. Az ipartestület ügyésze, dr. Csiky Gusztáv az 1928. szeptember 12-én tartott rendes közgyűlésen jelentést adott. Csiky Gusztáv ebben beszámolt a Balla István (volt pénztáros) által az ipartestületnek okozott kárról. Az elöljárósági tagokat is terheli felelősség, és javasolta, hogy ők is járuljanak hozzá a kár megtérítéséhez. Nem ajánlotta a per megindítását Balla ellen, mert semmiféle vagyona nincsen. Szabó Fekete János volt elnök mereven elzárkózott bárminemű térítéskötelezettség elől.
Az 1928. október 12-én tartott rendes közgyűlésen először esett szó az okozott kárról, amely 800 pengő, ebből a károsszegből 100 pengőt a volt elöljáróságnak kellett megfizetni, míg 300 pengőt pedig az ellenőrző bizottság tagjainak és a volt elnöknek. A volt elöljárósági tagok hajlandók voltak ezt az összeget megfizetni. 1928. november 6-án az elnök javasolja, hogy a károkozásban felelős személyeket szólítsák fel az okozott kár megtérítésére.

Ebben az évben jelent meg egy átfogó anyag, amely a Jászberényi Ipartestület tagjainak számát tartalmazza iparágak szerinti bontásban. Ez alapján megállapítható, hogy 806 iparos volt tagja a városi ipartestületnek. (2. táblázat[28])
1928-ban jelent meg az a törvény, amely kimondta, illetve védte az iparosokat, hogy rokkantság esetén biztosítást kapnak. Az 1929. január 1-től életbe lépő törvény mindazon munkavállalókra vonatkozott – háztartási alkalmazottak kivételével –, akik betegség és baleset esetére biztosításra kötelezettek. Egyben öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetén is biztosítási kötelezettség alá tartoztak.
Az 1930-as évben újra harcot indítanak az iparosok a kontárkodás ellen, kimondva: ez a legnagyobb ellensége az iparos társadalomnak.

1931. március 14-én a Jász Hírlap első oldalon közli, hogy a Jászberényi Ipartestület ismét Pecsenyánszky Alajost választotta meg elnökké.

Ami érdekes, hogy „szokatlanul viharos jelenetek között" zajlott le az egyesület közgyűlése. A nagy vihart az kavarta, hogy a testület elnöksége 200 pengőt adományozott a jubiláló Katolikus Legényegylet új zászlójára.

26 Jász-Hírlap 1925. február 1.

27 Jász-Hírlap 1927. január 23.
28 Jász Hírlap 1928. szeptember 30.

Jászberényi ipartestületi tagok száma 1928-ban					
No.	Iparágak	Iparosok száma	No.	Iparágak	Iparosok száma
1	asztalosok	42	30	ácsok	12
2	Bádogosok	13	31	cukrászok	2
3	cipészek	130	32	csizmadiák	66
4	férfiszabók	90	33	fodrászok	18
5	fényképészek	3	34	fogtechnikusok	2
6	fésüs	1	35	fehérnemű tisztító	1
7	fehérnemű varró	1	36	esztergályosok	3
8	gőzmalmos	3	37	fazekas	1
9	gyógyáru készítő	1	38	hentesek	62
10	kőművesek	25	39	kovácsok	51
11	kárpitosok	6	40	kerékgyártók	31
12	kádárok	20	41	könyvkötő	1
13	kalaposok	5	42	kötelesek	5
14	kaptafa készítők	2	43	kosárfonók	3
15	kéményseprők	3	44	kőfaragók	2
16	kelmefestők	1	45	kefekötő	1
17	késes	1	46	kútfúró	1
18	kenyérsütők	3	47	lakatosok	28
19	mézeskalácsos	4	48	műszerészek	3
20	női szabók	30	49	női fodrászok	4
21	női kalapkészítők	6	50	nyomdászok	5
22	órások	8	51	sütők	5
23	szíjgyártók	8	52	szobafestők	23
24	szűcsök	18	53	szitás és rostások	4
25	szappanfőzők	1	54	takácsok	10
26	tímárok	3	55	teknőkészítők	6
27	taligakészítők	2	56	vendéglősök	13
28	vízimalmos	1	57	autójavítók	2
29	villanyszerelők	2	58	mészárosok	8
Mindösszesen: 806					

Az ellenzék ezt erősen kifogásolta, ugyanis a közgyűlés csak 50 pengőt szavazott meg. Követelték, hogy a 150 pengős többletet az elnökség a saját jövedelméből rendezze. A szenvedélyeket végül a polgármester, Friedvalszky Ferenc nyugodt szavai csendesítették le. Ezután jött a gyűlés legérdekesebb része, az elnökválasztás. A leadott szavazatok alapján Pecsenyánszky Alajos 102, Kalla János 85 és Szabó Fekete János 71 szavazatott kapott. Ennek alapján az elnök újból Pecsenyánszky Alajos lett.

Ez év érdekessége még, hogy a nagy hírű Bata-féle cseh cipőgyár tervei között szerepelt a Magyarországon való letelepedés és gyártó bázis létrehozása. Az ipartestület elnöksége első lépcsőben felkereste Apponyi Albert országgyűlési képviselőt, hogy járjon el az illetékeseknél a gyár létrehozásának megakadályozására. Küldöttség járt a kereskedelmi miniszternél is, hogy gátolja meg „az effajta cipők beözönlését", mert ez több ezer iparos családot tenne tönkre. Az iparosok látogatásakor Fabinyi Tihamér ker. miniszter részletesen ismertette a kisipar érdekében eddig megtett kormányintézkedéseket.

Az ipartestületi ház egyre szűkösebbnek bizonyult a feladatok ellátására, ezért a mellette lévő házat is megvásárolták 1933-ban. Dr. Friedvalszky polgármester is erőteljesen támogatta az ipartestületet abban a törekvésében, hogy mielőbb új székházat sikerüljön építeniük.

A pénzgyűjtési akciókban Imrédy Béla – aki 1933 és 1935 között Jászberény országgyűlési képviselője volt – 7000 pengőt, Fabinyi Tihamér kereskedelmi miniszter 3000 pengő adományt jutatott a testületnek. Az új vezetőség nagy figyelmet fordított arra, hogy a tagság díjhátralékát is rendezzék.

Az így összegyűlt közel 14 000 pengő pénzügyi tőke biztosította, hogy az ötvenéves ipartestület egy hagyományaihoz méltó székházat tudott építeni.

Megkezdődött az ipartestületi székház építése. Hétezer pengő kamatmentes kölcsönt is engedélyezett a pénzügyminiszter az iparkamara épületének létrehozásához. 1934. október 14-én tartották a Jászberényi iparkamara székházának avatóját.

A Jászberényi Ipartestület fennállásának ötvenedik évfordulóját 1935. szeptember 1-én ünnepelte. A gazdag hagyományokkal rendelkező testület szép és nagyszerű külsőségek között ünnepelte meg a jubileumi évfordulót. Az ünnepség díszvendége Antal István államtitkár – Jászberény város országgyűlési képviselője – volt, aki a miniszterelnök[29] üdvözletét hozta az 50. éves ipartestület díszközgyűlésének.

Az ipartestület vezetőségének tagjai az ünnepi évben: Pecsenyánszky Alajos elnök, dr. Csiky Gusztáv ügyész, László István és Válenty Demeter alelnökök, Borsóhalmi József jegyző. Az ünnepi beszédet Csiky Gusztáv tartotta, aki hangsúlyozta, hogy „*itt Jászberényben az iparosság története nyitott könyv… az erkölcsi szó legszorosabb értelmében, mert ez a társadalmi réteg itt Jászberényben, mindig az volt, amelyre a közönség, a város vezetői mindig nyugodtan és bizton számíthattak*".

Megható pillanata volt az ünnepi eseményeknek, amikor dr. Harsányi Imre országos kamarai titkár átnyújtotta a kamara díszoklevelét Váradi Antalnak, aki jelenleg Jászberény legöregebb, ötven éve dolgozó iparosa, és alapító tagja a jászberényi ipartestületnek. A díszközgyűlés meleg ünneplésben részesítette az idős mestert.

1935 decemberében a jászberényi iparosok küldöttségét fogadta Bornemissza Péter iparügyi miniszter. 1936-ban az ipartörvény újabb reformja került bevezetésre.

1937 februárjában jött el ismét a tisztújítás ideje az iparkamarában. Kadlecsik Mártont 150

29 Gömbös Gyula volt az akkori miniszterelnök

szavazattal választották elnöknek, a régi vezető, Pecsenyánszky Alajos 117 voksot kapott.
Még az 1932. évi ipartestületi törvény döntött az ipartestületi hálózat átszervezéséről. 1937 júliusában Szolnokon tárgyaltak a vármegye iparosságának a vezetői. A jászsági felsőjárást érintő döntés eredménye az lett, hogy Jászfényszaru, Pusztamonostor, Jászfelsőszentgyörgy, Jásztelek, Alattyán és Jánoshida iparossága a Jászberényi Ipartestülethez csatlakozott. Jászdózsa ipartestülete továbbra is önálló szeretett volna lenni, de ehhez a törvény nem nyújtott lehetőséget. Végül Jászdózsa iparossága is egyhangúan a Jászberényhez való csatlakozás mellett döntött. A jászárokszállási ipartestület változatlanul önálló maradt. Ezek a módosítások azt eredményezték, hogy a Jászberényi Ipartestület közel 500 fő iparossal bővült, így a taglétszám elérte az 1300 főt.[30] A Jászberény és Vidéke Ipartestület – ez lett a hivatalos, új név – alakuló közgyűlése 1937. november 28-án volt a Jászberényi Ipartestület nagytermében. Az új testület megalakulásával szükségessé vált a tisztújítás is. A közgyűlés egyhangúan a Jászberényi Ipartestület régi elnökét, Kadlecsik Mártont választotta meg.[31]

1938 februárjában tartotta a Jászberény és Vidéke Ipartestület évi rendes közgyűlését, ahol Kadlecsik Márton elnök számolt be az elmúlt év ipari történéseiről. Több kitüntetés átadására is sor került. Először a Tiszántúli Kovács- és Kerékgyártó mesterek Szövetsége adott elismerő oklevelet Jankovics Sándor, Pernyéz Antal kovács és Váczi Antal kerékgyártó mestereknek, akik szakmájukban már több évtizede gyakorló iparosok.
Az ipartestület igen lelkes éljenzésben részesítette Dancsa János szűcsmestert, aki a jászberényi szűcsmunka elismerését és megjutalmazását jelentő *országos ezüstkoszorút* vehette át az Országos Kézművesipari Kiállításon.
A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár adatai alapján összesítettük az 1938-as év ipartestületének – a jászberényi tagok adatai álltak csak rendelkezésre – foglalkozásonkénti összegzését, a mesterek, a tanoncok és a segédek számát. Az 1938. évi adatok azt mutatták, hogy közel 44 foglalkozási ágban ténykedtek az iparosok Jászberény területén.

Összevetettük az 1928-as és az 1938-as év adatait azokban a foglalkozási ágakban, ahol a legtöbb volt a mesteremberek száma. Megállapíthatjuk, hogy jelentős változások történtek az iparos szakmákban az elmúlt 10 évben. A nyerő (növekvő) foglakozási ágak a cipészek, kovácsok és géplakatos szakmák voltak, míg jelentős csökkenés történt a férfi szabóknál, a csizmadiáknál, valamint a női- és férfi fodrászok tekintetében.

30 Jász Hírlap 1937. július 31.
31 Jász Hírlap 1937. december 04.

Jászberényi Ipartestület			
	Mesterek száma		Eltérés 1938 és 1928 között
Foglalkozás	1928	1938	
Cipész	42	117	75
Kovács és géplakatos	13	81	68
Férfi szabó	130	74	-56
Hentes és mészáros	66	61	-5
Asztalos	22	39	17
Csizmadia	79	38	-41
Női és férfi fodrász	90	34	-56
Kőműves és építő	30	34	4
Női szabó	70	33	-37
Kerékgyártó	6	31	25

A Jászberény és Vidéke Ipartestület első 50 évének története eddig tartott. Joggal felvetődik a kérdés, hogy miért itt húztunk egy határvonalat. Ennek komoly történeti oka van, hiszen 1938-ban jelent meg az első zsidótörvény, amely tragikusan érintette és átrendezte a magyar zsidóság társadalmi és gazdasági életben betöltött szerepét.[32]

32 Az 1938. XV. törvénycikk "A társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról" címet viselte, de első zsidótörvény néven vált hírhedtté. A jogszabályt a Darányi-kormány készítette elő, de már Imrédy Béla miniszterelnöksége alatt fogadta el az országgyűlés.

Jászberény és vidéke ipartestületi tagok foglalkozásonkénti összeállítása

Foglalkozás	*Mesterek száma*	*Tanoncok és segédek száma*	*Foglalkozási ág %-os arány*	*Tanoncok %-os arány*	*egy mesterre jutó tanoncok és segédek száma*
cipész	117	261	15,1%	22,8	2,2
kovács és géplakatos	81	87	10,4	7,6	1,1
férfi szabó	74	73	9,5	6,4	1,0
hentes és mészáros	61	49	7,9	4,3	0,8
asztalos	39	50	5,0	4,4	1,3
csizmadia	38	33	4,9	2,9	0,9
női és férfi fodrász	34	44	4,4	3,8	1,3
kőműves és építő	34	127	4,4	11,1	3,7
női szabó	33	121	4,3	10,6	3,7
kerékgyártó	31	19	4,0	1,7	0,6
ácsmester	22	7	2,8	0,6	,03
szobafestő	21	35	2,7	3,1	1,7
kádár	20	14	2,6	1,2	0,7
pék-sütő	20	44	2,6	3,8	,2,2
szűcs	17	31	2,2	2,7	1,8
tímár és szakács	12	3	1,5	0,3	,03
bádogos	10	4	1,3	0,3	0,4
cukrász és mézesbáb	10	2	1,3	0,2	0,2
vendéglős	9	10	1,2	0,9	1,1
órás	7	12	0,9	1,0	1,7
molnár, malomtulajd.	6	19	0,8	1,7	3,2
kárpitos	6	3	0,8	0,3	,05
egyéb	6	8	0,8	0,7	1,3

szíjgyártó	5	8	0,6	,07	1,6
kötélgyártó, köteles	5	1	0,6	0,1	0,2
kosárfonó	5	3	0,6	0,3	0,6
autószerelő+egyéb	4	15	0,5	1,3	3,8
nyomdász	4	16	0,5	1,4	4,0
kalapos	4	5	0,5	0,4	1,3
női kalapkészítő/kalapos	4	5	0,5	0,4	1,3
műszerész	4	5	0,5	0,4	1,3
szitás	4	0	0,5	0,0,	0,0,
kéményseprő	3	9	0,4	0,8	3,0
fényképész	3	4	0,4	0,3	1,3
fehérnemű varró (tisztító)	3	0	0,4	0,0	0,0
szappanfőző/szappanos	3	0	0,4	0,0	0,0
kútfúró	3	0	0,4	0,0	0,0
teknőkészítő	3	0	0,4	0,0	0,0
késes-köszörűs	2	1	0,3	0,1	0,5
villanyszerelő	2	10	0,3	0,9	5,0
fogtechnikus/fogműves	2	5	0,3	0,4	2,5
faesztergályos	2	0	0,3	0,0	0,0
taligakészítő	1	0	0,1	0,0	0,0
fazekas	1	0	0,1	0,0	0,0
kőfaragó	1	1	0,1	0,1	1,0
Mindösszesen	776	1144	100,0%	100,0%	0,7

Források:

1. Magyarországi Rendeletek Tára 1867–1945 Rendeletek tára, 1885. Rendeletek 34. A földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszternek 9909. szám alatt valamennyi törvényhatósághoz intézett körrendelete, az ipartörvény (1884: XVII. t.-cz.) 169. §-az értelmében a választott iparhatósági megbízottak működése tárgyában.
2. Zounuk 5. (A Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve. Szolnok, 1990) In: TANULMÁNYOK Balla Ferenc–Wirth István: Egyesületek a Jászságban a XX. század elején
3. Jász-Kunság. 1868–1875
4. Jász-Hírlap. 1921–1938

Levéltári források (Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár):

5. Ipar lajstrom. 1887–1941
6. Jászberény és Vidéke Ipartestület Jegyzőkönyv. 1922–1925; 1926–1929; 1932–1937.
7. Jászberény és Vidéke Ipartestület iratai. Szabadítási törzskönyv. 1919–1929.
8. Jászberény és Vidéke Ipartestület iratai. Ipartestületi tagok nyilvántartása. 1938–1943.

Fodor István Ferenc

JÁSZSÁGI ARCOK FÉL ÉVSZÁZAD TÁVLATÁBÓL

Bognár György fotói

Amikor a mellékelt fotókat kiválogattam, még a 90 éves Bognár Györgyöt köszöntöttük vele Jászjákóhalmán, ez év májusában a Jászkunok napján megnyílt kiállításán. Akkor még nem tudtuk, hogy júniusban eltávozik körünkből az örök fotóműterembe – így ez már nem köszöntés, hanem megemlékezés.

Bognár György Jászapátin született 1926 márciusában fotós házaspár gyermekeként. Édesapja és édesanyja is fényképész mester volt, így néhány sportrepülős év után ő is követte a családi tradíciót. A Bognár család rengeteget fotózott a műtermen kívül is, így Jászapáti sokat köszönhet nekik a régi település mindennapjait bemutató képekért. Gyuri bácsi már szélesebb skálán mozgott: Jászapáti mellett Jászjákóhalmán is tevékenykedett, ahol albérlete volt a hetvenes évek elején, abban az időben, amikor a jászberényi fényképész szövetkezetet is vezette. Ő volt fél évtizeden át a jákóhalmi fotószakkör vezetője, majd a jászkiséri MÁV gépjavítóból vonult nyugdíjba, mint reklámfotós. Ott is élt élete utolsó évtizedeiben.

Az itt látható képek részben olyan felvételek, melyek a jászberényi években készültek és igen jól sikerültek. Akkori szokás szerint megkérték a fotók alanyait, hogy járuljanak hozzá a cég reklámjához. Több közülük heteken át ékesítette a kirakatot. Az ilyen fotóknál sem csak sablon alapján folyt a munka: a fényképész kitalált különböző beállításokat, vagy ő kért meg valakit, hogy „levehesse”. Mivel beszélgettünk a képekről, így mindegyikhez volt egy-két története. A Pipás a buszon eleve egy kor, vagy inkább kórtörténeti kép. Abban az időben még a távolsági buszokon lehetett dohányozni, mikorra az ember Pestre ért, vágni lehetett a füstöt a pesti járaton. Látszik a busz ablakának függönyén is, hogy az öreg hol eregeti a füstöt Felsőszentgyörgyre menet. Egy fiatal hölgy – menyasszony – a Boldog ara alanya, ugyanúgy mint az Omega együttes egyik dalát idéző cím a koránál jóval többnek látszó lánynak, vagy A szép szeműnek. A fiatal férfiak is képviseltetik magukat egy portré erejéig, illetve egy kiséri zenész formájában, mely az akkoriban divatos – árnyékos – képtechnikával készült.
Az öregek akkor szinte mind pipáztak, ahogy az Öreg utazó is, akit 82 évesen „csípett el” a fotós, hogy szeretné lefényképezni. Sajátos üzlet volt a kép létrejöttében: az öreg kért 20 forintot, hogy a fotó elkészülhessen, aztán amikor Gyuri bácsi is átsétált ebédelni a Kis Piszkosba odaszólt neki, hogy „most eszem le a 20 forintját”. Bizony, akkoriban abból meg lehetett ebédelni. Botjára támaszkodva mereng az Öreg juhász és a másik idős férfi. A kor sajátossága a tsz közgyűlésen lencsevégre kapott új tag, akit nemrég szerveztek be. Az arcára vannak írva az érzései, de ezt mindnyájan tudják, akik éltek a hatvanas évek fordulóján, az erőszakos tsz szervezések időszakában.

Mindannyian szegényebbek lennénk, ha ezek a képek nem készültek volna el egy kis kóstolót nyújtva a XX. század egy szeletének mindennapjaiból.

Pipás a buszon

A boldog ara

Idős férfi

Az öreg utazó

Új tsz-tag a gyűlésen

Ifjú férfi

Öreg juhász

„Ő mindössze tizennégy”

Laci, a harmonikás

A szép szemű

Csörgő Terézia

IFJÚSÁGI AEROKÖR A FŐGIMNÁZIUMBAN

1925–1944

A XIX. század végén az iskolákban a tehetségek fejlesztését segítő egyletek, úgynevezett önképzőkörök alakultak meg, melyekben tanáraik vezetésével dolgoztak a diákok. 1869-ben tanulói kezdeményezésre a jászberényi főgimnáziumban is megalapították az önképzőkört, mely célul tűzte ki az irodalom, az olvasás megszerettetését. Ezt sokrétű tevékenységgel érték el. Ilyenek voltak a szépirodalmi művek közös olvasása, előadások, szavalatok tartása, irodalmi alkotások készítése, azok bírálata, pályázatok kiírása, a pályaművek bírálata, természettudományos irodalom és témák feldolgozása, könyvek, folyóiratok vásárlása, könyvtárak létesítése s találkozások írókkal, költőkkel, színházi előadások szervezése.

Az önképzőkör tagjainak érdeklődése, tevékenysége nagyon széles sávban mozgott. Így történhetett, hogy az 1925/26-os tanévben négy hetedikes tanuló: Beleznay István, Csizmady János, Kiss Kálmán és Sebestyén Endre megvetette a repüléssel és a hozzá kapcsolódó ismeretekkel foglalkozó ifjúsági aerokör alapját. A négy tanuló önképzőköri tagként a Természettudományi Közlönyökben anyagot keresett megtartandó előadásához. Végül úgy határoztak, hogy mind a négyen a kormányozható léghajóról és repülőgépről négy kisebb, egymással összefüggő előadást tartanak.

Osztálytársaik segítettek, rajzokat szerkesztettek, papírsárkányt, egy egyszárnyú repülőmodellt készítettek, hiszen a szemléltetéssel volt teljes az előadásuk.

Hosszadalmas, célratörő, sok gyakorlással járó előkészület után 1926. február 7-én nyilvános, nagy sikerű aviatikai programot valósított meg a négy tanuló. A következő előadások hangzottak el:

1. A kormányozható léghajó szerkezete és működése. Előadta Beleznay István
2. A hajtóeszköz és a léghajó háborús alkalmazása. Előadta Kiss Kálmán
3. A repülőgép szerkezete és működése. Előadta Sebestyén Endre
4. A repülőgép háborús alkalmazása. Előadta Csizmady János
5. Összefoglalás és a megalakulandó ifjúsági aerokör célja. Előadta Streitman György

„Úgy éreztük, hogy ifjaink munkásságának megvolt a belső, tehát mindegyikre nézve maradandó értéke, és úgy éreztük, hogy ezen előadás az intézet nevének is tisztességet szerzett.” – írta erről a programról Gergely Adolf az 1925/26-os gimnáziumi értesítőben.

A Jász Hírlap 1926. február 14-i számában Aviatikai délután a helybeli gimnáziumban címmel tudósított az eseményről. A társadalom színe-javát felölelő közönség előtt „*… tartottak a diákok oly értelmes, higgadt és eszmegazdag szabad előadást a repülés problémájáról, hogy a budapesti tanárok egyértelmű állítása szerint őket is meglepte”*. E lapszám 3. oldalán a reálgimnázium igazgatósága köszönetet mondott a közönség nagybecsű adományaiért.

Az első aviatikai előadás-sorozatot követően február 17-én megalakult a jászberényi gimnázium aeroköre, melynek alapszabályát a budapestvidéki tankerületi királyi főigazgatóság 398/1926. szám alatt 1926. március 20-án jóváhagyta. Az alapszabály módosítására 1932 áprilisában került sor. A négy fejezetet és 32 pontot tartalmazó új alapszabályt Acsay István főigazgató 875/1932. szám alatt hagyta jóvá. Az aerokör vezetőtanára Gergely Adolf lett, aki mennyiségtant és természettant tanított az intézetben. Az első évben az aerokör ifjúsági elnöke Karlinger Tihamér VIII., titkára Beleznay István VII., jegyzője Csizmady János VII. osztályos tanuló volt.

Az elkövetkezőkben, minden tanév elején újból megalakult az aerokör, az alakuló gyűlésen egy évre megválasztották a kör elnökét, titkárát, jegyzőjét, pénztárosát, műhelyvezetőjét, kiknek neve az alábbi táblázatban szerepel (nevük mellett az osztályuk látható).

Tanév	*Elnök*	*Titkár*	*Jegyző*	*Pénztáros*	*Műhelyvezető*	*Ellenőr*
1925/26	Karlinger Tihamér VIII.	Beleznay István VII.	Csizmady János VII.	-	-	-
1926/27	Csizmady János VIII.	Sebestyén Endre VIII.	Kereczmann Sándor VII.	-	-	-
1927/28	Jász Imre VIII.	Jancsó Antal VIII.	Lakos György VII.	Rigó Ferenc VIII.	Szabó János VIII.	-
1928/29	Lakos György VIII.	Tukora Béla VIII.	Rusz János VII.	Simon János VIII.	Gerendásy Sándor VIII.	-
1929/30	Ágotai Lajos VIII.	Sommer Tibor VIII.	Varga Imre VIII.	Piroska János VIII.	Lamm Róbert VII.	Donáth Ferenc VIII.
					Antal Károly VII.	
1930/31	Strausz Sándor VIII.	Varga Imre VIII.	Tóth István VII.	Völgyi Kálmán VIII.	Mizsei Zoltán VII.	Muhoray György VIII.
1931/32	Mizsei Zoltán VIII.	Sztojka Károly VIII.	Papp János VII.	Kiss Lajos VIII.	Kiss Béla VIII.	Beleznay Andor VIII.
1932/33	Leitner Pál VIII.	Papp János VIII.	Nagy Kálmán VII.	Szilassy Elemér VIII.	Koller Ferenc VII.	Beleznay Mátyás VIII.
1933/34	Dósa Béla VIII.	Nagy Kálmán VIII.	Erőss István VII.	Andrási Béla VIII.	Császár Jenő VII.	Szúnyogh Károly VIII.
1934/35	Erdélyi Sándor VIII.	Lányi Tibor VIII.	Molnár János VIII.	Muhoray Lajos VIII.	Császár Jenő VIII.	Haragos Antal VIII.
1935/36	Szűcs László VIII.	Ring Károly VIII.	Szatmári Lajos VIII.	Sisa Béla VIII.	Oláh István VIII.	Fuchs György VIII.
1936/37	Holló János VIII.	Petri István VIII.	Pollák István VIII.	Holczer Dezső VIII.	Sápi János VIII.	Stella Miklós VIII.
1937/38	Nagy Sándor VIII.	Büchler Andor VIII.	Jenes Miklós VIII.	Sisa Károly VIII.	Baranyi József VIII.	Hangya Ferenc VIII.

1938/39	Holló András VIII.	Szabó András VIII.	Tanner Gyula VIII.	Baranyi József VIII.	Simon Pál József VIII.	Sárközy Tibor VIII.
1939/40	Holczer Gyula VIII.	Mizsei Béla VIII.	-	Mizsei Béla VIII.	Andrássy József VII.	Szőke Péter VII.
1940/41	Andrássy József VIII.	Girtler István VIII.	Darázs Árpád VIII.	Bíró Antal VIII.	Szőke Dezső VII.	-
					Futó Tibor VI.	
1941/42	Szőke Dezső VIII.	Kiss Géza VIII.	-	Drávai Sándor VIII.	Futó Tibor VII.	-
					Harmati Pál VII.	
1942/43	Futó Tibor VIII.	Harmati Pál VIII.	Simonyi Gyula VIII.	Kucsera Szaniszló VIII.	Futó Tibor VIII.	-
					Harmati Pál VIII.	
1943/44	Burka Endre VIII.	Bene László VIII.	Vörös István VIII.	Molnár Péter VIII.	Drávai Gyula V. Szentgyörgyvári Ödön VI.	-
					Drávai Gyula VI. Suba László V.	

Az aerokör szisztematikusan dolgozta fel évről-évre a repülést és a repüléshez szükséges történeti, technikai, biológiai, matematikai, térképészeti, fotogrammetriai, meteorológiai, fizikával, földrajzi ismeretekkel kapcsolatos témákat.

A tanulók kezdettől fogva módszeres előkészítő munkával jutottak el a különféle tárgyú, eredményes előadás-sorozatokhoz. A módszeres előkészítésről Gergely Adolf a következőket írta: *„Megadjuk az előadássorozat tárgyát, önálló részekre osztjuk és átadjuk a könyveket a sorozatban résztvevő előadó tanulóknak. Átolvassák a kicsiny terjedelmű anyagot; a tanár mindegyiktől számonkéri a tárgy lényegét és velük együtt megállapítja az egyes előadások vázlatát és szerkezetét. A tanuló fölolvassa a kidolgozott tételt és kijavítja a tanár utmutatása szerint. A kijavítás többféle irányú lehet. A nem helyes sorrendben írt részeket új összetételként alakítják át; a fizikai, meteorológiai, technikai ismeretekben mutatkozó hézagosságot pótolják, a tömör gondolatot fölöldják s a gondolatok sorát – a közönség figyelmének pihentetése végett – egy-egy kitéréssel, hangulatos megjegyzéssel megszakítják. Világos beszéddel közlésre alkalmassá teszik mondanivalójukat és megtanulják, hogy a természettudományi ismeretek előadásmódja is egyesítheti helyenkint a próza és a költészet sajátosságait. A tanulók megtanulják a szabadossá és hangulatossá tett előadást, azután elmondják olymódon, hogy pálcával mutatnak a kifüggesztett szemléltető rajzok megfelelő helyeire. Teljes biztonsággal tudják a részükre kijelölt szabadelőadás kicsinyterjedelmű anyagát és határozott, de szerény magatartást tanusítanak a fellépéstől az előadói asztal elhagyásáig.”*

A repülőgép-modellezést is szerették volna felvenni a programjukba, ezért az 1926/27-es tanévben a Magyar Aero Szövetségtől költségvetés beterjesztésével anyagi támogatást kértek. Hiszen a repülőmodell *„nélkülözhetetlen tanszer a középiskolában a mechanikai alapfogalmak és elvek megismeréséhez”.* – írta Gergely Adolf.

Az anyagi támogatást megkapták, s ezzel a segítséggel az 1927/28-as tanévben *„megindult a műhelyben a modellezés munkája is és így a kör tagjainak tevékenysége megnyilvánult elméleti és gyakorlati irányban egyaránt”.* – olvasható a kör tanár vezetőjének értesítőbeli beszámolójában.

A repülőmodelleket készítő műhelyekben igen tevékeny munka folyt. A műhelyvezetők lelkiismeretesen, türelmes munkával, az alsóbb évfolyamosokkal is megkedveltették a modellkészítést. Ennek folytatása volt VII. és VIII. osztályban az aerokörben való aktív részvételük, s ott már versenyképes modelleket készítettek.

A műhelymunkáról is rendszeresen beszámoltak a diákvezetők. 1929. február 5-i ülésen Gerendásy Sándor VIII. o., a műhely vezetője például szemléltető rajzok segítségével mutatta meg, *„hogy miként foglalják össze a mérési eredményeket egy-egy grafikonban és miként egyesítik a szárnyfelület emelkedési képességét mutató számokat, szóval a szárnyfelület tulajdonságait egyetlenegy diagramban”.*

Kezdetben bot- és csőtörzsű modelleket készítettek. Majd 1939-ben új fejezet kezdődött a kör életében, ugyanis a műhelyében áttértek a zárttörzsű modellek építésére, így egy lépéssel közelebb kerültek a valódi gépek építéséhez.

A tanévek végén kiállítást is rendeztek az év közben készített gépekből, hogy a műhely tagjainak a munkáját megismerhesse a nagyközönség. Ugyanakkor szerették volna felkelteni az érdeklődést a látogatókban a repülés iránt

Repülés az iskolai tanítás és nevelés szolgálatában

1935-ben Gergely Adolf, az ifjúsági aerokör vezetőtanára a fenti címmel foglalta össze az aerokör *„különféle tárgyú, de a repüléssel szoros kapcsolatban álló”* tevékenységét. Ugyanakkor bizonyította, hogy *„…a repülés elméleti és technikai alapjának megismertetése, a motor nélküli siklórepülés gyakorlása beleállítható az iskolai tanítás és nevelés szolgálatába – a tanulók különösebb megterhelése nélkül, s hogy az ifjúság ilynemű munkája alkalmas a repülés gondolatának elterjesztése a nemzeti védelem érdekében.*

Háromféle irányban közeledett az ifj. aerokör az elmult tíz esztendő alatt ennek a végsőcélnak elérésére.

Feldolgozta a tanítás különböző tárgyainak, továbbá az időjárásnak, a térképkészítésnek a repüléssel való kapcsolatát.

Foglalkozott a sikló, vitorlázó és a motoros repülőmodellek elméletével és röpítésével.

És végül előkészítette a majdan megvalósítandó gyakorlati siklórepülés lehetőségét a motornélküli repülés elméletének tanulmányozása utján is”.

Gergely Adolf összefoglalója is jól bizonyítja, a tanulók nagyon komoly, precíz előadásaiból kiderült többek között, hogy az ember a repüléshez hogyan is használta fel az élővilágban tapasztaltakat, a földrajzi ismeretek miért fontosak, mi a szerepe az időjárásnak a repülésben, mi a repülés elméleti és technikai jellemzője, milyen segítséget jelent a térkép és a légi fénykép, s egyáltalán miért fontos a repülés.

Nagyon hasznos dolgokat tudhattak meg és tudhatunk meg ebből az összeállításból. A 42 oldalnyi anyag rövid bemutatásával szeretném felkelteni az érdeklődést a főgimnázium aerokóri tevékenysége iránt.

Az írás három nagy fejezetre tagolódik. Az I. fejezeten belül 14 alfejezet található, melyek egy-egy előadás-sorozat rövid összefoglalói. A kör vezetőtanára változó számú pontot tartalmazó vázlattal kezdi a bemutatást, mely vázlatpontok egyben az előadások témájának, esetleg címének felelnek meg. Az alfejezetek címének és néhány vázlatnak a felsorolásával, néhány fontos, érdekes dolog kiemelésével próbálom a fenti célomat elérni. Minden alfejezet tartalmazza a nagyon komoly szakirodalmat, melyet a tanulók felhasználtak előadásaik elkészítéséhez.

A II. és III. fejezet gyakorlati kérdésekkel, feladatokkal foglalkozik.

I. (fejezet) *Kapcsolat a tanítás különböző tárgyai és a repülés között.*

1. *A növényvilág és a repülés*

a) A növényfajok fennmaradása

b) A porszemű spórák és a magvak repülése

c) A szárnyas termések és a termések magvainak szétszóródása

d) Hajszálas, bóbitás, ernyős termések és magvak repülőszervei

e) Tollasfarkú, fonalas és tollkoszorús repülőszervek

A növényfajok fennmaradását termések, magvak, spórák végzik úgy, hogy a szél viszi őket egyik helyről a másikra. A sok példa közül egy, a fenyők nagy mennyiségű virágpora azért tud nagy távolságokat megtenni, mert az ellipszoid alakú virágpornak mind a két végén levegőt tartalmazó légzsák található. A melegben kiterjed a levegő a légzsákban, s felfelé száll. Ha a lehűl a levegő, kisebb a térfogat, a földre száll a virágpor.

2. *Az állatvilág és a repülés*

a) *A szállóernyős gerinces állatok repülésének biológiája és mechanikája.*
(Repülőhal, repülőbéka, repülőgyík, repülőmókus, repülőmaki)

b) *Kihalt repülősárkányok*

c) *A denevér*

d) *Az ősmadár (Archaeopterix)*

e) *A madár mint a legtökéletesebb repülő*

A mai madár szárnya felül domború, alul homorú, csontok teszik kerekké és vastaggá a mellső élét, a hátsó éle viszont vékony. Ilyen a repülőgép szárnya is.

A szárny csapkodása átalakul repülési energiává. Anyagcseréje igen gyors, a táplálék súlya így nem zavarja a repülést. A madár a legtökéletesebb motoros repülőgép, hiszen szállhat vízszintesen, emelkedhet, szárnycsapkodása motoros repülés, a szárnycsapkodás nélkül sikló- és vitorlázórepülést végez.

2.a) A szárnyas rovarok repülése

b) Az ősrovarok

c, Az egyenesszárnyú, hártyásszárnyú és a kétszárnyú rovarok repülése

d) A bogarak, lepkék és a recésszárnyúak repülése

e) A rovarok repülésének biológiai és mechanikai vonatkozásai

3. A levegő ellenállásának tanulmányozása

a) A levegő ellenállásának hatása és oka

b) Lilienthal készüléke a levegő ellenállásának mérésére

c) A levegő ellenállásának mérése a göttingeni aerodinamikai intézetben

d) A göttingeni intézet mérési eredményeinek grafikonban való összefoglalása

e) Az aerodinamikai eredmények

A repülésre vonatkozó ismeretek síklappal, illetve ívelt felületekkel kapcsolatos kísérletekkel indultak. Fejlődés akkor következett be, amikor felismerték, hogy a szárnyak készítésére az ívelt felületek a legalkalmasabbak. Otto Lilienthal (német repülőgép-mérnök, feltaláló, pilóta) volt az, aki megmutatta, hogy az ívelt szárnyfelület hatásfoka nagyobb a síklapok hatásfokánál.

Az aerodinamika a levegő ellenállásával és hatásaival foglalkozik, az ok a légörvényekben keresendő.

4. A levegő ellenállásának mérése levélmérleggel

A kísérletekkel bizonyították, hogy a repülőgép szárnyának íveltnek és cseppszelvény alakúnak kell lenni. Ugyanis az ívelt felület nagy felhajtó erőt ad, a cseppszelvény alak pedig megóvja a repülőgép szárnyát a légörvényektől.

5. A léghajó és a repülőgép

Ez a téma volt az aerokör első előadás-sorozata, a bevezetőben már írtam erről.

6. A repülőmotor

7. A motor működését ellenőrző műszerek

8. Az aeronavigáció

a) Az iránytű

b) A rádiógoniométer

c) A szikratávíró

Az adott kor legfontosabb eszközei a repülés során.

9. Repülés az Alpesek fölött

10. A Himalája Mont-Everest csúcsának átrepülése

11. A légi fénykép készítése, olvasása és gyakorlati alkalmazás

a) A légi fénykép és a térkép összehasonlítása

b) A légi fénykép méretaránya

c) Mezőgazdasági, földrajzi, települési és katonai jelentősége

12. A térképkészítés alapvető műveletei

a) A csillagászati helymeghatározás

b) A geodéziai (földméréstani) helymeghatározás
c) Távolságmérés (távcső és mérőléc)
d) Két földi pont magasságkülönbségének mérése (távcső és a mérőléc)
e) Barometrikus magasságmérés
f) Terepfölvétel a Papp-féle mérőasztallal
13. A légi fénykép térképpé való értékesítése
14. A meteorológia és az aviatika kapcsolata

*II. (*Fejezet*) Sikló, vitorlázó és gumimotoros repülőmodellek módszeres készítése és röpítése*

*III. (*Fejezet*) A gyakorlati siklórepülés*

Tanítók, Tanárok! Tanuljatok repülni! Arra hívja fel a tanítók, tanárok figyelmét, hogy vegyék észre a fiatalokban szunnyadó, képességét próbára tevő testi és lelki energiát, melynek fölöslegét észrevétlenül a legegyszerűbb és legveszélytelenebb módon kell levezetni. Erre legalkalmasabb a repülés elemi iskolája, melyet a tanítóknak, tanároknak is meg kell tanulni.

„A siklórepülésnek nevelő hatása van.” Több szempontot is felsorol Gergely Adolf, ezek közül egyet emelek ki. *„A repülni akaró ifjúnak különben is védekeznie kell a testi elpuhulással szemben. Nem szabad alkoholt innia és korán kell lefeküdnie, hogy a legerősebb idegbeli munkával járó repülésnek annál jobban meg tudjon felelni.”*

Az aerokör ülései, tevékenysége

Évente változó számú szabad előadás-sorozatra került sor. A gazdag tevékenységnek csak töredékét tudom bemutatni, remélve, hogy ennek ellenére megcáfolhatatlanul bizonyítható, hogy óriási szolgálatot tettek a kör tagjai a tudománynak.

A tanulók többsége az önképzőkörnek és az aerokörnek is tagja volt, az aviatikai előadások egy részét az önképzőkörben tartották meg a jó időbeosztás érdekében, így a tanulásban nem voltak hátráltatva.

Már az első években olyan előadások hangoztak el, amelyek jól bizonyítják, hogy milyen szerteágazó ismereteket szereztek az aerokör tagjai, akik 15-20 percben avatták be a hallgatóságukat egy-egy témába. A következőkben a kezdetek néhány köri gyűlésen elhangzott előadásainak címe és az előadók neve olvasható.

1926. május 13.
1. A sárkányok és alkalmazásuk – Kereczmann Sándor VI. o.
2. A levegő hőmérséklete – Jancsó György VII. o.
3. A ballonok és alkalmazásuk – Jász Imre VI. o.
4. A levegő nyomása – Nagy Kálmán VII. o.
5. Az időjóslás – Karlinger Tihamér VIII. o.

1926. november 28.
1. Természeti jelenségek, amelyek a léghajókkal és a repülőgépekkel összefüggenek. – Csizmady János VIII. o.
2. A légnyomás és a szelek – Kiss Kálmán VIII. o.
3. A zivatarfelhők keletkezése, a zivatarfajták – Jász Imre VII. o.

4. Tudományos időjóslás – Sebestyén Endre VIII. o.
5. Amundsen léghajójának, a Norge I.-nek az útja – Beleznay István VIII. o.

1927. január 12.
A repülőgép és a szél – Streitman György VIII. o.
1927. március 10.
Magasságmérés a repülőgépen – Csizmady János VIII. o.
1927. március 23.
1. Az automobilt hajtó robbanó-motor részei és működése – Simon János VI. o.
2. A gyújtógyertya – Papp Géza VIII. o.
3. A motorkerékpár explóziós motorja működés közben – Simon János VI. o.
1927. május 1.
1. Autogén hegesztés és vágás (elmélet) – Czakó Ferenc VIII. o.
2. Autogén hegesztés és vágás a gyakorlatban – Simon János VI. o.
1927. június 9.
Lindenberg amerikai kapitány repülőútja az Atlanti óceánon át New-Yorktól Párisig – Jász Imre VII. o.

1927. december 9.

Ezen az ülésen a repülőmodellek készítéséről számoltak be a kör tagjai: Erős István VII., Viczián Béla VIII., Szabó János VIII. osztályos tanulók. Ezek után Lamm Róbert V. osztályos tanuló saját gépével mutatta be a modell siklását és repülését.

1928. február 7.

Moller János VII. osztályos tanuló a madarak repüléséről beszélt, melyet a repülőgépek utánozni tudnak.

Ez alkalommal már öt biztosan szálló botmodell repülésében gyönyörködhettek a résztvevők. Ezek készítői: Szabó János VIII., Viczián Béla VIII., Gerendásy Sándor VII., Antal Károly V. és Papp Ferenc IV. osztályos tanulók voltak.

Az 1929. február 5-én tartott előadások tárgya a levegő ellenállásának tanulmányozása és a repülésre való alkalmazása a göttingeni kísérleti intézetben.

A matematikai gondolkodásmódra nevelés érdekében matematikai témák is előkerültek, így például az 1926/27-es tanévben az alábbiak (az előadó tanuló neve is szerepel):
1. Az empirikus függvény – Rusz János V. o.
2. Az algebrai függvény – Balázs Béla VI. o.
3. Az elsőfokú függvény ábrázolása – Simon András VII. o.
4. A másodfokú függvények és ábrázolásuk – Kis Jenő VIII. o.
5. Különböző algebrai függvények felsőbb mennyiségtanban való alkalmazása – Csizmady János VIII. o.
6. A felsőbb mennyiségtan és a természettan kapcsolata – Sebestyén Endre VIII. o.
7. Az integrálszámítás értelmezése – Beleznay István VIII. o.

Az elkövetkező években az ülések alapprogramja kibővült az aktuális eseményekkel, a legújabb kutatási eredmények felhasználásával. Az iskolai évkönyvekben, értesítőkben olvasható jelentések szinte mindegyikében részletes képet kapunk a tanulók előadásainak tartalmáról.

Néhány ülés programjának bemutatásával szeretném érzékeltetni a komoly munkát. A térkép készítése témát 1931. március 19-én a kör hét tagja dolgozta fel. Strausz Sándor VIII. o. tanuló, a kör ifjúsági elnöke elmondta, hogy a repülés és a földrajz kapcsolatának egyik fontos pontja a térkép készítése, ehhez segítséget adnak a légi fényképek.

Varga Imre VIII. o. a csillagászati helymeghatározásokat fejtette ki. Kiemelte, hogy a térkép készítése a földrajzi szélesség és a földrajzi hosszúság csillagászati meghatározásával kezdődik. Ezek metszővonalak, metszőpontjuk meghatározza az egyes földrajzi helyeket.

Herczegh Béla VIII. o. a geodéziai helymeghatározáson belül ismertette a háromszögelési eljárást, a teodolittal való munkát. Tóth István VII. o. a távolságmérésben használt fonalkeresztes távcsövet és a mérőlécet, Rusz István VIII. o. szemléltető rajzokat felhasználva a távcsővel és a mérőléccel történő magasságmérést mutatta be.

Mizsei Zoltán VII. o. agyagból készült hegymodellen végezte el a szintvonalak bejelölését. S ismertette a rétegvonalak katonai jelentőségét.

Kurunczi Sándor VII. o. a higanyos és a folyadék nélküli aneroid barométerrel történő magasságméréssel foglalkozott. Terjéki László VIII. o. a Papp-féle mérőasztalt ismertette részletesen, majd a földi pontoknak elölmetszéssel és oldalmetszéssel történő grafikus felvételét láthatták.

Az 1931/32-es tanév első ülésén például a repülés és a földrajz kapcsolatát híres repülőutak ismertetésével bizonyították.

Bede Béla VII. o. *Justice for Hungary* címmel Endresz György és Magyar Sándor útját követte végig a New-Foundland kis falujától Írországon, Franciaországon, Svájcon, Ausztrián át Bicskéig.

Papp János VII. o. Piccard svájci fizikus, brüsszeli egyetemi tanár sztratoszférai repülésének tudományos jelentőségéről, a kozmikus sugárzás erősségének méréséről beszélt.

Koller Ferenc VI. o. ismertette és szemléltette a Graf Zeppelin léghajó szerkezetét és Friedrichhafen–New-York között megtett útját. Beleznay Andor VIII. o. a Graf Zeppelin világ körüli útjáról tartott előadást. Suba András VII. o. bemutatta a Graf Zeppelin északsarki útját, melynek során pontos térkép készült az Északi sarkról.

Az 1932. május 30-án tartott záróülésen a légi fényképek olvasása volt a téma. Móczár László VII. o. útmutatást adott a témához, majd légi fényképek vetítésével mutatta be Aquincumot, a régi római utat a Duna mellett. Somlyóvár, Boldogkővára, Csobáncvár, a Szabolcsi Földvár természeti és történelmi érdekességeit emelte ki. Ezután több előadó diák mutatta be Magyarország egy-egy táját.

A földrajzi ismereteiket bővítendő a kör tagjai a rendelkezésre álló légi fényképeket úgy válogatták össze, hogy a tanulók megismerjék hazánk tájait, településeit. Az 1933. év októberében tartott ülésen Holló János V. o. vetített légi fényképeken a Balaton és környékének szebb részeit *„ügyes összeállításban”* mutatta meg. Ádler György VII. o. a települések különböző formáit – mezőgazdasági, ipari, tanyai – mutatta be légi fényképeken. Almásy József *„a jellegzetes magyar tanyatelepülés érdekesebb példáit tárgyalta és egy-egy ügyesen közbeszőtt légi fényképpel igazolta megállapításait”*. Lányi Tibor VII. o. szintén vetített légi fényképeken ismertette a település legegyszerűbb formáit: a tanyát, a falut, a községet, és bővebben az ipari települést, a várost Szeged példáján.

A világháború az aerokör üléseit is befolyásolta. 1940. december 4-ét például a repülés hőseinek szentelte a kör. Tanner László VI. o. a 14. vadászszázadot mutatta be, s beszámolt a

világháborúban végrehajtott első zuhanóbombázásról. Oberländer Tibor VIII. o. elszavalta Vér Andor: Pilóták című versét. Darázs Árpád VIII. o. megemlékezett a 18. repülőszázad tagjairól, akik kiemelkedő érdemeket szereztek. Nagy László VII. o. a *„Háry század”* nagy értékű szolgálatait ismertette. Girtler István VIII. o. a repülősök fiatal nemzedékről beszélt, példaként állította ifj. Horthy Istvánt, Endresz Györgyöt, Magyar Sándort és az iglói légi csata hőseit.

Kapcsolatok, kirándulások

A kör munkáját döntő módon segítették más ifjúsági aerokörökkel létrejött kapcsolatok, tapasztalatcserék, kulturális estélyek.

A budapesti Bocskai reálgimnáziummal alakult ki az első kapcsolat már a kör megalakulása előtt, ami a kezdeti és későbbi munkában is hasznosnak bizonyult. 1925. december 18-án Halassy Tibor tanár és gépészmérnök érdekes előadásban beszélt a repülőgépről, az aviatikáról és filmen mutatta be a Bocskai reálgimnázium aerokörének műhelyét, az ott folyó munkát, illetve Lampich Árpád gépészmérnök, repülőgép-tervező, sportrepülő világrekorder saját szerkesztésű repülőgépét.

A Bocskai reálgimnázium következő év január 20-i díszgyűlésére meghívták a jászberényi reálgimnázium érdeklődő diákjait is. Kalkbrenner Antal igazgató és Gergely Adolf tanár vezetésével 34 tanuló részt is vett a gyűlésen, s élvezettel hallgatták az előadásokat.

Ezt követően az első jászberényi aviatikai előadássorozaton, melyről a dolgozatom elején írtam, jelen volt a Bocskai reálgimnázium 40 tanulója, valamint Halassy Tibor, Forgács János és Arany János Pascal tanárok. Ezen a napon adták át a kör tagjainak a *megígért szépen kidolgozott, és fából készített egyszárnyú* modellt is, amivel az iskola modelljeinek a száma ötre emelkedett. *„És elhozta magával Halassy Tibor tanár úr Dr. József Ferenc Őfenségének, a magyar aeroszövetség elnökének üdvözletét.”* A műegyetemi sportrepülő egyesület nevében pedig Lampich Árpád köszöntötte a jelenlévőket.

A budapesti X. kerületi gróf Széchenyi István reálgimnáziumban kulturestélyt, tartottak 1927. január 21-én. A jászberényi aerokörösök, Streitman György, Kis Kálmán, Sebestyén Endre, Beleznay István a meteorológia és az aviatika kapcsolatáról egymással összefüggő előadást tartottak. Befejezésül pedig Csizmady János VIII. o. a kör elnöke mondott talpraesett köszönő beszédet.

képaláírás

Az Aviatika Értesítő 1927. évi első számában a következőket írta a szereplésről: „*Mindazok, akik ezen estély kulturális értékét aviatikai szempontokból megítélni hivatva voltak, őszinte elismeréssel adóztak ama eredménynek, amelyet az Ifjúsági Aerókör lelkes gárdája elért. Teljesítményük minden tekintetben határozottan felülmúlta várakozásunkat. A szabadon megtartott előadássorozatnak minden egyes reprezentánsa nemcsak szorgalmas és rendszeresen fejlesztett előkészületről, komoly és jól megemésztett tudásról tett tanúságot, hanem egyenesen meglepett azzal a nyugodt öntudatossággal, amellyel témáját az elég szépszámú hallgatóság előtt kifejtette.”* A Jász Hírlap 1927. január 23-i száma is beszámolt a fővárosi szereplésről.

A kimagasló eredményű kulturestély megtartása után a Magyar Aero Szövetség elnöke, vitéz dr. József Ferenc főherceg levélben üdvözölte az aerokört.

A kör tagjai több alkalommal is voltak a mátyásföldi repülőtéren. 1928. február 25-én megtekintették a különböző gépeket, azok fel- és leszállását. Május 17-én a repülőnap változatos képeiben gyönyörködtek, s megnézték a Műegyetemi Sportrepülő Egyesület Lampich Árpád irányította műhelyét is. Egy későbbi időpontban pedig Lampich Árpád repülésének is tanúi voltak. Így az elméletben tanultakat gyakorlatban is láthatták.

Az 1931/32-es tanévben lehetőségük nyílt a Térképészeti Intézetben a légi fotogrammetriának (légi fényképezés) a gyakorlati tanulmányozására, hiszen ennek elméletét az előző tanévben megismerték. 1935/36-os tanévben a kör tagjai közül többen Budapesten az Eötvös Loránd Geofizikai Intézetben tettek látogatást.

A Közép-magyarországi Automobil és Motor Club szolnoki szakosztálya kérésére 1936-ban Gergely Adolf vezetőtanár és három aerokörös: Oláh István, Rajna János, Szűcs László VIII. o. tanuló ismertették a repülőmodellezés jelentőségét a szolnoki reálgimnázium, polgári iskola és a fa- és fémipari szakiskola diákjai előtt. A három iskola egy-egy teljesen felszerelt repülőmodellt kapott az aerokörtől.

Az új közforgalmi repülőteret tekintették meg az 1937/38-as tanévben. A tanulmányi kirándulást igazi élménnyé tette Aczél Zoltán főhadnagy előadása, aki az irányvevő ház, az iránymérő ház, a rádió és a repülőgép kapcsolatát mutatta be.

Előadások a városban a nagyközönség számára

Évente nyilvános előadásokat is tartottak, ahol a társadalom minden rétege képviseltette magát, s nagyon nagy elismeréssel nyilatkozott a közönség a diákok munkájáról. Az előadásokra díjmentesen lehetett belépni, de szívesen vették az adományokat. A Jász Hírlap a hírek rovatban közölte a nyilvános előadások időpontját és programját.

Ilyen előadás volt 1929. december 20-án a Kultúrházban. A résztvevők a növények fennmaradását lehetővé tevő repülőszervekről, repülőkészülékekről és azok szerepéről hallgattak előadásokat. 1930. április 29-én pedig az állatvilág és a repülés kapcsolatáról szólt az előadássorozat. Az utolsó előadást Rusz István VIII. o. tartotta, „*aki ismertette a legtökéletesebb gerinces repülőt, a madarat. Bemutatta a madár testének tökéletes átalakulását és a légi élethez való alkalmazkodását. Ismertette csontozatát és izomzatát. Behatóan vizsgálta a toll szerkezetét és vázolta a belsőrészeknek a légi élethez való alkalmazkodását. Majd arról szólott, hogyan viselkedik a madár szárnya a szárnycsapáskor és mint győzi le a levegő ellenállását a szárny felemelésekor. Említést tett a ragadozó és énekes madarak repülése közötti különbségről s a vitorlázó madarak repülésének ismertetésével befejezi előadását”.* – olvasható az évi értesítőben.

1930. október 18-án a motornélküli repülés volt a nyilvános rendes ülés témája. Dobos László VIII. o. beszélt a repülő madárról. Muhoray György VIII. o. a siklómozgásról tartott előadást, s megemlékezett Leonardo da Vinci és Lilienthal kísérleteiről. Mizsei Zoltán VII. o. bemutatta siklómodelljét. Sztojka Károly VII. o. a siklórepülés módszeres oktatásáról beszélt. Litkei Antal VII. o. a siklógépek különböző keresztmetszetű szárnyainak szerkezetével és azoknak a levegő ellenállásával való kapcsolatával foglalkozott. Befejezésként Krausz István VIII o. a németországi vitorlázó repülés fejlődéséről beszélt.

1932 májusában hősi halált halt két magyar pilóta, Endresz György és Bittay Gyula. Emlékükre gyászülést tartott a kör a Kultúrházban. Endresz György a világ óceánrepülőinek találkozójára készült Bittay Gyula rádiótávírász navigátorral. Rómába azokat a repülősöket hívták meg, akik már átrepülték az Atlanti-óceánt. A magyarok május 21-én 15 órakor értek Róma Littorio repülőterére. A leszállás előtt a gép szárnya megbillent, a nehéz gép lezuhant és eltűnt a nézők szeme elől. A gép lángba borult, elégett, csak a váza maradt meg. A pilóták szörnyethaltak.

A gyászülést a kör vezetőtanára nyitotta meg, a „*nagy akarások és a lelki nemesség örök”* példájaként állította a pilótákat az ifjúság elé. Ezután Fecske Sándor VII. o. az óceánrepülésekről beszélt. 59-en indultak az óceán átrepülésére, de csak 19-nek sikerült, a többi az óceánrepülés mártírja lett. Litkei Antal maturandusz az időjárási hírszolgálatról, az időjárás előrejelzéséről beszélt. Mizsei Zoltán maturandusz Endresz György repülőgépét mutatta be, saját készítésű méretarányos modelljével. Az óceánrepülésükről Bergmann Lajos VII. o beszélt, míg a repülők fogadásáról Tóth István maturandusz szólt. „*Beleznay Andor maturandusz elszavalta Szathmáry: Magyar Turul című költeményét. A magyar turul, mely átrepülte az Óceánt, szárnyaszegetten hullott alá Itália kék ege alatt.”* Végül Jász István maturandusz emlékbeszéde hangzott el. A Jász Hírlap május 29-i számának 3. oldalán *Reálgimnáziumunk impozáns gyászünnepéllyel adózott Endresz György emlékének* címmel tudósított az eseményről.

1932. december 16-án rendezett nyilvános ülésen a légi fényképek földrajzi, mezőgazdasági, katonai vonatkozásai kerültek terítékre, és azok térképpé való értékesítése szemléltető rajzok, modellek, vetített légi fényképek segítségével. Az előadó tanulók körbejárták a témát. Leitner Pál VIII. o. a térképet a légi fényképpel hasonlította össze, Papp János VIII. o. a légi fénykép olvasásáról beszélt. Beleznay Mátyás VIII. o. a légi fénykép méretarányát tárgyalta, Mosó Dezső VII. o. a függőleges és ferde tengelyű kamerával történő légi fényképezést mutatta be. Koller Ferenc VII. o. a légi fényképek alkalmazását ismertette, Moller András VII. o. a légi fénykép mezőgazdasági jelentőségét világította meg. Móczár László VIII. o. ismertette a légi fénykép alkalmazását hegyvidék térképének elkészítésében, Nagy Kálmán VII. o. a légi fénykép katonai alkalmazásáról beszélt.

1936. január 20-án került sor arra a nyilvános ülésre, melyen báró Eötvös Lóránd, a nagy magyar fizikus gravitációs kutatásait és a róla elnevezet geofizikai intézetben folyó munkát ismertették.

Több olyan előadást is tartottak, melyek nem kapcsolódtak szorosan a repüléshez, de természettudományos kérdésekkel foglalkoztak. Az 1920-as években Jászberénybe és környékére bevezették a nagyfeszültségű áramot, ezzel kapcsolatos volt az előadás-sorozat

1928. november 10-én. Ágotai Lajos VII. o. az elektromos áram alapmennyiségeit, hatásait kísérlettel mutatta be. Neumann György VIII. o. bemutatással és szemléltető rajzok segítségével szólt az egyenáramú dinamóról. Balázs Béla VIII. o. hasonló módon a váltakozó áramú dinamókat és alkalmazásukat ismertette. Hahn Géza VII. o. a transzformátorokat, Király Gyula VIII. o. pedig a nagyfeszültségű áramokat és a salgótarjáni centrálét (elektromos erőmű) ismertette.

Versenyek

Az elkészített repülő modelljeikkel versenyeken vettek részt a kör tagjai. Eredményeikkel mindig a legjobbak között voltak, több alkalommal is elnyerték a Magyar Aero Szövetség vándordíját.

1928. június 3-án a budapesti XI. modell-repülőgépversenyen, melyet az Aero Szövetség rendezett, a kedvezőtlen időjárás ellenére igen szép eredményeket értek el a kör tagjai. A levegőben mért leghosszabb időtartam alapján Antal Károly V. o. 1. díj, Simon János VII. o. 2. díj, Antal Károly másik modellje 3. díj. Így a verseny vándordíját – egy modellezőt ábrázoló bronzszobrot – is elnyerte az iskola. Az Aero Szövetség elnöke elismerő levelet küldött ez alkalomból is.

1930. május 5-i országos repülőmodell-versenyre is nagy szorgalommal, hozzáértéssel, türelemmel készültek a kör tagjai, aminek meglett az eredménye. A siklógépek röpítésén Kiss Béla VII. és Mizsei Zoltán VI. osztályos tanulók közösen készített modellje nyerte el az első díjat. A gumimotoros gépek versenyében Mizsei Zoltán szintén első díjat kapott, Rajna János VI. o. pedig a második díjat. S a vándordíjat ismét megkapta a kör.

1935. május 26-án rendezték meg a XVI. Országos repülőmodell versenyt, melyen a bottörzsű modellek versenyében Szűcs László VII. o. elnyerte az első díjat, Császár László VIII. o. modellje a harmadik, míg Császár Jenő VIII. o. ötödik lett.

Az 1939. évi versenyre is jelentkeztek 18 bot- és csőtörzsű géppel. A versenyen azonban csak zárttörzsű modellek vehettek részt, ami a versenykiírásból nem derült ki, így a lelkesen készült tanulókat nagy csalódás érte.

Az előadások vendégei

Az aerokör országosan ismert lett. A kör ülésein gyakran voltak jelen érdeklődők, a tankerületi főigazgatóság vezetői, s más iskolák képviselői is.

1929. június 2-án részt vett az ülésen a gyöngyösi reálgimnázium igazgatója, Erdős Tivadar, fizikatanára, Gold Béla és 35 tanuló. Gerendásy Sándor és Tukora Béla VIII. o. tanulók a repülő modellekről és a göttingeni intézetben folyó munkáról tartott előadást. „*Ülés után a vendég diákok lelkesen szemlélték az intézet udvarán a modellek repülését.”*

Acsay István tankerületi főigazgató több alkalommal is megtisztelte jelenlétével az aeorkört. Például 1931. március 27-én a térképkészítés műveleteit hallgatta meg Varga Imre VIII. o. tanuló előadásában. 1933-ban pedig Császár Jenő VII. o., a kör műhelyvezetője egy gumimotoros repülőmodellt, az igazi repülőgép mintáját és a modell alkotórészeit a főigazgató jelenlétében mutatta be, bizonyítva, hogy a repülőmodell kiválóan alkalmas taneszköz a rajta megnyilvánuló fizikai hatások sokféleségének tanulmányozására.

A Légügyi Hivatal munkatársai is gyakran részt vettek a kör ülésein. 1927. november 6-án Udvary Jenő légi felügyelő volt a repülőmotort bemutató nyilvános előadás vendége. 1935. február 5-én Gaáli Zoltán, a Légügyi Hivatal pilóta-felügyelője vett részt a Balbo olasz tábornok Róma és Chicago között oda és vissza megtett diadalmas repülése kapcsán tartott ülésen. Somogyi Kálmán légügyi főellenőr jelen volt 1936. november 28-án a kör nyilvános előadás-sorozatán. Ezen az ülésen a repülésnek és a tanítás különböző tárgyainak összefüggéséről volt szó. Majd 1938. március 19-én szintén meghallgatta a nyilvános előadást, ahol a repülőgép iránytűvel, térképpel és rádióval való irányítását ismertették, melyhez az elméleti ismeretek után gyakorlati tájékoztatást a budapesti új repülőtéren kapták. 1938. március 26-án számolt be erről a Jász Hírlap a 2. oldalon.

Támogatók, adományok, segítség

Már az első előadás-sorozaton a közönségtől pénzbeli adományokat kapott a kör, amiből szerszámokat, anyagokat tudtak venni a modellek elkészítéséhez. „*...különös köszönetet kell mondanunk a jászberényi érseki polgári leányiskola tisztelendő főnöknőjének az ifjúsági aerókörnek juttatott nagybecsű adományért és a vezetése alatt álló tantestület értékes erkölcsi támogatásáért.”* – írta Gergely Adolf

A famegmunkálás rejtelmeibe Szabó Béla úr vezette be a tanulókat.

A Gál és Szalóky cég kölcsönzött az előadások gyakorlati bemutatójához *automobilmotort és az autogénhegesztéshez* eszközöket, anyagokat.

Támogatást kaptak a Magyar Aero Szövetségtől, a Műegyetemi Sportrepülő Egyesülettől. A Magyar Aero Szövetség a komoly munka elvégzéséhez anyagi segítséget is adott, például az 1940-es években szerszámokat és a modellek készítéséhez léceket, réteges lemezt, cellont, acetont kaptak.

A kör a Magyar Királyi Légügyi Hivatal Anyagraktárából 1927. november 6-án repülésre már nem alkalmas légcsavarral felszerelt repülőmotort kapott tanulmányozásra. A 200 lóerős Ganz-Fiat-Hiero repülőmotort négy napon keresztül vizsgálhatták a tanulók. (Otto Hieronimus osztrák autóversenyző tervezte, róla nevezték el). Nyilvános előadássorozatra is sor került.

Köröskényi Jenő városi főmérnök rendelkezésükre bocsátotta a magasságméréshez való szintező készüléket és a távolságméréshez szükséges teodolitot, valamint a Papp-féle mérőasztallal is megismerkedtek a kör tagjai.

A kör vezetőtanára is kapott elméleti és gyakorlati segítséget, ugyanis „*a Nm.VKMinisztérium 540-11-671/193.sz. rendeletével Gergely Adolfnak r. tanárnak az ifj. Aerokör kiválóan szakszerű és igen buzgó vezetéséért elismerését fejezte ki, őt az ifj. Aerokörök működésének tanulmányozására – ösztöndíjjal – Németországba kiküldte s részére a berlini Collegium Hungaricumban lakást biztosított”.* – olvasható az 1929/30-as tanévi értesítőben. Az itt szerzett gazdag tapasztalatait hasznosította az aerokörben, s értékes beszámolóját átadta az *Nm.VKMinisztériumnak.*

Az iskola igazgatójának meghívására az 1932. decemberi nyilvános ülésen részt vett Vöröss József, az Állami Térképészeti Intézet fotogrammetriai osztályának vezetője. Elismeréssel szólt a kör tevékenységéről, hiszen „*olyan tudománykörrel foglalkozik, mely a térképkészítés módját a legmagasabb tökélyre emeli... A tudás és az alkotó szellem oly mér-*

tékben nyilvánul meg ebben a munkásságban, hogy nyugodtak lehetünk, hogy az az ifjúság, amely ily kiváló vezetés alatt áll, munkájával tántoríthatatlan küzdelemmel fog résztvenni a magyar tudás úttörésének harcában és ezután az első helyet vívja ki a nemzetközi életben”.

1933 februárjában a kör az alábbi szövegű dicsérő okiratot kapta:

„Elismerés. Kivonat a m. kir. Állami Térképészetnek Budapesten 1933. év február hó 7-én kelt 3. számú intézeti rendelkezéseiből. A jászberényi József nádor reálgimnázium Ifjúsági Aerokörének a légifénykép és fotogrammetriai térképezés ismereteinek tanulmányozása és terjesztése terén lelkes buzgalommal és mintaszerű felkészültséggel kifejtett úttörő tevékenységéért a m. kir. Állami Térképészet dicsérő elismerését tolmácsolom.

Budapest, 1933. év február hó 7-én.

P. H. *Medvey s. k.*
főtanácsnok, a m. kir. Pénzügyminisztérium
XIII/c osztály, állami térképészet vezetője”

Józsy Ferenc igazgató többek között a következő szavakkal köszönte meg az elismerést: *„A hivatott jóindulatú bírálótól jövő elismerés nagy mértékben növeli ifjúságunk önbizalmát, erősíti a jó úton járás tudatát, de nem tesz elbizakodottá, sőt további munkásságot követel, melyhez a Tekintetes Igazgatóság nagyértékű jóindulatát, kegyes támogatását, melyet minden alkalommal érezni eddig is szerencsénk volt, a jövőre nézve is mély tisztelettel kérem.”*

1939. január 9-én a második rendes és egyben nyilvános ülésen már repülőszázadosként volt jelen Somogyi Kálmán, a Légügyi Hivatal munkatársa, aki átadta a Magyar Királyi Légügyi Hivatal küldeményét, 100 pengőt.

Életutak

A XX. század első felében a körben tevékenykedő diákokról igen nehéz már információt szerezni. Azt gondolom, hogy az érettségi után az életük változatosan alakult, a történelem viharait nem tudták megkerülni, a tragédiák, a sikerek mindegyikük éltében valamilyen módon megjelentek. A következőkben, kronológiai sorrendben, röviden mutatom be néhányuk életét.

Az elindítók egyike, a kör első jegyzője, *Csizmady János* (1909–1961) érettségi után elvégezte a jogi egyetemet. 1933-ban megnősült, felesége is jászberényi lány, Pecsenyánszky Ilona. A házasságkötés után Kisújszállásra költöztek, ahol a Polgármesteri Hivatalban volt pénzügyi titkár. Majd Szolnokra költöztek, itt a Pénzügyi Igazgatóságon dolgozott, ugyancsak pénzügyi tikárként. A háború alatt Szolnokon volt, légvédelmi alakulatnál szolgált főhadnagyi rendfokozatban. Az alakulatával 1944-ben a Dunántúlra indultak, a háborút azonban Budapesten vészelte át, és 1945-ben hazatért Jászberénybe. A Pénzügyi Igazgatóságon „B” listázták. 1946-ban ügyvédi vizsgát tett és elkezdett praktizálni, 1947-ben visszaköltözött családjával Szolnokra. 1951 októberében letartóztatták és internálták, Tatabányán fizikai munkát végeztettek vele, néha meg is verték, nyomait látta a család. 1953-ban szabadon engedték, de csak a MÁV Hídépítő Vállalatnál tudott elhelyezkedni, segédmunkás lett. 1959-ben visszavették az ügyvédi kamarába, azonban csak Mezőtúron dolgozhatott. 1961 májusában 52 éves korában az internálás alatt szerzett szívasztmájában meghalt.

képaláírás

Az első ifjúsági elnök, *Karlinger Tihamér* (1909–2000) orvos, sebész. Banovcén született (Trencsén vármegye), de szülei gyermekkorában elváltak, s édesanyja nevelte Jászberényben. A főgimnáziumi érettségi után a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen általános orvosi oklevelet szerzett, majd sebész szakorvosi vizsgát tett, az orvostudományok kandidátusa volt. A pécsi Erzsébet Tudományegyetem Anatómiai Intézetében (1933–1937), a Sebészeti Klinikán dolgozott, ezt követően a budapesti Szent Rókus Kórház I. sz. Sebészeti Osztályán segédorvos, a pécsi Honvédkórház Sebészeti Osztályának osztályvezető orvosa volt. A II. világháború alatt hivatásos honvédorvosként, egészségügyi oszlopparancsnokként szolgált, szovjet hadifogságba esett, 1945-ben őrnagyként szerelt le. A Pécsi Orvostudományi Egyetemen a Sebészeti Klinika osztályvezető tanársegéde, majd adjunktusa és a traumatológiai-ortopédiai szakrendelés vezetője volt. 1953 és 1969 között a Tájanatómiai és Sebészeti Műtéttani Intézet tanszékvezető docense, majd egyetemi tanára, egyúttal a II. sz. Sebészeti Klinika klinikaigazgató docense, egyetemi tanára, 1969-től 1979-ig az I. sz. Sebészeti Klinika igazgatója volt. Sebészeti és kísérletes anatómiával, pankreászsebészettel, akut pankreatitiszek műtéti megoldásaival, végbéltumorok komplex operatív és sugárkezelésével foglalkozott, elsősorban a kalluszképződéssel kapcsolatos kutatások terén ért el jelentősebb eredményeket.

Streitman György (1909–1970) édesapjához hasonlóan ügyvédnek készült. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemre nyert felvételt. *Mezei diák* volt, hiszen munka mellett végezte az egyetemet, a Székesfővárosi Gázműveknél dolgozott. A II. világháború miatt nem tudta a doktori vizsgát letenni. Az állandó katonaélet arra késztette, hogy ő is katonatiszt legyen, mint fivérei. Orosz fogságba került mint karpaszományos őrmester, a tíz hónapig tartó fogság alatt sokszor beteg volt, így nem vitték távolabbi fogolytáborokba. A háború után visszament a régi munkahelyére. Többedmagával rövid időn belül több vállalat összevonásával létrehozták a Fővárosi Csatornázási Műveket. Nagy becsben tartott szakember volt, többször ismerték el kiváló munkáját, volt újítása is, amiért tetemes összeget kapott, de a doktorátusát nem engedték megszerezni. Pénzügyi osztályvezetőként ment nyugdíjba. Nyugdíjazása után hat hónappal halt meg. A saját és gyermekei nevét 1947-ben édesanyja lánykori nevére, Muhorayra változtatta, hogy elkerülje a kitelepítést, hiszen 1947/48-ban a német nevűeknek ez volt a sorsa.

képaláírás

A kör első pénztárosa, Rigó *Ferenc* (1910–1936) a gimnáziumi évek és az aerokör hatására jelentkezett és felvételt nyert a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem földrajz tanári szakára. Az államvizsga előtt azonban be kellett vonulnia katonai szolgálatra. Télvíz idején az őrségben megfázott, tüdőgyulladást kapott, amiből nem gyógyult fel. 26 éves korában véget ért szépreményű élete. A családja ezt a tragédiát nehezen tudta feldolgozni.

Rusz János (1910-1982) az érettségi után könyvelő lett. Először Jászberényben a Hangya cégnél, majd nagyon rövid ideig Mezőcsáton gyakornokként dolgozott. 1940-ben nősült, visszatért Jászberénybe. A Hangya céget követően a Hűtőgépgyárban számviteli osztályvezető volt. Szabadidejében vízipólózott, később az úszószakosztály elnöke lett. Két gyermeke született János és Edit. Bár a számok világával foglalkozott, abszolút humán érdeklődésű volt, szerette az irodalmat, történelmet, képzőművészetet. 1982-ben halt meg, szívproblémái voltak.

Strausz Sándor (1913–1944) vegyészmérnök lett. Szegeden járt egyetemre, majd amikor kommunista tevékenysége miatt üldözni kezdték, Prágában folytatta tanulmányait. A spanyol polgárháború hírére Spanyolországba ment, ahol főhadnagyként harcolt. A polgárháború leverése után Dél-Franciaországba internálták. A táborban folytatott kommunista tevékenységéért hadbíróság elé állították, ahonnan megszökött, és 1940-ben Brüsszelben telepedett le. 1944 elején egy brüsszeli partizánalakulathoz került, harcolt a német megszállók és a belga fasiszták ellen. 1944 augusztusában, Brüsszel felszabadítása előtt 12 órával, a németek elfogták és kivégezték.

Móczár László (1914–2015) a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemen zoológus doktori és középiskolai tanári, Szegeden a tanítóképző-intézeti tanári diplomát szerezte meg. A Magyar Tudományos Akadémián a biológiai tudományok doktora, Szegeden a JATE Állattani Tanszékének professzora volt. A rovarkutatás és a fényképezés nemzetközi szaktekintélye volt. Diákok ezrei használták és használják a fényképeivel gazdagon illusztrált könyvei közül a Kis állathatározót. Az első magyar Állathatározó I-II. az ő szerkesztésében készült. A világon elsőként jelentetett meg a rovarvilágot részletesen és tudományosan feldolgozó CD-ROM-ot, melyet haladéktalanul eljuttatott volt iskolájába, a mai Lehel Vezér Gimnáziumba.

Andrási Béla (1915–1992), a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemen magyar nyelv és irodalom, német nyelv és irodalom szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. 1939-ben a Jászberényi Községi Polgári Fiúiskolában próbaszolgálatos, segélydíjas tanár lett. 1940-től három évig a Jászapáti Királyi Katolikus Gróf Széchenyi István Gimnáziumban ideiglenes óraadó tanár, helyettes tanár, majd rendes tanár volt. Ezután 6 évig a Jászberényi Magyar Királyi József Nádor Gimnáziumban rendes tanára. 1949. szeptember 3-tól megbízták a Jászberényi Állami Tanítóképző – később Felsőfokú Tanítóképző, Tanítóképző Főiskola – vezetésével, 1978. december 31-ig volt igazgatója és főigazgatója az intézménynek. „*Huszonkilenc esztendőn át kormányozta a hajót – ő így emlegeti – és egyszer sem futott zátonyra.*” – olvasható Tál Gizella cikkében. 1963–1967 között országgyűlési képviselő volt.

Holló János (1919–2012) 1941-ben szerzett vegyészmérnöki diplomát, 1952-ig a Kőbányai Sörgyár kutatómérnöke volt, majd a Budapesti Műszaki Egyetemen lett egyetemi docens, később egyetemi tanár. 1956–1957-ben, illetve 1963 és 1972 között a Budapesti Műszaki Egyetem Vegyészmérnöki Karának dékánja, 1972 és 1991 között a MTA Központi Kémiai Kutatóintézet igazgatója volt. A Magyar Tudományos Akadémia levelező majd rendes tagjává választották. Magyarországon az élelmiszer- és mezőgazdasági kémiai kutatásoknak Holló professzor úr volt a megalapítója. Tudományos iskolát teremtett a biomérnökképzésben, a biotechnológia területén. A Lehel Vezér Gimnázium diákjai részére 1967-ben, az iskola 200. évfordulóján jutalom-alapítványokat tett tanára, Gergely Adolf, testvére, Holló András, majd a század vége felé másik testvére, Holló Ferenc emlékére, melyekkel még ma is díjazzák a kiemelkedő teljesítményeket.

Darázs Árpád (1922–1986) zenepedagógus, karnagy és karmester. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán folytatott felsőfokú zenei tanulmányokat. 1944-ben egyházkarnagyi oklevelet kapott. Az 1944/45-ös tanévben az Ádám Jenő vezette középiskolai énektanárképző tanfolyamot végezte el. A Magyar Rádió és Televízió énekkarának a karnagya volt. 1956-ban családjával együtt elhagyta Magyarországot, és az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le. A Dél-Carolinai Egyetem világhírű professzora lett 1966-ban. Nem sokkal

képaláírás

kinevezése után megalapította az egyetem hangversenykórusát. Ezzel a kiváló együttessel kétszer is első díjat nyert a rangos debreceni Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyen. A magyar zene elhivatott hirdetője és tanítója volt. Tankönyvet írt, amelyben a kodályi elveket és módszereket ültette át amerikai környezetbe. Jászberény Város Önkormányzata 1994-ben poszthumusz díszpolgári címmel tüntette ki.

Mizsei Béla (1922–2009) ügyvéd lett. Ügyvédi gyakorlatot Mezőkövesden folytatott, ahol az 1956-os forradalom idején a helyi események szellemi irányítójává vált. Október 26-án beválasztották a Mezőkövesdi Járási Munkástanácsba. 1956. december 14-én letartóztatták, 1957. március 18-án államellenes szervezkedés vádjával a Miskolci Megyei Bíróság első fokon kötél általi halálra ítélte; az ítéletet a Legfelsőbb Bíróság életfogytiglani börtönbüntetésre változtatta, 1963. március 26-án amnesztiával szabadult, de egy ideig még rendőri felügyelet alatt állt. 1988-ban bírósági végzés útján rehabilitálták. Szabadulása után nem folytathatott ügyvédi tevékenységet, így segédmunkásként helyezkedett el a Szolnoki Kertészeti Vállalatnál. Szakmunkás-képesítést szerzett, majd a kertészeti technikusi minősítővizsgát is letette, 1982-ben innen ment nyugdíjba. 1988-ban ismét bekapcsolódott a politikai életbe. Részt vett a Független Kisgazdapárt újjászervezésében, az 1990. évi országgyűlési választásokon képviselővé választották. A Lehel Vezér Gimnáziumban jutalom-alapítványt tett a történelem tantárgyból legjobb tanuló részére.

Zárásként

Az aerokör minden tanévben igen gazdag programot teljesített. A tanár és a diák közös, lassú, de folytonos munkája eredményezte *„a tudást, a szabatos fogalmazást, a pontos, határozott, de szerény előadásokat”*.

Dr. Kántor Sándorné Tudós matematikatanárok Hajdú, Szabolcs és Szolnok megye középiskoláiban (1850–1948) című munkájából származik az alábbi idézet, ami szintén alátámasztja, hogy milyen nagyszerű munka folyt az aerokörben:

„Móricz Zsigmond figyelmét is felkeltette a Jászságban folyó munka. Országjáró körútja során jutott el Jászberénybe, ahol a tanítóképző meglátogatása után ment el a gimnáziumba. Benyomásairól így írt: »A gimnázium tanári kara éppen olyan modern gondolkodású, s szinte azokat az elveket vallja magáénak, amit a képezde. Sőt egy nagyon sajátságos klubot lelek itt: az Aero-klubot. A jászberényi diákok első díjakat nyernek a repülőgép konstrukciós kérdéseinek a megoldásával. Itt látom a repülés mozzanatait fejlődési sorrendben, ahogy a növendékek megrajzolják pontos és tökéletes rajzokban. Örömmel konstatálom, hogy ebben a tanári karban oly izzó haladási szellem van, mely megnyugtat mindenkit afelől, hogy tanításuk a mai élet legmagasabb színvonalán mozog«”. (Pesti Napló 1934. dec. 2.)

Az 1938/39-es tanévvel bezárólag, nyugdíjba vonulásáig volt Gergely Adolf (1876–1944) az aerokör vezetőtanára. Andrási Béla – a Tanítóképző igazgatója, majd főigazgatója, aki tanítványa volt – a következőket mondta róla: *„Nem szavakkal nevelt, hanem saját példájával, imponáló általános műveltségével, magas szaktudásával, nyelvismeretével, irodalomszeretetével, példás családi életével. Nem mondta, hogy ez a természettudományos világnézet, de a természettudományos világnézethez szükséges alapokat adta meg tanítványainak. Az aviatika, a repülőmodellezés és az ezzel összefüggésben levő szélesebb körű természettudományos ismeretrendszer, vagy a rádiózás újszerű izgalma, a lakihegyi adó megtekintése, az iskolai hangszórós készülék működtetése természetesen ugyanezt a célt szolgálta.”*

Gergely Adolfot országosan kimagasló munkájáért 1930-ban, 1935-ben és 1937-ben kitüntették. Módszeresen felépített írásainak sokaságával segítette a középiskolák aviatikai munkáját.

Az 1939/40-es tanévtől Szalánczy Sámuel (1911–2000), a mennyiségtan és természettan tanára lett a kör vezetője. Ennek az évnek a záró ülésén megemlékezett Gergely Adolfról. *„A legszebb jutalom az lesz Gergely tanár úr számára, ha látja, hogy munkájának eredménye él és tovább fejlődik.”* – zárta mondandóját.

Az aerokörben folyó munkáról *Repülőkörünk a tanítás, nevelés és a honvédelem szolgálatában címmel* az 1942/43-as tanév értesítőjében számolt be a kör vezetőtanára. A gyakorlati munkát emeli ki írásában: *„Modellkészítés közben olyan természettani fogalmakkal ismerkednek meg a tanulók, amelyek a természettan tanárának a munkáját könnyítik meg. …A modellezés nevel. …Hosszú fáradságos munka után minden modellező rájön arra, hogy neki magának kell ismernie mindent, kezdeményezőnek, önállónak kell lennie, ha sikert akar.”* Ugyanakkor a háború adta az aerokör aktualitását. *„A repüléssel való foglalkozás, a modellezés honvédelmi érdek. Ma nem lehet eléggé hangsúlyozni, mennyire szükségünk van képzett pilótákra, tervező mérnökökre, műhelyvezetőkre.”* – olvasható az írásban.

A kör munkáját az iskola igazgatói, Kalkbrenner Antal 1920–1926, Józsy Ferenc 1926–1938, majd Ivánfy János 1938–1942 között erkölcsileg és anyagilag is támogatták, melyet a tanárvezetők jelentéseikben hálásan köszöntek meg. A tanévek záróülésein a kör ifjúsági elnökei is köszönetet mondtak *„az intézet igazgatójának az állandó támogatásáért, mely jelentékenyen fokozta a tagok érdeklődését és munkáját”*. Az iskola tanárai, így Korber Ernő igazgatóhelyettes is megjelentek egy-egy előadáson.

Az 1944/45-ös illetve az 1945/46-os tanévről nem készült évkönyv, hiszen a II. világháború befolyásolta az életet, így nem tudni meddig működött a kör. A későbbi iskolai évkönyvekben pedig már nem található az aerokörre utalás, bár az 1948/49-es tanévi évkönyv beszámol egy modellező körről. Lezárult egy közel 20 éves tevékenységi forma, aminek a tanulók szempontjából óriási volt a haszna, az értéke, mint Gergely Adolf elmondta: *„Tudás és érzelem egymásra való kölcsönhatása energiákat vált ki a gyermeki lélekből s így a repülőmodell nemcsak a repülés fizikai és technikai alapismereteire tanít, hanem különösen alkalmas a jellem legértékesebb komponensének, az akarati erőnek kifejlesztésére.”*

Hábenczius Károly

JÁKÓ HALMÁRÓL NÉGY KONTINENS NAGY HEGYEIRE

Az Oszoly-szikla Óratornyán ülve (Csobánka, Magyarország)

A Jászság közepén álló, mindössze 9 méter magas Jákó Halmát, melyen szülőfalum gyönyörű temploma áll, már óvodásként többször megmásztam, hogy aztán sokáig csak a Tarna partjáról révedezzek a szép időben rám mosolygó Kékestetőre. Az egyetemen viszont összefutottam néhány rokon lélekkel, és a hegyek utáni vágy úgy tört fel bennem, mint Csincsén a talajvíz – ahogy azt Debrecenben szokás volt mondani. Miközben a Magyar Hegymászó Klub tanfolyamain elsajátítottam a hegymászás alapjait, egyre intenzívebben éreztem és élveztem, ahogy a hegyek formáltak, faragtak és tanítottak engem.

Az Oszoly-csúcs óratornyán ülve (1. kép) már egészen biztos voltam benne, hogy szeretném megtudni, mire is vagyok képes úgy általában, de különösen a hegyekben. Édesanyám persze nagyon aggódott értem, nagybátyám pedig komplett őrültnek nézett. A saját szempontjukból mindkettejüknek teljesen igaza volt! A hegymászás veszélyes életforma, melyben a mászó legfőbb jutalma mindig az éppen aktuális túra túlélése. Azt pedig, hogy ebből milyen haszon származhat egyáltalán, csak az tudhatja, aki már mászott és sikeresen legyőzte a saját gyengeségeit néhány igazán kritikus helyzetben.

A nyolcvanas évek elején nekivágtam hát társaimmal az Északi- és Déli-Kárpátok úttalan útjainak. Első szerelmem a Magas-Tátra lett. Péntek esténként gyakrabban aludtam a Cracovia expressz gerincpróbáló ülésein, mint a kényelmes kollégiumi ágyamban, csakhogy másnap hajnalban az arcomon érezhessem a hegyek hűs leheletét. Kedvenc téli túrám a Gerlachfalvi-csúcs (2655 méter – a Kárpátok legmagasabb pontja) Karcsmar-folyosója, ami egyben a Magas-Tátra leghosszabb (600 méter) hó szakadéka (2. kép) is.

1984-ben elérkezettnek láttuk az időt arra, hogy Benedek István „Csavargás az Alpokban” című örökbecsűjében megírt élményeit legalább részben a saját bőrünkön is megtapasztaljuk. Csavargásunk első hetében az ausztriai Zell am See kempingjében áztunk, és gyakran idéztük a regénybeli Kisember nagy mondását, miszerint: „Az időben bízni kell!” Szavainkat hamarosan tettek követték, és felbuszoztunk az azóta már rohamosan olvadó

A Grossglockner (3798 m) csúcsgerincén, kevéssel az utolsó nehezebb szakasz előtt (Alpok, Hohe Tauern hegység, Ausztria)

Pasterze-gleccserhez (2356 méter), majd erősen gondolkodóba estünk, hogy vajon merre is lehet itt a Grossglockner-csúcsra vezető út ...

Előhúztuk hát Kisember másik szállóigéjét, miszerint: „A járt utat a járatlanért mindig hagyd el!”, és megérzéseink, valamint kitartásunk eredményeként ólomlábainkon még a napnyugta előtt „befutottunk” az Erzherzog-Johann-Hütte menedékházba (3454 méter). Leginkább néhány liter vízre vágytunk, de az túl drága volt ahhoz, hogy megengedhessük magunknak. Miközben vártuk, hogy a ház körül gyűjtött hó az edényünkben megolvadjon, egy helyi mászó vett nekünk vizet, sőt még éjszakára is a házban maradhattunk. Ennyi jóságtól a szívünk megtelt hálával és bizakodva vártuk a reggelt.

A gondok korán kezdődtek! A metsző hajnali szélben nem tudtuk megfelelően felerősíteni a hágóvasainkat, ami nem tűnt kifejezetten előnyösnek egy olyan havas gerincen, ahonnan több száz métert lehet zuhanni. Miután a hágóvas kérdést végre valahogy megoldottuk, kiderült, hogy egy éppen ott gyakorlatozó hegyivadász alakulat miatt a gerincen minden hely elkelt. Akkoriban háromévente lehetett Nyugatra utazni. Vettünk hát egy mély levegőt, és a keskeny gerincen a „most vagy soha” elszántságával kerülgettük a katonákat és köteleiket, illetve kapaszkodtunk fel a nyereg meredek szikláin át a csúcskereszthez (3. kép). Olyan érzésem volt, hogy ha igazán akarok valamit, azt a jövőben is el fogom érni!

Akaratban pedig nem volt hiány! Több sikeres svájci csúcsmászás után érkeztünk Olaszországba, hogy túránk végén a Mont Blanc csúcsával randevúzzunk. A legkönnyebb út ugyan Franciaországból vezet hozzá, de arra már se vízumunk, se pénzünk nem volt. Azzal biztattuk magunkat, hogy az olasz út ugyan sokkal hosszabb és nehezebb, de ez tulajdonképpen még előny is, mert kevesebben lesznek rajta, és az út is látványosabb.

A Gonella-menedékházig (3071 méter) könnyedén eljutottunk, sütkéreztünk kicsit a lenyugvó nap fényében, majd a hajnali két órai kelés érdekében igyekeztünk korán álomba erőltetni magunkat. Se ez, se a korai kelés nem sikerült igazán! Mire útnak indultunk, a többi mászó fejlámpája már csak mint megannyi szentjánosbogár mutatta nekünk az utat a Domegleccser felé. Az erősen töredezett jégáron még vaksötét volt. Az előttünk járókat elnyelte az éjszaka, társam rosszul rögzített hálózsákját pedig egy öblös gleccser-hasadék. Lányos zavarunkban eltévedtünk, így aztán a csúcstámadás még azelőtt véget ért, hogy igazán elkezdődött volna.

A Mont Blancra (4808 m) vezető olasz normálút gerince a Dome-csúcs oldalából (Alpok, Mont Blanc csoport, Olaszország és Franciaország határán)

Hirtelen rengeteg időnk lett! Békésen fagyoskodva vártuk, amíg pirkadni kezdett, és az olvadozó szürkületben az út magától érthetővé vált. Elsőre megtaláltuk a kiutat a csodás, havas gerincre (4. kép), és a Dome-csúcs keresztezése után simogató napsütésben érkeztünk meg a Vallot-bivakhoz (4362 méter). Estére a francia oldalról a ház megtelt emberekkel. Bíztunk a másnapi jó időben és bíztunk egymásban, így a hosszú nap után hálózsák nélkül is szépet álmodtunk.

Másnap hatalmas főn (száraz és meleg bukószél az Alpokban) betörésre ébredtünk. Az orrunkig se lehetett látni, a szél pedig olyan erős volt, hogy a hóban kitaposott nyomokban szinte csak négykézláb, kötélbiztosítással tudtunk haladni. Mert haladni, azt nagyon akartunk. Rövidesen beláttuk, hogy ennek így semmi értelme, de csak hosszas bolyongás után találtunk vissza a menedékházba. Az ételetidő napokig tombolt. Élelmiszerkészletünk persze már a vihar első napján kimerült, így aztán vidám történetekkel tartottuk egymásban a lelket.

Egyszer csak a szél is elfáradt. Az emberek kirajzottak a házból, és szélsebesen megindultak Franciaország felé. Ott álltunk a ház előtt, néztük a ködben eltűnő embereket, valamint a csúcsot, és az Olaszországba vezető nyomokat, majd szótlanul elindultunk felfelé. Csak egymást, és a nyomokat láttuk. Órákon át baktattunk a gerincen hol fel, hol le, míg egy lefelé mentben a nyomok hirtelen véget értek, és mély gleccserhasadékok vettek körül bennünket. Ennyit a csúcsról! – gondoltuk, és csalódottan visszafordultunk. Rövidesen azonban hangokat hallottunk, és két, a ködből éppen előtűnő, vidám japán mászó gratulált a sikeres csúcstámadásunkhoz. Nyilvánvalóvá vált, hogy – nagy elődeinkhez hasonlóan – mi sem vettük észre azt, amikor először felértünk a Mont Blanc (4808 méter) tetejére (5. kép). Hát, van az úgy, hogy a siker az ember lába előtt hever, és nem is tud róla.

Azt azonban tudtuk, hogy Európa legmagasabb pontja a Kaukázusban van! Szerencsére a Magyar Hegymászó Klub szervezésében akkoriban évente lehetett utazni a Szovjetunióba, és 1986-ban sikerült bekerülnöm a kaukázusi utazókeretbe. A Miskolci Alpin Klub tagjai pedig összedobták számomra a rég vágyott felszerelést. Még jégmászásra alkalmas műanyag bakancsom is volt! Igaz, csak néhány óráig, mert a Pestre tartó vonaton elaludtam, és a felszerelésem legértékesebb darabjairól már csak élménybeszámolót tudtam tartani a füzesabonyi rendőröknek. Egy taxis azonban ingyen visszavitt Miskolcra, hogy az éjszaka közepén a barátaimtól pár óra alatt újra összegyűjtsem a leginkább hiányzó tárgyakat. Lett újra műanyag bakancsom, igaz ezúttal a lábamnál három számmal nagyobb, de végtelenül boldog voltam vele.

Az Elbrusz (5642 m) és egyben Európa csúcsán kissé megviselt állapotban (Kaukázus, Elbrusz-hegy, Szovjetunió, jelenleg Oroszország)

A kaukázusi túra nagyon sikeres és igazán emlékezetes lett annak ellenére (vagy éppen azért), hogy az időjárás jó néhányszor megtréfált bennünket. Az egyik csúcson a villám például olyan közel csapott le hozzánk, hogy azt követően szinte öröm volt a hidegben bőrig ázni. Egy másik csúcson pedig olyan szélviharba kerültünk, hogy a hóba kellett beásni magunkat előle, de annak nagyon örültünk, hogy legalább villám nem csapkod a közelünkben. Ez is mutatja, hogy valójában milyen kevés is elég ahhoz, hogy az ember igazán boldog legyen.

A legnagyobb boldogság azonban még hátra volt! Bár az Elbrusz csúcsát (5642 méter) megmászni nem jelent túl sok technikai nehézséget, a magasság és a ködben való eltévedés általában okoz némi problémát. Most is okozott! Hiába jártunk az Elbrusz előtt több, négyezer méter fölötti csúcson, mire a tejfehér ködben Európa legmagasabb pontjára léptem, már a fülemen keresztül is próbáltam levegőt venni (6. kép). Az amerikai mászó bezzeg szuper fitt volt, hiszen ő egyenesen Amerika tetejéről, a közel hétezer méter magas Aconcaguáról érkezett. De az már egy másik történet.

1987-re éppen letelt a Nyugatra történő hároméves kiutazási tilalmam, de egy dél-amerikai utazásnak nem volt realitása. Annál inkább lázba hozott a Magyar Hegymászó Klub Pamír túrája, melynek keretében fel lehetett jutni akár a Szovjetunió legmagasabb pontjára, a Kommunizmus-csúcsra (7495 méter) is. Életem legkeményebb téli alapozásába fogtam, hogy aztán április 30-án a fehérkőlápai sziklafalról (7. kép) egy visszaereszkedés közben jó 12 métert zuhanjak a semmibe. Sokkos állapotban kerestem a választ arra, hogy miért is akartam a bebetonozott ereszkedőszög helyett a saját szögemből ereszkedni, és hogy az a szög végül miért is emelt ki a falból egy darab sziklát... Végül arra jutottam, hogy született mázlista vagyok! Egyrészt a leomló szikla nem esett rám, másrészt itthon vagyok, tehát ha élve beérek a munkahelyemre, a miskolci orvostársaim meg fognak menteni. Így is lett!

A felépülésem eseménydúsra sikerült. Előbb a gerinc- és medencetöréseim miatt előírt ágynyugalmat színesítette heveny hasmenés, majd egy ismeretlen kismama kapott el, amikor a buszról való leszállás közben az egyik mankóm beakadt és majdnem pofára estem. Négy hónap után kezdhettem el járni tanulni. Szerencsére elvittek katonának, mert ott aztán bőven volt időm és motivációm is erre.

Az Aconcagua (6962 m) csúcsán, és egyben Amerika, illetve a déli félteke tetején (Dél-Amerika, Andok, Argentína)

Történt ugyanis, hogy időközben meghívást kaptam egy dél-amerikai Aconcagua túrára. Nagy örömömre velünk tartott a kedvenc kaukázusi mászótársam is, aki – miközben én a hazát védtem – megjárta a Pamír hétezreseit. Az Aconcagua, bár a déli és a nyugati félteke, valamint egyben az amerikai kontinens és Argentína legmagasabb pontja is, normál útján csupán kitartást és kedvező időjárást igényel. Annak ellenére, hogy ezt a csúcsot a viharok hegyének is hívják, a bokámból pedig nem sokkal indulás előtt szedték ki a csavarokat, bántóan simán ment minden. Az Inka-hídtól (3000 méter) a Szamarak-teréig (4367 méter) a többi mászóval ellentétben a hátunkon vittük fel az összes felszerelésünket. Majd néhány jól sikerült akklimatizációs túra után sátrat vertünk a Berlin-ház (5930 méter) mellett (8. kép), és a másnapi indulásig izgultunk a jó időjárásért. 1989. január 16-án, ragyogó napsütésben értünk fel az amerikai kontinens 6962 méter magas csúcsára (9. kép). A befektetett munka és a jó szerencse meghozta gyümölcsét!

Az Aconcagua-csúcsnál magasabb hegyek csak Ázsiában vannak, és a sors ismét kegyes volt hozzám. Orvosként tagja lettem a Magyar Hegymászó Klub 1990-es Himalája expedíciójának. Célunk a Föld hatodik legmagasabb pontjának, a 8201 méter magas Cho Oyu csúcsának elérése volt. A hegy méretei elképesztőek, már az alaptábor (5700 méter) is magasabban van, mint Európa legmagasabb pontja. Igyekeztünk a szervezetünket fokozatosan hozzászoktatni a nagy magassághoz, ezért szorgalmasan járkáltunk fel az egyes táborba (6400 méter). Előbb csak nézelődni (10. kép), majd aludni is. Az extrém száraz és metsző hidegben azonban többen is torokgyulladást kaptunk, amitől ebben a magasságban már nem igazán lehetett megszabadulni. Az expedíció (bizonyos fokú tapasztalatlanságunk ellenére is) a mai napig a legsikeresebb magyar Himalája expedíció: három különböző napon a 16 mászó közül 11 társunk elérte a Föld hatodik legmagasabb pontját

A Cho Oyu (8201 m) csúcsára vezető normál út az első táborhelyről (6400 m)

(8201 méter), és ami még ennél is fontosabb, senki sem szenvedett maradandó egészségkárosodást.

Nekem a 7500 méteres egyéni magassági rekord jutott, amit mászótársammal együtt akkor értem el, amikor 1990. október 8-án a kettes táborban (7150 méter) eltöltött két, álmatlanul viharos éjszaka után felmentünk a csúcs alatti hármas táborba (11. kép), hogy a csúcsról visszatérő társaink leereszkedését segítsük. A csúcshoz ugyan nem voltam elég erős, mégis elégedett voltam. Van úgy, hogy az embernek el kell fogadnia, hogy a feladat teljesítése meghaladja erőbeli képességének határát.

A Himalája expedíció után életem minden szempontból gyökeres fordulatot vett, mégsem kellett sokat gondolkodnom, hogy elfogadjam-e az afrikai Ruwenzori-hegységbe szóló meghívást. Az Egyenlítőhöz közel elhelyezkedő hegyi paradicsom a változatos növény- és állatvilága miatt a Világörökség része. A pár ezer méter szintkülönbségű túra a trópusi esőerdőből egyenesen a masszív gleccserekre visz. Különös érzés az afro-alpin növényzetet és a jég birodalmát együtt látni (12. kép). A hely egyetlen hátránya, hogy gyakran esik, ezért az alsóbb régiókban számtalan mocsáron kellett átverekedni magunkat. 1993. január 6-án álltunk a hegység legmagasabb pontján, a Margherita-csúcson (5109 m).

A könnyű sikeren felbuzdulva szerettem volna egy Kilimandzsáró emléktúrát tenni, az ott, korábban magashegyi betegségben elhunyt debreceni mászótársunk emlékére. A jó akklimatizációnkban bízva a legrövidebb és egyben legmegerőltetőbb Marangu útvonalat választottuk. A park 1970 méteren fekvő bejáratától három nap alatt könnyedén feljutottunk a 4703 méteren fekvő Kibo házba, melyet azonban már lefekvésünk előtt kezdett beborítani a feláramló, meleg, párás levegő (13. kép). Éjfél után, pocsék időben indultunk útnak. Az egyre meredekebb és egyre csúszósabb hegyoldalon egyre lassabban haladtunk. Végül behúzódtunk a Hans Meyer barlangba (5150 méter), de hiába vártuk, hogy az időjárás jobbra for-

duljon, ezért jobb híján elindultunk lefelé. A legnagyobb fájdalmat azonban nem ez, hanem az okozta, hogy egyik társunk röviddel a hazaérkezésünk után malériában meghalt.

A következő évben erős csapat gyűlt össze a rég vágyott Pamír túrára. Bár nem készültem igazán komolyan, titkon reméltem, hogy elég jó vagyok még egy hétezres csúcs megmászásához. A Moszkvina alaptáborba (4200 m) helikopterrel érkeztünk, és az előzetes akklimatizáció kihagyásának egy kiadós magashegyi betegség lett a „jutalma". Ott voltam a balesetem előtt áhított helyszínen. A Kommunizmus csúcs (7495 méter) beszállása csupán karnyújtásnyira volt tőlem, én pedig csak szédelegtem az alaptábor sátrai között. Két hét kínlódás után óvatosan elindultam a könnyebbik hétezresre, de a Korzsenyevszkaja-csúcs (7105 méter) egyes tábora felé félúton tudatosult bennem, hogy az én időm a hegyekben végleg lejárt (14. kép). Ha nincs felkészülés, nincs túra sem!

Ezt a hosszas halogatás után szelíd, de tartós nyomásra elkészített élménybeszámolót semmi esetre sem a hegymászás népszerűsítése érdekében írtam! Írásom célja csupán egy nagyon szerencsés ember, nagyon szerencsés történetének bemutatása volt, annak reményében, hogy a mászásaim kapcsán támadt legmélyebb érzéseimből néhány olvasóm esetleg elcsíp valamit, és az a valami egy kicsit talán az ő életét is jobbá teszi.

Kiss Józsefné

II. VILÁGHÁBORÚS EMLÉKEIM

1944. március 18-a volt. Férjem névnapját, József napot ünnepeltünk, és azt az örömöt, hogy végre van lakásunk. Február végén kaptuk meg a kiutalást (fővárosi bérlakást). Barátnőm és férje voltak a vendégeink. Ők az Ulászló utcában laktak, ez a férj, Tibor lakása volt. Mind a négyen azt gondoltuk, hogy boldogok vagyunk. Cika barátnőm már várandós volt. Ez év augusztusában várták a babát. Minden másként történt, mint amit elképzeltünk. Már esteledett, amikor a Déli pályaudvarhoz közeli villamosmegállóig kikísértük őket. Szokatlanul kevesen voltak az Alkotás utcán, de a villamoson is. Vendégeink villamosra szálltak, mi indultunk hazafelé. Valami megmagyarázhatatlan baljós érzés fogott el, de Jóskám is nagyon csendes, eltűnődő volt. Mi lehet az oka? – tűnődtem – hiszen a névnap ünneplése, a vacsora után is milyen kellemes, sőt örömteli volt a beszélgetésünk. Két boldog, „révbe ért" házaspár, s a gyermekvárás öröme barátainknál reánk is átragadt. Mégis! Hazafelé sétálva a korábbi jó érzés nem volt sehol.

Március 19-én a kora hajnali órán gépkocsik suhanásának zajára ébredtünk. A folyamatos gépkocsi zaj hosszan tartó volt. A szobánk erkélyajtaja a korai tavaszi melegben nyitva volt éjjel is. Megsejtettük és kimondtam hangosan: „Megszállt a német hadsereg". Igent mondott erre a férjem és kinyitotta a rádiót. Hosszú ideig csak indulókat sugárzott. Majd egy rövid hír. Valami olyasmi emlékezetem szerint, hogy segítségünkre jöttek, a szovjet hadsereg támadásától védeni Magyarországot, a fővárost stb. Férjem a IX. kerületi Telepy utcai iskolában volt tanár. Tanítani indult. Arra figyelmeztetett elmenőben, hogy ne nyissak ajtót, a „kukucskálón" ki ne nézzek, bármilyen sokáig és erősen csengetnek is. Megértettem azonnal, hogy mitől félt. Szerencsére nem csengettek. Végeztem a napi megszokott teendőket, de a régi nyugalmam már nem volt sehol. A március hátralevő napjaiban megváltozott a főváros utcaképe. Egyre több volt a német katona. A kávéházak üvegablakain át német tiszti egyenruhásokat láttunk.

Április 1-én megérkezett a déli postával a SAS katonai behívó Kolozsvárra a 25. Páncélos Hadosztályhoz. Férjemnek másnap reggel indulnia kellett a Keleti pályaudvarról. Aznap délután az iskolában még elintézte, amit kellett, s másnap jó korán már mindketten a Keleti pályaudvaron voltunk. Csomagoltam néhány szendvicset és mézes-rácsos linzert a fehérneműi mellé. Sokan voltak a pályaudvaron. Hosszú volt a Kolozsvárra induló vonat. Érthető volt, hogy sok az ember. Behívottak és kísérőik. Nagyon nehéz volt elbúcsúzni egymástól. Ha visszagondolok, még most is belesajdul a szívem, pedig 72 éve történtek mindezek. Még arra is emlékszem, hogy hangtalanul lázongtam is. „Miért? Hogy lehet így szétszakítani családokat?" Nem a hazát védeni siettek szeretteink, de idegen hatalom érdekei diktáltak. Tűrhetetlennek éreztem mindezeket. Miért? Miért? Hangtalanul ezt gondoltam, de „dübörögtek" bennem a lázongó gondolatok. Most először éreztem ezt, de korántsem utoljára.

Évek sora telt el azóta, hogy Magyarország belépett a Szovjetunió elleni háborúba a német „hódító", megszálló hadsereg oldalán. Mennyi asszony veszítette el férjét, fiát, gyermekek hiába várták haza édesapjukat.

Kristóf György tanár villájának ablakában Kiss József zászlós és felesége Ili, 1944. április, Kolozsvár

Amikor 1945-ben mi is hazakerültünk Jászberénybe a szüleinkhez, akkor tudtuk meg, hogy Szikszainé Balogh Kati (szomszédunk), valamint Mészáros Viki férje, 2 gyermek édesapja, Rajna János tanító is meghalt. Ágit, a kisleányát általános iskolában tanítottam is. A Szikszai fiúk, Lali és Miklós, a két hadiárva úgyszintén tanítványaim voltak. A férjeket, Lajost és Jánost férjemmel együtt diákkorunk óta igen jól ismertük.

Visszatérve szomorú és magányban töltött emlékeimhez, folytatom az írást. A rossz után még rosszabb esemény következett. Felvijjogtak a szirénák. Iszonyú hangerő, halált és rombolást jelző figyelmeztetés. A budapesti háznak nem volt pincéje, csak alagsora. A földszintről csak négy lépcső vezetett le ide. Mi az első emeleten laktunk. Senkit nem ismertem meg a rövid, egy hónap alatt, csak a fiatal házmesternét. A ház háromemeletes volt, szintenként négy lakással. A délelőtti órákban igen kevesen tartózkodtak otthon. Csak néhányan voltunk az alagsori „óvóhelyen". Némák és ijedtek. Tudtuk, ez már nem légvédelmi gyakorlat, mint eddig. Budapest és az ország bombázása elkezdődött. Hangosan dübörgött minden. A Déli pályaudvar közelében voltunk, tudtuk, hogy ez is célpont. Minden célpont lehetett, mert a szintén közeli Zilahy-villa a bombázásban megsemmisült. Zilahy Irén, a szép szőke színésznő és orvosprofesszor férje, valamint a ház alkalmazottai mind meghaltak. A rádió már a légiriadó lefújása után közölte: Budán a Déli pályaudvar és Buda villasori részein (Zilahy-villa) bombák hullottak. A légitámadás Pestet se kímélte. A IX. kerületben a Ludovika környékét is felsorolta a rádió. Megrémültem. Édesanyám húga, Mariska néni a Ludovika (katonatisztképző) közelében lakott. Azonnal indultam hozzá rémülten. Tudnom kellett mi van vele. Özvegy volt már akkor. Kamaszodó, egyetlen kisfia az iskolában volt ez

időben. Indultam azonnal villamossal. Csak az Orczy térig jutottam. Onnan gyalog mentem az Üllői úton, ahonnan már távolból is látszott, hogy a Ludovika épülete sértetlen volt. De a közelben a Márton utca!!!, Mariska néni abban az utcában lakott. Nagyon megrémültem. Befordultam a Márton utcába az Üllői útról. Az utca jobb kéz felőli oldalán kisebb embercsoportot láttam. Amikor közelebb értem, valami szörnyűt láttam. Nagyrészt eltűnt egy többemeletes ház. Nem a pincéig, annál is lejjebb. Egy mély gödör tátongott, földhalmaz az úttesten, ezt nézte jó néhány ember a járdán. Én is csatlakoztam. Elborzadtam, és mégis elcsodálkoztam, mert a ház jobb oldali fala megmaradt. A fal csak részben, egy háromszögben állt, és alatta ott „ragadt" a parkett darabja, a falhoz tapadva pedig egy pianinó. Ott volt és körülötte semmi. Félelmetes látvány volt. Egy-két perc alatt ennyi maradt a többemeletnyi házból, emberekből, bútorokból. Mi lehetett a nagy gödör alján? Nem láthatta senki, közelebb merészkedni nem lehetett. Még nagyobb aggodalommal siettem Mariska néni lakása felé. Egy perc se telhetett el, Mariska néni szembejött velem. Egymás nyakába borultunk és sírtunk. Oldódott a görcsös, bénító félelem. Az egymásért aggódás megszűnt, öröm váltotta fel, a megkönnyebbülés, hogy élünk.

Másnap összecsomagoltam, teleengedtem vízzel a kádat. Ez légvédelmi előírás volt. Aki a lakásából eltávozott ezt kellett tennie. Védelem, ha gyújtóbombát dobnának a házra. Egy kulcsot a házfelügyelőnél kellett elhelyezni. Mindez megtörtént. Már aznap este a szüleimnél voltam Jászberényben. A hitem újra megerősödött. Biztonságos otthon, szeretet vett körül, az értem aggódó szülők megnyugodtak nagyrészt, ha bármi rossz jöhet még, akkor is együtt vagyunk. „Örök emberi optimizmus el ne hagyj!" Csak négy hónap telt el azóta, hogy esküvőnk után, december 9-én Budapestre utaztam férjemmel. De mennyi minden történt azóta, és mi vár reánk ezután?

Az I. világháborúban édesanyám sorsa is hasonló volt, mint most az enyém. 1914. május 3-án volt az esküvőjük. Édesapámnak Pesten az Üllői út 9. szám alatt volt az üzlete, felette az első emeleten 2 szobás lakást bérelt. Ott laktak igen jó helyen, a Kálvin tér közelében. Júniusban kitört a világháború. Édesapámat, az akkori ifjú férjet az elsők között hívták be a hadseregbe. Tűzmester volt, lovas hegyi tüzér. A kiképzést Tirolban kapta a k.u.k. Kaiserlich und Königlich hadseregben, az 1912-1913-as években. Édesanyám még egy ideig az új lakásukban maradt. Mariska, a kishúga (2 évvel fiatalabb, 17 éves) elutazott Jászberényből a nővéréhez. A segéd úr is megkapta a katonai behívót, így a testvérek visszamentek Jászberénybe a szülőkhöz. Az üzlet, az otthon elveszett, oda már soha nem tértek vissza. – Hasonló lesz az én sorsom is édesanyám? – kérdeztem, és sírtunk mind a ketten. Mégis jó volt otthon! Biztonságban éreztem magam, de ez csak illúzió volt.

Akkor már nem zavaró repülések voltak, hanem bombázások. Ha a sziréna megszólalt Jászberényben is pincébe (ez volt az óvóhely) vonultak az emberek, úgy ahogyan gyakorlatokon előkészítettek minket is. Néhány nap telt el csak, amikor telefonhívás érkezett Kolozsvárról. A férjem volt. Beszámolt, hogy nem a laktanyában, de privát házaknál laknak többen. A laktanya túlzsúfolt. Kristóf György egyetemi tanár villájának manzárd szobájában lakik. Kolozsvár békés, nyugodt a háborús körülmények ellenére is. Hívott! Mentem, a helyi rendőrségen kapott engedéllyel. Egy szűk hétig maradtam. Fotók őrzik azokat a boldog napokat.

Ezután már a zöld színű tábori lapok jöttek-mentek Jászberény és a front között. Május 11-én volt a férjem születésnapja, aznap éjjel nagyon rosszat álmodtam. Józsi egy megásott sír mellett állt, fehér kendővel felkötött karral. Felriadtam. Felöltöztem és azonnal megírtam

ezt az álmot a tábori lapon. Az álom igaznak bizonyult. Megsebesült, és fennállt annak a veszélye, hogy a jobb karját amputálni kell. Mindezeket teljes részletességgel csak szeptemberben tudtuk meg. Kétnapi eltávozásra hazaengedték. Akkor már Hevesen volt a megfogyatkozott katonai alakulat. Itthon Jászberényben sem voltak sokkal jobbak a körülmények. Olyan dolgok történtek, annyira embertelenek, hogy azt elképzelni sem lehet. (Ezekről a legnagyobb hitelességgel Müller Teréz írása: „Jászberényi lány a Holokausztban". A jászberényi Városi Könyvtárban található.)

A vonatok egész nyáron katonákkal zsúfoltan jöttek-mentek. A munkaszolgálatosok gyűjtőhelye Szolnok és Jászberény volt. A Nagykátai úton levő Gyalogos laktanyába kellett bevonulniuk. Később tudtuk meg, hogy a bevonulók között ott volt Radnóti Miklós országos hírű költő (tanár), és Ámos Imre festőművész is. Egyikük sem maradt életben. A túlélők legtöbbje is maradandó betegséggel jött haza, vagy a családjából senkit nem talált otthon. Sokat tudnék erről beszélni vagy írni. Osztálytársaim közül többen voltak ebben szenvedők, az üldözöttek. A legjobb barátnőmet, Steinberger Editet, a testvérét, Klárit és édesanyjukat Budapest Bokréta utcai lakásukból, illetve az utcában levő menedékhelyről elhurcolva a jeges Dunába lőtték a „hóhérok", Salkaházi Sárával együtt sokakat. Steinberger bácsit Budapesten felkerestem. Azt hittem élnek mindannyian. Soványan, betegen találtam. Sírt! Szörnyű idők voltak ezek. Félelem volt bennem, kétség, hogy velünk is megtörténhet a gyűlölethadjárat. Mi is áldozataivá válhatunk, ember az embernek farkasa volt akkor.

Szolnokon lebombázták a nagy, szép vasútállomás épületét. A hatvani állomást porig rombolták a bombák. Jászberény ege alatt húztak el nehéz terhükkel a mélyzúgású repülők. Ezek angolszász gépek voltak. Szolnokon teljesített szolgálatot – forgalmista állásban – Boros Ili barátnőm vőlegénye. Meghalt ő is, és még igen sokan az alkalmazottak és a várakozó utasok közül, Hatvanban ugyanígy. Mindkettő légitámadás nappal történt.

Az 1944-es évben már sok menekült jött Magyarország keleti feléből, és mentek tovább nyugat felé. Szeptemberben a Kenderesen tanító unokanővérem, Icus visszajött édesanyjához Jászberénybe. Nem kezdődhetett meg a tanítás a nyomuló szovjet hadsereg miatt. Icussal úgy szerettük egymást, mint a legjobb testvérek. Attól kezdve, hogy hazaérkezett, menekült tanítónőként kapta még a fizetését, de azzal a feltétellel, hogy munkát vállal (akármilyent). Sokat beszélgettünk a további sorsunkról, lehetőségeinkről Nagyon rossz hírek jöttek arról, hogy mennyire veszélyben vannak a nők, lányok, asszonyok, de még az idősebbek is. Féltünk. Tanakodtunk. Végül Icuskámmal arra az elhatározásra jutottunk, hogy Budapestre megyünk a mi lakásunkba, Budára. Úgy gondoltuk, az ország fővárosát bizonyára nem merészelik, vagy nem tudják elfoglalni. Ezt sokan mások is így hitték, sajnos tévesen. Végső elhatározással mindenszentek ünnepe után összecsomagoltunk, fájó búcsút vettünk szüleinktől és Budapestre indultunk a vonattal. Csak sokkal később és már otthon tudtam meg, hogy az utolsó vonattal mentünk el, a németek másnap felrobbantották a síneket. Ha csak egy napot is várunk az indulással, minden másként alakul az életünkben. Icus unokanővérem, a 25 éves tanítónő, Litkei Ilona, 1945 januárjában Budán, a Vár közelében lezajlott igen heves bombázás következtében 27-ed magával meghalt az óvóhelyen. (Itt az írást, az emlékezést abbahagytam, mert még most is nagyon megvisel. Ez a szörnyűség másként is történhetett volna.) A jászberényi Fehértói temetőben nagyszüleim, szüleim és férjem sírja mögött van egy sír. Fehér márvány síremléken olvasható Litkei Lajos és felesége neve, valamint Ilona leányuk neve is.

A Mátyás szobornál, Kolozsvár, 1944. április, Kiss József zászlós és felesége Ili

Csak a hajfonata van ott. Ő 27 megölt embertársával közös, jelöletlen sírban nyugszik. A 14 éves korban levágott szép, dús hajfonatát özvegy édesanyja helyeztette apja koporsója mellé, és vésette fel nevét a síremlékre. Oda járt imádkozni 1945-től egészen haláláig, 1960 novemberéig.

Budapest már korántsem azt a képét mutatta, mint amikor az első bombázás után elhagytam az otthonunkat (amit még meg se szokhattam, mert hazamentem a biztonságosabbnak vélt szülői otthonba, haza szülővárosomba, Jászberénybe). Még az időjárás is Budapestet, a fővárosunkat siratta. Esős idő, állandóan szürke felhős égbolt. Tiszta eget sose láttunk egész november hónapban. A veszélyt jelző sziréna szinte folyamatos vijjogása azt jelentette, hogy az óvóhelyre kell sietnünk. Icussal minden nap elmentünk, hogy élelmet vegyünk és gyűjtsünk, mert az előrelátók erre biztattak. Egy ilyen délelőtti utunkon, Budán ért a légriadó, de nem értünk be az óvóhelyre, már hullottak a bombák, erősek voltak a romboló zajok. Egy kis egyemeletes budai társasház kertajtajában a járdára kuporodtunk le egymást átölelve. Hatalmas csattanást hallottunk. Utána csend. Csak akkor mertünk a ház óvóhelyére menni (ahogyan tanultuk és kötelességünk volt), amikor már távolabbról hallottuk a repülők zúgását. Akkor derült ki, hogy a csattanás, amit hallottunk, a kapu mögött leesett emberfej nagyságú repeszdarab hangja volt. Egy másodpercen múlt az életünk. Az mentett meg bennünket, hogy lekuporodtunk hirtelen, és nem léptünk be az udvarra.

Jászberényből, szüleinkről semmi hír, minden kapcsolat megszakadt. Se posta, se telefon. Lakásunkban már nem volt tüzelő a cserépkályhába. Csak a fali gázmelegítő adott reggel és este egy kis meleget. Az üzletek vagy üresek, vagy zárva voltak. Egyre rosszabbak és nehezebbek lettek az életviszonyok. Icussal egymást próbáltuk vigasztalni, valóban mindketten tanácstalanok voltunk. Icuskám azért bizakodóbb volt. Ő már Margit néniékkel (Fekete Lajos turkológus egyetemi tanszékvezető és felesége) megbeszélte a további lehetőségeinket. Közös nagynénénk ugyanis hívott bennünket, hogy lakjunk náluk, ők is csak ketten vannak, de igen nagy az óvóhelyük. Ígértük, hogy eleget teszünk meghívásuknak. Mégsem így történt, de csak az én részemről.

December 4-én vagy 5-én élelmiszer csomag érkezett egy katonai kocsival. Cukor, liszt, zsír, és kis faládában üveges lekvárok. A fővárosban lakó hozzátartozóknak (feleség, szülő, gyerek) küldte a magyar hadsereg. Megörültünk. Ismertem azt a katonát, aki a csomagot hozta. Ő volt a fűszer-és csemege bolt tulajdonosa, akinél vásároltunk a rövid egy hónap alatt. Férjem is azon a napon kapta meg a SAS behívót, mint Schmidt úr, de erre csak Ko-

lozsvárra érkezve jöttek rá. Jó gondolatomat azonnal közöltem vele. „Hol vannak most, hol állomásoznak? A közelben? Mikor mennek vissza?” – kérdeztem. „Székesfehérvár mellett, s holnap hajnalban 5 órakor indulunk.” – válaszolta. A jó gondolatot azonnal közöltem, hogy én is megyek. Hajnalban jöttek értem. Icuskámmal akartam menni, mondtam gyere velem, néhány nap után jövünk vissza. „Nem mehetek, már dolgozom 2 hete az Országos Levéltárban, mint menekült tanítónő, csak így kaphatom a fizetésemet és karácsonyi ajándékot is ígértek.” – válaszolta. Csak én mentem el egy táskával. „2-3 nap múlva jövök vissza.” – mondtam Icusnak. Megcsókoltuk, megöleltük egymást és mentem. Soha többé nem láttam viszont. Ő Margit nénihez ment, ahogyan mindketten terveztük. Nem tudtam visszajönni a Dunántúlról, Budapestet gyűrűbe fogták. A németek nyugatra vonultak, de előbb valamennyi hidat felrobbantották.

Megérkeztem férjem szálláshelyére, Sárosdra. A férjem csapatában még egy ifjú asszony tartózkodott. Tarnai százados felesége 20, én 21 éves voltam. Nagyon jól összebarátkoztunk. Ott lehettünk legálisan, mert a zászlóalj létszámban megfogyatkozva azt a feladatot kapta, hogy a menekülő polgári lakosságot (nőket és gyermekeket) vigyék Nyugat felé.

A megérkezésem férjem csapatához boldogság és öröm volt, de ezt felváltotta az aggódás. Mi lesz a sorsunk? Icuskámnak is itt kellene lennie. Hiába hívtam, miért is mondott nemet? Sütő zászlós a csapatból Budapestre indult édesanyjához, hogy elhozza őt. Levelet küldtem tőle Icuskámnak. Sajnos már ő se jutott oda. Se ki, se be. Nem lehetett olyan sok német katona ott, hogy ostrom alá kellett venni szép fővárosunkat. Mindezt csak utólag tudtuk meg azokról az időkről. A Dunántúlon teljes tudatlanságban éltünk, és egyáltalán nem nyugalomban. A Balaton déli partján végig szovjet csapatok vonultak. Ha egy magyar „ütőképes” csapat visszaszorította őket (pl. Székesfehérvár, Enying, Siófok stb.), ez a helyzet nem volt maradandó.

Előbb Keszthelyre ment Sárosd községből a csapat, azután Csopakra, Veszprémbe, Zánkára, az átmenetileg visszafoglalt Enyingre. Szívesen adtak szállást bárhol, városokban vagy falvakban egyaránt. Ilyen körülmények között ismertem meg a Dunántúlt és lakosait, akiknek az volt a kívánságuk, hogy a magyar katonák minél tovább maradjanak náluk, a háború végéig. Reménykedve mondták, ők is nagyon féltek a szovjet csapatoktól. Négy téli hónap telt el az ilyenfajta vándorlásban. Én már akkor Csopakon voltam, Mihálka néni (nyugdíjas postamesternő) volt a szállásadóm. December hónapban és karácsonykor többek között nála is laktunk. Január elején a zászlóaljat az oroszoktól visszafoglalt Enyingre vezényelték. Biztosabbnak láttuk, ha én Mihálka néninél maradok, mivel már tudtuk, hogy kisbabát várunk. Reménykedtünk, hogy akkorra vége lesz a háborúnak, és a kisgyermekünk Magyarországon jön e világra. Sajnos nem így történt.

Tarnainé Manyi szintén kisbabát várt. Sokat beszélgettünk, reménykedve biztattuk egymást. A kedves, szeretetteljes otthont Mihálka néninél el kellett hagynom. Férjem nem tudott jönni Csopakra (kétszer volt itt, úgy hallottuk az oroszok bekerítették zászlóaljukat). Akkor még nem tudtuk, hogy a hír valóban igaz. Nagyon mély szomorúság töltött el. Mi lesz velem? Elmenekültem Jászberényből a háború borzalmai elől és most utolér. Férjem nélkül egyedül vagyok nagyon. Hogyan döntsek? Találkozunk-e ismét? Ilyen gondolatok közepette járkáltam Csopak utcáin. Egyszer csak megpillantottam egy nagy honvédségi teherautót, a három tölgyfalevél jelzéssel. Ez volt a férjem katonai egységének a jele. Érdeklődtem. Megtudtam a parancsnok nevét: Zitás … (a másik nevét és katonai rangjelét elfelejtettem).

Őszintén elmondtam, hogy milyen nehéz helyzetben vagyok. Megértett. Azonnal intézkedett. Devecserbe irányított, ahol az Eszterházy kastélyban katonatisztek menekült feleségeit és gyermekeit helyezték el. Ott várakoztak mindannyian arra, hogy biztonságban érhessék meg a háború végét. A katonai alakulat kocsival vitt el kísérettel másnap Devecserbe. (Az elemózsiás csomagom elveszett az úton, nem vettük észre.) Délután érkeztem oda. A bútoraitól megfosztott kastély nagy szobáiban, a parkettra fektetett matracokon ültek az asszonyok. Csak őket ismertem meg, és aznap én is ott aludtam egy matracon ruhástól. Jó meleg, belül prémes kabátom volt, így azzal takaróztam. Mivel a frontvonal egyre közelebb jött hozzánk, ajánlatosnak látták, hogy továbbmenjünk. Reggel korán indultunk Zalalövőre. Több katonai kocsira szálltunk, nem is tudom hányan lehettünk. Az országúton angolszász repülők mélyrepülésben, gépfegyverrel lőtték a kocsikat. Több sebesült volt, a súlyosakat kórházba szállították, de később mondták, hogy két halálos áldozat is volt. Szerencsére az a kocsi, amelyikre én is kerültem vöröskeresztes kocsi volt. Talán ezért menekültünk meg.

Estefelé érkeztünk Zalalövőre. Egy iskola tornatermében szálltunk meg. Csak 10-15-en, a többieket nem tudom hová irányították. A devecseri kastélyból vezetőnk, egy hadnagy, akinek a gondjaira voltunk bízva, a csomagjainkat (matracot is) közkatonákkal elhozatta. Az úton átélt sok izgalomtól nagyon fáradtan aludtunk el, elég szorosan egymás mellett, itt már néhány gyerek is volt velünk, kb. 8-10 évesek.

Nagyon-nagyon egyedül éreztem magam. Húsvét hetében voltunk, nagyszerdán érkeztünk Zalalövőre, másnap, nagycsütörtökön azt éreztem, templomba szeretnék menni. Kerestem egy templomot. Sírva könyörögtem, és saját szavaimmal imádkoztam. Arról a napról semmi másra nem emlékszem estefeléig. A teremben csak egy petróleumlámpa volt, villanyvilágítás sehol. Vacsorához készültünk. Kiosztották az adagunkat, egy szelet (ujjnyi) paprikás kolbászt és fekete kenyeret kaptunk. A kolbászt nem tudtam a bicskámmal elvágni, nagyon kemény, száraz volt. Odavittem a hadnagy úrhoz, megkértem vágja 3-4 darabra. Ebben a pillanatban nyílt az ajtó, a lámpa fénye megvilágította a belépő arcát, én felkiáltottam és pillanat alatt már a nyakába is borultam. A férjem volt az, az én Jóskám, úgyhogy a megkezdett tisztelgést és bemutatkozást nem tudta végigmondani. „Most már nem is kell bemutatkoznod” – mondta mosolyogva a hadnagy. Enyingnél kitörtek az ellenséges gyűrűből. Csopakon is Devecserben is kutatott utánam. Reggel indult tovább keresésemre a legényével, Pistával. Kora este megtalált, Istennek hála, és aznap este már jelenlegi szállásán voltunk.

Ezután már együtt maradtunk, amíg szüleinkhez haza nem értünk. Nagypénteken még mentünk kocsival ide-oda, Szentgotthárd fele gondolták vezetőink az átjárást Ausztriába, de a szembejövő kocsikból integettek, ott már veszélyes, illetve lehetetlen az átkelés. Tehát hazánk déli részéről közelítettük meg a határt, Sűrűháza, egy kis falu volt az utolsó magyar lakhely. Gépkocsinkkal átlépve nagy meglepetés ért. Minden gépkocsit elvettek a német katonai alakulatok. Csapatunk „trén” lovas szekereivel kellett folytatni utunkat. A zászlóaljunk orvosa, Berkes István az orvosságokat szállító, volt szódás kocsit ajánlotta fel. Az féderes volt, és a rossz mellékutakon is előnyösebb volt nekem, aki a 3. hónapban vártam a kisbabánkat. Hasonló féderes kocsiban utazott Tarnainé Manyi is, mivel ő is várandós volt. Az orvos és Jóskám a gyógyszerek tetején, néhány pokrócon ültek olyan testhelyzetben, mintha földön ülnének. Így utaztunk 5 héten keresztül. Én a kocsit hajtó katona mellett, viszonylag kényelmesebben ültem az ülésen.

A Jugoszláv határ mellett éjszaka, teljes sötétségben, csendben, lassan vonultunk földúton

a lovas szekerekkel, félve a váratlan partizántámadástól. A kisebb településeket összekötő mellékutakon haladtunk tovább meg-megpihenve. A katonai „mozgó-konyha” főzött bab-, sárgaborsó-, lencselevest, naponta váltakozóan, és mindenki csajkából kanalazta délidőben. Más ételre nem is emlékszem. A lovak is pihentek, legelték a füvet. Áprilisi szép langyos, tavaszi idő volt. Szerencsénkre! Nem áztunk, nem fáztunk, de ember és ló egyaránt éhezett a hosszú úton. Éjszakára megpihentünk – ahol reánk sötétedett – istálló melletti fészerekben. Szalmára, vagy megszáradt „alomra” terített pokrócokon aludtunk hajnalig. A hosszú úton lassú haladtunk, elcsigázottak voltunk estére mindannyian.

Egyik reggel egy elég nagy tanyára értünk. Jellegzetes, viszonylag tágas osztrák parasztházban kaptunk szállást. Ágyban alhattunk, reggel nagy lavórban mosakodhattunk. Itt történt meg egy igen-igen kellemetlen eset. A konyhai mosakodás után voltunk, persze még reggeli nélkül. Reménykedtünk, hogy kaphatunk egy bögre tejet. Nem így történt! A konyhába berontott a házinénink menye, hangosan kiabált. „Schweine hund Ungarich”, disznó kutya magyaroknak nevezett. Miért? Kiderült, hogy a lovakat hajtó katonák (kocsisok) lopták a szénát a nagy pajtákból, ahol ők megaludtak. Keserű szájízzel, megköszönve a szállást gyorsan továbbmentünk.

Történt velünk azonban valami felejthetetlenül szép dolog is. Egy község templomában részesültünk az élményben. Az alakulat tiszti állományából egy hadnagy, aki civilben orgonaművész volt, elrendezte a plébánián, hogy mi „vándorúton levő” magyarok bemehessünk a templomba. Tiszta szép idő volt, kora délután. A templom padjai megteltek magyarokkal. A kívül maradtak is csendben felsorakoztak a templom körül. Az ajtók tárva-nyitva voltak. A kóruson felzúgott fortissimo az orgona. Művészi ujjak improvizálása után felhangzott:

„Boldogasszony anyánk,
Régi nagy pátronánk
Nagy ínségben lévén
Így szólít meg hazám.
Magyarországról, édes hazánkról
Ne feledkezzél el
Szegény magyarokról.”

A kint-és bent lévők együtt énekeltek a kóruson éneklő és orgonáló hadnaggyal. Az örökre emlékezetes epizód után hamarosan Karintiába értünk. Itt Klagenfurt volt a legnagyobb város. Már nem tértünk le mellékutakra, de a város szélén haladtunk. Csodálkozva láttuk, hogy a városban piros-fehér osztrák zászlókat lenget a kora májusi szél. Miért van ez az ünnepség? Mit ünnepelnek Klagenfurt lakosai? Mosolygó arccal feletek érdeklődésünkre: „Véget ért a háború, béke van!” Örültünk mi is, de a mi örömünkbe egy kis bánat is vegyült. Milyen jó lett volna, ha mindezt hazánkban, otthon, a szeretteinkkel együtt ünnepelhetjük! A reális valóság: még mindig távolodtunk Magyarországtól. Szaporodtak a kilométerek. Utunk során egy kisebb, de rendezett szép városkába, Feldkirchenbe értünk. Ott is zászlóerdő látványa fogadott. Most már mi is tudtuk miért. Ismét elmúlt egy nap, majd eljött az éjszaka. Ezt a városban elszállásolva, Feldkirchenben töltöttük.

Hamarosan megtudtuk hol állapodunk meg hosszabb időre: egy igen kis településen St. Ulrichban. Hegyek, erdők, kis patak ölelésében volt az a kis falu. Kevés ház, de szép nagy

tanyák vagy inkább majorságok. Tipikus osztrák házak, a magas háztetők alatt ablakokkal, ott is volt szoba egy-kettő. Minket a férjemmel Alois Scheiber házában, egy földszinti kis szobában szállásoltak el. Egyszerű, de igen tiszta szobát kaptunk. Fehérre meszelt fal, két ágy az egymással szemben levő falnál, egyajtós szekrény, egy elég nagy asztal, székek és egy mosdó nagy lavórral. Kezdtünk megnyugodni. Megszületett az az elhatározás bennünk, hogy nem hagyjuk el magunkat. Örülünk annak, ami van, főként, hogy béke van. Nem győzhetnek le bennünket szomorú sóvárgások hazánk és szeretteink után. Reménykedjünk! Nemsokára hazaérünk. Erre bizony még 5 és fél hónapot kellett várni, de vígasztalt, hogy az 5 hetes vándorlás végére értünk.

Most arra szeretnék emlékezni, hogy mi volt az, aminek egy kicsit ugyan, de örültünk:

1. A kedves házinéni és -bácsi, akik otthont adtak nekünk.

2. Már korábban összebarátkoztam Ernőházi Zsuzsával. Testnevelő tanárnak készült. Első éves volt Budapesten a Testnevelési Főiskolán. 19 éves, szép arcú, remek alakú, nagyon kedves, szeretetreméltó leány volt. Jó barátok lettünk. Édesanyjával és nagymamájával voltak együtt. Budapestről jöttek el még az „ostrom” előtt.

3. Másik barátunk Rencz Szilárd volt, az állatorvos, és Berkes Pista, az orvosunk, aki hivatásához hűen különös gonddal törődött velem, a várandós kismamával. Előzőleg már Kolozsvár óta Józsi barátja volt. Tulajdonképpen az is számított barátságunknál, hogy Berkes doktor Hatvanban, Jászberénytől csak 26 km-re lakott. Felesége és két kisleánya Hatvan városában maradtak. Reméljük ő is hazaérkezett családjához, még 1945-ben.

4. Csatlakoztak hozzánk és St. Ulrichba jöttek magyar menekültek. Asszonyok és néhány gyerek. Váratlan örömömre volt munkatársam, Doórné Jirásek Idát pillantottam meg. Budapesten az Alkotmány utcában dolgoztunk együtt egy vállalatnál a könyvelési osztályon. Akkor én még csak menyasszonya voltam Józsinak. Idának már másfél éves szöszke kisfia volt. Nagyon megörültünk egymásnak. Mondani szokták ilyen esetben: Kicsi a világ! Valóban.

Történt még egy örömeset. Hírt kaptunk szüleinkről. Szénási hadnagy, a GH-tisztünk embereivel Grazba ment a lovakat eladni. Ott találkozott Petró Lászlóval az egyik vevővel, aki Magyarországról jött, éppen Jászberényből. Ezen az úton tudatták egymással, hogy élünk és hogy hol vagyunk. (Jól ismerte szüleinket.) A szüleink élnek, a ház megvan, nem érte bombatalálat, a Józsi szüleinél ugyanúgy. Ennél jobb hírt nem hozhatott nekünk Szénási Feri. Petró Laci pedig továbbra is hozta-vitte az üzeneteket.

Egy ideig még kaptuk a megszokott (?) szerény élelmet, annak ellenére, hogy a létszám megszaporodott. Sajnos nem sokáig, mert hamarosan az is megszűnt, azután 2 hétig semmit nem kaptunk. Néhány családnak volt egy kis élelmiszer tartaléka, nekünk semmi. Minket az úton kétszer loptak meg. Még a Dunántúlon egy bőrönd ruhát emeltek le a gépkocsiról, amikor szálláshelyünkről elhurcolkodtunk. A bőröndben főként kisbaba és kevés női holmi volt, amit Dunántúlon vásárolgattunk. Élelmiszer csomagot pedig tőlem emeltek el Devecseri utamon. Sonka, egy egész csirke sülve, amire emlékszem, és a kedvencem, egy üveg lekvár (ezt sajnáltam a legjobban). St. Ulrichban kezdettől fogva a házinénink konyhájában elmosogattam a tejes edényeket. Ezért naponta fél liter tejet kaptam. Józsival megosztoztunk. Ő csak néhány kortyot fogyasztott, azután egy kis kenyeret harapott (ha volt). Egyszer mégis, az éhezés két hetében volt egy kis „lakománk”. A férfiak pisztrángozni (horgászni) mentek. Berkes Pista, Rencz Szilárd és a férjem, Jóska. Jó fogásuk volt! Zsuzsi és én a házinéni konyháján megsütöttük a pisztrángokat. Olyan bőséges volt, hogy két napig

öten vígan lakmároztunk belőle. Az együtt falatozás, a jó ízek az otthon hangulatát varázsolta vissza egy kis időre. Ez a kis baráti kör, a velük való együttlét igen kellemes volt még a nehézségek közepette is.

Ezután jött a gyümölcskorszak. Józsim felment minden reggel a hegyek erdős részére, és egy zománcos, 2 literes tejeskannában hozott erdei (vad) málnát. Reggeltől délig szedte, félkannányi lett. Zamatos, nagyon finom eledel volt. A férfi barátaink is – nem minden nap –, de vele tartottak málnaszedésre.

Az angolok végre állományba vettek bennünket, így véget ért az éhezés. Igaz, ebben már gyakorlatunk volt, hiszen az 5 hetes lovas kocsis vándorlásunk alatt ugyancsak sokat koplaltunk. Karintia az angol övezetbe került, a háború befejeztével így osztották fel. A környező falvakba települő menekültek és mi is „angol hadifoglyok" lettünk. Két angol katona és egy tolmács vett állományba mindenkit. Személyi adatainkat szálláshelyünkön felkeresve vették fel. Csak akkor, egyszer láttuk őket. Ígérték, hogy intézkedés történik hazaszállításunkra is. A MIKOR? kérdésre nem volt válasz, legalábbis a tolmács nem mondta. Bizony erre még néhány hónapot várni kellett.

Másnap már megérkeztek az élelmiszercsomagok. Konzerveket kaptunk. Kétszersültet dobozokban, kekszet, kávét (nescafé volt, azt mi addig nem ismertük). Bádog, henger alakú, elég nagy dobozban kaptunk főtt, zsenge zöldborsót, hosszában feldarabolt, szójából készült natúr virslihez hasonlító darabokat, sajtport (csak egy kis vízzel keverve nagyon jó, de por alakban is fogyasztható). Valamint szintén henger alakú, kül- és belsőn fényezett bádogdobozban befőtteket: körtét, almát, őszibarackot. Azért Józsim még néhányszor hozott friss málnát az erdőből. „Kell a vitamin kettőtöknek" – mondta. A kekszet összetördeltem és málnával összekevertem. Így nagyon jó gyümölcsös sütemény íze volt, és kedvenc csemegénk lett.

Egyik napon nálunk volt szűkebb baráti körünk. Zsuzsi, Szilárd, Pista és mi ketten. Egymásnak otthoni emlékeket meséltünk, majd énekelni kezdtünk. Kopogtak a szoba ajtaján. A házigazda volt, Alois Scheiber. Engedélyt kért, hogy hallgathassa énekünket. Igen muzikális ember, St. Ulrich rézfúvós zenekarának egyik trombitása volt. A település búcsújárása napjain láttuk, hallottuk a rezesbandát, amint mentek a szerpentin úton, a magaslaton épült templomba. A búcsú nagy ünnep a falvakban. A háziasszony az ünnepi ebédet megfőzte és tortát sütött. Mi is kaptunk 1-1 szeletet belőle. Csokoládés krém volt a piskótában, és a tetején egy kis aszparágusz ágacska. Ez nekünk persze ismét újdonság volt. Más napokon a középkorú házaspár (szállásadóink) igen szerényen táplálkozott. Itt még el kell mondanom, hogy egyetlen fiuk Rommel hadseregében valahol Afrikában harcolt. Már nagyon régen semmi hír nem jött felőle. Hibába ért véget a háború, hiába érdeklődtek most is újból, a várva várt békeidőben, semmi hírt nem kaptak. „Talán fogságba esett" – reménykedtek. Mi októberben jöttünk el tőlük, de még akkor se tudtak egyetlen fiukról semmit. A német családok közül is bizonyára nagyon-nagyon sokakat ért ez az óriási veszteség. „Ne legyen soha háború!" – kívántuk tiszta szívünkből.

Augusztus 29-én megszületett a kislányunk Feldkirchen mellett Waierben, egy szülőotthonban. Három héttel korábban, mint amikor kívánatos lett volna. Valóban, 3 hétig szinte mindig aludt. Fürdetéskor, etetéskor volt egy kicsi ideig ébren. Több magyar kisbaba is született a fenti szülőotthonban.

Még ötven napot kellett eltöltenünk St. Ulrichban, amíg végre 1945. október 18-án elindulhattunk. Máshonnan is jöttek magyarok, akiket eddig nem ismertünk. Hosszú, fedett

vagonokból álló szerelvény szállított minket Magyarországra. Földön aludtunk, enni nem kaptunk. Azt ettük, amit magunkkal hoztunk. A nyílt pályán fél napokat vesztegeltünk, elfeledkeztek rólunk az „illetékesek". A kisleányunk, Ildikó babakocsiban aludt. (St. Ulrichban vette Józsi, egy régi típusú, mély kiskocsi volt.) Pici babánk nem volt sírós, sokat aludt, de keveset evett még mindig. Az utunk összesen 10 napig tartott. Ez idő alatt fürdetésére se kerülhetett sor. Ehhez minden tárgyi feltétel hiányzott. Szerencsére volt nálunk babaolaj (ezt is a Dunántúlon vettük egy nagy csomag vattával együtt). Ezzel „mosogattam" 10 napon át. Október 28-án érkeztünk Jászberénybe. Felejthetetlen nagy öröm volt mindannyiunknak. Szüleinknek nemcsak a gyermekei érkeztek haza, hanem az unokájuk is.

A II. világháborús események véget értek, de az emlékek 72 év távlatából is élénken élnek bennem. Mintha csak tegnap történt volna! Igyekeztem tömören írni, csak a legfontosabbnak vélteket rögzítettem. Igen hosszú ideig írásban nem is emlékeztem. Valami mégis arra késztetett, hogy „kötelességem" ezek nagy részét tudatni az utókorral, hogy gondolkozzanak el mindezeken.

Férjemet, az én Józsimat haló poraimban is áldom. Az ő határtalan türelme, aggódó, óvó szeretete tette elviselhetővé minden megpróbáltatásunkat. Soha nem volt mérges, tanácstalan, panaszkodó. Mindig tudta mit tegyen. 15 éve, hogy már nincs velünk, mellettünk.

Magyar Aliz

APÁM, AZ ATLÉTIKA SZERELMESE

Akármilyen szomorú is, de tény, hogy apám az első világháborúnak köszönheti, hogy megszületett: ugyanis édesanyjának az első férje ott esett el az orosz fronton. A barátja (aki később apám apja lett) vitte a hírt nagyanyámnak. S mivel nagyapámnak is meghalt a felesége, a két özvegy hamar egymásra talált. Már nagyapámnak is volt két gyereke és nagyanyámnak is, apám volt az egyetlen közös gyerekük, aki elég későn született, hiszen nagyanyámnak már 19 és 9 évesek voltak a fiai. Persze apámat, mint a legkisebb gyermeket, eléggé elkényeztették és igyekeztek minden kívánságát teljesíteni. Már igen korán kiderült a sport iránti szeretete: először úszóbajnok szeretett volna lenni, és szorgalmasan járt a jászapáti JÖSSZÉ-be fürödni és úszni. Egyszer az történt, hogy kiterítette a vizes klottnadrágját, amit elloptak, így meztelenül kellett hazaszaladnia. Ekkor elment a kedve a vízi sporttól, és miután bekerült a leventék közé, elkezdett futni, majd magasat ugrani, amiben már a kezdet kezdetén szép sikereket ért el. S bár sokféle sportot űzött a magasugrás maradt a szerelme.

És hogy naponta gyakorolhasson, nagyapámmal magasugró gödröt ásatott a kicsi kis kertjükben, kihúzott egy madzagot két fa közé és elkezdte a magasugrásedzést. Szép sikereket ért el az ifjúsági versenyeken. Még Pestre is elkerült, ahol a MAC leigazolt versenyzője lett. Sajnos jött a háború, ami kettétörte sport karrierjét.

1953-Jb öregfiúk-salgótarjáni öregfiúk

Apám 1951-ben, mint kapus

Tény, hogy amikor Erdély egy részét visszacsatolták Magyarországhoz határvadász sorkatonaként Gyergyótölgyesre került, és ott ismét elkezdte az edzéseket. Nagyon sok és szép emlék fűzte Erdélyhez, állandóan vágyakozott később is, hogy meglátogatja azt a vidéket, de ez sajnos nem sikerült. Amikor már szabadon lehetett volna menni túl idős volt, és nem vállalkozott ilyen hosszú útra, pedig szívesen elvittük volna.

A háború után egy ideig cserbenhagyta a sportot, és mint jegyző dolgozott Rákóczifalván, a politikába is belekóstolt. Ez utóbbit meg is bánta, mert szó szerint vette a lózungokat, hogy a föld azé, aki megműveli stb., ugyanis a jegyzőként kapott földet felajánlotta a helyi közösségnek, és erre felszólította a többi párttársát is. Jóindulata nagy felzúdulást eredményezett, különösen az a cselekedete, amikor a molnártól kapott zsák lisztjét is szétosztotta a szegények között. Ezt sokan már nem tűrték, megindult ellene a rágalmazás, az áskálódás. Addig-addig kutakodtak a múltjában, míg találtak nála néhány Levente újságot és könyvet, ezek alapján reakciósnak minősítették, jegyzői állásából eltávolították.

Ezután költöztek Jákóhalmára nagyanyámékhoz velem és az öcsémmel együtt. Néhány hónapig, amíg apámnak nem volt állása itt laktunk. Aztán Berényben, az Aprítógépgyárban sikerült elhelyezkednie. Itt tért vissza a spothoz, kihasználva, hogy a gyár igazgatója, bizonyos Gróf elvtárs nagy sportrajongó volt. Az igazsághoz tartozik, hogy ő a labdarúgást preferálta. Így aztán apám leigazolt a Vasas labdarúgó csapatába, és kapusként kapcsolódott be az összjátékba. Mindeközben csak az atlétika felé kacsintgatott, majd megalakította a Vasas Atlétikai Sport Egyesületet. Ezt olyan lelkesen művelte, hogy elhanyagolta, háttérbe szorította a labdarúgást. Gróf elvtárs fel is szólította, hogy fejezze be az atlétikát, mert kapusként jobb állást és több pénzt kaphat. Apám azonban hajthatatlan maradt, a kecsegtető ígéret ellenére az atlétika mellett döntött. Ezután még nagyobb energiával dolgozott.

Apám 16 éves. Ugrálás az udvaron

Abban az időben indult az MHK mozgalom, amire ő is benevezte a Vasas SC-t, és olyan nagy lelkesedéssel agitált, hogy a gyár összes dolgozója részt vett rajta: volt, aki futott, mások a magas- és távolugrást választották, s aki mást nem tudott, az súlyt lökött vagy gerelyt hajított – még az idősebbek is. Meg is nyerték az országos versenyt, jutalmuk több tucat tréningruha volt a sportkör számára.

Ettől a naptól felfelé ívelt a Vasas SC karrierje. Ezt nagyban elősegítette az, hogy a szüleim a sportpályára költöztek: anyám mint pályagondnok, apám mint atlétikai edző. Egyre bővítette a sportkört: futás, magasugrás, távolugrás, dobószámok kerültek be a szakosztály profiljába. Járta az általános iskolákat, és az ügyesnek látszó gyerekeket „elcsábította" a Vasasba. Ebben az időben találta ki, hogy a vasárnapi meccsek félidejében futóversenyeket rendeznek. Ez nagy sikert aratott a közönség körében. Télen elsőként ő vitte ki a gyerekeit szabadtéri edzésre: a Zagyva gátján futtatta őket. Anyám sokat siránkozott emiatt: „Pista, megfázítod magadat és a gyerekeket is." De nem emlékszem, hogy emiatt valamelyikünk megbetegedett volna.

Ebben az időben voltak a legsikeresebb sportolói, mindenekelőtt Kazi Olga, aki aztán országos szintű versenyző lett, még a tokiói olimpiára is eljutott. Meg kell még említenem a kiválóságok között Gutai Éva, Göblyös Mari, Medve Mari stb. nevét. Szinte minden hétvégén versenyre vitte őket, de ez nem okozott családi problémákat, hiszen egész héten együtt voltunk a sportpályán.

Apám az ugrópályája előtt az udvaron

Amikor 1958-ban elköltöztünk a sportpályáról a végre felépült új házunkba, apámnak is új munkahelye lett: a Jászapáti járás sportvezetőjének nevezték ki. Ezt a munkát is nagyon komolyan vette: naponta utazgatott a járás településeire, szervezve az ott működő sportegyesületeket, segítve a testnevelő tanárokat, mert nagyrészt ők működtették ezeket a sportköröket.

Először biciklivel járta a településeket, aztán az újonnan kapott motorral. Anyám mindig izgult, de egyszer sem volt balesete. Akkoriban nyílt meg az új strandfürdő Apátin, ahol anyám pénztáros lett, így azon a nyáron ott is laktak Jászapátin, míg mi, gyerekek Jászberényben maradtunk a nagyszüleinkkel az új házunkban. Persze azért átjártunk néha-néha fürödni a jászapáti strandra. Később összevonták a két járást és visszakerült Berénybe, ahol Andrássy Józseffel együtt irányították a Jászság sportéletét. Jóska bácsi inkább az elméleti munkát szerette, apám viszont a gyakorlatot. Ezért aztán, amikor lehetőség adódott, hogy a Lehel Hűtőgépgyár atlétikai szakosztályát megszervezze, ismét edző lett. Ekkor azonban már főiskolai végzettséghez kötötték a főállású edzői munkát. Ezért 49 évesen, korengedéllyel, beiratkozott a Testnevelési Főiskolára, amit becsülettel el is végzett.

Apám 1938-as 155-ös ugrása Apám 1938-as 155-ös ugrása

A Lehel sportkörben is több sikeres évet töltött el, néhány kiemelkedő képességű sportolót nevelve. Aktív edzői pályafutását befejezve innen ment nyugdíjba.

Szinte egyetlen napot sem töltött pihenéssel, azonnal felvette a kapcsolatot a veteránsportolók klubjával. Újra elkezdett magasat ugrani, és minden évben részt vett a hazai veterán versenyeken. Később a külföldi senior versenyekre is benevezett, ahol nagyon jó eredményeket ért el magasugrásban és távolugrásban is. Először Olaszországban voltak Veronában, itt 70 évesen a 65-70 éves korosztályban indult legidősebb versenyzőként. Egy évvel később a 70-75 évesek korosztályában már a fiatalabbak közé tartozott, és Finnországban, valamint Dániában is szép eredményeket ért el. Dániában pl. első lett a távolugrásban, második magasugrásban. Nagyon büszkék voltunk rá, mert még a rádióban is bemondták az eredményeit. Az ausztriai Pinkafeldben szintén diadalmaskodott magasugrásban. 73 éves korában versenyzett utoljára. Anyám kívánságára hagyta abba a versenyzést, aki állandóan attól félt, hogy ugrás közben egyszer baleset éri.

Apám és Magyar Levente Apám és Magyar Levente

Dánia-apám 2 hely Dánia-apám 2 hely

Dánia-apám a léc fölött Dánia-apám a léc fölött

Pécs-1986

Pinkafeld-távolugrás Pinkafeld-távolugrás

1996-ban, 75 évesen megkapta a „Jászberény város sportjáért" kitüntetést, amire nagyon büszke volt.

A versenyzések befejezését követően sem tudott elszakadni a sporttól. Mint versenybíró, még sok atlétikai viadalon segédkezett. Végül nem sport közben, hanem 89 éves korában egy kerékpáros balesetben sérült meg úgy, hogy ezután már nem tudott teljesen felépülni, amit nagyon nehezen viselt. Mindig azt mondogatta: „én, aki még 73 évesen is magasat ugrottam, most már csak csoszogni tudok."

Élete hátralevő éveiben a sporttal kapcsolatos emlékeinek rendezgetésével töltötte idejét. Rengeteg újságcikket, újságot, könyvet gyűjtött össze. Rendszerezte a versenyekről készült jegyzőkönyveket, a fotókat, a helyezettek névsorát. Naponta órákat töltött az ún. „irodájában", ami tulajdonképpen egy fészer volt, ahol ezeket az iratokat őrizgette. Sokan jöttek hozzá forrásanyagért, akik könyvet írtak valamilyen témában, és mindenkinek tudott segíteni, rengeteg fotót, dokumentumot adott át. Voltak, akik megköszönték. A jászberényi könyvtárnak, múzeumnak is zsáknyi anyagot vitt. Legnagyobb bánata az volt, hogy még mindig maradt rengeteg dokumentuma, fotója, újságja, amit már nem tudott átadni senkinek. Nagyon fájlalta, hogy amit ő évtizedeken keresztül gyűjtögetett a Jászság sportjáról – veszendőbe mennek. Ezeket rám bízta, hogy juttassam el a jászsági települések atlétikai szakosztályainak, akik sok mindent megtudhatnak ezekből az iratokból múltjukról.

Ezt e kérését tavaly a Jánoshidán tartott Jász Baráti Társaságok Fórumán teljesítettem, átadtam az ott lévőknek ezeket a képeket, feljegyzéseket.

Moravcsik János

ADATOK AZ MN 1226 RAKÉTAOSZTÁLY TÖRTÉNETÉHEZ

Az 1960-as években is folytatódott a két világrendszer közötti verseny gazdasági, katonai téren és a világűrkutatásban is. 1957-ben, a Szovjetunióban földkörüli pályára juttatták az első műholdat. Ezt követően az Amerikai Egyesült Államokban is nagy erőket mozgósították a rakétatechnika fejlesztésére és a világűr kutatására. 1960-tól meglehetősen ellentmondásosan zajlottak a nemzetközi politikai események, hiszen egyszerre voltak jelen az enyhülési és feszültségi mozzanatok. A békésnek is nevezhető egyezkedéseket viszont nemsokára egyre élesebb konfliktusok váltották fel, melyek közül az 1961–62-es karibi válság és a berlini fal 1961 augusztusában történt felépítése vált olyanná, amely akár világháború kitöréséhez is vezethetett volna.

A felidézett nemzetközi helyzet következményeként újra felgyorsult a fegyverkezési verseny. Nálunk a hatvanas években, a Magyar Néphadseregben is folytatódhatott a fegyverzet korszerűsítése. Modernebb harckocsikat, új repülőgépeket és páncélos szállító járműveket állítottak hadrendbe. 1963. január 1-jén az MN. Vezérkari Főnök 00046 számú parancsa alapján megalakult Tapolcán a Hadműveleti-harcászati Rakétadandár. Ezt követően Nagykanizsán és Tatán pedig harcászati rakétaosztályok megalakulására került sor. Ahogy a személyi, anyagi és pénzügyi helyzet lehetővé tette, úgy 1964-től fokozatosan az alábbi sorrendben: Szentesen, Tapolcán, Jászberényben és Nyíregyházán harcászati rakétaosztályt hoztak létre.

A magyar rakétaosztályok felállítása

A rakétaegységek felállításánál az első feladat a helyőrség kiválasztása volt. A rakétaosztályokat úgy hozták létre, hogy abban a laktanyában legyen egy fedő alakulat is. A rakétaosztályok katonái a fedőegységek fegyvernemi jelvényeit viselték. A helyőrség kijelölése után került sor a parancsnoki állomány kiválasztására. A parancsnoki állományt lehetőleg a kijelölt helyőrség közelében lévő tüzéregységek tisztjei és tiszthelyettesei közül választották ki. Az 1963-ig felállításra került rakétaosztályok parancsnoki állományát Leningrádban 6-8 hónapos tanfolyamon készítették fel. E sorok írója is egy ilyen tanfolyamon vett részt 1962. október 1-jétől 1963. június 1-jéig.

A tanfolyamon igen erős, intenzív oktatás volt. Reggel 8-tól 14 óráig, majd 15-től 18 óráig tartott a foglalkozás. A parancsnoki állománynak meg kellett tanulni a rakétakomplexumhoz tartozó összes technikai eszköz, indítóállvány, rádiólokátor, bemérő gépkocsi, darus gépkocsi, rakétaszállító gépjármű és az indítóelemek meghatározására szolgáló számítógép működését, kezelését és harci alkalmazását.

Az intenzív tanulás mellett szombat délutánonként és vasárnap jutott idő arra is, hogy megismerjük Leningrád, mai nevén Szentpétervár történetét, gazdaságát és kultúráját. A várost I. (Nagy) Péter orosz cár alapította 1703-ban azzal a céllal, hogy ablakot nyisson Európára. Csodálatos építészeti, kulturális értékeket őriz ma is. Élmény volt megismerkedni velük.

Mi 1963-ban sok olyan leningrádi lakossal beszéltünk, akik túlélték a II. világháború nehéz éveit, a blokádot, és harcoltak a németek ellen. A város szélén láttuk azokat a lövészárkokat, tüzelőállásokat és parancsnoki figyelőpontokat, amelyeket a németek építettek. Nagyon sok szomorú történetet hallottunk az ostrom túlélőitől.

A jászberényi rakétaosztálynál szolgálatot teljesítő tisztek közül Leningrádban végezte 3 éves akadémiai tanulmányait Lukács István alezredes és Joósz Attila őrnagy is. A tanfolyamról hazatérve a parancsnoki állomány feladata az volt, hogy a kijelölt helyőrségben felkészüljön a technikai eszközök átvételére, és a kiképzés megtervezésére.

A tapolcai rakétaosztály 1963-ban alakult meg. A nagykanizsai után ez volt a második. A kanizsai alakult elsőként, 1961-ben az országban. Tapolcán a kezdet nagyon nehéz volt. A hivatásos állománynak kellett berendezni az elhelyezési körleteket, a telephelyet és az irodákat is. A sorállományt a tüzéregységektől helyezték az osztályhoz. A technika átvétele és a tervek elkészítése után került sor a kiképzés megkezdésére. Ez testet-lelket igénybe vevő feladat volt. Nem nyolcórás munkarendben, hanem szinte éjjel-nappal folyt a gyakorlás. A parancsnoki állománynak nem volt gyakorlati tapasztalata. A fő feladat a Leningrádban végzett parancsnoki állományra hárult.

Az elöljárók által megszabott feladatokban az volt elrendelve, hogy az osztálynak 1964 júliusáig el kell érni a hadrafoghatóságot, amit a Varsói Szerződés főparancsnoka által vezetett bizottság fog ellenőrizni. Ettől kezdve még nagyobb ütemben folyt a kiképzés. Az ellenőrzés előtt egy héttel kitelepültünk az újdörögi lőtérre, ott gyakorlatoztunk. A fő feladat végrehajtására az első rakétaüteget jelölték ki. Az üteg egy célra összpontosította a gyakorlatot. Az indítóállás, a cél összerendezői, az időjárási adatok, a rakéta ballisztikai adata mind előre megadott volt, és erre az indítási elemeket is kiszámították. Az indítóállásba való beállást begyakorolták, amit a dísztribün előtt jelöltek ki. A bizottság és a vendégek (Grecskó marsall, Fehér Lajos a kormány részről, Czinege Lajos honvédelmi miniszter, Csémi Károly vezérkari főnök és a többi állami és pártvezető) megérkezése után az izgalom az egész üteg állományánál fokozódott. Egy hétig gyakoroltuk, így kiváló időre és a szabályzat előírásainak maximális betartásával végre tudtuk hajtani a feladatot. A váratlan meglepetés akkor ért, amikor a hangosbeszélőn elhangzott, hogy az ütegparancsnok a marsall elvtársnál jelentkezzen. Mondanom sem kell, hogy mit éreztem, kivert a hideg veríték, és még az a bizonyos zabszem sem… Megindultam a marsall elvtárs felé, ő pedig intett, hogy Czinege elvtársnál jelentkezzek. A tolmácson keresztül mondta a marsall elvtárs Czinege elvtársnak, hogy adjon új célt az ütegparancsnoknak. Czinege pedig továbbadta Csémi Károly vezérezredesnek, hogy ő adjon feladatot. Ő a térképen megmutatott egy települést, és kérdezte, hogy azt bírom-e lőtávolsággal. Jelentettem, hogy igen, a feladatot megértettem. Ebben a pillanatban az ellenőrzőcsoport tagjai (szovjet, cseh, lengyel) elindították stopperóráikat, ezzel megkezdődött a feladat végrehajtása. Levettem az új cél összrendezőit a térképről, és közben el is döntöttem, hogy a begyakorolt összrendezőket vezényelem az ütegnek, lesz, ami lesz, gondoltam. Azt tudtam, ha megváltoztatom a célt, abból nemhogy kiváló, de még megfelelő sem lesz. Így a feladat teljesítése ment, mint a karikacsapás, kiválóra teljesítettük. Az egész üteg személyi állománya dicséretben és jutalomban részesült. A laktanyába érve a HM tüzér főnökségről ott lévő elöljárók azt mondták: János, tudtuk, hogy…, de ez nagy rizikó volt – és ők is gratuláltak.

A jászberényi rakétaosztály megalakulásáról

Saját kérésemre 1967-ben kerültem Jászberénybe, és itt részt vettem a parancsnoki állomány felkészítésében, ami Szentesen a már működő rakétaosztálynál történt meg. A parancsnoki állomány felkészítése után került sor a technikai eszközök átvételére, az elhelyezési körletek berendezésére és a kiképzés megtervezésére.

Ezen feladatok végrehajtása után 1967. július 15-én a 4. gépesített lövész hadosztály (továbbiakban: 4. gl. ho.) alárendeltségében az MNVKF 00100/110/67 számú parancsa alapján három rakétaüteggel, rakétatechnikai szakasszal és a törzsüteggel alakult meg a rakétaosztály Jászberényben, az 50. tüzérezred laktanyájában. Az 1950-es években tüzérosztálynál nagyobb egység 34 helyőrségben volt. Ezek közül nagyobb helyőrségek voltak: Cegléden, Kecskeméten, Kiskőrösön, Kiskunfélegyházán, Szabadszálláson.

A 4. gl. ho. állomáshelye Gyöngyös volt. Gyöngyös régi katonaváros volt, 1800. október 26-tól 1991-ig voltak különböző katonai alakulatok. A gyöngyösi laktanya fénykora 1974-ben volt. Megközelítőleg 15 500 katonát, tisztet irányítottak innen, egy egész gépesített lövészhadosztályt. A kötelékébe tartozott két gépesített lövészezred (Eger, Szabadszállás), a verpeléti 35. harckocsiezred, a jászberényi 50. tüzérezred és a 92. rakétaosztály, a karcagi 6. légvédelmi tüzérezred és a 12. páncéltörő tüzérezred, a szolnoki 16. műszaki utászzászlóalj, a verpeléti 4. rádiótechnikai század és az Egerben állomásozó 24. felderítő zászlóalj. Gyöngyösön a Táncsics laktanyában állomásozott a hadosztálytörzs és parancsnokság mellett a 20. híradózászlóalj, a 305. tüzérjavító-műhely, a 4. tüzértörzs üteg, a 63. gépkocsi szállító zászlóalj, a 85. páncélos- és gépjárműjavító műhely, valamint a hadosztályraktárak.

A rakétaosztály megalakulásakor Iványi János ezredes volt a hadosztály parancsnoka. Iványi ezredes alacsony termetű, kissé széles vállú, szigorú tekintetű katona volt. Élete nagy részét csak a hivatásából fakadó feladatok ellátására fordította. Szigorúsága és kemény követelménytámasztása miatt sokan féltek tőle. A szorgalmas, munkájukat jól végző katonákat szerette, és gondoskodott az előmenetelükről, erkölcsi és anyagi elismerésükről. A rakétaosztályt szerette, és büszke volt az elért eredményekre. Úgy kezelte a rakétaosztályt, mint a hadosztály legerősebb csapásmérő egységét. Sok bemutatót szervezett, állami, párt és katonavezetők részére. Ezeken a bemutatókon a rakétaosztály szervezetét, a technikai eszközök jellemzőit, főbb adatait és harci alkalmazásait ismertettük. Részt vettek több alkalommal éles indítással egybekötött harcászati gyakorlaton is.

Iványi János ezredes nyugállományba vonulása után Kerékgyártó Béla vezérőrnagy vette át a hadosztály vezetését. Ő már más típusú vezető volt. Nemcsak termetében különbözött elődjétől (magas, szikár, kissé hajlott hátú), más volt a követelménytámasztása, a csapatoknál töltött ideje és az emberekkel való foglalkozása. Ő már több időt töltött a párt és állami vezetőkkel és a vadászattal.

A rakétaosztály megalakulásának kiemelt eseménye és befejező fénypontja volt 1967. december 3-a. Ezen a napon katonai esküvel egybekötött díszünnepségen a Hűtőgépgyár dolgozói csapatzászlót adományoztak az osztály részére, melyet Gorjanc Ignác vezérigazgató adott át.

A rakétaosztály fennállásának ideje alatt 3 parancsnoka volt. Nevezetesen:

Kovács László alezredes (1967–1985)
Moravcsik János alezredes (1985–1988)
Lukács István alezredes (1988–1990)

Az osztály működésének hétköznapjairól

A rakétaosztálynál rendszeresített rakéta – hatótávolsága alapján – harcászati rakéta volt. Szilárd hajtóanyaggal rendelkezett, nem irányítható föld-föld típusú. Egy rakéta indításához 12-25 percre volt szükség. Attól függően, hogy az indítás előtt milyen készültségi helyzetben volt a rakétaüteg, és hogy tervezett vagy nem tervezett célra, előkészített vagy nem előkészített indítóállásból kellett a csapást kiváltani. A rakétacsapások kiváltásához a szakcsoportoknak az alábbi feladatokat kellett végrehajtani: a bemérő rajoknak meg kellett határozni az indítóállvány derékszögű és földrajzi összerendezőit, valamint a tájolás irányszögét *giráteodolittal, teodolittal*, tájolóműszerrel, napóraszög és csillagászati (Északi Sarkcsillag) eljárással meghatározni.

Az időjárást jelzők a rakétarepülés két szakaszára adtak adatokat, nevezetesen: az aktív és passzív szakaszra. A rakéta hajtóművében 830 kg lőpor volt, ez 6-12 másodperc alatt égett el. Ez volt az aktív szakasz. Erre a szakaszra az ütegek időjárást jelző raja határozta meg a szél irányszögét, sebességét, és a talaj menti hőmérsékletet (a raj részére egy rádiólokátor és egy szélpuska volt rendszeresítve). A passzív szakaszra (ekkor a rakéta a tüzérségi lövedék tulajdonságai szerint repült a levegőbe) a törzsütegnél rendszeresített időjárásjelző szakasz határozta meg a szél irányszögét, sebességét, a légnyomást, a levegő hőmérsékletét és páratartalmát. A szakasznak két nagy teljesítményű rádiólokátor állt rendelkezésére.

A kidolgozó szakcsoport feladata volt a rakéta indítási elemeinek kiszámítása. Ehhez a feladathoz az adatokat a bemérőktől, az időjárásjelzőktől, a rakéta törzskönyvéből és különböző táblázatokból kapták.

A felsorolt foglalkozási formákat a laktanyában, tantermekben előkészített, berendezett gyakorló pályán készítettük fel. Az összevont ütegosztály felkészítési gyakorlatait pedig a tóalmási erdőben végeztük el. Az éles indítással egybekötött harcászati gyakorlatot a Hortobágyon és a várpalotai lőtéren tartottuk. Ahhoz, hogy ezeket a felsorolt feladatokat eredményesen tudjuk megvalósítani nagyon pontos tervező, szervező és végrehajtó munkára volt szükség. A feladatok végrehajtásánál a hivatásos és sorállomány egymásra volt utalva. Minden egyes feladatot együtt kellett végrehajtani. A rakétaosztályhoz zömében közép- és felsőfokú végzettségű fiatalok kerültek. Volt néhány olyan beosztás, ahol a szakmunkás végzettség is megfelelt a követelményeknek. A behívott fiatalok zöme a Jászságból került az osztályhoz, ezen belül igen sok Jászberényből. Ez a körülmény is hozzájárult ahhoz, hogy a legjobb tudásuk és képességük szerint vettek részt a feladatok végrehajtásában. Pedig sokszor nem éppen ideális körülmények között folyt a kiképzés.

Különösen vonatkozik ez arra az esetre, amikor a tóalmási erdőben, 4-5 napos kiskihelyezésen folytattuk a kiképzést. Itt reggel hat órától késő estig, sőt néha éjszaka is volt kiképzés. Nyáron és tavasszal egészen jó volt, mert reggel az ébresztés nemcsak a szolgálat vezényszavára történt, hanem a madárfütyörészés is hozzájárult ahhoz, hogy kellemesebb legyen az ébredés. Jó hatással volt ránk napközben egy-egy felbukkanó őzike vagy nyuszi látványa is. A májusi gyakorlatok alkalmával a csodálatos akácillat is sokat javított a hangulatunkon (a tóalmási erdő zömében akácfákból állt). Volt azért a nyári kiképzésnek is árnyoldala. Különösen, ha 30 fokos hőségben, védőruhában és gázálarcban kellett a feladatokat megoldani (csak mellékesen jegyzem meg, hogy a hivatásos állomány is védőruhában és gázálarcban dolgozott).

Kora tavasszal, késő ősszel és télen volt a legrosszabb a katonának. Esett az eső, a hó, átázott a ruhánk, csúszott a talaj, fújt az erős szél, szóval minden összejött, ami kellemetlenné tette munkánkat. Ilyen körülmények között is jó és kiváló szinten teljesítettük a feladatokat. Az ilyen gyakorlatok után egy-két napig a technikai eszközök és az egyéni felszerelések karbantartása következett. Ezután a lehetőséghez képest a sorállománynak kimenőt, kimaradást, eltávozást vagy szabadságot biztosítottunk. A kimenő a laktanya elhagyására szólt kiképzési időben, egyéni ügyek intézésére a városban. A kimaradás a kiképzési időn túl takarodóig, vagy takarodón túl egy meghatározott ideig a helyőrségben való tartózkodásra szólt. Az eltávozás a helyőrség elhagyására is feljogosított egy-két napra. A szabadság többnapos távollétet biztosított a katona számára, ami lehetett évi rendes jutalom vagy egészségügyi szabadság. A kimenő, kimaradás és eltávozás igénybevétele kedvező volt a jászberényi és jászsági katonák részére, mert az utazás nem vett el sok időt a távollétből. Így több időt tudtak családtagjaik körében tölteni, mint azok, akik távolabbi településekről kerültek Jászberénybe.

A helyőrségben és a tóalmási erdőben végrehajtott felkészülési gyakorlatok után kerülhetett sor élésindítással egybekötött harcászati gyakorlatra. Az ilyen gyakorlatot 3-4 napos ellenőrzővizsga előzte meg. Ezt a hadosztály és hadtest tüzértörzse hajtotta végre. A vizsgán az osztályparancsnoktól kezdve a kishonvédig mindenkinek részt kellett venni. A vizsga elméleti és gyakorlati feladatok ellenőrzéséből állt. A gyakorlati feladatoknak a végrehajtási időkövetelménye normatáblázatban volt rögzítve. A feladat értékelése a felhasznált idő, a pontosság és a szabályzat követelményének teljesítéséből tevődött össze. A bizottsági tagok stopperóra nélkül egy lépést sem tettek meg. A megérkezésüktől a távozásukig szinte minden mozzanatunkat mérték. Az ilyen felmérő vizsga nehéz és idegtépő volt. Fizikai és szellemi képességünk maximumát kellett adni ahhoz, hogy jó és kiváló eredményt érjünk el. Az éles indítást csak akkor engedélyezték, ha a felmérő vizsgán megfeleltünk a követelményeknek.

Az ellenőrzést a hadosztálytól végezték, s ezek bizony nagyon igénybe vették a személyi állomány idegrendszerét. Éppen ezért nem volt közömbös számunkra, hogy a bizottsági tagok milyen légkört igyekeztek teremteni az ellenőrzés során. Általában nem volt különösebb összetűzés, kifogás vagy sértődöttség. Különösen így volt ez az első, második éles indítások alkalmával. Az 1960-as években nagy eseménynek számított Magyarországon éles rakéta indítása. Volt úgy, hogy majdnem többen voltak a vendégek, mint a végrehajtók.

A sikeres ellenőrzővizsga után került sor harci riadó keretében a gyakorlat helyszínére való elvonulásra. Ami a várpalotai, vagy a hortobágyi gyakorlóteret jelentette. A gyakorlat színhelyére vasúton vonult el az osztály. A vasúti szállítás végrehajtása nagyon komoly tervező-szervező munkát igényelt. Mintegy 50-60 darab harc- és gépjármű részére kellett szállítóeszközt igényelni. A technikai eszközökön túl gondoskodni kellett az éles és gyakorlórakéták, a lőszer, az üzemanyag és az élelmiszer, valamint a személyi állomány szállításáról is. A vasúti kocsikra a berakodást éjszakai sötétben kellett végrehajtani. A jászberényi

állomáshoz vezető utakat lezártuk, a világítást lekapcsoltuk, a nagyfeszültséget is le kellett kapcsolni a balesetek megelőzése végett. A vasutas személyzetből csak egy-két fő lehetett jelen, aki részt vett a szakmai irányításban. A be- és kirakodásánál különös figyelmet kellett fordítani az indítóállványok és rakétaszállító gépkocsik irányítására. Az indítóállvány szélessége megegyezett a vagonok szélességével. Úgyhogy nagyon oda kellett figyelni az irányításnál, mert könnyen lecsúszhatott volna a vagonról. A célállomáson ugyanolyan rendszabályok mellett kellett végrehajtani a kirakodást, mint a berakodást.

A várakozási körlet elfoglalása is éjszaka történt. Ez sem volt éppen egy leányálom. Különösen, ha a várpalotai lőtérre mentünk. Erdős, hegyes terepen kellett a menetet végrehajtani. Nagyon nehéz volt a tájékozódás. A terepen és a térképen meglévő utak száma nem egyezett, mert a harckocsik és gépjárművek rengeteg utat vájtak ki. Igazából csak a környező települések fényforrásai alapján tudtunk tájékozódni. A várpalotai időjárás sem kedvezett a munkánknak, itt majdnem mindig szélsőséges időjárási viszonyok uralkodtak (orkánszerű szél, eső, hó). Ha a hortobágyi lőtérre mentünk, ott is nagyon kellett figyelni a tájékozódásra, mert itt is össze-vissza utak voltak a terepen, amelyeket a térképen nem úgy rögzítettek. Itt egy-egy tanya, juhhodály, gémeskút vagy csatorna segített a tájékozódásban. Az időjárási viszonyok barátságosabbak voltak, mint a várpalotai. Az is kellemetlen volt, hogy a nappali magas hőmérséklet után bizony éjszaka nagyon lehűlt a levegő. A kellemetlenséget enyhítette az a több mint 2000 csillag, amit Magyarországon csak a hortobágyi tiszta égbolton lehet látni éjszaka. (Mellékesen jegyzem, meg hogy Budapest fölött alig 400 csillagot lehet látni.) Esős időszakban, különösen kora tavasszal a közlekedés nagyon nehéz volt. A harc- és gépjárművek elakadtak a mély, sáros talajban. Volt olyan eset, hogy az üteg összes gépjárművét az indítóállvány után kötöttük (ez lánctalpon volt), és így hajtottuk végre az indítóállás elfoglalását. Ilyenkor nagy volt az izgalom, hogy az előírt normaidőn belül teljesíteni tudjuk a feladatot. Másrészt pedig azért, mert az elöljárók és a meghívott vendégek előre az indítóálláshoz települtek, és ők is izgatottan várták az éles indítást.

A feladatok végrehajtásához a rakétaosztálynak álláskörletet kellett elfoglalni. Ez egy 4x6 km-es terület volt. A lehetőséghez képest erdős, fedett területet kellett kiválasztani a gépesített lövészhadosztály harcrendjének a második lépcső területén. Az álláskörleten belül, az ütegek részére 2-3 indítóállást kellet berendezni. Ezek egymástól való távolsága 2-3 km, de úgy, hogy a többi üteg indítóállásaitól, a rakétatechnikai szakasz átrakópontjától és az osztály harcálláspontjától is ugyanilyen távolságra legyen.

A ’80-as években volt már olyan rádiókészülékünk, melynél nem kellett rejtjelezni, nyíltan lehetett beszélni a készülékbe. Ez a készülék a beszédet értelmetlen jelekké alakította át, a vevőkészülék pedig visszaalakította értelmes szavakká. Ez olyan szigorúan titkos eszköz volt, hogy csak a parancsnok és a törzsfőnök használhatta.

Békeidőben a rakétahajtóműre kétféle harci fej volt szerelhető, nevezetesen robbanótöltettel ellátott harci fej, és szurokkal és egyéb anyaggal súlyra hozott harci fej. Háború esetére atommal töltött harci fej volt rendszeresítve. Ez a rakétaosztálynál nem állt rendelkezésre, csak háború esetén került volna hozzánk. Az is csak abban az esetben, ha a harci cselekmények tömegpusztító fegyverek alkalmazásával kezdődtek, vagy pedig ha a harc folyamán került volna sor a tömegpusztító fegyverekre való áttérésre.

Az éles indítás értékelése a végrehajtás idejétől, a becsapódás pontosságából és a szabályzat előírásának a betartásából tevődött össze. A becsapódás pontosságát helikopterről

mérték be, és rádión jelentették az ellenőrző bizottságnak és az elöljáróknak. Ez az indítás után néhány percet vett igénybe. Nekünk, végrehajtóknak ez nagyon hosszú időnek tűnt. A jelentés megérkezése után nagy kő esett le a szívünkről, nagy megkönnyebbülés volt az egész személyi állománynak. Az eredmény minden esetben jó és kiváló volt. Ahhoz, hogy ez így történjen az egész személyi állománynak, minden szakcsoportnak nagyon összehangolt, pontos és gyors tevékenységére volt szükség. A feladat végrehajtása után az ellenőrző bizottság elnöke jelentést tett az elöljáróknak a végrehajtott feladatról és az értékelésről. A személyi állománynak fel kellett sorakozni az indítóállvány mellett. Az elöljárók és a vendégek is gratuláltak, és megnézték a leégett indítóállványt. Minden éles indítás után újra kellett festeni, mert az összes festék leégett róla. Majdnem elfelejtettem mondani, hogy a lőterek adottsága miatt a rakétahajtóműre fékezőlapot kellett szerelni ahhoz, hogy a lőtávolság megfeleljen a lőtér nagyságának.

Az előző fejezetekben felsorolt, az alaprendeltetésből fakadó feladatok végrehajtására való készenlétet és a végrehajtás színvonalát az elöljárók (hadosztály, *HDT, MN rakéta* és tüzér főnökség és a Honvédelmi Minisztérium) folyamatosan ellenőrizték. Nevezetesen a harckészültségi és mozgósítási feladatokra való készenlétet, az általános szakkiképzési feladatok végrehajtásának színvonalát, a rakétacsapások előkészítésére és kiváltására a készenlétet, a napi életet, a belső rendet és a fegyelmi helyzetet.

Az alaprendeltetésből fakadó feladatok mellett végrehajtott feladatok

Szinte minden évben részt vettünk termelőszövetkezetek és állami gazdaságok munkájának segítésében. Aratásban, szüretelésben és cukorrépa-betakarításban, mivel abban az időben volt még vagy 12 cukorgyárunk. Ezek nyersanyaggal való ellátása nem kis feladat volt. Itt a Jászságban is sok cukorrépát termeltek a gazdaságok, és bizony jól jött nekik a segítség. Különösen jó kapcsolatot ápoltunk a Lenin és a Zagyvamenti Termelőszövetkezet vezetőivel és dolgozóival. Részt vettünk egymás ünnepi rendezvényein és közös kirándulásokon. A csoportzászlót adományozó Hűtőgépgyárral való kapcsolatunk is igen jó volt. Közös sportversenyeket, ünnepségeket szerveztünk, ami hozzájárult a szabadidő hasznos eltöltéséhez, egymás munkájának megismeréséhez.

Az egység KISZ-szervezetének irányításával az osztály katonái több alkalommal részt vettek különböző társadalmi munkában és a véradó-mozgalomban is. Nevezetesen, 1969. május- júniusban 60 fő segített három alkalommal Portelek község művelődési házának építésében. 1970. április 25-én 6 fős brigád nyújtott segítséget egyik katonatársuk édesanyja rossz épületének kijavításában. 1970. 06. 05. – a Hűtőgépgyárban, társadalmi munkában vett részt 20 fő, a munkájukért kapott 3600 Ft-ot az árvízkárosultaknak adták át. 1979. szeptemberben három alkalommal, szakemberek bevonásával, 10 fő Matécsa László törzsőrmester árvíz sújtotta szüleinek lakásépítéséhez nyújtottak segítséget. 1979. 09. 10-én a Kiss Ernő úti óvoda részére szervezett társadalmi munkában 25 fő vett részt. 1972. – a vámosgyörki vasúti szerencsétlenség következményeinek felszámolása során segítséget nyújtottunk három db Kraz tehergépkocsival, egy tiszt, három tiszthelyettes és 15 fős sorállomány részvételével.

1972 folyamán a jászberényi városfejlesztési program keretében parkok kialakításában vettünk részt több alkalommal 20-25 fős létszámmal.

1974. október 25. és 27-én, valamint november 07–12. közötti időben az esőzések miatt elmaradt termények betakarításában vett részt négy alkalommal 145 fő.

1975. október 6-tól 23-ig a monori állami gazdaságban szőlőszüretelésen vett részt egy tiszt, egy tiszthelyettes és 48 sorkatona.

A felsorolt munkákban a munkaadók részéről minden esetben elismerő és megbecsülést tartalmazó véleményeket kapott az egység vezetése. A rakétaosztály személyi állománya nagy aktivitással vett részt nemcsak a társadalmi munkában, hanem az önkéntes véradásban is, amelyen az osztály – fennállásának ideje alatt – 15 alkalommal vett részt. A résztvevők száma 950 fő volt, és 280 liter vért adtak. A véradók között volt hivatásos sorállományú és polgári alkalmazott is. A dolog természetéből adódóan több volt a sorállomány, mint a hivatásos és a továbbszolgáló, ezért az osztály sok elismerő dicsérő szót és oklevelet kapott. A sorállományúak pedig jutalomként két nap szabadságban részesültek. Az adott vér nagyobb részét a vietnami nép megsegítésére ajánlották fel.

A Lehel Vezér Gimnázium tanulói számára bemutattuk a katonai életet, a hazafias nevelésében is részt vettünk. Nagy András igazgató személyesen is szorgalmazta az iskola tanulói és a rakétaosztály közös rendezvényeit (laktanya-bemutató, a nem titkos fegyverek bemutatása, sportversenyeken való részvétel). A rakétaosztály több szállal is kötődött a gimnáziumhoz, hiszen sorkatonáink közül többen, de nyugodtan mondhatom, hogy sokan ott érettségiztek. A parancsnoki állomány többségének gyermekei szintén ott tanultak, sőt, később már az unokáik is. Volt néhány olyan parancsnok is, akinek a felesége vagy gyermeke tanárként a gimnáziumban tanított. Feltétlenül el kell mondani, hogy azokkal a katonákkal kevés gondunk volt, akik ebben a gimnáziumban tanultak, ők fegyelem és elméleti felkészültség terén is élen jártak. A szocialista versenymozgalomban kiváló és élenjáró címeket értek el.

A versenymozgalomban elért eredmények

A feladataink sikeres végrehajtásához nagymértékben hozzájárult az osztálynál folyó szocialista versenymozgalom. A személyi állomány 90-95 %-a részt vett ebben. A verseny folyamán egyéni, alegység és egység (raj, szakasz, üteg és osztály) élenjáró és kiváló címeket lehetett elérni. A címek elérésének a szak- és általános kiképzési ágak jó és kiváló szintű teljesítése volt a követelménye. Az alegység címek elérése a katonák által elért egyéni eredményekből és a kötelékfeladatok értékeléséből tevődött össze. A kiképzési feladatokon túl a címek odaítélésénél nagymértékben számított az egyének és az alegységek erkölcsi-fegyelmi helyzete, a közösségi munkában való részvétel, egymás segítése is. A kiváló és élenjáró címet elért katonák és alegység parancsnokok jelvényt, oklevelet, pénzjutalmat és jutalomszabadságot kaptak kiemelkedő munkájuk elismeréséül.

A kiváló címet elért üteg személyi állománya a fenti elismeréseken túl négy-hétnapos, úgynevezett országjárásra (kirándulásra) kapott lehetőséget. Erre a kirándulásra buszt biztosítottak, továbbá az étkezésre, színház, mozi, múzeumlátogatására és szállásköltségre is pénz állt rendelkezésre. Az ilyen kiránduláson a parancsnoki állomány családtagjai is részt vehettek. A kiváló üteg parancsnoka és családtagjai a honvédelmi miniszter vendégeként a honvédüdülőben tölthettek egy-két hetet. Az egyszeres kiváló ütegparancsnokok egy hetet, a kettő és többszörös kiváló pedig két hetet.

Kétszeres kiváló üteg címet az első rakétaüteg ért el. Parancsnoka Moravcsik János őrnagy volt. 1971-ben, a Magyar Néphadseregben először a mi egységünk érte el a Néphadsereg Kiváló Zászlóalja címet. A kiváló címet Czinege Lajos hadseregtábornok adta át. Részt vett az ünnepségen a város vezetése, a Hűtőgépgyár vezérigazgatója és az ott dolgozók küldöttsége is. A kiváló címek, oklevelek, jelvények és jutalmak átadása után díszebédre került sor. A díszebéden az elöljárók, a meghívott vendégek, az egész személyi állomány és a kiváló címet elért parancsnokok családtagjai vettek részt. A díszebéd után kulturális műsorra került sor.

A rakétaosztály fennállásának ideje alatt

2542 katona élenjáró,
219 katona kiváló,
326 raj élenjáró,
169 raj kiváló,
162 szakasz élenjáró,
20 szakasz kiváló,
44 élenjáró üteg,
25 kiváló üteg cím került átadásra.

Az osztály utolsó másfél évtizede

1976 decemberében azt a feladatot kapta a rakétaosztály, hogy készüljünk fel, hajtsuk végre a meglévő rakétakomplexum leadását és új technikai eszközök átvételét, továbbá készüljünk fel *MN* szintű bázisiképzésre, valamint a Kossuth Lajos Katonai Főiskola tüzérhallgatóinak négyéves szakosított kiképzésére. Ugyanekkor megváltozott a rakétaosztály készenléti ideje is. Állandó készenléti idejű helyett rövid készenléti idejű katonai egység lettünk.

Az új technikai eszközök átvétele előtt az MN 1394 parancsnok C/19754 sz. intézkedése és az MN 6639 RAK-TÜF távmondata alapján két csoportban készült fel a parancsnoki állomány ezek kezelésére. Az új technikai eszköz, nevezetesen a 9K52 LUNA-M (magyarul: hold) egy szovjet gyártmányú, kis hatótávolságú ballisztikus rakétakomplexum volt. Az alkalmazott 9M21 rakéták irányíthatatlanok és szárnystabilizáltak. A rendszer NATO-kódja a FROG-7. A 9M21 először 1965-ben jelent meg, majd a Szovjetunión kívül a Varsói Szerződés államaiban is elterjedt. A rakétát széles körben exportálták, így sok országba került. Az Irak-Irán háború után, Irak módosította hadrendjében álló 9M21-eseit, megnövelte hatótávolságukat 90 km-re, robbanófejüket pedig kazettás lőszerre cserélte. A rakétát a Laith-90 jelöléssel látták el.

A 2003-as iraki invázió során, a Karbala Gop-i csatában, az Észak-amerikai 3. gyalogos hadosztály 2. dandárjának főhadiszállását eltalálta egy FROG-7 SS M rakéta, megölve 3 katonát, további 14 katona megsérült, 22 jármű pedig megsemmisült. A 2011-es líbiai polgárháború folyamán a Brit Királyi Légierő egyik gépe igazoltan megsemmisített egy FROG-7 hordozó-indító járművet, amelyet a Kadhafihoz hű katonai erők birtokoltak.

Az 1970-es években ez igen korszerű technikának számított. Ma már sokkal fejlettebb rakéták és szervezetek vannak. Pl.: az Oroszországban hadrendbe állított 9K270 Iskander-M

rakéta, melynek hatótávolsága 400 km, robbanófejét inerciális navigációs rendszer vezényli a kijelölt célra, de egyes nyugati értesülések szerint az orosz GLONASZ műholdas navigációs rendszer jeleit is képes felhasználni. Nyugati becslések szerint a rakéta 5 méteres pontossággal csapódik a kijelölt célpontba.

A változásokra, új haditechnikára a parancsnoki állomány két csoportban készülhetett fel a tatai laktanyában. A tatai rakétaosztály néhány évvel korábban tért át az új harci eszközök alkalmazására, ezért a felkészítésre itt került sor. A készenléti idő változásával változott az osztály béke időbeni feltöltöttsége. A sorállományból annyi volt csak rendszeresítve, ami az őrzés-védelmet, a napi feladatok ellátását biztosította. Továbbá a harc- és gépjárművezetők, valamint az alparancsnoki állomány. Az új állománytáblában új szervezetként egy hallgatói üteg és kiképzőtisztek rendszeresítésére került sor. A báziskiképzést elrendelő parancsban azt határozták meg, hogy készüljünk fel, és 1977. január 1-jétől öthónapos váltásokkal hajtsuk végre a rakétaosztályok (Nyíregyháza, Szentes, Tata, Tapolca és Nagykanizsa) katonáinak szakkiképzését. Nevezetesen az indítóállvány kezelőit, vezetőit, a rakétaszállító gépkocsi kezelőit, vezetőit, a bemérőket, a kidolgozókat és az időjárást jelző katonákat, továbbá a tapolcai rakétadandár és a Magyar Néphadsereg tüzérei részére bemérő és időjárást jelzőket. A hallgatói ütegnél a kétéves tartalékos tiszti kiképzést, és a Kossuth Lajos Katonai Főiskola négyéves tüzér hallgatói szakosított kiképzését kellett megtervezni, megszervezni és végrehajtani.

Az új szervezetre való áttérés, a kiképzési programok, tervek, oktatási segédeszközök elkészítése, a tantermek és a gyakorlópályák berendezése nagyon szívós, kitartó munkát igényelt az egész személyi állománytól. A feladatok elvégzésére kevés volt a napi nyolc óra. Az volt a szerencse, hogy a napok nem nyolc órából álltak, így aztán „látástól Mikulásig" tudtunk dolgozni, de szívesen, zokszó nélkül tettük. Az igazsághoz hozzátartozik, mi büszkék is voltunk arra, hogy a hat rakétaosztály közül mi kaptuk ezt a feladatot. Ez szerintem, szerintünk a tízéves eredményes munkánk elismerése volt. Bizonyára közrejátszottak ebben a parancsnoki állomány felkészültségén túl a laktanyán belüli kulturált elhelyezési körülmények, és végül, de nem utolsósorban Jászberény város hírneve és történelmi múltja is.

Ebben az időszakban 18 hónapos volt a katonai szolgálati idő. Az egységek ezt háromszor hathónapos kiképzési időszakokra osztották fel. Ez azt jelentette, hogy hat hónaponként az egységek egyharmada kicserélődött (leszerelés, bevonulás), így a váltások időszakában az egységek harckészültsége egy bizonyos ideig nem volt teljes értékű. A báziskiképzési rendszer bevezetése után az egységeknél folyamatosan csak kiképzett állomány volt. Az újoncok az anyaalakulataikhoz vonultak be. Az egy hónapos alapkiképzést ott kapták meg, s ezután jöttek ide az öt hónapos szakkiképzésre.

Egységünkben két-három napos összekovácsolás után a rakétaosztályok harckészültsége teljes értékű volt. Így aztán nagy volt a felelősségünk, mert a mi munkánk színvonalától nagyban függött a többi rakétaosztály harckészültsége. A rakétaosztályok és a tüzéregységek elhelyezkedéséből adódóan az ország minden részéről, Nyíregyházától Nagykanizsáig vonultak be ide fiatalok.

A rendszerváltással elérkeztünk a rakétaosztály felszámolásához, melyet a Magyar Honvédség parancsnoka 13/1990-es számú parancsában rendelt el. „*Bajtársak! Hazánk jelenlegi helyzete – az összes körülményt figyelembe véve – nem teszi lehetővé a mostani nagyságrendű fegyveres erő változatlan szintű és szerkezetű fenntartását. Ezzel együtt azonban fontos*

követelmény, hogy a védelmi jelleg és a korszerű szinten tartás mellett a Magyar Honvédség megfelelő nemzeti haderőt jelentsen az ország szuverenitásának biztosítására. Mindezek tették szükségessé azt, hogy a katonai felső vezetés által hozott döntések és utasítások, valamint az 5. HDS parancsnok bajtárs 0150/1990- számú intézkedése alapján, a haderőreform keretében végrehajtásra kerüljön a honvédség vezetési rendszerének átszervezése, a létszám és a haditechnika csökkentése, az új helyzetnek és követelményeknek megfelelő struktúra kialakítása."

A parancsot 1990. február 13-án az „ünnepi" állománygyűlésen hirdettük ki. Az osztály HKSZ-„M" készségét 1990. február 15-ig kellett fenntartani.

Uferné Sárközi Ágnes

FAZEKAS ÁGOSTON

GIMNÁZIUMI TANÁR ÉS FŐSZERKESZTŐ EMLÉKEZETE

Csaknem 100 évre kellene visszafordítani az idő kerekét és abban rekonstruálni egy értékes, érdekes emberéletet – városunk egyik, valaha megbecsült tanárának életét, aki még gróf Apponyival is jó viszonyban volt. Egyszer saját otthonában is fogadta őt a képviselő, és hozzájárult egy riport elkészítéséhez. A család szerint a gróf meghívta őt a Borsóhalmi úti családi fészekbe, ami ráadásul nem is a sajátjuk, csupán a bérleményük volt. Jómagam közel laktam ahhoz a házhoz, ahol az akkor már idős Fazekas Ágoston élt, és sokszor láttam is őket, ha elmentem a házuk előtt. Szüleimtől tudtam, hogy kik ők, és legfeljebb illedelmesen köszöntem. Ágoston bácsi pedig tudta, hogy én ki vagyok, hiszen édesapám is tanítványa volt. A gyerekek nem sokat kérdeznek, és egyszer csak késő, mert értékes dolgok mennek így veszendőbe. Sok nagyapa, nagymama viszi a sírba saját történetét. Most utólag viszont azt mondhatom, hogy ha az én nagypapám lett volna, akkor odaülök a közelébe, és hallgatom ezt a nagy tudású embert, mit mond el magától, vagy talán kérdezgettem volna.

A második világháborút követő, sok család számára jelentős változást hozó idők miatt még a tanár úr saját unokáinak sem adatott meg, hogy a közelében nőjenek fel, mert sorsuk messzire vitte őket, és a sporadikus látogatások nem alkalmasak mélyebb beszélgetések folytatására. Ha pedig nem közvetlenül a családhoz tartozunk, akkor nem kiváncsiskodunk, nem kérdezősködünk. Így volt ez a húgom – Sárközi Éva és osztálytársai – esetében is, akik mint kis úttörők az ötvenes években gyakran megfordultak Fazekaséknál. Minden héten kétszer az utcánkban lévő artézi kútról vizet vittek az idős házaspárnak, azzal segítették őket. Orosz tanárnőjük – Fazekas Piroska – kérte meg őket erre a humanitárius tettre, amit aztán buzgó úttörőként teljesítettek.

Ha elnézegetjük a múlt század 20-as, 30-as évekbeli tablóit, akkor láthatjuk, hogy Fazekas Ágoston kezei alól több kitűnő tanítvány került ki, akik továbbvitték azt a szellemet, amit a berényi alma materben szívtak magukba. A régi tablókon láthatók ezen ifjú generációnak a tagjai, és a most még élő, tősgyökeres berényiek, akik egymást közelről-távolról ismerik, utólag is konstatálhatják, hogy a „mag jó talajba hullott”. Sok itt érettségizett diákból lett neves szakember, sőt híres tudós, orvos stb. Egyesek közülük büszkék voltak arra, hogy Jászberényben maturáltak, és akadtak, akik meg is hálálták azt pl. egy ösztöndíjalapítás stb. formájában.

Nagy szerencse, hogy a gimnáziumi évkönyvekben olyan nyomokra bukkanhatunk, amiben ennek az embernek az életútját remekül méltányolják. Ám Ágoston tanár úr emléke azóta kissé feledésbe merült. Valószínűleg azért, mert közbejött a háború, ami ennek a családnak az életét is nagyban megváltoztatta. Egy kitüntetést viszont még magáénak mondhatott, mert 1942 augusztusában a kormányzó kormánytanácsossá nevezte ki, amiről így írt a Jászkürt: *„Kitüntetés: Kormányzó Urunk a ma.kir. miniszterelnök előterjesztésére lapunk felelős szerkesztőjének – Fazekas Ágoston nyug. gimnáziumi tanárnak – a közélet terén szerzett érdemei elismeréséül a magyar királyi kormánytanácsosi címet adományozta.”*

képaláírás

Elevenísük fel, ki is volt Fazekas tanár úr. Munkássága a Horthy-korszakra esik, amikor még meg lehetett élni egy tanári fizetésből úgy, hogy a feleség – sokszor háztartásbeliként – életét a családnak szentelte. Biztosan nem könnyen, de felnevelték két lányukat, Máriát és Piroskát, valamint a fiukat, Ágostont. A lányokból tanítónő, a fiúból jogász lett. Szolid, polgári életet éltek, amiben bizonyos nívó és rend uralkodott, hasonlóan más akkori családokéhoz Magyarországon. A tanár úr szabad idejében sokat olvasott, hiszen rengeteg könyvük volt, hegedült és cimbalmozott. Volt egy zongorájuk, amin a feleség és a lányok játszottak, mert a tanárnőknek szükségük volt ilyen jellegű zenei tudásra is. A gyermekei értelmiségi pályára készülhettek, mert olyan mértékű volt a tanári fizetés, hogy fedezte annak költségeit. Piroska lányát pedig arról is ismertük, hogy nagyon szépen tudott kézimunkázni, és nemcsak gyönyörűen hímzett, kötött, hanem hatalmas plüss állatokat is készített. Ez utóbbiakat főleg budapesti megrendelésre, amelynek honóráriumából – közvetlenül a II. világháború után – egészítették ki a családi kassza hiányzó bevételeit. (Ezeket a „csodákat” jómagam is láttam egyszer, amikor náluk jártam.) Ez volt az az időszak, mikor mindannyian csak zsíros kenyéren éltünk, mert olyan nagy szegénység uralkodott. Ekkor már Fazekas tanár úr sem kapta tovább a 600 pengős nyugdíját, mert az új rendszer nem fizette/fizethette tovább ilyen formában. Valószínűleg azért, mert a háború előtt ő is ahhoz a keresztény társadalmi elithez tartozott, akiknek kezében a város vezetése összpontosult. Ezeknek az embereknek a társadalmi élete az Úri Kaszinóban zajlott, ahol az akkori elöljáróság ünnepelt, szórakozott, jótékonykodott, és lehetőségük nyílt egy kis kikapcsolódásra. 1946-tal minden megváltozott, a nyugdíjak folyósítása is, pedig Fazekas tanár úrnak nem lehetett felróni semmilyen

embertelenséget vagy igazságtalanságot. Ezt követően, mivel az előző rendszer embere volt, mintha kissé megfedkeztek volna róla.

Pedig ha azt olvassuk, hogy hány és hány egyletben szorgoskodott, milyen tisztségei voltak ennek az anno annyira megbecsült tanárnak – amivel városunk javát szolgálta, évek hosszú során áldozatos munkáját, ötleteit adta hozzá –, akkor mai mércével mérve még egy kitüntetést is érdemelne. Ám valószínűleg őt soha nem a kitüntetések érdekelték, ő csak tette a dolgát, nevelte az ifjúságot, és nagy tudásával, olvasottságával rendre formálta a helyi társadalmat.

A Jász Hírlap főszerkesztője 1919–1944 között

A Jász Hírlapot 1919 decemberében alapították a Keresztény Kisgazda és Földműves Párt lapjaként. Fazekas Ágoston az újságírást művészetnek tartotta, mint ahogy az 1925. aug. 9-i számban is írta: „*Az újságírás művészet, melynek mint bármely más művészetnek a való (reális) életben kell mozognia, de az életből nem a szennyet, piszkot, szemetet kell kihalásznia, hanem az eszményi szépet, nemeset, jót, nagyszerűt stb. Még a piszkosat is meg kell tisztítania a kritika tisztító tüzében, hogy a nagyközönség elé tárhassa és feltálalhassa*".

Ha a régi hírlap beszkennelt oldalaiba „belelapozunk," beleolvasunk, az a benyomás formálódik bennünk, hogy végtelen melegség árad cikkeiből. Újságíró csapatával úgy tekintettek a városra – Jászberényre –, mint egy nagy családra, mint egy lélekközönségre, ahol minden polgár számított, s ha volt egy összejövetel, név szerint megemlítették a résztvevőket. Például azokat, akik pénzadományukkal támogatták a jótékonysági összejöveteleket, vagy azokat, akik sok alkalommal saját süteményt küldtek, vagy a felülfizetők névsorát egy bizonyos rendezvényen stb. Nehéz lenne ezt itt mind felsorolni ... Néha száz és száz nevet kinyomtattak a lap hasábjain, és úgy dicsérték „a nagy berényi família tagjait". Különös pontossággal ügyeltek arra, hogy senki ne maradjon ki, így aztán néha megelégedéssel olvashatták saját nevüket az egyszerűbb emberek is. Ez egy kicsit hasonlított a mai Facebook arculatához, de nem virtuális ismeretség volt, hanem nagyon is „eleven", mert az itt élő polgárok nap-nap után összetalálkozhattak a városban, és egymásra mosolyogva üdvözölhették egymást. Tájékoztatást adott a lap a születésekről, esküvőkről és elhalálozásokról, a különböző rendezvényekről és annak szereplőiről, a jubileumi osztálytalálkozókról. Ez utóbbiak révén értesülhetett a közönség azokról a jeles emberekről, akik az itteni intézményekben sajátították el a tudás, az élet alapjait. Hírt adtak a helyi iskolák működéséről, a mezőgazdasági termelés eredményeiről a mindenkori időjárás függvényében. Írtak a város építészeti terveiről, a városkép alakulásáról: pl. arról, hogy hol nyitottak utcát, hol köveztek, hol parkosítottak. Írtak a cserkészetről, a városban lévő sportolási lehetőségekről, mint a korcsolya, a tenisz, a vívás stb.

A címlapon sokszor szívmelengető, magasztos karácsonyi, újévi, farsangi, húsvéti beköszöntők voltak, vagy egy-egy megemlékezés más ünnepek, de még a Mindenszentek napjával kapcsolatban is. Mindez olyan stílusban, ahogyan manapság már nem beszélnek, nem írnak, mégis nagyon jól visszatükrözik a korhangulatot; nagyszüleink, szüleink világát, vallásosságát, emelkedett lelkiségét. A cikkekből kitűnik hogyan próbálták annak idején összefogni az egész társadalmat, ahol a különböző felekezetek képviselői emberi párbeszédet folytattak egymással. Bizonyos jótékonysági mozzanatokkal együtt megkísérelték a társadalmi igazságtalanságok orvoslását, enyhítését, bár megváltoztatni nem tudták azokat. Jelent meg cikk a magyar kultúráról és a földreformról is, és természetesen rengeteg helyi, képes hirdetés, amit az itt élő orvosok, ügyvédek, iparosok, kereskedők stb. adtak fel, hogy készenlétüket, ajánlataikat reklámozzák. Ezzel nagyban hozzájárultak a lap bevételeinek növeléséhez. Nehéz lenne felsorolni mindent, és ezen írás csupán ízelítőt kíván adni egy letűnt kor életének eseményeiből, világából.

A hírlap hetedik évében (1926. okt. 4-i számban) tudósítanak arról, hogy már nyolc oldalasra bővült a terjedelem. Itt írják egy szerkesztőségi levélben a következőket: *„ A 7 éves fennállás beigazolta, hogy a Jász Hírlap tisztán a közérdeket szolgálja és elsősorban a magyar haza és Jászberény város előrehaladásáért küzd. A lelkes gárda, mely a lap szellemi részét ellátja, teljesen díjtalanul dolgozik, de e munkájához kedvet és erőt csak az esetben érez, ha látja, hogy a jász magyarok megértik, megbecsülik és támogatják törekvéseiben. Ne csak olvassa, hanem vegye is meg lapunkat mindenki, mert ez csak így lesz életképes és csak így fog tudni megfelelni magasztos hivatásának." – A Jász Hírlap szerkesztősége és kiadóhivatala.*

A kezdeti idők politikáról szóló írásaiból tulajdonképpen arról értesülhettek az olvasók, hogy mit tudtak kiharcolni és megvalósítani a város mindenkori képviselői a település számára, hogyan fogadták ezeket a képviselőket, ha éppen meglátogatták a várost, és milyen ünnepséget rendeztek számukra. Azonkívül beszámolók voltak arról is, ha valamilyen oknál fogva egy berényi küldöttség járt Budapesten. A harmincas évek végének szomorú világtörténeti eseményeit sem hagyta figyelmen kívül ez a kis vidéki polgári lap: a nagy munkanélküliség, a zsidótörvények, majd az ország háborúba sodródása és a sokak által ismert egyéb történések mind hangot kaptak az újság hasábjain, bár a problémák helyes megoldására a szerkesztőség nem talált és nem is adhatott választ. A világ akkori mozgatói talán nem ismerték Viviani eszméit, ami Fazekas tanár urat is vezérelte (lásd alább), de „a szélsőjobboldali sajtóra jellemző, durván rasszista hangnem távol állt a Jász Hírlap szerzőitől. Az egyre erősödő nemzetiszocialista, nyilas pártokat politikai ellenfélnek tekintették, elsősorban antiklerikális és németbarát eszméik miatt". (Idézet Csősz L. munkájából.)

Köztudott, hogy csaknem 1945-ig tartott a lapkiadás, a háború miatt kissé megcsappant példányszámban. Egy konzervatív érdekeket, eszméket képviselő lap volt ez, mint ahogyan szerkesztője is. Fazekas tanár úr mottója a világ állásáról az általa tisztelt, francia népképviseleti tag – Viviani – véleménye volt, ami így hangzott: *„tanítsátok, neveljétek a világot, és helyezzétek egy bizonyos erkölcsi nyomás alá, hogy a népek közötti háborúzásoknak eleje vétessen".*

Az meglehet, hogy a Fazekas által nevelt diákság egyes tagjainak már volt más véleménye is, de a Jász Hírlap előfizetőinek mindvégig megfelelt, amit ők ettől a laptól kaphattak. Az itt élő, értelmes emberek szabad akaratból döntöttek, hogy mit szeretnének olvasni és mire szeretnének előfizetni. A támadók pedig megkapták a megfelelő reflekciókat, ahogyan ez manapság is szokásos az újságírásban.

A Jász Hírlap régi kópiái hozzáférhetők lettek mindenki számára. Aki saját maga akar véleményt alkotni, tanulmányozza és értékelje azokat. Napjainkban lehetőség van az ellenvélemények közzétételére is, amit sokan biztosan érdeklődéssel olvasnának.

Fazekai Ágoston egyéb tisztségei

A tanár úr tagja volt a városi képviselő-testületnek és a vármegye törvényhatósági bizottságának, világi elnöke a Központi Katolikus Körnek, elnöke a Jászberényi Palotási Dalkörnek, tagja a Római Katolikus Iskolaszéknek, az állami elemi iskolák gondnokságának, az óvoda felügyelőbizottságának, a Római Katolikus Egyházközség Tanácsának és Képviselő-testületének, a Jász Múzeum Bizottságának, az Újságírói Kamarának, több országos és helyi egyesületnek. Tagja volt továbbá a Központi Választmánynak, a Vidéki Újságírók Szövetségének.

Életrajzi adatok

1880. szeptember 4-én született Kiskunfélegyházán.
Középiskoláit szülővárosának gimnáziumában, főiskolai tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte, s itt nyert középiskolai tanári oklevelet a történelem és latin nyelv tanítására.
1903-ban a kegyes tanítórend kisszebeni gimnáziumához került helyettes tanárnak.
1905-ben a kaposvári állami főgimnáziumban,
1906-ban pedig a bártfai állami gimnáziumban folytatta szolgálatát. Itt lett rendes tanár is.
1908-ban megnősül és feleségül veszi Bakos Franciska tanítónőt, aki Szabadkán született (Megjegyzés az életrajzi folytonosság miatt: ezután valószínűleg újra Kiskunfélegyházán tartózkodott, mert első lánya, Mária 1909-ben Kiskunfélegyházán született – a szerkesztő.)
Az nm. m. kir. VKM. 1911. április havában a Jászberényi Állami Főgimnáziumhoz helyezte át.
Azóta megszakítás nélkül a Jászberényi József Nádor Gimnázium latin/történelem szakos tanáraként működött nyugdíjazásáig, 1940-ig.
1919-ben részt vesz a Keresztény Kisgazda és Földműves Párt megalapításában, aminek elnökévé választják.
1919 decemberében alapítják a Jász Hírlapot, aminek felelős szerkesztője 1945-ig.
1920. Az Ébredő Magyarok Egyesületének elnöke.
1925. A Központi Katolikus Kör világi elnöke / a Palotási Dalkör ügyvezető elnöke.
1933-ban ünnepelte a 30 éves tanári jubileumát.
1940. július 1-jén vonult nyugalomba.
1945-ig a Jász Hírlap főszerkesztője.
1963. január 28-án Jászberényben elhunyt.

Az alábbiakban olvashatók – részben kivonatosan – azok a méltatások, amelyek Fazekas Ágoston nyugalmazása alkalmából hangzottak el.

Fazekas Ágoston méltatása tanári pályájának jubileumán

A reálgimnázium évzárója Fazekas Ágoston harmincéves jubileumának jegyében folyt le. Erről 1933. július 1-jén a következő írás jelent meg a Jász Újságban:
A Jászberényi József Nádor reálgimnázium vasárnap, június 25-én tartotta évzáró ünnepélyét a gimnázium zsúfolásig megtöltött dísztermében. Az ünnepélynek különös díszt adott az a körülmény, hogy a tanári kar érdemes tagja, Fazekas Ágoston tanár, lapunk felelős szerkesztője, most érte el tanári működésének 30. évfordulóját.

Józsy Ferenc gimnáziumi igazgató üdvözölte a jubiláns Fazekas Ágostont. Ismertette tanári működését, majd kiemelte, hogy harminc esztendőn át önzetlenül dolgozott a magyar ifjúság, a magyar jövő érdekében, mint pedagógus.

„Te a tanári pályát választottad és ezzel örök szegénységet fogadtál – mondotta. De az anyagiakat a szellemi javakkal pótoltad, s ebből a pályából is kiválasztottad a latint és a történelmet, ezt a két tantárgyat, melybe a legteljesebben lehet átmenteni a múlt örökszép értékeit és a múlt tanulságait. Most harminc esztendeje, hogy búcsút mondtál a kiskunfélegyházi szülői háznak a szívedben ifjú lobogással, lelkedben elszántsággal1933. július 1-jén az ideákon függő szemekkel indultál útnak. Kisszeben, Kaposvár és Bártfa falai közé magaddal vitted ezt a lelkesedést, és idehoztad 1911-ben Jászberénybe is. Szeretted az ifjúságot és ez a szeretet, bevallhatom, a tanári konferenciákon sokszor láttuk, mindig megnyilvánult diákjaiddal szemben. De nemcsak mint pedagógus, mint ember is megőrizted lelked egyensúlyát. Életed a hazafias és vallásos igazságokra épült, s azokban a nehéz időkben, amikor ezt veszedelmes volt hangoztatni, egész emberként, bátran és hangosan hirdetted a nemzet és a kereszténység jobb jövőt biztosító igazságait. Lelkedet az opportunitás sohasem fertőzte.

Közéleti működésedről nem én vagyok hivatott beszélni, én csak tanári pályádról akartam megemlékezni, amivel a múltat annyi nemzedéken keresztül becsületesen átmentetted a jövőbe. Tisztességes, lelkiismeretes tanári munka volt mindenkor a tiéd és ma – hosszú működés után is – új pedagógus vagy, bár mögötted a harminc éves tanári múlt.”

Józsy Ferenc bensőséges szavai után Csizmady János dr. a volt tanítványok nevében méltatta Fazekas Ágoston tanári működését.

„A mai helyzet − mondotta − próbaköve az ifjúságnak, hogy a világháború borzalmai, a nehéz gazdasági helyzet, a nemzetközi eszmék, a munkanélküliség és az álláshalmozások e sorsdöntő korszakában erkölcsi tekintetben megfelel-e annak, amit a nemzet tőle követel. Mi, itt végzett diákok nagy erkölcsi szépségeket kaptunk a mi tanárainktól, amit fiatal ésszel még az iskolában sokszor nem tudtunk értékelni, de annak értékes voltára és szeretetére éppen az élet mutatott annyiszor. Mi ezt mindenkor hálás szívvel köszönjük a mi igazlelkű tanárunknak, Fazekas Ágostonnak.”

A jelenlegi tanítványok nevében Nagy Kálmán nyolcadikos tanuló mondott formás beszédet. „Tudjuk − mondotta −, hogy minden munkája mellett ott van féltő tanári lelke, s ezt sokszor érezzük. Ennek a tudatában mi hálásak vagyunk, és én ezt most azzal szeretném viszonozni, hogy mindazt a szeretetet, amit mi diákok iránta érzünk, mind összefoglalnám és elébe tenném.”

A szűnni nem akaró ünneplés után Fazekas Ágoston meleg, bensőséges szavakkal köszönte meg a tanári kar és a diákság részéről megnyilvánuló szeretetet és ünneplést. A közönség felállva, hosszan tartó ovációval részesítette ünneplésben a jubilánst.

Este az Úri Kaszinóban Fazekas Ágoston tiszteletére vacsora volt, melyen a város társadalmának színe-java megjelent. Kele István apátplébános, főesperes Fazekas Ágostonban a közjó ideális eszményi és megdönthetetlenül hazafias és keresztény alapon álló érdemes munkását köszöntötte, akinek Jászberényben hervadhatatlan érdemei vannak közéleti téren, és akit egyébként jászkun családi kapcsolatok fűznek városához. Nem idegené tehát az ér-

dem, mellyel válságos, nehéz és katasztrofális időkben kiállott a város mindenrangú lakosáért, hanem a testvér-városból, Kiskunfélegyházáról ideszármazott testvéré.

„Ha valaki az utolsó 25 év történetét, ezeket a nehéz időket meg akarja írni, abból Fazekas Ágoston közéleti tevékenységét nem lehet kihagyni. Ő mindenkor önzetlenül és elismerést nem várva tett meg mindent azokért az eszmékért, amelyekben nemzete és városának társadalma boldogulását látta, és mindenkor igaz-magyar és igaz keresztény volt."

Móczár Miklós tanítóképző-intézeti igazgató szeretetteljes szavakkal a Jászberény város fejlesztéséért és haladásáért küzdő férfit köszöntötte Fazekas Ágostonban, akiben a kollégiális tanártársat is megszerethette, azonkívül, hogy egy városból, Kiskunfélegyházáról származnak.

Muhoray Zoltán főjegyző a város vezetősége nevében méltatta azokat az érdemeket, melyet Fazekas Ágoston a város társadalmának több mint két évtizedes jászberényi közéleti munkássága alatt erős lélekkel és nagy körültekintéssel szerzett. További munkájára pedig Isten áldását kérte.

Bathó Károly politikai szervező munkásságáról emlékezett meg, amelyet a legválságosabb időkben, a legteljesebb politikai anarchia idején, úgy a jászberényi Keresztény Kisgazda és Földművespárt megalakításával, mint a Jász Hírlap megindításával végzett.

Fazekas Ágoston baráti szavakkal köszönte meg a szónokok meleg, elismerő szavait s kijelentette, hogy további munkásságához − mint eddig is − erőt és kitartást a baráti szeretet e megnyilvánulásából merít, mellyel elhalmozták a mai napon. Az ünnepi vacsora közönsége késő esti órákig maradt együtt.

Nyugdíjazása alkalmából Kemenes Antal igazgatóhelyettes ekképpen búcsúzott tőle
Az nm. m. kir. VKM. 1911. április havában a jászberényi állami főgimnáziumhoz helyezte át Fazekas Ágostont, aki azóta megszakítás nélkül intézetünkben működött – folyó tanévben történő nyugdíjazásáig.

Nemcsak a helyi, hanem országos viszonylatban is, a középiskolai tanári rend egyik kimagasló értéke, mint történelem és latin nyelv kiváló szakképzettségű tanára. Jászberény társadalmával, felettes hatóságaival, tanártársaival és tanítványaival példaadó összhangban élt.

Úgy az iskolában, mint ezenkívül az életbölcsességben megszületett gazdag humora aranyozta be maga, közelebbi és távolabbi környezetének életét. Szigorú, de mindig mintaszerűen igazságos tanár volt. Tanítványaitól tárgyaiból megkövetelte a biztos, határozott tudást és az áttekintő erőt. Legtöbbre becsülte azonban a szorgalmas munkát, a következetes kötelességteljesítést.

Közel négy évtizedes tanári működése alatt az a határozott meggyőződése alakult ki, hogy a magyar élet jó- és balsorsában a keresztény világnézet síkjába beállított tudományos emberfő mennyiségéé a jövő. Ebben az értelemben uralkodott tanítványainak eszén, szívén, hogy a nagy felelősségének tudatában Magyarország jövendő sorsát, hivatása magaslatán álló, új nemzedék kezébe tegye le. Mély történetbölcseleti szemléletében a szellemi és erkölcsi előkelőség felsőbbrendű világából jövő uralomnak meggyőződéses szószólója és követője. A szentistváni gondolat ezredéves múltjában és az egyetemes történelmi teremtő, alkotó diadalmas életformáló hatásában ennek a szellemnek tárgyiasulását látta, látja és tanította mint történelemtanár.

Érthető tehát, ha fázott és fázik a lelke az utcától, a csőcselékízléstől, a sárrá, lázadó tűzhányóvá alacsonyodott, laposodott élettől. Tisztán látja ugyanis, hogy a tömegember csak eszköz a világkormányzó eszmék, igazságok kezében. Ahogy Madách is tanítja, csak hősök, nagy emberek: Miltiadesek, Tankredek, Keplerek vitték és viszik az emberiséget előre. A Sokratesek, Newtonok, Du-Bois Rymmondok, Carlylek alázatossága nélkül hirdeti a francia Vivianival, hogy a kultúra fáklyái elhomályosítják az ég csillagait. Fazekas Ágoston tanár úr v. Baconnal vallja, hogy az általtudás elszakítja az embert az Istentől, az igazi pedig visszavezeti hozzá. Világnézetét Madách „Az Ember Tragédiá"-nak legmélyebb történetbölcseleti mondanivalója fejezi ki: Küzdelem, élet és megnyugvás Isten akaratában.

Jászberény város képviselőtestületének és vármegyénk törvényhatósági bizottságának tagja volt. Ebben a minőségében is közmegbecsülésnek örvendett. Különben közéleti szereplése 1919 őszén, a bolsevizmus bukása és az oláhok kivonulása után kezdődik. Tevékeny részt vett a forradalomban felborult társadalmi rend, a törvény- és tekintélytisztelet helyreállításában, a polgárság megszervezésében. Világosan látta ugyanis, hogy hazánkban a kommunista uralom kitörésének egyik sorsdöntő alapfoka a polgári társadalom szervezetlensége volt. Az estleges visszatérő forradalmi megmozdulással szembe a polgári társadalom eszmei, érzelmi és sorsközösségét állította. Ebben az időben lett elnöke a „Keresztény Kisgazda és Földműves Párt"-nak. Mint ilyen, nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a föld alá menekült forradalom végleg elnémuljon, és a polgárság visszatérjen háború előtti hagyományos politikájához és a világhírű képviselőjéhez, Apponyi Albert grófhoz.

A Párt 1919 decemberében alapította a „Jász Hírlap"-ot. A lap felelős szerkesztője a Párt elnöke, Fazekas Ágoston lett, aki azóta több mint 20 éven át teljesen önzetlenül, minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül irányítja azt. Az arany középúton járó lapja, mindig szeretett városa, Jászberény és a szentistváni keresztény, magyar világnézet hűséges szószólója, bátor harcosa volt és maradt ma is. 1920-ban ő lett az „Ébredő Magyarok Egyesület"-ének elnöke is. Ezt a tisztét is higgadt mértéktartással, bölcsességgel töltötte be. Ennek köszönhető, hogy városunkban megakadályozott minden szélsőséges kilengést és a mozgalmat nyugodt mederbe szorította.

A politikai és társadalmi átalakulások nem változtatták meg eredetileg vallott elveit, s mind a mai napig a társadalmi rend, fegyelem, béke, összefogás és a legszentebb nemzeti eszmények szolgálatában áll – mint tanár, újságíró, lapszerkesztő és egyesületének vezetője.

Nyugállományba vonulása óta – a lázas, kitartó munkában eltelt 7 esztendő – az érdemekben gazdag professzor vállait megroskasztotta, mindennek ellenére lelkesedése töretlen vonalban él és hat tovább. Mint tanár, újságíró, felelős lapszerkesztő és tekintélyes intézmények vezetője, városunk hazafias és művelődési mozgalmaiban, két évtizeden át egy darab élő történelem volt és az maradt ma is. (A Jászberényi Magyar Királyi Állami József Nádor Gimnázium Évkönyve 1939–40-es iskolai évről. 6.p.)

Befejezés

Hál' Istennek túl vagyunk azon a szégyenteljes Rákosi-korszakon és az azt következőkön is, és ma már van bátorságunk kimondani, hogy valójában igen sok pozitívum volt 1920 és 1945 között, és azon emberek élete is dicséretre méltó lehet, akik ez időben munkálkodtak. Fazekas Ágoston 1945-ig – a legnehezebb háborús időkben is – higgadtsággal, példamutatóan vezette a Jász Hírlap szerkesztését a lecsökkent példányszám ellenére is. Voltak kritikusai is, akiktől ellenséges érzületet kapott, de nagyobb számban voltak, akik megvédték és munkásságát kellőképpen értékelték. Mint például az alsóboldogházi római katolikus olva-

sóegylet hitbuzgó képviselői, akik 1933. január 6-án egy levéllel üdvözölték a főszerkesztőt, amiben 71 összegyűjtött aláírással fejezték ki köszönetüket a tevékenységüket prezentáló cikkek szíves leközléséért. A tanár úr nem berényi születésű volt, de ízig-vérig azonosult a jász identitással, ahogyan életútja is mutatja, és megérdemli, hogy az utókor nemzedéke is tisztelettel meghajoljon, kalapot emeljen személye és munkássága előtt. Az általa szerkesztett hírlapban közölt reális, megbízható adatok valóságos kincsesbányát jelentenek azoknak, akik a két világháború közötti helytörténettel és annak kutatásával foglalkoznak. Tanítványai között volt például a mindannyiunk által jól ismert Andrássy Béla, aki később a Tanítóképzőnk igazgatója lett, és sokan mások, akik a megváltozott társadalmi körülmények között is példásan helytálltak.

Fazekas Ágoston Jászberényben hunyt el 1963. január 28-án, és a Fehértói temetőben helyezték örök nyugalomra. Az akkor még élő felesége leányukhoz, Kartal Béláné Fazekas Máriához költözött Pápára és ott halt meg.

Selmeczi László

„HALLGATTASSÉK MEG A MÁSIK FÉL IS”

A négyszállási keresztekről és ismételten az I. sz. temető problematikájáról

A négyszállási I. sz. temető feltárása során egy kisebb és egy nagyobb vasból készült, nyakba akasztható díszítetlen kereszt mellett előkerült két bronzból öntött ereklyetartó mellkereszt egy-egy lapja. A 161. sírban a jobb alsó két bordán feküdt a 6,8 cm hosszúságú, 5,7 cm széles, kijevi típusú kereszt.[1] A keresztszárakon a megfeszített Krisztus plasztikus ábrázolása. A keresztszárak végein ovális keretben egy-egy evangélista, bizánci szent? A kereszt felső szára letörött, azt egy vaspánttal helyettesítették. A sírban a kereszten kívül más melléklet nem volt.[2] A másik ereklyetartó mellkereszt, ún. szentföldi típusú, egyik lapja a 236. sírból került elő. A mellkas baloldalán, középen a gerincoszlop mellett, a kézcsontok alatt találtuk a 7 cm hosszú, 5,3 cm széles, erősen kopott keresztet, amelynek a felső és oldalsó szárai egyenlő hosszúságúak, alsó szára ezeknél valamivel hosszabb.[3] A kereszt kopottsága miatt 1992-ben tévesen úgy véltem, hogy annak közepén a kezeit áldásra emelő Krisztus lenne, körülötte négy ovális medalionban egy-egy apostol ábrázolásával. Azonban a hasonló keresztek példája azt bizonyítja, hogy a kezeit áldásra emelő alak nem Krisztus, hanem Szűz Mária.[4] Utóbbi sírban néhány egyéb lelet is volt. A bal kulcscsont és a mellette levő borda között sorban 3 db hosszúkás, lapos fülű öntött tömör bronzgomb feküdt. Közülük kettőnek az alsó fele karéjosan tagolt volt. A gombokon kívül még három 2, 2,4 és 2,6 cm átmérőjű vaskarikát találtunk a sírban. Egyet a jobb lapockacsonton, egy másikat a bal lapocka alatt, a harmadikat pedig a bal alkarcsont és a bordaív között. Ezeknek – feltehetően a viselethez tartozó karikáknak – a funkcióit ma sem ismerjük.

1992-ben a négyszállási I. sz. jász temetőt bemutató közleményünkben azt feltételeztük, „*hogy a Magyarországra költöző jász csoportok világképében, vallási életében már a beköltözéskor is jelentős szerepe kellett legyen a kereszténységnek, igaz ugyan, hogy a kereszténység keleti ágának, s ez a temetkezési szokásokban is, jelesen a karok rituális fektetésében tükröződött*”.[5] A kereszteket úgyszintén a beköltöző jászok keresztény voltának bizonyítékaként vettük számba. Úgy véltük, hogy „*korábbi tartózkodási helyükről is hoztak magukkal a keresztény mivoltot szimbolizáló tárgyakat, pl. kijevi típusú ereklyetartó mellkeresztet. A pogány elemekkel vegyes keleti keresztény hit (templomuk nem volt, papjuk nem volt) ugyanúgy hozzájárult etnikai arculatuk fenntartásához, mint a nyelv, az etnikai tudat és a hagyományos viselet*”.[6] 1995-ben a Communicationes Archaeologicae Hungariae régészeti periodikában a

1 Langó a kereszt hosszúságát 6,72, szélességét 5,68 cm-nek mérte. LANGÓ 2016, 69.

2 SELMECZI 1992, 38-39.

3 Langó a kereszt hosszúságát 7,94, szélességét 5,37 cm-nek mérte. A méretbeli különbség okát nem tudom. LANGÓ 2016, 68.

4 SELMECZI 1992, 50. LANGÓ 2016, 69.

5 SELMECZI 1992, 83. A Szabó János Győző megfigyelésére alapozott, a bizánci kereszténységre utaló speciális kartartás, e vallásra utaló jellemző mivoltát nem fogadta el a kutatás. Vö. TAKÁCS 2005, 85-101.

6 SELMECZI 1992, 94.

161. sírban talált kijevi típusú mellkeresztről párhuzamaik alapján azt állapítottuk meg, hogy *készítési ideje a 12. század második, a 13. század első felére tehető*. S azt is feltételeztük, hogy *a keresztet a beköltöző jászok, mint személyes tárgyat hozták magukkal, s helyezték sírba a 13. század második felében*.[7]

Fiatal régész kollégánk, Törőcsik István az elmúlt két évben többször is kétségbe vonta a négyszállási I. számú jász temetőről vallott néhány megállapításunkat, köztük a legfontosabbat, a temető keltezését.[8] Ő a jászok egy évszázaddal későbbi betelepedése mellett tört lándzsát. Györffy György, legutóbb pedig Tóth Péter történészi véleményét kívánta régészeti érvekkel alátámasztani. A keresztekkel kapcsolatban Törőcsik „*Jászberény története a kezdetektől a reformkorig*" című kötetben a következő megjegyzéseket tette. „*Selmeczi… a 13. század második felére datált más leleteket is, mint például… egy ún. ereklyetartó mellkereszt, melyet egy kijevi műhely termékének tart… A 161. sír ereklyetartó mellkeresztjének felső része törött, ezt utólag vaspánttal javították, azaz hosszú ideig használhatták. Így, ha 13. századi darabról van is szó, akár egy évszázaddal később is földbe kerülhetett.*" Még ugyanebben az évben, az ifjúság számára megjelentetett képeskönyvben, mintha kétségtelen tény volna, a jászokról szólván kijelentette: (a jászok) „*A mai Jászság területére… nem kerülhettek az 1350-es éveknél korábban*."[9] Törőcsik a Jászsági Évkönyv 2015. évi folyamában újra visszatért az I. sz. temető problematikájára és a keresztek kérdésére. Konstatálva, hogy kritikai észrevételeire több fórumon is reagáltunk,[10] részletekbe menően igyekezett cáfolni keltezésünket. Azt a megállapítást tette, hogy *„Az erősen sérült, majd javított kijevi típusú mellkereszt… a temető használatának bármely időszakában földbe kerülhetett. Példa erre a közelmúltban publikált dabasi középkori temető Luxemburgi Zsigmond denárjával keltezett 56. sírja, melyben egy erősen sérült Árpád-kori corpust találtak".*[11]

7 SELMECZI 2005, 575.

8 TÖRŐCSIK 2014a, 45-49; 2014b, 52; 2015, 77-81.

9 TÖRŐCSIK 2014a, 52. Csak mellékesen jegyezzük meg, hogy ugyanebbe a könyvbe (TÖRŐCSIK 2014a, 53) bekerült egy nem jelentéktelen hiba. „*1472-ben Berényszálláson megtelepednek a ferences szerzetesek is, megépítve ma is látható templomukat*", írta a szerző. Ezzel szemben (SOÓS 1985, 355) a Ferenc-rendiek III. Miklós pápa 1278. évi bullájában foglalt azon rendelkezése folytán jelentek meg Jászberényben, amely tartományfőnöküket arra utasította, küldjön hittérítőket a kunok és jászok közé. Az első rendtagok Jászberényben a Zagyva partján az 1472-re felépült templom és rendház helyének közelében építettek egy kis kápolnát Szent László tiszteletére. Ennek maradványait 1926-ban bontották el véglegesen.

10 Itt szeretnénk megjegyezni, hogy szerintünk nem tarozik a tudományos érvek közé, miszerint ifjú kollégánk továbbra is meg van győződve arról, hogy a négyszállási I. sz. jász temető nem bizonyítja a jászok és a kunok egyidejű – 13. századi – beköltözését (TÖRŐCSIK 2015, 77), hiszen magunk éppen az ellenkezőjéről vagyunk meggyőződve. Az pedig, hogy kritikai észrevételeire nagy tekintélyű régész lektora nem talált érdemi kivetnivalót, csak annyit szeretnék hozzáfűzni, hogy az I. számú temetőről 1992-ben megjelent közleményemnek, amelyben a jászok 13. század közepi beköltözését igyekeztem bizonyítani, szintén ő volt a lektora, s munkámban szintén nem talált érdemi kivetnivalót.

11 RÁCZ 2014, 114. TÖRŐCSIK 2015, 79. Az Árpád-kori corpust nem hasonlíthatjuk össze a mellkeresztekkel. Róla a következőket jegyezte fel a feltáró régész: „A STR 56 háton fekvő, nyújtott helyzetű váz koponyája hátra billent, lábait későbbi ráásások bolygatták. Jobb karja a test mellett volt, bal keze hiányzott. Rajta feküdt a STR 57 temetkezés, annál korábbi volt. Mellkasán baloldalt Luxemburgi Zsigmond kopott verete, medencéje mellett, talán a kézbe helyezve 6,1 x 3,5 cm-es bronzcorpus került elő. Lábai és karjai sérültek, végük letört. Az üreges öntvény

Legutóbb Langó Péter dolgozta fel a négyszállási I. sz. temető két bizánci ereklyetartó mellkereszttel eltemetett két sírját.[12] Részletes leírását adta a kereszteknek, javította a 236. sír keresztje ábrázolásának általam adott téves meghatározását. Langó a legújabb kutatások alapján áttekintette a középkori mellkeresztek klasszifikációját. Megállapította, hogy a 236. sír szentföldi típusú keresztjének párhuzamai igen széles körben elterjedtek. A közép-bizánci állam területén kívül megtalálhatóak pl. a Krímben, Bulgáriában, de Itáliában és Csehországban is kerültek elő hasonló ereklyetartó keresztek. Az újabb szakirodalom egyöntetű álláspontja szerint az ún. szentföldi típusú kereszteket a 10–12. században használták. Langó egyetértett Szatmári Imrével, aki 1995-ben megjelent tanulmányában jogosan hangsúlyozta, *„hogy a tárgynak csupán a földbe kerülési időpontját jelölheti a temető fent vázolt kora (a 13. század közepe – kiemelés tőlem, SL), készítése a tárgynak azonban jóval korábban történt*".[13] Ezzel a megállapítással magunk is egyetértünk. Azonban nem érthetünk teljes mértékben egyet Langó végkövetkeztetésével, amely a hasonló keresztekre vonatkozóan általában igaz is lehet: „*A kereszt ezért nem bír különösebb keltező értékkel a temető kezdetét illetően. A tárgy pedig – amint azt a biztosan latin rítusú területeken előkerült párhuzamok is mutatják – nem csak és kizárólag a keleti kereszténységre utalhat*".[14] A szóban forgó kereszt azonban bizonyíthatóan jász temetőből került elő, ők pedig Magyarországra költözésükkor már több száz éve a bizánci kereszténység befolyása alatt állottak. Tehát ebből a szempontból érdektelen, hogy hasonló keresztek Itáliából is előkerültek. Azt csak mellékesen jegyezzük meg, hogy jeles kollégám elsiklott a felett a nem lényegtelen körülmény felett, hogy azok a bronzgombok, amelyek a kereszt mellett még a sírból előkerültek nem pitykegombok, hanem öntött, tömör bronzgombok voltak, melyeket nyugodtan lehet a 13. századra keltezni, s ily módon ezek a tárgyak megkönnyítik a kereszt sírba kerülésének idejét is meghatározni.

A 161. sírban talált ún. kijevi típusú mellkereszt-típus szintén bizánci hatásra alakult ki a 11. században, ezt követően először orosz területeken terjedt el és vált széles körben divatos formává. Langó áttekintve a kijevi típusú keresztekről szóló irodalmat, megállapította: „*Ha kisebb számban is, de van adatunk arra vonatkozóan, hogy az egykori Rusz területén előkerült darabok egy részénél, valamint a kereszttípus anatóliai és más bizánci műhelyeiben készült darabjai közt is vannak olyanok, melyeken a négyszállási lelethez hasonlóan nincs felirat. A négyszállási kereszt tehát készülhetett egy kisebb, a kijevi hagyományt követő rusz műhelyben, de nem zárható ki az sem, hogy a Balkánon vagy Bizáncban készítették ezt a*

elülső oldalán véséssel formázták a mellkas és a has vonalait. Krisztust merev, frontális tartásban, kitárt karral, enyhén jobbra billent fővel, függőlegesen redőzött, szoknyaszerű ágyékkendővel ábrázolja. Koronája és egyenes alakja inkább az élő és uralkodó Krisztusra utal, semmint a kereszthalált halt Megváltóra. A tárgy megformálása elnagyolt, kidolgozatlan, sematikus. A feltehetően magyarországi műhelyben készült corpus az Árpád-korban körmeneti keresztre lehetett felfüggesztve, a falusi egyház felszereléseként. Egy magánemberhez kerülve valószínűleg családon belül örökíthették tovább, míg valakivel eltemették. A tárgy rendkívül kopott, és eredetileg talán aranyozva volt, mint a legközelebbi, siújuti párhuzama." A leírtakból egyértelműen következik, hogy – finoman fogalmazva is – egyedi esetről beszélhetünk, s ezt a corpust semmilyen formában nem vethetjük össze az I. sz. temetőben feltárt mellkeresztekkel.

12 LANGÓ 2016, 67-75.

13 SZATMÁRI 1995, 224. LANGÓ 2016, 71.

14 LANGÓ 2016, 71.

darabot is".[15] Langó szükségesnek vélte megállapítani, hogy az általunk, mellesleg az akkor ismert nemzetközi szakirodalomra hivatkozva, a 12. század második felére, a 13. század első felére datált kereszt keltezését az újabb nemzetközi szakirodalom is megerősítette.[16] Azonban az utóbbi kereszttel kapcsolatban Törőcsik álláspontjára helyezkedett, legalább is annyiban, hogy ennek a keresztnek „*a 13. század második felében történő eltemetését… semmilyen adat nem igazolja*".[17]

Langó kollégám írásában azt javasolja: „*az ereklyetartó mellkeresztek kapcsolatát a jászok feltételezett ortodox kereszténységét ennél sokkal inkább az bizonyítaná, ha – hasonlóan a négyszállási I. sz. temető publikációjához – megjelennének további, korszerű megfigyelésekkel feltárt és dokumentált jász temetőknek a teljes feltárását bemutató feldolgozásai*".[18]

Langónak igaza van, valóban komoly nehézségeink lennének, ha a Magyarországra beköltöző jászoknak ortodox kereszténységét ennek a két keresztnek az alapján kellene bizonyítanunk. A beköltöző jászok keleti keresztény voltát azonban elégségesen bizonyítják a fennmaradt írásos források, és a kaukázusi Alániában ma is álló egykori ortodox templomok romjai. A kereszténység elterjedésének bizonyítékaként a kitűnő orosz régész, Kuznecov 47 db, a 10–13. század közé keltezhető templomot vett számba ezen a területen. Nyugat-Alániában freskókkal díszített monumentális székesegyházak, a hegyi területeken pedig kicsi, hosszanti elrendezésű, félköríves apszisú vagy patkós szentélyzáródású falusi templomok épültek,[19]melyek körül új temetők is nyíltak.[20] Azt sem kell külön hangsúlyoznunk, hogy azok a területek, ahol a jászok beköltözésük előtt megfordultak, szintén az ortodox kereszténység hatósugarába tartoztak. Mindezek alapján kézenfekvő, hogy egy bizonyíthatóan jász temetőben sírba helyezett mellkereszt tulajdonosa számára a keleti kereszténység eszméi nem lehettek ismeretlenek.

A középkori jász temetők teljes feltárása követelményéről és annak tanulságairól eddigi tapasztalataink alapján pedig csupán annyit mondhatunk, hogy ez a kívánalom, anyagiak híján, egyelőre az álmok kategóriájába sorolható, és feltehetően évtizedek múltán sem észlelünk majd e vonatkozásban lényeges javulást. Gyakorlati ásatási tapasztalataink szintén kedvezőtlenek e kívánalom teljesíthetőségét illetően. A középkori jász temetők templom körüli temetők (még akkor is, ha pogány, illetve szkizmatikus temetőként nyitották őket), melyekbe a betelepedést követően a jászok egészen addig temetkeztek, amíg az egyes települések a török hódoltság idején el nem pusztultak, illetve a Jászságban a török hódoltságot átvészelt települések sírkertjeinek a működését a 18. században hatóságilag meg nem szüntették. Ilyen körülmények között nyilvánvaló, hogy a feltárható bolygatatlan sírok túlnyomó többsége a temetők kései fázisaiból maradt fenn. A temetkezés kezdetének és folyamatosságának a bizonyítása, hogy minden időszakból jól keltezhető sírok álljanak a kutató rendelkezésére, nagyon nagy nehézségekbe ütközik, gyakorlatilag szinte lehetetlen. A négyszállási I. sz. temető azért különös jelentőségű, mert ez idáig az egyetlen olyan sírmező, amely még a 15.

15 LANGÓ 2016, 72.

16 LANGÓ 2016, 72.

17 LANGÓ 2016, 73.

18 LANGÓ 2016, 73.

19 KUZNECOV 1977, 5. SELMECZI 2005, 139.

20 KUZNECOV 1984, 197-214. KALOEV 1971, 283-285. SELMECZI 1981, 171-173, 176. 16. sz. jegyzet; 2005, 136-140.

században is a kortársak szemében pogány vagy szkizmatikus temetkezési helynek tűnt. Ez a temető éppen attól vált utólag a római katolikus keresztények közösségének a tagjává, hogy templomot építettek rá, és azt bizonyára fel is szentelték. S az sem mellékes, hogy a templom felépültét követően ezt a temetőt felhagyták, s ennek következtében sírjait későbbi temetkezések nem rétegezték felül.

Talán nem lenne érdektelen az olvasó számára megismételni, mik lennének Törőcsik főbb megállapításai és problémafelvetései a négyszállási I. és II. sz. temetőről. Elfogadva álláspontunkat, a fiatal régész hangsúlyozta: Négyszállás első temploma a falu keleti szélén volt. Ezt még a jászok előtt a 11. században építhették, majd a tatárjárás idején elpusztult épület helyére egy nagyobb templomot építettek a 13. század második felében, majd a 15. században, ennek szintén volt temetője, amit a 13. század második felében nyitottak meg, melyet néhány példával is alátámasztott. Majd cáfolni igyekezett egyes általunk korainak vélt sírok keltezését (a 180. sír esetében nem is eredménytelenül, bár azt már korábban Hatházi Gábor is megtette[21]), s megállapította, hogy a történeti és a régészeti adatok egymásnak ellentmondani látszanak, de ez *az ellentmondás csak látszólagos*.[22]

Törőcsik szerint „*Négyszállás igazi rejtélye… nem egyes temetkezések idejében rejlik. A település keleti oldalán megtalált – a tatárjárás előtti épületre ráépített – 13. századi templom volt a feltáró régész szerint a jász Négyszállás első temploma. A 15. században azonban nem ezt a templomot bővítették tovább, hanem a település másik végében építettek egy újat, ahol már volt egy korábbi „pogány" temető – ez a vitatható korú leleteken túl meggyőző erővel bizonyítja a templom alapozási árkával megrongált, illetve megsemmisített mintegy tucatnyi temetkezés. Adott tehát egy település, amelynek két ellentétes végén ugyanannak a frissen megtelepedő – Selmeczi feltételezése szerint vallásilag és etnikailag egyaránt homogén – közösségnek két temetője is van. Példátlan dolog ez, mint ahogy az is, hogy ez a közösség a falu elhagyása nélkül elhagyja templomát és egy másik helyen építsen újat. Hogyan magyarázható mindez*"?[23] Már tudni illik, hogyan magyarázza mindezt Törőcsik István?

Minthogy azokhoz az elméletekhez csatlakozott, amelyek a jászok 14. század közepi betelepítését feltételezik, kiemelt jelentőséget tulajdonított a templom szentélyének nagyjából a közepében feltárt 41. sírnak, amelyben egy kerek vascsat mellett négy db Nagy Lajos által veretett szerecsenfejes dénárt tártunk fel. „*Ez a temetkezés nem véletlenül kerülhetett ilyen frekventált helyre, inkább azt feltételezhetjük, hogy az elhunytat már a felépített templom belsejében temették el. Vagyis a templom – mivel a 15. századi keltezést csak a nagyméretű szentély miatt a feltáró régész által feltételezett ferences rendi kapcsolat „bizonyítja", akár a 14. század második felében is épülhetett. Abban az időszakban, amikor Négyszállás feltűnik az írásos forrásokban. Temetkezései pedig nem lehetnek sokkal korábbiak, hiszen a moldvai „óhazából" hozott használati és viseleti tárgyak… a pénzzel keltezett sírokból is előkerültek, így ezek esetében a 13. századi párhuzamok vajmi kevés keltezőértékkel bírnak*."[24]

Az ifjú kolléga rendkívül újszerű és látványos megállapításai azonban finoman fogalmazva is tévesek. A négyszállási jászok ugyanis egy újonnan épített templom miatt egyáltalán nem hagyták el egyházukat. Pontosabban azok, akik betelepedésüket követően azonnal a

21 HATHÁZI 2004, 92.

22 TÖRŐCSIK 2014a, 47.

23 TÖRŐCSIK 2014, 47.

24 TÖRŐCSIK 2014, 48.

tatárjárás előttről megörökölt plébánia cintermébe kezdtek temetkezni. Azonban eleinte többen voltak, akik a plébániatemplom köré temetkezők szemében szkizmatikus vagy pogány módon az I. sz. temetőben tértek meg őseikhez. Az I. sz. temetőre azért építettek templomot, hogy utólag a keresztények közösségéhez kapcsolják az oda elhantoltakat. Ezt a tényt mi a ferenceseknek tulajdonítottuk. A jászok és a ferencesek (minoriták) szoros kapcsolatát nem mi feltételeztük, hiszen már a 19. század vége óta köztudott volt. A jászberényi ferences templomot és rendházat a jászok a barátok iránti hálából építették, s az építkezést 1472-re be is fejezték. 1472-ben tehát már Jászberényben is két templom volt, amelyet „*vallásilag és etnikailag homogén*" jász közösség használt. Ilyenformán egy plébániatemplom és egy szerzetesrendi templom együttes megléte még Négyszálláson sem lehet „*példátlan*".

Megmagyarázni tehát nem szükséges a két templom létét. Arra azonban illik magyarázatot adni, hogy Jászberény mellett miért Négyszálláson épülhetett a jász falvak közül egyedül szerzetesrendi templom, vagyis inkább csak egy kápolna. Tény, hogy Négyszállás egy képviselője fennállása során végig tagja volt a jász széki testületnek, amelynek elnökét és még egy tagját Jászberény adta, s részt vett benne Árokszállás és Fényszaru képviselője is.[25] Az is tény, hogy a négyszállási előnevű kapitányokat, először az 1408-ban feltűnő Négyszállási Istvánt, rokonsági szálak fűzték az 1370-ben felbukkanó Bondogazhoz, akinek a veje, Izopos István akkor a jászok bírája volt. Egyet kell értenünk Tóth Péter azon megállapításával, „*hogy Négyszállás a korai Jászság egyik (ha nem a) legfontosabb települése*" volt.[26] Nyilvánvalónak tűnik, hogy emiatt engedhették meg maguknak a négyszállásiak, hogy a templom körüli temető mellett egy ideig egy „*pogány*" temetőt is fenntarthassanak, amelyre megtérésük során templomot kellett építsenek. Épülhetett-e ez a templom „*akár a 14. század második felében*"? Törőcsiknek észre kellett volna vennie, hogy a négyszállási I. sz. temető egyetlen sírjának a tájolása sem egyezik meg a rajta álló templom tájolásával, holott a templomokban eltemetett sírok irányítása rendre a templom hossztengelyéhez igazodik, azzal párhuzamos. Már önmagában ez is bizonyítja, nem beszélve azokról a sírokról, amelyeket az épület alapozásakor megrongáltak, hogy a templomot egy meglévő temetőre építették rá. Az ifjú régész mentségére szolgáljon, hogy a későbbiekben, elfogadva érveinket, ezt a nézetét korrigálta.[27]A falusi templomépítészetről szóló összefoglaló munkák szerzői pedig ma is azt az álláspontot képviselik, hogy a 14. században a falusi templomok építészeti formájára a román stílus volt a jellemző, a falusi templomok a 15. században öltöttek gótikus formát.[28]

Nyilvánvaló, hogy a kollégám által „*frekventált*" helyen 4 db Nagy Lajos dénárral eltemetett jász sírja, bár bizonyítékként merült fel a templom felépítésének általa vélt időpontjához, igencsak véletlenül kerülhetett a szentély közepébe. Az is kérdéses, hogy a temetőben milyen sírjelek lehettek, azok a benne állott templom építésének az idején milyen állapotban voltak. Hogy a magyarországi jászoknak a 13–15. században voltak-e sírjeleik, nem tudjuk. Balassa Iván a magyar falvak temetőiről készült összefoglalásában azt írta: „*Mivel sem a honfoglalás korából, sem a középkorból semmiféle adattal nem rendelkezünk a fa sírjelekkel kapcsolatban, sem a régészet, sem az írott források ilyet felmutatni nem tudnak, ezért*

25 GYÁRFÁS 1883, 425, 437.

26 TÓTH 2013, 74-78.

27 TÖRŐCSIK 2015, 79.

28 MAROSI 1975, 40; 2008, 118, 123.

feltételezhetjük, hogy ilyenekkel a magyarok nem rendelkeztek".[29] Nagy valószínűséggel a jászoknak sem voltak maradandó sírjeleik. Nyilvánvaló, hogy az I. sz. temetőre utólag emelt templomnak a felépítésekor, ha valaha is voltak, azokat a sírjeleket, amelyeket az építők az épület falain belül találtak, bizonyosan eltüntették. A nagytiszteletű halott pedig nem lehetett különösebben vagyonos sem, mert a temetőben karddal eltemetett férfi- és aranyozott ezüst hólyagos korongpárokkal eltemetett női sírok is voltak. Az utóbbi sírokban eltemetettek életükben jóval frekventáltabb szerepet játszhattak a négyszállási jász közösség életében, mint a 41. sír halottja.[30]

Törőcsik István legújabb írásában megemlítette, milyen bizonyítékok alapján feltételeztem, hogy a négyszállási I. sz. temetőt a 13. század közepén, második felében nyitották meg. Még azt is megengedte, hogy a III. Béla által bizánci mintára veretett bronzpénzek „*13. századi felhasználása logikus feltételezés volt"* részemről, majd ezt követően kijelentette: *„A temető szerkezetének, illetve az említett sírok relációjának vizsgálata során azonban komoly kétségek merülnek fel a keltezést illetően".*[31] Nos, mi miatt keletkeztek kétségei ifjú kollégámnak? Mint írta*: „Mivel a felsorolt 13. századi tárgyak a temető déli részén kerültek elő, feltételezhetnénk, hogy a megtelepedő jász közösség első halottait az alacsony domb déli oldalán temeti el, és ez a temető legkorábbi sírcsoportja. A legfőbb probléma az, hogy a III. Béla pénzét tartalmazó 64. és 86. sír között mindössze 5 m távolság volt, közöttük azonban ott volt a 71. sír, amelynek koponyáján Mária királynő (1382–1385) denárja volt elhelyezve… Lehetséges, hogy egymástól 2-3 méterre elhelyezkedő sírok között 100-150m év időbeli távolság legyen? Jelen esetben nem igazán. A sírcsoport családi temetkezésekből áll össze, két-három generáció maradványaiból, melyek közül az említett sírokban bizonyosan az adott család legfiatalabb tagja, gyermeke nyugodott. Ugyanakkor a 86. sír fejkendőjének volt egy B majuszkulával díszített verete is, mely a klasszikus gótika korára, közelebbről a 14–15. századra utal, miként a 64. sírtól kb. 2 m-re északra elhelyezkedő 1. sír stilizált M betűt ábrázoló korongja is. Utóbbi ráadásul egy gyűrű pecsétlapja, a töredékes tárgy mögött pedig hosszabb idejű használatot célszerű feltételeznünk. B betűt ábrázoló gyűrű egyébként már Komáromy József 1936-os feltárásának 2. (női) sírjából is előkerült. Itt a koponya felső fogsorán Mária királyné ezüstdénárját találták, a mellette levő férfi sír (3. sír) medencéjében viszont egy „kettős összetett elliptikus alakú ezüst csat" volt, mely tárgytípus Selmeczi László szerint szintén a 13. századra keltezhető. A szorosan egymás mellett előkerült férfi és női sír összetartozása nem lehet kétséges, az viszont kevéssé valószínű, hogy a házaspár női tagját*

29 BALASSA 1989, 67.

30 A Jászsági Évkönyvben megjelent írásában kollégánk elfogadta indokolt álláspontunkat, mely szerint tévesen tette a templom építését a 14. századra. Azonban továbbra is fenntartotta azt a véleményét, mely szerint a 41. sír halottja, „a Nagy Lajos szerecsenfejes dénáraival keltezhető sír nem véletlenül került a szentély közepére; a holtában is tisztelt személy, illetve felesége sírját (40. sír) gondosan „körülépítették" a templom apszisával." TÖRŐCSIK 2015, 79. Ezzel a vélekedéssel azonban nem lehet egyetérteni. A temető antropológiai vizsgálatát mindmáig nem végezték el. Következésképpen csupán az bizonyíthatja, hogy az egyébként melléklet nélküli 40. sír női volt, és a 41. sírtól jobbra helyezkedett el. De, hogy a felesége lett volna? Emellett a szentéllyel gondosan körbeépítették a 9. és a 36. sírt is. Nem beszélve arról, hogy „a nagy tiszteletnek örvendő férfiú és felesége" sírját a feltáráskori talajszinthez viszonyítva 45 és 55 cm mélyre ásták, a mellettük fekvő 93. sír alja 73 cm, a 36. síré pedig 85 cm mélységben volt.

31 TÖRŐCSIK 2015, 78.

bő egy évszázaddal később temették volna el férjénél. Mivel a 14. század végi pénz kibocsátása előtt nyilvánvalóan nem kerülhetett földbe (pontosabban túlvilági révpénzként a halott szájába), a fekvő nyolcas alakú csatokat tehát nem csupán a tatárjárás utáni évtizedekben, de a 14. század végén is használták."[32]

Szeretnénk emlékeztetni Törőcsik Istvánt, hogy a 64., a 71. s a 86. sír, lehet, hogy közel fekszenek egymáshoz, de nem azonos sírsorban. Ilyenformán pedig semmiféle jelentősége nincs annak, hogy két, általunk 13. századra keltezett sír között egy 14. század végi sír található, hiszen mindegyik más sírsorhoz tartozik. Természetesen kollégánknak igaza lehetne, ha a temetőben sírcsoportok és nem sírsorok lennének.

Homo vetusként megértem homo novus kollégánkat, hogy a tőle elvárt új eredményként igyekezett igazolni Györffy György (aki mellesleg jóval megértőbb volt velünk szemben[33] a jászok l3. századi megjelenésével kapcsolatban, mint ő) és Tóth Péter elméletét a jászok megtelepedéséről. Viszont nem tudom megérteni, amit a fekvő nyolcas alakú csatok kronológiájával kapcsolatban állított. Ifjú kollégánk szerint, amennyiben igaz lehet, hogy a Komáromy által feltárt 2. és 3. sír halottjai életükben házastársak voltak, az is valószínűnek tűnik, hogy a 14. század végén kerültek eltemetésre. Csakhogy ez a férfi sír mit sem bizonyít a fekvő nyolcas alakú csatok Törőcsik által vélt 14. század végi keltezésével kapcsolatban. Mit írt Komáromy a 3. sírról? „*3. sír: 161 cm hosszú férfi csontváz középkorú fogazattal, kétszélén rovátkolt ezüstgyűrűvel, a jobb oldalán 13 cm hosszú nyelű és 53 cm hosszú pengéjű egyélű, egyenes kard feküdt. A medencében kettős, összetett elliptikus alakú ezüstcsatot is találtunk, vastüskével. Ez a sír az előző női sír közvetlen közelében feküdt."[34] Erről az ezüstcsatról („övcsatt liliommal")* 1937-ből is információkhoz juthatunk, Komáromy még a fényképét is közölte. S hogy kétségeink ne legyenek, a fotó 5. sorában bemutatott tárgyakat így magyarázta: „*cyprea csigák és övcsatt Anjou liliommal*".[35] Az „*övcsatt*" pontos párhuzamát Hóman-Szekfű: *Magyar történet*ben közölt képes tábla (Ékszerek és ruhadíszek XIV. századi kun sírokból) liliomdíszes veretében vélte megtalálni. Bár a tábla magyarázó szövegében meghatározásként „*trébelt ruhadísz*" szerepelt, Komáromy ennek ellenére övcsatként azonosította: „*A kecskeméti városi múzeum a XIV. század végéről való ágasegyházi kun sírokból előkerült ékszerek és ruhadíszek között teljesen hasonló övcsattot őriz*".[36] Szerencsére Komáromy 1936-os ásatásnak ez a lelete máig fennmaradt. Az „*övcsatt*" azonban nem más, mint egy aranyozott ezüst korongpár, melynek egyikéhez középütt egy kisebb férfi-mellképet ábrázoló korongot forrasztottak, mégpedig (talán a nagy sietségtől, hogy a temetésre feltétlenül elkészüljön) fejjel lefelé, hogy takarja a vasdrótból készült kapcsolótagot (a vastüskét).[37] Tény, hogy páros korong a négyszállási I. sz. temetőben, kivéve a Komáromy féle 3. sír övcsatját, csak női sírokból került elő. Nagyon úgy tűnik, hogy az ominózus 3. sír rangos halottja számára, aki kardját a jobb vállára akasztva viselte, a temetésre alakíttattak át és használtak fel övcsatnak egy korongpárt. Ezt a sírt azonban vaskos

32 TÖRŐCSIK 2015, 78-79.

33 GYÖRFFY 1987, 62. „…legfeljebb annyit engedhetünk meg, hogy kisebb jász szórvány megtelepedése e tájon 1300 előtt nem zárható ki".

34 KOMÁROMY 1939, 26.

35 KOMÁROMY 1937, 87.

36 KOMÁROMY 1937, 88.

37 SELMECZI 1992, 17. 11. és 12. kép.

tévedés összefüggésbe hozni a fekvő nyolcas alakú csatokkal, főleg nem annak titulálni ezt a tárgyat.

A négyszállási I. sz. temető soros temető volt, melynek feltárt részében is legalább 12-13 sírsort lehet megkülönböztetni. Sajnos a temető csontvázanyagát antropológus máig sem vizsgálta, és természettudományos vizsgálatokat sem végeztek a maradványokon. Az elhaltak életkorára leginkább a csontvázak méreteiből, nemére pedig a vele eltemetett leletanyagból lehet következtetni. Vizsgálatok híján korántsem bizonyítható, hogy egy férfi sír mellett általában a felesége sírját találjuk. Joggal feltételezhető viszont, hogy ebben a temetőben családi sírcsoportok vannak.

Törőcsik kolléga jó érzékkel vette észre, hogy „*a megtelepedő jász közösség első halottait az alacsony domb déli oldalán temeti el és ez a temető legkorábbi sírcsoportja*". Azonban azon feltételezése, hogy egymástól 2-3 méterre elhelyezkedő sírok között nem lehetséges akár 100-150 év időbeli távolság, szintén nem bizonyítható.[38] Már a temetőről megjelent publikációnkban beszámoltunk róla, hogy sírokat egymásra temettek. Nem egyszer azonos sírgödörben két, különböző időben eltemetett, egymás alatt fekvő vázat tártunk fel.[39] Igen gyakori volt, hogy egy sírgödörben a másodjára (egy megfigyelhető esetben harmadjára) eltemetett koporsója köré és a sírgödör széle mellé helyezték el a korábban eltemetett csontvázának felszedett részeit.[40] S bár a temetőtérkép tanúsága szerint a sírkertben bőven akadtak üres foltok, ahová soha nem temettek, tehát semmiképpen sem a kényszerítő helyhiány lehetett az oka, mégis igen gyakran előfordult, hogy az időben később eltemetettek sírgödrei metszették a korábban eltemetettek sírjait, illetve a sírokat részben egymásra temették.[41] Megállapítottuk, hogy a felsorolt jelenségek, valamint a sírsorokon belül jól megfigyelhető, egymást metsző, egymásra temetett sírcsoportok arra utalnak, hogy „*a temetőn belül az egyes családok több nemzedéken át azonos helyen* (esetenként sírban is*) temetkeztek*".[42]

Ifjú kollégánk a 86. sír kései, 14. század végi mivoltát azzal kívánta bizonyítani, hogy a halott „*fejkendőjének volt egy B majuszkulával díszített verete is, mely a klasszikus gótika korára, közelebbről a 14–15. századra utal*".[43] Nos, vizsgáljuk meg ezt a kérdést. Középkori temetőink keltezése máig nem megoldott. Továbbra is befolyásoló tényező Kring Miklósnak az 1932-ben megjelent, a kunokra és a jászokra vonatkozó álláspontja, mely szerint „*a kunoknak és jászoknak a Duna-Tisza vidékén való szilárdabb, kötöttebb megtelepedését, a „more Christianorum" élet megindulását körülbelül a 14. század harmin-*

38 TÖRŐCSIK 2015, 78.

39 SELMECZI 1992, 77; 81-82., 181-183., 212-213., 343-344.. és 416-417. sír.

40 SELMECZI 1992, 77-78, 2-3., 15-16., 30-31., 36., 66-67., 74-76., 87-88., 97-98., 107-108., 115-116., 162-165., 170-171., 174-175., 180-181., 202-203., 204-205., 210-211., 226-228., 251-252., 323-324., 331-332., 345-346., 380-384., 385-386. és 440-441. sír.

41 SELMECZI 1992, 78; 29-30., 43-44., 65-68., 71-73., 75-76., 84-85., 119-120., 137-139., 153-154., 158-159., 168-169., 194-195., 219-220., 221-222., 234-235., 244-245., 266-267., 278-279., 293-294., 296-297., 312-315., 320-321., 368-369., 373-374., 377-378., 387-388., 399-401., 403-404., 421-422., 442-443., 446-449. és 451-453. sírok.

42 SELMECZI 1992, 78.

43 TÖRŐCSIK 2015, 78.

cas éveire tehetjük".[44] Kring megállapítását alátámasztani látszottak Szabó Kálmánnak és Papp Lászlónak a kiskunsági ágasegyházi és aranyegyházi kun szállástemetőkben folytatott feltárásai. A temetőkben előforduló pénzérmék alapján – „*az ágasegyházi temetőben lévő sírok túlnyomó része Nagy Lajos király korából való, míg az aranyegyházi temető halottait legnagyobbrészt Zsigmond uralkodása idején temették el*"[45] –, a temetőket a 14. századra keltezték. Azóta bebizonyosodott, hogy a temetőkben Nagy Lajos, Mária királynő és Luxemburgi Zsigmond királyunk uralkodásának az idején kezdődik meg a „*tömeges*" halotti obulusadás szokása.

A 13. század második és a 14. század első feléből halotti obulust a sírokban legfeljebb véletlenszerűen találunk.[46] Miután az éremmel keltezett sírok kora nagyjából megegyezett Kring Miklósnak a Századokban közzétett következtetéseivel, automatikusan a nem éremmel keltezett sírok leleteit is az érmékkel keltezett sírok horizontjába soroltuk. Szabó Kálmán kun temetőinek ezért nincs 13. századi rétege. A keltezéssel kapcsolatos legfőbb kérdés tehát az, hogy jelen esetben a B majuszkulával (nagybetűvel) díszített veret származhat-e a 13. század második feléből, vagy automatikusan a 14–15. századra kell azt kelteznünk.

Megismételjük, Négyszállás plébániatemploma (az átépített is) román stílusban épült, míg az I. sz. temetőre épített ferences templom már gótikus stílusban. „*A 13. század végén s sokáig a 14. században is még leginkább a romanika felelne meg egy meggyökeresedett, hagyományokkal rendelkező gyakorlat elvárásának. Sokfelé úgy tűnik, román kori templomok voltak a helyi igényeket kielégítő utolsó nevezetes építkezések – legfeljebb időnként tatarozásra vagy újjáépítése szorultak.*"[47] A falusi templomok a 15. század folyamán öltöttek gótikus formát.[48]

A tudományban elfogadott álláspont szerint a gótika nagy művészettörténeti stíluskorszaka a 12. század közepétől kezdve egészen a 16. század elejéig majdnem négy évszázadot fog át. „*A magyar művészettörténet-írás régi hagyománya, hogy a gótika meghonosodását és elterjedését a tatárjárás következményének tekinti, s arra vezeti vissza, hogy IV. Béla az ország újjáépítéséhez nagy számban igényelte külföldi, szükségképpen a kor legmodernebb építéstechnikáját és stílusát képviselő munkaerő közreműködését. Ám nem így volt: ma már tudjuk, hogy Párizs környékének, s a korban a központosított monarchia példaképeinek tekintett francia királyoknak a stílusa már 1200 előtt megtalálható III. Béla udvarának építkezésein. Hagyományuk II. András korában az udvar és a király „új intézkedései" által támogatott arisztokrácia reprezentatív vállalkozásain folytatódott.*"[49] IV. Béla környezetében háttérbe szorult ez a nagyúri életformát és fényűzést szolgáló művészet. Ekkor dőlt el, hogy Magyarországon az építkezésekben mérsékeltebb modernség válik meghatározóvá, amelyik ragaszkodik a késő romantikában megszokott épülettípusokhoz és méreteikhez, de nem mond le a gótikus faragott kőszerkezetek és tagozatok alkalmazásáról.[50]

A művészettörténeti szakirodalomban azonban a tömegáruról, a középkori temetőkben leginkább ilyesmi tárható fel, egy szó sem esik. A gótikus tömegáru 14–15. századi keltezése elfogadott.[51] A 13. század második feléről és a 14. század első feléről, pontosabban Károly Róbert időszakáról szerényen hallgat a középkori régészet. Arra, hogy a gótikus díszlemezek hazai megjelenésével már a 13–14. század fordulójától számolnunk kell, III. András (1290–1301) özvegye, Ágnes sarneni díszruhájának egyes ékességei figyelmeztetnek.[52] Arra, hogy a díszlemezek a köznépnél is megjelennek a 13. század középső harmadában, a Szank határában talált leletek bizonyítják.[53] A kérdés tehát az, mikor jelenik meg a gótikus tömegáru a Kárpát-medencében, a 14–15. században vagy már a 13. század második felétől? Ennek a kérdésnek korrekt megválaszolása azért is lenne fontos, mert esetünkben Törőcsik kolléga a gótikus majuszkula és egy hasonló B betűs, Mária királynő érmével keltezett másik majuszkula alapján keltezett egy általunk korainak datált sírt a 14. századra. Azonban, ha a gótikus tömegáru már a 13. század második felétől adatolható lenne, semmilyen formában nem lehetne keltezésünket kétségbe vonni. A kérdés tehát az, hogy ha egy sírt – amelyben egy B majuszkulás tárgy található – Mária királyné érme datál a 14. század végére, járhat-e olyan következményekkel, hogy valamennyi B majuszkulás sírt a 14. század végére kell kelteznünk. Természetesen nem. Az éremmel keltezett B majuszkula csak arra a sírra keltező értékű, amelyben találtuk. A másik, a 86. sírt – véleményünk szerint – nem a B majuszkula keltez még Törőcsik szerint is eredetileg a 14–15. századra, hanem a benne található, nehézségek nélkül a 13. századra keltezhető tárgyak keltezik a B majuszkulát. Már csak azért is, mert az írástörténet-írás elfogadott álláspontja szerint: „*A karoling minuszkula kerekded formáit már a 11. században keskeny, szögletes betűformák váltották fel, a betűk gömbölyű vonalai megtörtek. A 13. és a 14. században Európa szerte elterjedt a gót betűs írás*".[54] Azt csak mellékesen jegyezzük meg, hogy a művészettörténet-írás szerint a „*klasszikus gótika*" időszaka a 13. század második felétől datálható, a 14. század már „*a késői klasszikus gótika*" időszakához tartozik.[55]

Véleményünk szerint ennyi is elégséges ahhoz, hogy bizonyítsuk, ifjú kollégánk a négyszállási I. sz. temető 14. századi keltezését illetően valószínűleg nem jár helyes úton. Ily módon történeti következtetéseinek sem lehet szilárd alapja. Itt van pl. Hajóhalom kérdése,[56] mely szerinte jelentős, vásártartási joggal rendelkező mezőváros volt, s pusztulását utolsó említése (1345) után négy évvel a Magyarországon tomboló pestisjárvány okozta, mely a városias településeket eleve súlyosabban érintette.[57] Azonban Hajóhalom, amely a tatárjárásig virágzó település lehetett, sohasem volt jelentős mezőváros, sőt mi több, titulusa ellenére még mezőváros sem. A tatárjáráskor elpusztult, mélyen alapozott, egyenes szentélyzáródású temploma 26 m hosszú volt. A romos épületet még az Árpád-korban helyreállították. Új, kisebb, egyenes záródású szentéllyel és pillérekkel látták el. Ennek a második templomnak a padlóját méternyi vastag köves-törmelékes pusztulási rétegre építették. A feltáró régész, Bóna István szerint: „*A feltárásra került 4 m széles, négyzetes alaprajzba foglalt 3 m átmérőjű, keletelt apszis önmagában kis falusi templomra utal.*"

44 KRING 1932, 47.
45 SZABÓ 1938, 40.
46 HATHÁZI 2004, 77-80.
47 MAROSI 2008, 118.
48 MAROSI 1975, 40; 2008. 123.
49 MAROSI 2001, 91.
50 MAROSI 2001, 91.

51 H. KOLBA 1985, 55. Magyarországi művészet 1300-1470 körül I., 1987, 117-119. HATHÁZI 2004, 80.
52 H. KOLBA 1985, 55. ZSÁMBÉKY 1983, 106-107. HATHÁZI 2004, 80.
53 SZ. WILHELM 2014, 81-109.
54 KÉKI 1975, 102.
55 MAROSI 2001, 91, 98.
56 GYÖRFFY 1987, 62, 97.
57 TÖRŐCSIK 2015, 80.

Kollégánk figyelembe vehette volna, hogy a „mezőváros" Hajóhalomnak rangjához nem illő, kicsi falusi temploma volt. A jászsági települések kutatása során szembesültünk azzal a jelenséggel, hogy nem egyszer ellentmondás tapasztalható egy-egy település tulajdonjogi és valóságos helyzete között. Pl. Jászalsószentgyörgy 1399-től, amióta felbukkan az írásos forrásokban, népes jász közösség kapitánnyal az élén, mégis többször pusztának minősítik, utoljára 1514-ben, hogy el lehessen adományozni.[58] Jászfelsőszentgyörgy 1387-ben is a váci káptalan birtoka volt, ráadásul egyházi birtok a törvények szerint nem is volt elidegeníthető, mégis arra hivatkozva nyert adományt rá Szentgyörgyi Gál fia, Imre (innen a település Gáliszentgyörgy neve) 1439-ben, hogy Szentgyörgy „*régtől fogva őseik békességes birtokában volt*".[59] Hasonló lehetett a helyzet a meg nem nevezett nemesek tulajdonában levő Hajóhalommal is. Tulajdonosaik minden jogi lehetőséget kimerítettek, a településnek kedvezményeket szereztek, hogy újra benépesíthessék, törekvésük azonban nem járt eredménynyel. Hajóhalom tatárjárás utáni temploma, melyről nem tudjuk, kik építették, szerintünk valószínűleg az újfalusi jászok, nem egy virágzó városias populáció bizonyítéka.

Hogy az 1349. évi pestisjárvány hogyan, milyen mértékben érintette a Jászságot, sajnos nem tudjuk. Egy biztos, egyetlen jászsági település nem pusztult el emiatt. Egyet kell értenünk azokkal a kutatókkal, akik azt vallják, hogy 1347–1351 között dühöngő „nagy halál", a bubópestis pusztítása nálunk jóval kevesebb áldozatot követelt, mint Nyugaton. Nyugat-Európa magas népsűrűségű körzeteiben a népesség akár fele-egyharmada is áldozatául esett a járványnak, ugyanakkor Keletközép-Európában talán egytized lehetett a veszteség. Vidéken még ennél is kevesebb.[60]

Törőcsik kollégánk kezdetben azt az álláspontot képviselte, hogy a II. sz. temetőben feltárt 13. századi sírok, *kunok temetkezései* lennének.[61] Egy év elteltével álláspontját akképpen módosította, hogy „*a tatárjárás után a plébániatemplomot újjáépítő közösség zömét a túlélők jelenthették. Valószínű, hogy a későbbi évtizedekben bevándorlás útján is gyarapodott a lakosság, ekkor szórványosan kunok és/vagy erős kun hatás alatt álló magyarok is beköltöztek. A jász/filiszteus „tömegek" azonban csak a 14. század közepén telepednek meg*".[62] Kollégánk következtetései logikusak. Hiszen, ha a jászok a 14. század közepén jelennek meg a Jászságban, a II. sz. temetőben bizonyíthatóan 13. századi sírok csak a tatárjárást túlélő magyarok, kunok vagy később beköltöző, erős kun hatás alatt álló magyarok lehetnének. Azonban a kiindulópont hibás, a jászok a 13. század második felében már javában Négyszálláson élnek, s emiatt a II. sz. temetőbe eltemetett túlélők, magyarok és kunok, itt ráadásul keresztény kunok, leginkább a fantázia szüleményei.

Végezetül ifjú kollégámnak szeretnénk eszébe vésni László Gyula professzor örökké érvényes gondolatát. Ha elődeim vagy kortársaim állításait kritika alá vetem, akkor járok el helyesen, ha az adott állításhoz nem úgy közelítek, miért nem igaz, hanem úgy: vajon igaz lehet-e? S csak akkor török lándzsát egy-egy állítás felett, ha róla fehéren-feketén bebizonyosodik, hogy hamis.

58 SELMECZI 2011, 73-80; 2012, 142-147.

59 SELMECZI 2011, 58-61; 2012, 108.

60 HOFFMANN 2004, 209-210.

61 TÖRŐCSIK 2014a, 48.

62 TÖRŐCSIK 2015, 80.

Irodalom:

BALASSA
1989 Balassa Iván*: A magyar falvak temetői*. Budapest

GYÁRFÁS
1883 Gyárfás István: A jász-kúnok története. Harmadik kötet 1301–1542-ig. Szolnok

GYÖRFFY
1987 Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III*. Budapest

HATHÁZI
2004 Hatházi Gábor: *A kunok régészeti emlékei a Kelet-Dunántúlon*. Opuscula Hungarica V. Szerk.: Simonyi E. Budapest

HOFFMANN
2002
Hoffmann Tamás: Mindennapi *történelem az ütközőzónában. Vázlat a parasztok, a kereskedők és az iparosok életmódjáról a 6–18. századi Keletközép-Európában.* Miskolc

KALOEV
1971 Kaloev, B. A.: *Osetiny*. Moszkva

KÉKI
1975 Kéki Béla: *Az írás története*. Budapest

H. KOLBA
1985 J. H. Kolba: Die Fragen der Chronologie der profanen Goldschmiedekunst in 14. Jahrhundert. *Alba Regia* (22), 51-56.

KOMÁROMY
1937 Komáromy József: A Jászberény-négyszállási középkori temető. *A Jászberényi Jászmúzeum Évkönyve 1937*. Jászberény, 86-88.
1939 Komáromy József: Négyszállás legősibb települési helye. In: Adatok Jászberény Múltjából. Jászberény, 23-28.

KRING
1932
Kring Miklós: Kun és jász társadalomelemek a középkorban. Századok, 35-63, 169-188.

KUZNECOV
1977 Kuznecov, V. A.: *Zodčestvo feodal'noj Alanii*. Ordzsonikidze

LANGÓ
2016 A négyszállási I. temető bronz keresztjei.
In*: Vízöntő. Ünnepi kötet a Jászságról*
Bathó Edit tiszteletére. Szerk.: Bánkiné Molnár E. Szolnok. 67-75.
Magyarországi művészet 1300–1470 körül
1987 *Magyarországi művészet 1300–1470 körül I-II.* Szerk.: Marosi E. Budapest

MAROSI
1975 Marosi Ernő: *Magyar falusi templomok.* 2. átdolgozott, bővített kiadás. Budapest
1997 Marosi Ernő*: A középkor művészete I. 1000–1250*. Második kiadás. Budapest
1998 Marosi Ernő: A *középkor művészete II. 1250–1500.* Második kiadás. Budapest
2001 Marosi Ernő: Gótika. In: *Magyar művészet a kezdetektől 1800-ig.* Budapest, 91-211.
2008 Marosi Ernő: *A gótika Magyarországon*. Budapest

RÁCZ
2014 Rácz Tibor Ákos: Dabas középkori temploma és temetője. In: *Múltunk a föld alatt. Újabb régészeti kutatások Pest megyében.* Szerk.: Rajna A. Szentendre, 107-115.

SELMECZI
1981 Selmeczi László: A négyszállási jász temető
(Előzetes közlés az 1980. évi feltárásról)
Communicationes Archaeologicae Hungariae, 165-177, Budapest
1992 Selmeczi László: *A négyszállási I. számú jász temető.* BTM Műhely 4. Szerk.: Havassy P. Budapest
2005 Selmeczi László: A jászok betelepedése Magyarországra. Korai jász sírok a négyszállási temetőben. *Communicationes Archaeologicae Hungariae*, 565-586, Budapest
2011 Selmeczi László: A Jászság betelepedése és kialakulása. Zounuk 26. Szerk: Fülöp T. Szolnok, 9-108.
2012 Selmeczi László: *Az atyák emlékezeti. A Kaukázustól a Zagyva-Tarna völgyéig.* Jászsági Füzetek 49. Szerk.: Dr. Bathó Edit. Jászberény.

SOÓS
1985 Soós Imre: *Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése*. Budapest

SZABÓ
1938 Szabó Kálmán: *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei*. Bibliotheca Humanitatis Historica III. Budapest

SZATMÁRI
1995 Szatmári Imre: Bizánci típusú ereklyetartó mellkeresztek Békés és Csongrád megyében. Móra Ferenc Múzeum Évkönyv – *Studia Archaeologica* I., 219-264.

TAKÁCS
2005 Takács Miklós: Egy vitatott kéztartásról.
In: *„…a halál árnyékának völgyében járok”*
A középkori templom körüli temetők kutatása. Budapest, 85-101.

TÓTH
2013 Tóth Péter*: Tanulmányok a magyarországi jászok és a Jászság középkori történetéről.*
Budapest

TÖRŐCSIK
2014 a Törőcsik István: A jász települések kialakulásának időpontja.
In: *Jászberény története a kezdetektől a reformkorig*. Főszerk.:
Pethő L. Jászberény, 45-49.
2014b Törőcsik István: Keleti népek – szkítáktól a jászokig. In: *Mozaikok Jászberény történetéből. Olvasókönyv fiataloknak*. Jászberény, 38-58.
2015 Törőcsik István: A négyszállási I. sz. jász temető problematikája*. Jászsági Évkönyv 2015.* Szerk.: Pethő László. Jászberény, 77-81.

SZ. WILHELM
2014 Sz Wilhelm Gábor: „Akiket nem akartak karddal elpusztítani, tűzben elégették”. Az 1241. évi pusztítás nyomai Szank határában. In: „Carmen miserabile”
A tatárjárás magyarországi emlékei. Tanulmányok Pálóczi Horváth András 70. születésnapja tiszteletére. Kecskemét, 81-109.

ZSÁMBÉKY
1983 Zsámbéky Mónika: XIV–XV. századi magyarországi kincsleletek.
Művészettörténeti Értesítő (32), 105-128.

Wirth Lajos

MAKÓ PÁL HALÁLA ÉS TEMETÉSE

Pray György latin és Kreil Antal német nyelvű nekrológja szerint Makó Pál 1793. augusztus 19-én, hirtelen halállal hunyt el Budán. Halálának okát sem a nekrológok, sem az életrajzi lexikonok nem említik. A bécsi Magyar Hírmondó negyedik szakaszának augusztus 30-án megjelent 18. füzete a 324. oldalon közli a gyászhírt:

„Hóltt hírét vettük ama' tudós Hazafinak, Fő Tisz. *Makó Pál* Úrnak is, a' ki vólt életében *Bélai Sz. Margita'* Apátura, *Vátzi* Kánonok, a' Kir.-Helytartó-Tanáts mellett lévő Tudományi-Kommissziónál Referendárius, 's a' *Pesti* Universitásbéli Filozofika Fakultás' Igazgatója."

Az október 15-én megjelent 31. füzet 532–535. oldalain a Kreil-féle nekrológ részleteinek magyar fordítása olvasható: „A' több hasznos tudományok' világa is újabb újabb fénnyel terjed közöttünk, mellyet mi, Hazánk' bóldogúlásának kiváltképpenvaló fundamentomául tartunk, mind más nagy Embereknek, mind nevezetesen annak a' néhai nagy Magyar Filozófusnak, *Makó* Apátúrnak, példája szerént is, a' kinek fö gondja vólt: hogy' lehessen virágoztatni a' tudományokat leg-jobb móddal a' Magyar Hazában, 's bóldogítani Nemzetünket azok által. Hathatósan elő-adja ezt *Kreil* Professzor Úr, azon kis munkátskájában, mellyet Pesten következendő Tzím alatt botsátott világ eleibe: *Einige Züge aus dem Leben, und dem Charakter des nunmehr verewigten Paulus Makó, Insulirten Abbtes zu St Margaretha von Bela, Domherrn der Kathedralkirche zu Waizen, Direktor der philosophischen Fakultät an der hohen Schule zu Pest etc. Seinem Andenken geweihet von Anton Kreil Professor der Philosopphie.*

'Különös örömmel olvastuk mi itten, Kreil Úrnak szép elő-adásait. – Meg nem állhattam, hogy magyarra is által ne fordítsak némelly töredékeket belőlök, mellyeket ím közlök is':

Mindenek, a' kik esmerték őtet (t.i. Makót), magasztallyák még most is az ő tiszta egyenes nyíltt szívűségét, 's a' Vallás' és a' papi rend' kötelességeinek tellyesítésében való buzgóságát, melly rendnek olly nagy betsületére vólt ő sok tekíntetben! – de ezen buzgósága, éppen meg nem akadályoztatta őtet, hogy az Ember-ség' kötelességeit is ne tellyesítené azonban, mindenek eránt, 's ne betsülne kitkit érdeme szerént, a' különböző Vallásra, Nemzetre és gondolkodás' módjára való minden mellékes tekíntet nélkül. – Nem tsúfolt ő ki senkit; nem ártott, a' menynyiben rajta állott, senkinek; hanem használt mindennek, a' mennyiben tőle kitelt. – Nem tsak maga személlyére nézve kerűlte ő az ellenkezéseket, és tzivakodásokat; hanem másokra nézve is igyekezett azokat, a' hol lehetett, meg-akadályoztatni; a' hol pedig már ki-ütötték magokat, le-tsillapítani: még pedig nem az alatson lelkekhez illő két-színűség, hanem tsendes okosság által. – A' rágalmazóknak, és tsúfolkodóknak, egyedül a' jó lelki-esméret paisát vetette ő ellenekbe – 's hallgatott. – A' rajta tett bosszúságokat, kész volt ő nem tsak hamar el-felejteni; hanem valamikor alkalmasosság adódott: még titkon való jótéteményekkel is fel-váltani azokat. – Nyitva vólt az ő ajtaja, minden Ember-társai előtt mindenkor. Ha tanáttsával kívánt élni valaki, azt tőlle meg nem tagadta, 's kivált örömestebb és buzgóbban soha tanátsot nem adott, mintha tudományi dolgokban kérték tőle. Soha olly gyakran és olly indúlattal nem is beszélt semmiről, mint az arra tzélozó leg-arányosabb (vagy arányosabb) eszközökről, hogy' lehetne a' leg-haszna-vehetőbb tudományokat Országunkban jó lábra állítani. – Az ő lelkének fel-emelkedett nagysága, leg-szembetünőképpen ki-tetszett az ő ítélő tehettségének rend-kívül-való ere-

jéből. Kiki tudja, hogy a' nevelés, a' társalkodás, az élet' neme, és végre a' leg-közönségesebb gondolkodás' módja, különös formába öntik a' mi értelmünket, melly forma mindenkor teszen változást – többet, vagy kevesebbet – az ép emberi elmén; és hogy mi, a' midőn már valamelly bizonyos időkorra jutottunk: határok közé zárjuk gondolkozásunkat, úgy hogy a' mi osztán bé nem férhet ezen határok közé: azt mind meg-vetendőnek találllyuk. De Makónak olly magával bíró lelke vólt, hogy nem hagyta az valamelly különös formába öntetni magát; mind végig hozzá férkezhetett ahoz minden igaz, és jó: ha szintén az újjabb időknek szüleménnye lett légyen is az. – Hányszor álmélkodtunk mi magunkban azon a' könnyűségen, mellyel ő a leg-újjabb gondolatokat is által-látta; azt a' részre-hajlás-nélkül-valóságot, mellyel azokat visgálta; és ha jóknak találta, fel szóval magasztalta. Nem bízta ő senkire az eszét, hanem maga nézett-bé a' dolgok' méllyébe, 's ki is mondta annakutánna bátran, a' mit értett, akár eggyezett az meg mások' ítélet tételekkel, akár sem. – Hasonló szabadsággal gondolkozott ő még 69 esztendős korában is, és olly tiszta buzgósággal törekedett ezen meg-élemedettségében is használni Hazájának, 's gyarapítani a' tudományokat, hogy tsak esztendővel is még ez előtt, annak a nevezetes Hálai Filozofusnak Eberhardnak, az Erköltsökről való Okoskodásait (Philosophia Morálissát) Német nyelvből deákra fordította: mivel meg volt győzettetve arról a' haszonról, melly fogna származni eggy illy klasszikus Könyvnek, a' mi filozofika Oskoláinkba való bé-hozásából."

Sugárné Koncsek Aranka: *Jász történelmi arcképcsarnok* című munkájában az olvasható Makó Pálról, hogy: „A források szerint földi pályáját Budán fejezte be, de elhunyta a korabeli budai halotti anyakönyvekbe nincs beírva."

Az 1838. évi pest-budai nagy árvíz a Vízivárosi Plébánia irataiban, köztük az anyakönyvekben is jóvátehetetlen károkat okozott. Így minden bizonnyal megsemmisült a Makóra vonatkozó bejegyzés is. Szerencsére vannak olyan dokumentumok, amelyeknek adatai hiteleseknek fogadhatók el Makó Pál halálával és temetésével kapcsolatban. Elsősorban a Váci Székeskáptalan jegyzőkönyve. Az általában negyedévenkénti ülésekről részletes jegyzőkönyvek készültek, és ezekbe feljegyezték a két ülés közötti fontos eseményeket is. A Makó Pál halálára és végtisztességére vonatkozó bejegyzést az 1793. július 3-i 74. ülés jegyzőkönyvéhez csatolták (*Sessio Capitularis 74ta Compendiosa Die 3^{a} Julii omnibus praeter quatuer habitualiter absentes praesentibus celebrata sub Praesidis Illmi D. Eppi Majoris Praepositi)*, a 3. pont alatt, a 31. oldalon. Az ülésen Makó Pál még személyesen részt vett, az október 21-i (Die 21^{a} 8^{bris}) 75. ülésen azonban már örökre üresen maradt a helye. Az eredeti bejegyzés szövege:

3., Terminata hac sessione medio tempore annunciatum est. VCapitulo Dmini Paulum Makó Cath. hujus Ecclesia Canonicum die 19na Augusti diem supremum obivissa: cujus proinde Testamentum in Tabularis dudum repositum, postero die in sacristia reseratum, et praesentibus qui ad Divina Officia aderant recitatum est. Inventatores ejus substantiae mox nominati sunt DD. Szerdahelyi, et LB. Schaffrath. Corpus in loco defunctionis Budae in Parochiali Flumentana Ecclesia solemniter tumulatum est. Testamentum una cum adnexum codicillo pro more & instituto Capituli. Excell(entissi)mo D. ordinario praesentatum & ab hoc adprobatum est, ad cujus teneres in Cath. quoque Ecclesia solemnes Exequiae die 20^{a} Augusti celebrata sunt cum Capituli interventu.

A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy Makó Páltól Budán, a Vízivárosi Plébánia temetőjében vehettek végső búcsút professzortársai, tanítványai, egyházi személyiségek, volt rendtársai és valamennyi tisztelője, 1793. augusztus 19-én.

ESEMÉNYNAPTÁR

Jászapáti[1]
2015

Május
6. A „Jászkun Redemptio” 270. évfordulója tiszteletére Jászberényben rendezték meg az egykori Hármas Kerület központi ünnepségét. Jászkunság Hagyományőrzésért Díjat vehetett át Tajti Erzsébet viseletkészítő. Az új Jászkun Főkapitány az elkövetkezendő 3 évben Borbás Ferenc regnáló jászkapitány lesz. = UN. 2015. 05. 07. 1., 3. o., HM. 2015. 6. szám 3. o., R. 2015. 3. szám 17-18. o.
6. Az egykori bölcsőde épületének átalakításával hoztak létre új Kiállítóteret a városban. Állandó kiállítás látható a redempcióról, a jászkapitányokról és Szalkári Rózsa helyi alkotóművész munkáiból. = UN. 2015. 05. 12. 4. o., JU. 2015. 6. szám 12. o., HM. 2015. 5. szám 1., 3., 7. o., 2016. 6. szám 7. o.
7. Új bemutatóval jelentkezett a Jászapáti Színjátszó Kör. Ezen a napon mutatták be a Hyppolit, a lakáj klasszikus vígjátékot. = UN. 2015. 06. 09. 4. o., 2015. 09. 15. 4. o., HM. 2015. 8. szám 7. o.
14. ZZ Tour Jászapátin, a Hoppárézimi legendája újra hódít. Író-olvasó találkozó volt Zemlényi Zoltánnal a könyvtár olvasótermében. = JU. 2015. 5. szám 7. o., 2015. 6. szám 8. o., 2015. 7. szám 9. o.

Június
17. *A jászsági zsidóság emlékei* címen jelent meg Kiss Erika helytörténeti munkája, melynek bemutatója a jászapáti Városi Könyvtárban volt. = UN. 2015. 06. 23. 4. o., JU. 2015. 7. szám 1. o., HM. 2015. 7. szám 7. o.
27. Pályázati támogatással a jásziványi–jászapáti bekötőút találkozásánál jász épületegyüttest adtak át, amely a hagyományok megőrzése céljából épült. = UN. 2015. 06. 30. 4. o., JU. 2015. 7. szám 1., 9. o..

Július
11. 18. alkalommal tartották meg az Aratónapot és 16. alkalommal a kakaspörkölt főzőversenyt a JABE szervezésében. A németországi Globig település küldöttsége is kivette részét az aratásból és a nap további rendezvényeiből. Jászapáti és Globig lakosságának 50 éves kapcsolatát frissítették fel. = UN. 2015. 07. 14. 4. o., JU. 2015. 7. szám 2. o., 2015. 8. szám 1., 5. o., HM. 2015. 8. szám 1., 5. o.
25-26. Ezen a napon tartotta a város a Jászsági Randevút. A két nap folyamán volt lovasfelvonulás, focimérkőzés, néptánc, operett és musical-gála, valamint Aratóverseny, Magyarok kenyere gabonagyűjtés, amelyből Böjte Csaba árváinak asztalára sütnek egy esztendőn át kenyeret. = UN. 2015. 07. 27. 3. o., HM. 2015. 8. szám 1,. 5. o.

1 Készítette: Balláné Szabó Ilona, Csintalan Dóra

Augusztus
17. Szentmisét mutat be Böjte Csaba ferences rendi szerzetes a Jászapáti Kisboldogasszony Római Katolikus templomban. = UN. 2015. 07. 30. 4. o., 2015.08. 19. 1., 5. o., 2015. 09. 05. 14. o., JU. 2015. 8. szám 3. o., 2015. 9. szám 1., 8. o., HM. 2015. 9. szám 1., 3. o.
20. Városi kitüntetések augusztus 20-a alkalmából. Pedagógiai díj: Halász Imre Ottó és felesége, közszolgálati díj: Kökény Gábor, egészségügyi díj: Borbély Lászlóné, év vállalkozója díj: Berki Bertalan János, év polgárőre díj: Lóczi László, év tűzoltója díj: id. Báthor Pál, Jászapáti Városért díj: Kis Szent Teréz Kamilliánus Közösség. Jászapáti Városért posztumusz díj: Farkas Ferenc. = JU. 2015. 9. szám 2. o., HM. 2015. 9. szám 1., 4., 5. o.

Október
19-23. Immár 11. alkalommal tartják a Hagyományos szakmák-Szakmai hagyományok című rendezvényt. = UN. 2015. 10. 13. 4. o., JU. 2015. 10. szám 6. o.
A Kisboldogasszony plébánia templomról jelent meg a Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület 839. sorszámú füzete, amelyet Kladiva Imre címzetes apát-plébános és Molnárné Szikszai Klára állított össze, ifj. Pócs János készítette a fotókat. = UN. 2015. 12. 21. 4. o.

December
14. A Demeter István papköltő és festő életéről szóló könyvet mutatták be Egerben. = UN. 2016. 01. 02. 15. o., JU. 2015. 10 szám 1., 8., 9., 11. o.

2016

Január
22. A magyar kultúra napja alkalmából a város által létrehozott Pájer Antal díjat 2016-ban Szikszai Mária nyugdíjas könyvtárigazgató és Molnárné Szikszai Klára nyugdíjas tanár vehette át a városi ünnepségen. = UN. 2016. 01. 19. 4. o., JU. 2016. 2. szám 5., 12., o., HM. 2016. 2. szám 2. o., R. 2016. 1. szám 27. o.

Február
26. Rácz Aladár cimbalomművészről megemlékezéseket tartanak Budapesten a XII. kerületben, illetve szülővárosában, Jászapátin születésének 130. évfordulója alkalmából. = JU. 2016. 1. szám 5. o., 2016. 4. szám 1., 8., 9., 12. o., HM. 2016. 4. szám 7. o., R. 2016. 2. szám 24. o.
40 éve alakult meg a jászapáti Vándorfy János Honismereti Szakkör. Az idei Vándorfy János díjat ketten vehették át. Posztumusz díjat kapott Berki István volt csatornaőr, aki aktívan részt vett a szakkör megalapításában és szakkörvezetői feladatokat látott el. A díjat lánya, Pádár Miklósné Berki Ottília vette át. Mihályi József tevékenységét is Vándorfy díjjal ismerték el, aki 1995 óta vezeti a szakkört. = UN. 2016. 03. 03. 11. o., 2016. 03. 09. 4. o., JU. 2016. 3. szám 1., 9., 12. o., HM. 2016. 4. szám 3. o.
A Jászapáti Kézimunkaszakkör fennállásának 35. évfordulója.

Március
21-22. A Jászapáti Gróf Széchenyi István Katolikus Gimnázium, Szakképző Iskola, Kollégium ebben az évben is megszervezi a Makó Pál-diáknapokat. Az idei mottó: „A magyar nyelv szépsége”. = UN. 2016. 03. 08. 4. o., 2016. 04. 12. 4. o., HM. 2016. 4. szám 5. o.

Április
8. A városból elszármazott Pető András tartott előadást az egyik legősibb zarándokútról, az El Caminoról a Városi Könyvtár olvasótermében. = UN. 2016. 04. 05. 4. o., JU. 2016. 5. szám 3. o., HM. 2016. 5. szám 4. o.
10. Születésének 110., halálának 40. évfordulóján Pethes Sándor karnagy, zenetanár nevét vette fel a Jászapáti Ifjúsági Fúvószenekar. Az ünnepi esemény apropóján emléknapot tartottak a városban. = UN. 2016. 04. 12. 4. o., 2016. 04. 29. 7. o., JU. 2016. 3. szám 1. o., 2016. 5. szám 1., 8., 9. o., HM. 2016. 3. szám 3. o., 2016. 5. szám 1., 6. o.

Jászberény[2]
2015

Június
01. Elhunyt Varga Aladár háziorvos. = JkU 07. 04. p. 4.
04. Az Apponyi téri Trianoni emlékműnél Szentesi Zöldi László újságíró tartott ünnepi beszédet = JkU 06. 11. p. 1., 6.
Tóth-Kovács József vajdasági származású festőművész kiállítása nyílt meg a Lehel Film-Színház galériájában = JkU 06. 11. p. 6.
A hetedik Könyves Csütörtökön könyvvásár, stafétaolvasás, játékos akadályverseny várta az érdeklődőket, akik jászsági szerzők könyveivel is megismerkedhettek = JkU 06. 11. p. 1., 11.
05. Helyi érték, helyi termék szakmai fórumot tartottak a Jász Múzeumban a jászsági népviseletről, a szűcshímzésről, valamint ezek jelenkori felhasználási lehetőségeiről = JkU 06. 25. p. 10.
05-06. Az első alkalommal megrendezett Jászberényi Táncpanoráma keretében három helyszínen került sor kortárs táncelőadásra = JkU 06. 11. p. 10.
09. Kiss Erika A jászsági zsidóság emlékeiből című könyvét mutatták be az egykori zsinagóga helyén álló Városi Könyvtárban = JkU 06. 11. p. 8.
10. A Szent Klára Idősek Otthonában rendezték a megyében működő idősotthonok kulturális és sportversenyét = JkU 06. 25. p. 6.
11. A Jász Múzeum adott otthon Máté György szobrászművész kiállításának = JkU 06. 25. p. 11.
12. Szemadám György nyitotta meg Palkó Tibor kiállítását a Szikra Galériában = JkU 06. 25. p. 11.
14. Az első jászberényi cserkészek 90 évvel ezelőtti fogadalomtételére emlékezett a 298. sz. Lehel Vezér Cserkészcsapat = JkU 07. 02. p. 4.
18. A szerzetesrendek feloszlatásának 65. évfordulójára emlékeztek a Szent Klára Idősek Otthonánál = JkU 06. 25. p. 7.

2 Összeállították: Gulyás Erzsébet és Parti Csaba

20. A Jász Múzeum, a Hamza Múzeum és a Szikra Galéria közösen egész napos programsorozattal ünnepelte a Múzeumok Éjszakáját = JkU 06. 25. p. 1., 9.
22. Sebők Balázs főiskolai docens Szolnok megye szocialista iparosítása című könyvét Csönge Attila, a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárának igazgatója ajánlotta a megjelentek figyelmébe = JkU 07. 02. p. 07.
25. A Jász-Plasztik Kft. ötven munkahelyet teremtő beruházásának projektzáró rendezvényét ünnepelték a vállalat telephelyén = JkU 07. 02. p. 1., 3.
Járási Esélyteremtési Programterv létrehozásáról egyeztettek a járás polgármesterei és civilszervezetek képviselői a Városi Könyvtárban = JkU 07. 02. p. 2.
25-28. Koncertekkel, gyermekfoglalkozással, főzőversennyel, kertmozival, pálinkamustrával várták a szórakozni vágyókat a II. Jászberényi ZagyvaParty Fesztivál keretében = JkU 07. 02. p. 1., 6., 7.
28. A Cantate Nobis Énekegyüttes a Magyar Nemzeti Galériában adott koncertet = JkU 07. 09. p. 7.
30. Komplex technológiai fejlesztéssel járó uniós pályázat projektzáró rendezvényét tartotta a Ferro-Press Kft. = JkU 07. 16. p. 1., 5.

Július
03. Elhunyt Móczár László, a rovartan professzora, a Jászok Egyesületének korelnöke = JkU 07. 09. p. 2.
05. A holokauszt jászberényi áldozataira emlékeztek az Izraelita Temetőben = JkU 07. 09. p. 2.
A tőtevényi emlékműnél református istentisztelettel emlékeztek meg a két világháború tőtevényi és újerdei áldozatairól = JkU 07. 09. p. 5.
A Palotásy János Vegyeskar a Barátok templomában adott koncertet = JkU 07. 09. p. 7.
12. Átadták a hátrányos helyzetűek felzárkóztatását szolgáló Csillagház-Cserhaj szolgáltatóházat = JkU 07. 16. p. 1., 2.
15. Két kiállítással ünnepelte huszadik születésnapját a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria = JkU 07. 30. p. 1., 3.
Szakmai napot tartott a demens személyek ellátásáról a Római Katolikus Szeretetszolgálat = JkU 08. 06. p. 5.
25. 21. alkalommal rendezte meg hagyományos táncgáláját a Lehel-Melody Társastánc Egyesület a szabadtéri Színpadon = JkU 07. 30. p. 11.
28. Sinka Anita, Fütyű Péter és Fejős László nagykátai alkotók képeiből nyílt kiállítás a Lehel Film-Színházban = JkU 08. 06. p. 7.
31. Draveczky Balázs gasztrotörténészre, muzeológusra emlékeztek a Jász Múzeumban = JkU 08. 06. p. 4.

Augusztus
01. 8. alkalommal rendezte meg hagyományos fogathajtó versenyét a Jászberényi SE fogathajtó szakosztálya = JkU 08. 06. p. 1., 8.
Kisuczky Éva lett a mézkirálynő a XXVIII. Nemzetközi Mézvásár és Méhésztalálkozón = JkU 08. 06. p. 1., 3.
05. Átadták a megújult Tourinform irodát = JkU 08. 13. p. 2.

05-09. 25. alkalommal rendezték meg a Csángó Fesztivált, a jubileumi rendezvényen a jászsági és erdélyi néptáncegyütteseken kívül afrikai, dél-amerikai és török hagyományőrző csoportok is felléptek = JkU 08. 13. p. 1., 5., 6.
06. Szalai György fotókiállítása a Jász Múzeumban = JkU 08. 13. p. 7.
A II. Magyar Üzletember Fórum vendége Balog Ádám, az MKB Bank elnök-vezérigazgatója volt = JkU 08. 21. p. 5.
07. A Csángó Fesztivál keretén belül rendezték meg a Kárpát-Haza Magyar Konferenciát = JkU 08. 21. p. 4.
12. Fennállásának 65. évfordulóját ünnepelte a Szent Klára Idősek Otthona = JkU 08. 21. p. 10.
15. A Nemzeti Vágta előselejtezőjét, a Jászsági Vágtát a tállyai Vas Dzsenifer nyerte = JkU 08. 21. p. 1., 12.
Nemzeti ünnepünk alkalmából Nagy András, a Lehel Vezér Gimnázium egykori igazgatója Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért Díjban részesült, Gönczy Sándor, az Electrolux Lehel Kft. ügyvezetője Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Gazdasági Díjat vehetett át, Varró Bernadett, a Szent István Egyetem ABPK dékánja Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Pedagógiai Díjat kapott = JkU 08. 21. p. 7.
Jászberény negyvenkét iskolás gyermeket látott vendégül testvérvárosából, Técsőről = JkU 09. 03. p. 1., 2.
20. Nemzeti ünnepünkön Kállai Mária kormánymegbízott tartott ünnepi beszédet = JkU 08. 21. p. 1., 3.
28. Negyedik alkalommal csatlakozott az Állatkertek Éjszakája című programsorozathoz a Jászberényi Állat- és Növénykert = JkU 09. 03. p. 2.
29. Az Art Camp Művészeti Szimpózium 25. évfordulóját ünnepelték a Lehel Film-Színházban = JkU 09. 03. p. 7.
A Főplébánia udvarán és a Szent István Házban plébániai és egészségnapot tartottak = JkU 09. 17. p. 4.

Szeptember
01. Nevet váltott a gyakorlóiskola, Szent István Sport Általános Iskola és Gimnázium néven szerepel a továbbiakban = JkU 09. 03. p. 3.
Több jászberényi oktatási és egészségügyi intézmény kapott elektronikai eszközöket a Samsung Electronics Magyar Zrt.-től = JkU 09. 03. p. 3.
04-06. Az V. Jász-Expó és Fesztivál keretében 52 kiállító mutatta be termékeit = JkU 09. 10. p. 1., 6.
11. Fehér Ödön cimbalomművész 80. születésnapját ünnepelték tisztelői a Jász Múzeumban = JkU 09. 17. p. 1., 6.
12. A jászberényi Roma Nemzetiségi Önkormányzat 22. alkalommal rendezte meg a Jászsági Cigánynapot az Ifjúsági Házban = JkU 09. 17. p. 4.
13. A Szerzetesek éve alkalmából szentmisét tartottak a Barátok templomában, majd a Liska József katolikus iskolában előadások várták az érdeklődőket = JkU 09. 17. p. 5.
Németh István, a Szentkúti Plébánia képviselő-testületének elnöke kapta a Szent Rozália Díjat = JkU 09. 17. p. 5.
15. Vuics István festőművészre emlékeztek egykori lakóházánál = JkU 09. 17. p. 7.

16. Darázs István Jászberénynek ajándékozta Kossuth Lajos portréját, melyet a Polgármesteri Hivatal dísztermében függesztettek ki = JkU 09. 17. p. 1., 4.
A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Príma díj ünnepélyes átadásán a jászsági Hagyományőrző Egylet a népművészet és közművelődés kategória nyertese lett, Rédei Lajos pedig az év bádogosmestere címet kapta = JkU 09. 24. p. 1., 3.
19. Az Ars Sacra Fesztivál keretében mutatták be a Ciprusság-Virágszál című könyvet, mely a Jászberényben szolgáló, valamint az itt élt és már elhunyt papok életét mutatja be = JkU 09. 24. p. 1., 6.
Jászsági művészek tiszteletére emléktábla-sétát szervezett a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria a Jövőkép Alkotók Egyesületével = JkU 09. 24. p. 7.
20. A tizedik autómentes vasárnapot rendezte meg a Jászkerület Nonprofit Kft. = JkU 09. 24. p. 1., 6.
21. Sinkó-Káli Róbert váltotta Csiki Zoltánt a Szent Erzsébet Kórház főigazgatói posztján = JkU 10. 01. p. 5.
24. Átadták a Főnix Fészek Műhelyház melletti Főnix parkot = JkU 10. 01. p. 6.
25. A 27. Szántai József Emlékversenyen a névadó 100. születésnapjára is emlékeztek = JkU 10. 01. p. 3.
26. Hálaadó szentmisével ünnepelte fennállásának 15. évfordulóját a Keresztény Értelmiségiek Szövetségének jászberényi csoportja = JkU 10. 01. p. 4.
28. Oláhné Molnár Anna társastánc-pedagógus és Fehér Ödön cimbalomművész kapta a Déryné-emlékplaketteket = JkU 10. 01. p. 1., 6.
29. A városháza udvarára került a Jászberény testvérvárosától, Yazdtól kapott széltorony = JkU 10. 01. p. 1., 2.

Október
03. Több mint ötszáz kerékpáros teljesítette a Zagyva-Hajta teljesítménytúrát = JkU 10. 08. p. 1.
Tizenötödik születésnapját ünnepelte a Fogódzkodó Egyesület = JkU 10. 08. p. 1., 6.
03-04. Ezüstérmet szerzett a női röplabdacsapat a XVI. Ádám László Emléktornán, Gödöllőn = JkU 10. 08. p. 4.
05-10. Az Országos Könyvtári Napokhoz kapcsolódva a Városi Könyvtár könyvvásárral, Praznovszky Mihály rendhagyó irodalomórájával és plakátkiállítással várta az olvasókat = JkU 10. 08. p. 1., 4.
06. Az aradi vértanúkra emlékezett a Városvédő és Szépítő Egyesület = JkU 10. 08. p. 1.
09. Az Olvass a lelki egészségedért! rendezvénysorozat keretében Belső Nóra pszichiátert hallották az érdeklődők = JkU 10. 15. p. 6.
10. A Pesti Csemege 50., a Hűtőgépgyári Csemege 40. születésnapjára emlékeztek a bolthálózat egykori dolgozói = JkU 10. 15. p. 1., 5.
A könyvtári hetet Dragomán György író és felesége, Szabó T. Anna irodalmi előadása zárta a Déryné Rendezvényházban = JkU 10. 15. p. 6.
Hetedik alkalommal rendezték meg a Lehel Vezér ITF Nemzetközi Taekwon-do Kupát, amely Eperjesi Nándor Emlékverseny is volt egyben = JkU 10. 15. p. 1., 8.
15. Megnyílt a fedett városi jégpálya = JkU 10. 22. p. 1., 2.

A jászberényi cserkészet fennállásának 90. évfordulója alkalmából nyílt kiállítás a Jász Múzeumban = JkU 10. 29. p. 6.
16. Beleznay Antal zeneszerző emléktábláját avatták fel a Palotásy János Zeneiskola falán = JkU 10. 22. p. 1., 4.
17. Maratoni filmvetítéssel ünnepelték a mozi felújításának második évfordulóját = JkU 10. 22. p. 1.
Ezüstérmet szerzett Száraz Ferenc Athénban, a Veteránbirkózó Világbajnokságon = JkU 10. 22. p. 8.
18. A Magyar Festészet Napja alkalmából kiállítás nyílt a Jászkürt Fogadóban és a Lehel Film-Színház galériáján = JkU 10. 22. p. 1., 7.
20. Obreczán Ferenc, a MAGOSZ főtitkára volt az ünnepi szónoka a Jászberényi Gazdakör Szent Vendel-napi ünnepségének = JkU 10. 22. p. 6.
Vechtából kapott adományokat a Szent Ferenc Egyesített Szociális Intézmény = JkU 10. 29. p. 1., 7.
A Szikra Galériában nyílt meg B. Jánosi Gyöngyi festőművész kiállítása = JkU 10. 29. p. 7.
23. Az 1956-os forradalom ünnepén az ’56-os emlékműnél a Cantate Nobis Énekegyüttes és a Suhajda népzenei együttes közös műsorát, a Városházánál Besenyi Vendel helytörténész ünnepi beszédét hallhatták az emlékezők = JkU 10. 29. p. 1., 3.
25. A Déryné Vegyeskar fennállásának 55. évfordulóját ünnepelték a Déryné Rendezvényházban = JkU 10. 29. p. 6.
27. Seregi János állatorvos könyvét mutatták be a Városi Könyvtárban = JkU 11. 05. p. 7.

November
04. A Huszárlaktanyában emlékeztek a szovjet páncélos alakulat parancsnokára, aki nem volt hajlandó a jászberényi forradalmárokra lőni. A tűzparancs megtagadása miatt az életével fizetett, áldozatos tettéért emléktáblát állítottak a laktanya udvarában = JkU 11. 12. p. 2.
07. A Cantate Nobis Énekegyüttes szervezésében második alkalommal rendezték meg a Regionális Kórustalálkozót = JkU 11. 12. p. 1.
10. Az Olvass a lelki egészségedért! című sorozat részeként Vida Ági pszichológus tartott előadást = JkU 11. 19. p. 6.
12. Csókay András előadását hallhatták a Jó szó est sorozat keretében az érdeklődők a Barátok templomában = JkU 11. 19. p. 6.
Moravcsik János 92. rakétaosztály történetéről szóló könyvét mutatták be a Tiszti Klub épületében = JkU 11. 26. p. 6.
13. Lehel Ferenc festőművész életéről hallhatott előadást az érdeklődő közönség a Hamza Múzeumban = JkU 11. 19. p. 7.
A III. Csillagkürt verspályázat legjobbjai a Városi Könyvtárban vehették át elismerő okleveleiket = JkU 11. 19. p. 7.
14. A Jász Alkotók Köre kiállítással ünnepelte fennállásának huszadik évfordulóját a Szikra Galériában = JkU 11. 19. p. 7.
19. Átadták a megújult Kormányablakot a Szabadság téri irodaépületben = JkU 11. 26. p. 1., 2.
20. Fennállásának 40. évfordulóját ünnepelte a Városi Önkormányzati Bölcsőde = JkU 11. 26. p. 3.

Hagyomány-Értékőrzés-Találkozás címmel fórumot tartottak a Jász Múzeumban = JkU 11. 26. p. 4.
Varga Erzsébet és Velkei Miklósné Szent Erzsébet Kórház életműdíjat vehetett át = JkU 12. 03. p. 5.
21. A megújult könyvtárépület 10. évfordulóján a könyvtárosok kalandtúrával, kiállítással, történelmi fejtörővel, a Kávészünet együttes mini koncertjével várták vendégeiket. A gyermeket váró Nagy Nikolett könyvtárvezető bemutatta a közönségnek utódját, Kovács Pétert = JkU 11. 26. p. 1., 7.
28. A Jászság Egészségéért alapítvány és a Szent Erzsébet Kórház közös rendezésében második alkalommal rendezték meg az Erzsébet bált = JkU 12. 03. p. 1., 5.
Mező Lili kyokushin ifjúsági Európa-bajnoki címet szerzett = JkU 12. 03. p. 8.

December
01. A Jászberény története a reformkortól a harmincas évekig című kiadványt ismerhették meg a sajtó képviselői a Városi Könyvtárban = JkU 12. 03. p. 1., 3.
A Hónap Műtárgya sorozat első évfordulóján Makay József Zagyvahíd télen című festményével ismerkedhettek meg a Szikra Galéria vendégei = JkU 12. 10. p. 7.
03. Szántai József testnevelő tanárra emlékeztek születésének 100. évfordulóján a Lehel Vezér Gimnázium galériáján = JkU 12. 10. p. 1., 3.
Átadták a Yakuzák SE új székhelyét, az Y Házat = JkU 12. 10. p. 1., 3.
04. Felavatták a Szent Erzsébet Kórház új épületszárnyát = JkU 12. 10. p. 1., 3.
08. A Regio-Kom Térségi Kommunális Szolgáltató Társulás hulladékgazdálkodási rendszerének megújítása alkalmából projektzáró rendezvényt tartottak a Polgármesteri Hivatalban = JkU 12. 10. p. 4.
11. Krúdy Tamás újságíró a férfi és a nő szerepéről a családban tartott előadást a Városi Könyvtárban = JkU Karácsony p. 11.
12. A Székely Mihály Kórus adventi hangversenyt tartott a Szentkúti templomban = JkU Karácsony p. 11.
13. A Muzsikás Együttes és Petrás Mária tartott koncertet a Lehel Film-Színházban = JkU Karácsony p. 10.
15. Diákolimpikonokat díjaztak a Polgármesteri Hivatalban = JkU Karácsony p. 1., 2.
16. Bemutatták Egri Mária Szikra Galériáról írt könyvét = JkU Karácsony p. 1., 11.
18. Rászoruló időseket és kisgyermekes családokat támogatott az önkormányzat ünnepi műsorral és ajándékutalvánnyal = JkU 2016. 01. 07. p. 2.
Jászberény anno… címmel régi fényképeket tartalmazó kiadvány bemutatóját tartották a Jász Múzeumban = JkU 2016. 01. 07. p. 7.
20. Szántai Attila vállalkozó és a Jászkerület Nonprofit Kft. szervezésében ismét megrendezték a Szeretet Ebédjét a Szentháromság téri sátorban = JkU 2016. 01. 07. p. 2.

2016

Január
12. Megemlékezés az 1943-ban a Don kanyarban elhuny áldozatokról: a Szentkúti templomban Szántó József apát celebrált misét, ezután a II. világháborús emlékműnél gyertyát gyújtottak = JkU 01. 14. p. 3.

15-17. XIII. alkalommal a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Ragadozómadár-védelmi Szakosztálya elrendelte a ragadozó madarak éves számlálását, amelyhez a Jászsági Sas-központ is csatlakozott = JkU 01. 14. p. 1., 7.
18. A KÉSZ Jászberényi Csoportja közgyűlésén Suba György átadta a stafétát Deméné Varga Katalinnak, a Szent Klára Idősek Otthona vezetőjének. Suba Györgynek Ferenc pápa elismerő oklevelét Szántó József apát adta át = JkU 01. 21. p. 1., 5.
19. A Lehel Film-Színház galériáján megnyílt John Lennon plakátkiállítása = JkU 01. 21. p. 7.
21. A „Holnap a Városért" védjegy használati joghát kapta a város, melyet Hajnal-Nagy Gábor alpolgármester vett át Budapesten, a Pest Megye Önkormányzata Dísztermében = JkU 01.28. p. 1-2.
23. A „Jászkun Redemptio Diplomát" tabló formájában a Magyar Kultúra Napján (a Jász Múzeumban) Dobos László, a Jászok Egyesületének ügyvivője mutatta be. A rendezvényen részt vett: Bánkiné Molnár Erzsébet, Csáki Imre, Hortiné Bathó Edit, Szabó Tamás, Talált József = JkU 01. 28. p. 1., 3.
23. A Jégpályák Éjszakájához a Jászberényi SE is csatlakozott: bemutatót, jégdiszkót tartottak = JkU 01. 28. p. 1.
28. Jászberény Város Önkormányzata városfórumot rendezett az energiáról a Déryné Rendezvényházban, amelyen Ongjert Richárd, a Magyar Urbanisztikai Tudásközpont ügyvezető igazgatója is részt vett = JkU 02. 04. p. 1-2.
30. Úszóink a Megyei Úszó Olimpián remekül szerepeltek, az első helyezettek az országos döntőben képviselik városunkat = JKU 02. 04. p. 5.

Február
4. Elhunyt Ládi József labdarúgó = JkU 02. 18. p. 5.
9. Megújulva megnyitott a Lehel uszoda = JkU 02. 04. p. 1., 2.
10. Jászberény Város Képviselőtestülete elfogadta a város költségvetését = JkU, 02. 18.
11. A Déryné Rendezvényházban munkáltató fórumot rendeztek, ahol részt vett Kállai Mária kormánymegbízott, Dobos Róbert, a Járási Hivatal vezetője, Tóth János, a Jászberényi Foglalkoztatási Osztály osztályvezetője = JkU, 02. 18. p. 1., 2.
12. A Jászberényi Röplabda Klub bronzérmet szerzett a Magyar Kupában = JkU, 02. 18. p. 8.
24. A Jász Múzeum „Múzeumi Esték" rendezvénysorozatának a Jászok Moldvában c. előadása. Selmeczi László a történelmi Moldva fővárosának, Jászvásárnak rejtélyét mutatta be = JkU 03. 03. p. 6.
26. A Szovjetunióban letartóztatott vagy Magyarországról elhurcolt áldozatokra emlékezett Besenyi Vendel helytörténész a Városházánál, valamint Kovács Béla emléktáblájánál = JkU, 03. 03. p. 1., 2.

Március
3-6. Jászberény bemutatta értékeit az Utazás 2016 kiállításon = JkU, 03. 10. p. 1., 5.
4. Dálya Gergely asztrofizikus előadása a csillagászat legújabb felfedezéséről: Einstein általános relativitáselméletét bizonyították be a csillagászok a gravitációs hullámok közvetlen észlelésével a Városi Könyvtárban = JkU 03. 24. p. 6.

4-6. A Rövidpályás Gyorskorcsolya Országos Diákolimpia döntőjét a fedett műjégpályán rendezték. = JkU, 03. 10. p. 1., 8.
9. Szabó Tamás polgármester tájékoztatót tartott a Városi-Zagyva szakasz felújításáról = JkU, 03. 10. p. 4.
10. A Hamza Múzeum új sorozatot indított útjára „Klubdélután művészekkel művészetről" címmel. Elsőként Gy. Riba János tájképét mutatta be Gattyán Adrienn Zóra művészettörténész = JkU 03. 17. p. 7.
15. Az 1848/49-es forradalomra és szabadságharcra emlékeztek, a szentmise és a koszorúzás után az ünnepi műsor az Ifjúsági Házban volt. Rendhagyó bemutatót láthattunk: a gyimesfelsőloki Antal Tibor és Zenekara, a gyimesi Árpád-házi szent Erzsébet Római Katolikus diákjai, a Lehel Vezér Gimnázium növendékei, a Jászság Népi Együttes táncosai és a Berényi Színjátékos Társaság elevenítették fel a dicső napokat = JkU 03. 17. p.1., 3.
19. 25 éves jubileumát ünnepelte a Jászok Egyesülete Budapesten a Budai várban. Dobos László ügyvivő beszámolt a tevékenységükről, és bemutatta az „Adósai vagyunk szülőföldünknek" című kötetet. Az egyesületet köszöntötte Eszes Béla, a Jászsági Önkormányzatok Szövetségének elnöke, Bathó Edit, Farkas Kristóf Vince = JkU 03. 24. p. 1., 4.
22. A Városi Könyvtárban Farkas Kristóf Vince muzeológus megnyitotta „Úton Bedekovich térképeivel a zsebünkben" c. fotókiállítást = JkU 03. 31. p. 6.

Április
Beindult a Sürgősségi Betegellátási Osztály, bővült a járóbeteg-ellátási körzet Nagykátával és térségével = JkU, 05. 19. p. 1., 2.
1-24. Tavaszi Zsongás rendezvénysorozat a Jászkerület Nonprofit Kft. szervezésében = JkU 03. 24. p. 1., 3.
2-3.A Város Napján átadták a városi elismeréseket: Jászberény Város Díszpolgára címet Bathó Ferenc, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Gazdasági Ügyekért helyettes államtitkára, az Állami Számvevőszék igazgatóhelyettese, A MOB Gazdasági Bizottsági elnöke; Jászberény Város Tiszteletbeli Polgári címet Tímár Zsombor László, Gyimesfelsőlok polgármestere; Jászberény Városért Pro Urbe érdemrendet a Keresztény Értelmiségiek Szövetségének Jászberényi Csoportja, a díjat átvette Vargáné Deme Katalin; Jászberény Városért Pro Urbe Díjat Beszteri Éva óvodapedagógus, a Városi Óvodai Intézményvezetője; Friedvalszky Ferenc Köztisztviselői Díjat Lányi László, a Városüzemeltetési Iroda vezetője; Jászberény Város Sípos Orbán Kulturális és Művészeti Díját Szabóné Taczman Mária könyvtáros és Thormanné Husznay Mária karnagy; Jászberény Város Zirzen Janka Közoktatási Díját Belháziné Kiss Ildikó, a Lehel Vezér Gimnázium tanára, Bernhardt Andrásné, a Palotásy János Zeneiskola zenepedagógusa, Gulyás Sándorné, a Szent István Körúti Általános Iskola és Speciális Szakiskola nevelője, Jakus Vendelné pedagógus az „Iskolánkért, jövőnkért" alapítvány alapítója és elnöke; Jászberény Város Árpád-házi Szent Erzsébet Egészségügyi díját a Jászberényi Szent Erzsébet Kórház munkatársai: Czigány Tamás főorvos, Kosztolányi Attila sebészorvos, Vargáné Gyurkó Ágnes szakasszintens; Jászberény Város Gerevich Aladár Sportdíját Garamvölgyi Mihály, a Klapka György Szakközép és Szakiskola testnevelő tanára, Szabó Zsófia karate sportoló; Jászberény Város Szent Klára Szociális Munkadíját Agócs Kornélia Kinga szociális munkás, az Idősek Klubja nappali ellátásvezetője; Rédei Barnabásné, a Jászberény Városi Önkormányzati Bölcsődei és Védőnői Szolgálat kisgyer-

meknevelője; Jászberény Város Komáromy József Sajtódíját Ács Tibor, a Jászkürt Újság, a Trió Rádió és Jász Trió Televízió munkatársa; Jászberény Város Rendészeti Díja Körei-Nagy József, a Jászberényi Rendőrkapitányság vezetője; Pernyész Tamás címzetes tűzoltó főtörzsőrmester, a Jászberényi Hivatásos Tűzoltó Parancsnokság munkatársa; Jászberény Város Mecénása díját id. Molnár László, a Molnár és Társa Kft. ügyvezetője vehette át. A rendezvényen közreműködött Turi Melinda énekes, Gulyás István zongorista, Molnár László népzenész = JkU 04. 07. p.1
A 28. Tavaszi Hadjárat: köszöntő a város főterén: Szabó Tamás polgármester; ünnepei megemlékezés: Bencsik András, a Magyar Demokrata főszerkesztője; közreműködött a Cantate Nobis Énekegyüttes és a Szolnoki Légierő Zenekar = JkU 04. 07. p. 1.
6. Ilan Mor, Izrael rendkívüli és meghatalmazott nagykövete látogatást tett a főiskolán, a Szikra Galériában, valamint a Palmi-Top baromfi-feldolgozó vállalkozásban = JkU 04. 14. p. 1., 3.
10. Református kórusok találkozója a jászberényi református templomban = JkU 04. 21. p. 3.
11. A Költészet Napján a könyvtár vendége volt Karafiáth Orsolya. Pernyész Anita tanárnő beszélgetett a költőnővel a Déryné Rendezvényházban = JkU 04.14. p. 1.,7.
14. A sajtó képviselőinek Molnár Mária irodavezető és a kiadvány szerkesztője, Dudás Dóra marketing- és kommunikációs menedzser mutatta be a „Jászberény a Jászság szíve" turisztikai kiadványt = JkU 04. 14. p. 1., 3.
15. Szakmák Éjszakája várta az érdeklődőket a Klapka György Szakközépiskola és Szakiskola Kossuth úti intézményében, a program felelőse Németh Zoltán volt = JkU 04. 21. p. 1., 3.
15. Külterületi fórum a portelki óvodában: résztvevője Alvári Csaba főépítész, Balog Donát, a körzet önkormányzati képviselője, Hajnal Nagy Gábor alpolgármester és Körei-Nagy József rendőrkapitány.
17. Készül a város kulturális koncepciója. A Déryné Rendezvényházban Szabó Tamás köszöntötte a vendégeket, a koncepció kidolgozására Somogyi Bélát, Debrecen alpolgármesterét kérte fel, a fő referensnek Kocsán Lászlót = JkU 04. 14. p. 1., 3.,
18-24. Vechtai testvérvárosi küldöttség volt városunkban =JkU 04. 28. p.1., 4.
21. Vállalkozásfejlesztési fórum az Ifjúsági Házban = JkU 04. 28. p. 1.
21. A Jász Múzeumban a Múzeumi Esték sorozatában Besenyi Vendel helytörténeti kutató „Jászberény és a Gulag" címmel tartott előadást = JkU 05. 05. p. 4.
24. Natura Nap az Ifjúsági Házban és a Városi Könyvtárban = JkU 04. 28. p. 6.
30. Elhunyt Rigó János, Jászberény díszpolgára, nyug. dietetikai szak- és tanszékvezető főiskolai tanár, a Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkereszt kitüntetettje = JkU 05. 12. p. 2.

Május
5-6. Székely Mihály születésének 100. évfordulója alkalmából énekversenyt rendeztek = JkU, 05. 12. p. 1., 5.
6. Redempciós Emléknap: a Déryné Rendezvényházban a díszünnepség Szabó Tamás polgármester köszöntőjével kezdődött, Hortiné Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója vetítéssel emlékezett a jeles napra. A jász- és kunkapitányok díját Örsi Julianna, a túrkevei múzeum igazgatója, Szabó Tamás, Jászberény polgármestere és Ván Jenő emeritus kiskunkapitány vehette át. A rendezvényen részt vett Borbás Ferenc jászkun főkapitány; Pócs János, a Jászság országgyűlési képviselője, Talált József regnáló jászkapitány = JkU, 05. 12. p. 1., 3.

7. Megrendezték a 25. jubileumi Zagyva-Hajta Gyalogos Teljesítménytúrát = JkU, 05. 12. p. 1., 2.
8. A Jászberényi Rendőrkapitányság és a Jászberényi Katasztrófavédelmi Kirendeltség megrendezte az I. Jászberényi Rendészeti Napot = JkU, 05. 12. p. 4.
10. A Városházán Szabó Tamás polgármester, Szatmári Antalné alpolgármester és Bathó Edit, a Jász Múzeum vezetője mutatták be Sterio Károly festőművész alkotásának (Jászberényi népélet) digitális másolatát = JkU, 05. 12. p. 7.
12. A 20 éves Jászsági Menedzser Klub jubileumának alkalmából megjelent egy kiadvány, melyet Sas István és Antics István mutatott be. A klub Főnix díját Rédei István, a CO-OP Star Zrt. vezérigazgatója kapta = JkU, 05. 19. p. 1., 3.
13. A SZIE Sport Általános és Gimnázium által meghirdetett „Őseink nyomában" pályázat eredményhirdetése a főiskola dísztermében = JkU, 05. 19. p. 5.
14. Szabó Zsófia, a Yakuzák SE kiváló versenyzője Grúziában a Kyokushin Karate Európa-bajnokságon aranyérmet nyert = JkU, 05. p. 19.
18. Megrendezték a Jász Múzeumban a XVII. Múltidéző történelmi játszóházat = JkU, 05. 26. p. 6.,8.
18. Knorrné Csányi Zsuzsa, a Színház- és Filmművészeti Egyetem könyvtárvezetője, főiskolánk egykori könyvtárosa „Könyvtárügyért" díjat kapott az Informatikai és Könyvtári Szövetségtől = JkU, 06. 02. p.7.
20. Megnyílt Faragó László kiállítása a „kéktúra" 50 éves jubileuma alkalmából az Ifjúsági Házban = JkU, 05. 19. p. 2.
24. Vásárhelyi István emlékünnepség az Apponyi Albert Általános Iskolában, a Vásárhelyi emlékplaketteket Fatér Imre György, a Parlagi sas védelme Magyarországon című európai uniós projekt alkalmazottja, valamint Horgosi Zsolt, a Jászberényi Vagyonkezelő és Városüzemeltető Nonprofit Kft. vezérigazgatója kapta= JkU, 05. 26. p. 2.
25. Darázs Árpád emléknap: Jászberény díszpolgárának egykori tanítványai (a dél-karolinai egyetemről) látogattak el városunkba. Részt vettek az ünnepségen, majd megkoszorúzták a LVG falán, valamint a Korcsolya utcai szülőházán elhelyezett emléktáblát = JkU, 05. 19. p. 7.
27. Apponyi Albert születésének 170. évfordulóján a KÉSZ Jászberényi Csoportja az Apponyi szobornál megemlékezést tartott = JkU, 06. 02. p. 1., 3.
31. A Szabadtéri Színpadon Szabó Tamás polgármester sajtótájékoztatót tartott a városi fejlesztésekről: a Szabadtéri Színpad felújítása befejeződött, a jövőben a két ideiglenes híd helyett stabilak készülnek, az LVG fűtését korszerűsítették, pályázatot nyújtottak be a kerékpárutak fejlesztésére. A Nemzeti Fejlesztési Minisztériumtól elnyerte a „Kerékpárbarát Önkormányzat" címet = JkU, 06. 06. 02. p. 3.

Jászdózsa[3]
2015

Július
3-5. XXI. Dósai Napok: A község határában lévő Kápolnadombon szabadtéri szentmisét tartott Szántó József apát úr és Iváncsó István plébános úr. Az eltűnt tanyavilág emlékére emléktáblát avattak. Vajda Anna, a Bozóky János Általános Iskola volt tanulója emlékezett

3 Összeállította: Gulyás Erzsébet

vissza az iskolára, majd Szántó József felszentelte az emléktáblát. A római katolikus templomban fellépett az Egri Érseki Fiúkórus Réz Lóránt zongorakíséretével, konferált Kóródi Anikó. Főtéri díszünnepségen részt vett Vári-Nagy Judit, a Jászapáti Járási Hivatal vezetője, Körei Nagy József rendőrkapitány, Bollók György emeritus jászkapitány. D. augusztus
Kiállítások: a XXII. „Dósai" Alkotótábor kiállítást megnyitotta Szegvári Katalin újságíró; az Erdős Otthon lakóinak munkái: megnyitotta Szerencsés István polgármester; Gyurkó Istvánné kézimunkái. Főzőversenyt, futóversenyt rendeztek. Átadták a Bolya Ilona által alapított díjat. D. augusztus
16. Testvérvárosi találkozó: Csíkszentmiklós–Csatószeg, Jászszentlászló, Markowa Gmina települések képviselői részt vettek az ünnepi testületi ülésen. D. augusztus
19. A Jászárokszálláson rendezett Jász Világtalálkozón a dózsaiak együtt vonultak fel Tarnow és Csíkszentsimon küldöttségével. D. augusztus
25. A Magyarok Kenyere Mozgalom Jászapáti programjában részt vett a Dózsai Ifjúsági Csoport. D. augusztus

Augusztus
16. A Jászberényben rendezett Nemzeti Vágta előfutamában Guba Imre Tüzes nevű lova képviselte a települést, lovaglója Guba Ildikó. A ló és lovasa győzött és bekerült a döntőbe, sajnos felvezetés közben a ló végleg elbúcsúzott, így a Jászságot a döntőben Jászszentandrás képviselte. D. augusztus
Szeptember
8. A Mocorgó Óvoda műszaki átadásának kezdete. D október
15. A felújított óvoda átadásán rész vett Pogácsás Tibor, a Belügyminisztérium önkormányzati államtitkára, Pócs János, a Jászság országgyűlési képviselője. D. október
18. Az Erdélyi Kultúra Napja alkalmából a könyvtárba látogatók Erdély történelmével, kultúrájával, gasztronómiájával ismerkedhettek meg. D. október
21. A falugyűlésen részt vett Lukács Zsolt, a Mandarino Ingatlanberuházó Kft. képviselője, és beszámolt az ivóvíz minőségéről, ill. javításáról. Sándor Miklós, az ívóvízminőség-javító beruházás műszaki ellenőre tájékoztatta a jelenlevőket. Kovács Gyula, a szennyvízberuházás mérnöke és Kalmár István, a Swielsky Magyarország Kft. képviselője is résztvevő volt. D október
26. Szent Mihály Napi tűzgyűjtés, Baranyiné Csomor Katalin köszöntője után Némethné Harsányi Katalin alpolgármester ismertette a tűzgyújtás hagyományát.
29. A szennyvízberuházás projektzáró rendezvényen részt vett Piroska Miklós, a JNSZM Közgyűlés elnöke, Kiss Miklós Zsolt, a Miniszterelnökség Agrár-vidékfejlesztésért felelős államtitkára, Székely Csaba, a Swietelsky Magyarország Kft. ágazati igazgatója.
30. A Magyar Népmese Napja alkalmából Jászsági Mesemondó versenyt hirdetett a Jászsági Községi Könyvtár. A háromtagú zsűri – Csomorné Pataki Réka, Hajducsek Miklósné (Jászberény), Sas Oszkárné – választása alapján: 1-2. osztály I. hely: Vízi Pálma Zsóka (Jászdózsa), 3-4. osztály: I. hely Béres Luca (Jászberény, Apponyi Albert Általános Iskola). D. október

Október
2.Iró-olvasó találkozó Fábián Lenke írónővel. D. október
3. Egyházközségi Nap a plébánián. D. október
7. A „Dósai" Honismereti Szakkör hagyományos szüretet rendezett és mustot készített. D október
5-11. Országos Könyvtári Napok: „Októberi hősök" címmel előadást tartott Farkas Kristóf Vince, a Jász Múzeum muzeológusa. Banka Erika védőnő előadást tartott a betegségek megelőzéséről, Zsidei Andrásné könyvtárosi tevékenységére emlékezett. Szilágyi Péter a hiedelmek világa kalauzolta a hallgatóságot. Általános iskolásoknak népdalversenyt hirdettek. A zsűri elnöke: Kovács Zoltánné népdalénekes, tagjai: Bollók Péterné pedagógus, Csikósné Lőrik Tünde óvónő. Az alsó tagozat nyertese Rafael Vivien, a felső tagozatban pedig Szőcs Rihárd. Levetítették a Zenélő malom című filmet. D. október
23. Az 1956-os forradalom és szabadságharcra emlékeztek: beszédet mondott Szerencsés István polgármester; a Bozóky János Általános Iskola 8. osztályos tanulói és a „Dósai" Honismereti Szakkör Népdalköre adott műsort. D. december
November
8-1?. Jászdózsa és Jászszentlászló képviselői Gmina Markowa településre látogattak, részt vettek Lengyelország Függetlenségi Napján. D. december
11. Márton Napja az óvodában. D. december
December
4. Községi Mikulás a Közösségi Házban. D. december
15. A Bondorka Néptáncegyüttes részt vett a Viganó AMI karácsonyi rendezvényén. D. február
17. Karácsonyi Könyvvásár. D. február
18. Babszem Jankó Gyermekszínház előadása: „Az állatok nyelvén tudó juhász", mely a Nemzeti Művelődési Intézet támogatásával valósult meg. D. február
20. Falu karácsonya: Bozóki Katalin és Szerencsés István ünnepi beszéde, Szerencsés Martina éneke, az óvodások, iskolások és hittanosok pásztorjátéka. D. február
23. A Dósai Alkotótábor szervezésében jótékonysági ételosztás. D. december

2016

Január
23. Az Édes Rózám! színdarabot adta elő Csomor Csilla színésznő a Magyar Kultúra Napja alkalmából. D. február
28. Mátra túra az iskolásoknak. D. február
Február
12. Diáknap a Bozóky János Általános Iskolában: megemlékezés a névadóról, filmvetítés, kézműves foglalkozás, farsangi bál. A rendezvényen részt vett Birinyi János, a KLIK Jászberényi Kirendeltségének igazgatója. D. február

Március
12. 25 éves jubileumát ünnepelte a Dósai Szakkör Népdalköre. A rendezvényen részt vett Pócs János, a Jászság országgyűlési képviselője, Talált József regnáló jász kapitány, vala-

mint Bolla János, Borbás Ferenc, Bollók György emeritus jász kapitányok. Fellépett Maros Gábor színész, operetténekes D. április
15. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharcra emlékeztek: a szentmisét Ivánczi István plébános celebrálta a Római Katolikus Templomban. A Közösségi Háznál felavatták Bem József emléktábláját, beszédet mondott Grzegorz Koziel, Gmina Markowa polgármestere. D. április
21. A Jászberényben rendezett fizika+ tanulmányi versenyen részt vettek a 7. és 8. osztályos tanulók. D április

Április
3. A Tavaszi Hadjárat egyik állomása Jászdózsa volt. Főzőversenyt, pálinkaversenyt, vetélkedőt, a Bozóky János Általános Iskolában toborzót és díszszemlét rendeztek. D. április
11. Jász-Nagykun-Szolnok megyei versmondó verseny. D február
15. A könyvtár-moziban levetítették a Sorstalanság című filmet. D. április
22-24. 48 órás harcsafogó verseny a Tarna-holtág II. szakaszában. D. február
Május
6. A Redemptio Napja: Bollókné Gyurkó Mária megemlékezett a jász önmegváltásról. Levetítették a „Jászság" című filmet, szavalóversenyt rendeztek. D. június
7. A tánc világnapján JNSZM táncosai mutatkoztak be. D. június
11. A könyvtár-moziban a legkisebbnek levetítették „A bűvös erdő" című mesefilmet. D. június
21-22. A XXII. Nemzetközi Katona és Bordal fesztivál Abasáron, fellépett a „Dósai" Honismereti Szakkör népdalköre. D. június
27. Ballagás és tanévzáró az óvodában. D. június
28. Községi Gyermeknap: fellépett a Szotyola Zenekar és Jancsi bohóc. Volt pónilovaglás, arcfestés, íjászat, megismerkedhettek a látás-, hallás- és mozgássérült emberek világával. D. június

Június
Zsidei József már ötödik alkalommal ajánlott jó tanuló diákoknak jutalmat, ebben az évben Dudás Anna 3., Gulyás Rebeka 4., Bollók Eszter 5. és Sedon Milán 6. osztályos tanulók kapták. A Jászdózsai Iskoláért, Óvodáért és Közművelődésért Alapítvány „jó tanuló" kitüntető díját Kiss Zsuzsanna és Szőcs Szilárd kapta.
3. Trianoni emléknap. A Bozóky János Általános Iskola diákjai adták a műsort, felkészítő tanáruk Gyenes Margit. D. április; június
3. Komáromban a VIII. Beliczay Gyula Nemzetközi Emlékversenyen Mákszem Fanni tanuló aranyminősítést kapott. D. június

Jászfényszaru[4]
2015

Július
Győriné Czeglédi Márta és Hyun Jun Jung megbeszélést tartottak a Samsung jászfényszarui televíziógyárában.= Mf. 2015. július, 1. p.
Önkormányzati hírek fontosabb döntésekről.=Mf. 2015. július, 2-3. p.
Győriné Czeglédi Márta válasza a „Miért vásárol az önkormányzat földeket?" kérdésre.= Mf. 2015. július, 4. p.
Pócs János a költségvetésről, a szociálpolitikáról és a jászok dicsőségéről.=Mf. 2015. július, 5-6. p.
Mit rejt a ládafia? A jászfényszarui sajtüzem dolgozóinak fotója.= Mf. 2015.július, 11. p.
Júliusi beszámoló a Teaházból.=Mf. 2015. július, 14. p.
Tanulmányi verseny eredményei a 2014/2015-ös tanévben.=Mf. 2015. július, 15. p.
Óvodai, iskolai hírek.= Mf. 2015. július, 20. p.
Emlékfa ültetése Ocskó Magdolna zeneművész emlékére.= Mf. 2015. július, 20. p.
Elismerések, díjak fényszarusi gyerekeknek.= 2015. július, 21. p.
In memoriam Nádudvari László.= Mf. 2016. július, 22. p.
25 éve született meg Jászfényszarun a helyi sajtó. Negyedszázada a település szolgálatában IV. befejező rész.= Mf. 2015. július, 22-23. p.
Előtte az élet: kérdések Jarábik Majához.= 2015. július, 23. p.
1. Átadásra került a Szolnok–Hatvan vasútvonal felett épült új közúti híd.=Mf. 2015. július, 1. p. és 6. p. és NL. 2015. július 2. , 1.p.
5. Kiss Gábor esperesplébános, érseki tanácsos ezüstmiséje.= Mf. 2015. július, 9. p.
12. Virgonc tábor a Balatonnál.= Mf. 2015. augusztus, 14-15. p.
13-18. Mesekincstár Drámatábor Görbeországban a BLNT szervezésében.= Mf. 2015. augusztus, 12-13. p.
18. Javíts, hogy jutalmazhassanak! Jutalomkirándulás azoknak a tanulóknak, akik legalább két jegyből javítottak.= Mf. 2015. július, 18-19. p.
21.Jutalomkirándulás a katasztrófavédelmi verseny megyei 2 helyezettjeinek.= Mf. 2015. augusztus, 9. p.
18-19. XXI. Jász Világtalálkozó Jászalsószentgyörgyön.=Mf. 2015. augusztus, 8. p.
26. Látogatás Jászfényszaru testvértelepülésén, Gáton.=Mf. 2015. szeptember, 16. p.
27-31. 3. Olvasótábor a városi könyvtárban.= Mf. 2015. augusztus, 9. p.

Augusztus
Önkormányzati hírek fontosabb döntésekről. = Mf. 2015. augusztus, 2-3. p.
A Gondozási Központ adományban részesült a Samsung jóvoltából.= Mf. 2015. augusztus, 6. p.
BLNT hírek.= Mf. 2015. augusztus, 7. p.
Hírek az óvodából.= Mf. 2015. augusztus, 17. p.
Egy születésnap margójára – Zsámboki László 80 éves.= Mf. 2015. augusztus, 10-11. p.
Szücs Levente: Jó tanuló-felkészült túrázó pályázat I. helyezést elért dolgozata: Barangold

4 Készítette: Bujdosó Katalin és Nagy Ildikó

be velem a Jászságot.= Mf. 2015. augusztus, 18. p. és szeptember, 20. p. és november, 22. p. és december, 16. p.
Római zarándoklat fényszarusi résztvevőkkel.= Mf. 2015. augusztus, 20. p.
3-9. Hittantábor Püspökszentlászlón.= Mf. 2015. augusztus, 16. p.
7. II. Magyar üzletember fórum Jászfényszarun.= Mf. 2015. augusztus, 7. p.
19. Augusztus 20-i ünnepség Jászfényszarun.= Mf. 2015. augusztus, 1. , 4., 5. p., október, 1. és 3. p. és NL. 2015. augusztus 21., 2.p. és JM. 2015. augusztus 13., 4.p.
20. V. Jubileumi kemence ünnepe.= Mf. 2015. szeptember, 13. p.
22-23. Jubileumi horgászverseny. 40 éves a Béke Horgászegyesület.= Mf. 2015. szeptember, 19. p.
29. Tanévnyitó szentmise Jászfényszarun.= Mf. 2015. szeptember, 1. p.
29. A FÉBE látogatása Zsombón és Szegeden.= Mf. 2015. szeptember, 18. p.

Szeptember
Új tűzoltóautó került beszerzésre Jászfényszarun.= Mf. 2015. szeptember, 3. p.
Beszámoló a Teaházból.=Mf. 2015. szeptember, 4. p.
Adományok a Samsungtól jászfényszarusi intézményeknek.= 2015. szeptember, 5. p.
Felújított iskola, új tanév, új fenntartás, új működtetés, új célok – a Jászfényszarui IV. Béla Általános Iskola szeptember 1-től az Egri Főegyházmegye fenntartása alá került.= Mf. 2015. szeptember, 7. p. és NL. 2015 június 2., 4.p. és NL. 2015. szeptember 17., 4.p.
Iskolai hírek.= Mf. 2015. szeptember, 8. p.
Óvodai hírek.= Mf. 2015. szeptember, 11. p.
Palásthy Pál Gábor új pedagógus bemutatkozása.= Mf. 2015. szeptember, 8. p.
Villáminterjú Ácsné Csontos Mária óvodavezetővel.= Mf. 2015. szeptember, 10. p.
Babfesztivál Zakliczynben.= Mf. 2015. szeptember, 14. p.
Megújult síremlékek Jászfényszaru temetőiben.= Mf. 2015.szeptember, 15. p. és december, 12. p. és NL. 2015. szeptember 25., 4.p.
19. IV. Nagykátai Országos Sakkverseny fényszarusi eredményekkel.= Mf. 2015. szeptember, 9. p.
19. Nyitott Templomok Napja / Ars Sacra Fesztivál Jászfényszarun.= Mf. 2015. október, 18. p.
II. Kulturális Örökség Napja Jászfényszarun.= Mf. 2015. október, 11. p.
24. Kelet varázsa szőnyegkiállítás a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtárban.= Mf. 2015. október, 19. p. és NL. 2015. szeptember 22., 4.p.
25. A FIROSZ szervezésében: Közösségi együttélés segítése programsorozat (3 előadás).=Mf. 2015. november, 6. p.
26. Szabó Krisztina énekművész megkapta Hatvan Város Pro Urbe díját.= Mf. 2015. október, 11. p. és NL.2015. november 10., 4.p.
26. Nyárbúcsúztató Fesztivál Jászfényszarun.= Mf. 2015.október, 20. p.

Október
Lengyel testvérvárosi találkozó.= Mf. 2015. október, 8-9. p. és november, 20. p. és NL. 2015. október 15., 4.p.

A Gondozási Központ korszerűsítése, a TIOP-3.4.2.-11/1-2012-0108 számú projekt lezárult.= Mf. 2015.október, 10. p. és november, 5. p.
Segítő, dolgos kezek – interjú Kiss Jánosnéval, a Gondozási Központ vezetőjével.= Mf. 2015. október, 11. p.
Önzetlenül önökért – interjú Pető Istvánnal, a Polgárőr Egyesület vezetőjével.= Mf. 2015. október, 12. p.
Új kolleganő érkezett a Napsugár Óvodába – interjú Fáy Hannával. = Mf. 2015. október, 13. p.
Új pedagógus érkezett az iskolába, bemutatkozik Botkáné Sárközi Ildikó.= Mf. 2015. október, 20. p.
10. 11. Jász Baráti Társaságok Fóruma.= Mf. 2015. november, 19. p.
5-11. Országos Könyvtári Napok a Városi Könyvtárban.= Mf. 2015. október, 17. p.
22. Átadásra került az új sportsátor.= Mf. 2015. október, 6. p. és 2016. január, 3. p.
22. A Védőnői Szolgálat méltatása.= Mf. 2015. november, 4. p.
22. Október 23-i ünnepség Jászfényszarun.= Mf. 2015. november, 4. p.
23. Háry kalandjai Erdélyben, a Fortuna Együttes szereplése Erdélyben.= Mf. 2015. november, 18. p.
29. Görbéné Dobos Amália hímzései a Magyar Néprajzi Múzeumban.= Mf. 2015. november, 6. p.

November
Régi idők tanúi – Tóth András nyugalmazott KMB csoportvezető.= Mf. 2015. november, 8. p. és 10. p.
Egy sikeres életút – Gyenge Valéria életútja. = Mf, 2015. november, 9-10. p. és december, 13. p. és 2016. január, 17-18.p. és február, 17-18. p. és március, 14-15. p.
VI. Jászfény Kupa Országos Gyermek Sakkverseny.= Mf. 2015. november, 11. p.
Elszármazott fényszaruiak sikerei (Nagyné Török Zsóka keramikus, Both Gabi író, Ézsiás László versmondó).= Mf. 2015. november, 17. p. és NL. 2015. július 6., 4.p., és aug. 3., 4.p. és aug. 15., 2.p. és aug. 29., 3.p. és november 12., 4.p.
Zöldterület gyarapítása Jászfényszarun=NL. 2015. szeptember 24., 4.p. és november 3., 4.p.
5. Színes gondolatok – Becski Leonóra illusztrátor kiállítása a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtárban.= Mf. 2015. november, 10. p.
7. Jászkun Világ nívódíjasai Martfűn: Székely Márk és az Iglice Gyermeknéptánc Együttes.= Mf. 2015, november, 16. p.
10. Képes riport a SMART Schoolról a www.divany.hu oldal cikke alapján.= 2015. december, 7-8.p.
13. Faültetés az Öregerdőn.= Mf. 2015. november, 3. p.
18. A Jászsági Honismereti Egylet kirándulása Kocsérra és Jászkarajenőre.= 2015. december, 12. p.
19. Szent Erzsébet Közösségi Ház átadása.= Mf. 2015. november, 1. p. és 5. p. és NL. 2015. november 24., 4.p.
19. Prof. Dobák Miklós Jászfényszaru város díszpolgára Máriás Antal-emlékérmet kapott.= Mf. 2015. december, 1. p.

20. 21. Erzsébet napi vásár.= Mf. 2015. november, 15. p. és 19. p. és NL. 2015. november 26., 4.p.
26. A TÁMOP-5.3.6-11/1-2012-0062 számú projekt záróünnepsége a Teaházban.= Mf. 2015. december, 8. p.

December
VII. Fogathajtó Est a művelődési házban.= 2015. december, 15. p.
11. Idősek karácsonya a művelődési házban. = Mf. 2015. december, 1. és 6. p.
13. Adventi kávéház a Cantate Nobis Énekegyüttes közreműködésével a BLNT szervezésében. = Mf. 2016. január, 16. p.
29. Óévbúcsúztató a FÉBE szervezésében. = Mf. 2016. január, 16. p.

2016

Január
Győriné Czeglédi Márta polgármester újévi köszöntője.=Mf. 2016. január, 1. p. és Jászsági Civil Kurázsi 2016. január 29., 3.p.
Önkormányzati hírek. = Mf. 2016. január, 2-3.p.
Beszélgetés Lovászné Török Magdolna új iskolaigazgatóval.= Mf. 2016. január, 5-6.p.
Óraoszlop felállítása a Jászfényszaruért Alapítvány adójóváírásának összegéből. = Mf. 2016. január, 19. p. és NL. 2015. november 19., 4.p. és január 26., 4.p.
Régészeti feltárások a 32-es út jászfényszarui szakasza mentén. = Mf. 2016. január, 22-23.p.
Bugyi István rajztanár kiállítása a Régi Kaszinó étteremben.= Mf. 2016. január, 23. p.
Véradók köszöntése.= Mf. 2016. január, 25.p.
2. Theater Brass koncert a művelődési házban a FÉBE szervezésében.= Mf. 2016. január, 21. p.
9. A Fényszarui Ló-Barát egyesület részvétele a kakucsi böllérfesztiválon. = Mf. 2016. február, 20. p.
29. Lezárult a Nagy Könyvkihívás, díjátadó ünnepség. = Mf. 2016. február, 11. p.
29. Sakk diákolimpia megyei döntő eredményei.= Mf. 2016. február, 15. p.
30. I. Liliom bál.= Mf. 2016. február, 13-14. p.

Február
Megkezdődik a Thyssenkrupp 30 milliárdos beruházása.= Mf. 2016. február, 1. p. és március, 1-2. p. és április, 1-2. p. és Heti Válasz 2016. augusztus 11., 58-60.p., és JM. 2016. április 29., 3.p. és NL. 2016. február 25., 4.p. és március 1., 4.p. és március 3., 4.p. és NSz. 2016. február 24., 6.p. és Jászkürt Újság 2016. április 21., 1 és 5.p.
Elindult a Teaházban az Idősek Klubja.= Mf. 2016. február, 3. p.
Jászfényszaru, szeretlek! – interjú Urbán Csabával, Balázs Gáborral és Csollák Zsolttal.= Mf. 2016. február, 5.p.
145 éve született Rimóczi István főbíró.= Mf. 2016. február, 6-7. p.
Kulturális hírek a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtárból.= Mf. 2016. február, 8-9. p.
Óvodai hírek. = Mf. 2016. február, 16. p.

In memoriam Rimóczy István.= Mf. 2016. február, 19. p.
Búcsú Rácz Adolftól. = Mf. 2016. február, 19. p.
Samsung adományok a városnak. = NL. 2016. február 2., 4.p.
Jász Polgárőr Egylet csapatépítő disznóvágása a Pap-kastély udvarán.= NL. 2016. február 11., 4.p.
9. Stummerné Nagy Ágnes református lelkész előadása a Szent Erzsébet Közösségi Házban a Szilágyi Erzsébet Nőegylet szervezésében.= Mf. 2016. február, 10. p.
20. XXIII. FÉBE Bál. = Mf. 2016. március, 16-17. p. és NL. 2016. február 23., 4.p. és március 29., 4.p.

Március
20 éves a Szűcs Mihály Huszárbandérium. = Mf. 2016. március, 20. p. és NL. 2016. március 22., 4.p.
2. Közmeghallgatás a városházán.= Mf. 2016. március, 3-4. p.
4. Etióp kereszténység és kultúra kiállítás a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtárban. = Mf. 2016. március, 19. p.
7. Szabó Krisztina – Mit ér egy hang? CD-lemez bemutatója. = Mf. 2016. március, 18-19. p.
15. Március 15-i ünnepség az Iglice Gyermeknéptánc Együttes előadásában.= Mf. 2016. március, 1-2. p.
16. Szente-Szabó Ákos kiállítása a Régi Kaszinó étteremben.= Mf. 2016. április, 4. p.
26. Újra kiskert program, vetőmagok kiosztása a Teaházban. = Mf. 2016. április, 4. p. és NL. 2016. március 10., 4.p.
29. 2015-ben is az Év Ipari Parkja a JIC Kft. = Mf. 2016. április, 2. p. és NL. 2016. március 19., 4.p.

Április
Nem mindennapi – Interjú Harmathné Boros Mária dekoratőrrel. = Mf. 2016. április, 14. p.
Nem mindennapi – Interjú ifj. Pethő Ferenc magyar-amerikai focistával. = Mf. 2016. április, 14-15. p.
Nem mindennapi – Interjú Biritz Ákos légtornásszal. = Mf. 2016. április, 15-16. p.
Megalakult a Városi Értéktár.= Mf. 2016. április, 17. p. és NL. 2016. május 3., 4.p.
Az utolsó tanítókisasszony – Kiss Szidónia 90 éves. = Mf. 2016. április, 19. p. és 20. p.
In memoriam Szabó István és Heidrich Gáborné Kuti Mária. = Mf. 2016. április, 21. p.
7-10. Fogathajtó edzőtábor, húsvétoló. = Mf. 2016. április, 18. p.
19. Czene Márta kiállítása a Régi Kaszinó étteremben.= Mf. 2016. május, 28. p.
23. Csillagok háborúja családi nap Jászfényszarun.= Mf. 2016. május, 8. p.
24. FÉBE elnökségi ülés, Harangozó Imre születésnapjának megünneplése= Mf. 2016. május, 17. p.
26. Kézimunka kiállítás nyílt a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtárban munkálkodó kézimunka csoportok munkáiból.= Mf. 2016. június, 8. p.
29. A Tudás kútja elnevezésű szökőkút felavatása.= Mf. 2016. május, 1. és 4. p.

Május
In memoriam Radics Flórián.= Mf. 2016. május, 4. p.

In memoriam Sándor Gyula.=Mf. 2016. május, 18. p.
A Fortuna Együttes új bemutatója: Finito – ez igazi színház volt!=Mf. 2016. május, 19-20. p.
A Segítő Kezek mintaprogramhoz Jászfényszaru is csatlakozott.= Mf. 2016. május, 6. p.
Sikerek az Iglice Gyermeknéptánc Együttesnél.= Mf. 2016. június, 20. p.
Interjú Havrán Bettina néptáncoktatóval.= Mf. 2016. június, 20-21. p.
Interjú Péter Szilárd néptáncoktatóval.= Mf. 2016. június, 21-22. p.
Sószoba nyílt Jászfényszarun.= Mf. 2016. június, 22. p.
Szentkúti zarándoklat.= Mf. 2016. június, 23. p.
Farkas Kristóf Vince történész felkutatta az eredeti Sterio Károly-festményt.= NL. 2016. május 5., 4.p. és Jászkürt Újság 2016. 2016. május 12., 8.p.
1.Város napja 2016. = Mf. 2016. május, 7-8. p.
1.X. Jász Fény vers- és prózamondó verseny.= Mf. 2016. május, 7-8. p.
10. Sikeresen lezárult a „Templomok innen és túl" elnevezésű rajzpályázat.= Mf. 2016. június, 24. p.
13. Cimbaliband koncert Jászfényszarun.= Mf. 2016. június, 23. p.
15. Egyházközségi családi nap 2016.= Mf. 2016. június, 15. p.
21. A Fehér Akác Népdalkör arany fokozatot ért el Kunhegyesen.= Mf. 2016. június, 23. p.
22. FÉBE közgyűlés. = Mf. 2016. június, 17-19. p.
28. Városi Gyermeknap beszámolói.= Mf. 2016. június, 6-8. p.
30. Kirándulás a Dunakanyarba az olvasókör tagjaival és a Petőfi Sándor Művelődési Ház és Könyvtár munkatársaival.=Mf. 2016. július, 17. p.

Június
Interjú a munkában töltött 40 évről: Fónagyné Vitai Máriával.= Mf. 2016. június, 16-17. p.
Lezárult a 2015/2016-os tanév gyerek könyvkihívása.= Mf. 2016. június, 24. p.
V. Penczner Pál művészeti tábor.=Mf. 2016. július, 11. p.
A Jászfényszaru az Oktatásért Alapítvány díjazottjai.= Mf. 2016. július, 12-13. p.
Penczner Pál díjasok.=Mf. 2016. július, 12. p.
A Diákönkormányzat elismerései.= Mf. 2016. július, 13. p.
3. Jászok – történelmi dal- és táncjáték bemutatója Jászberényben, főszerepben Fundák-Kaszai Lili = NL. 2016. június 7., 4.p.
4. Megemlékezés a Trianon szobornál.= Mf. 2016. június, 1. p.
4.Fogathajtó verseny.= Mf. 2016. június, 1. és 2. p.
5. Bérmálkozás Jászfényszarun.= Mf. 2016. július, 18. p.
9. Erdélyi Anikó: Tulipánvarázs című kiállításának megnyitója.=Mf. 2016. július, 15. p.
14.Jászfényszarun megnyílt az Újrahasználati Központ és Hulladékudvar.= Mf. 2016. június, 1. és 3. p. és NL. 2016. június 16., 4.p. és június 23., 4.p.
14.Hamlet előadás Jászfényszarun a Thália Tanoda előadásában.= Mf. 2016. június, 24. p.
15. Jó tanulók fogadása a Régi Kaszinó étteremben.= Mf. 2016. június, 1. és 4. p.
20-24.Napközis tábor 2016.=Mf. 2016. július, 10. p.

Jászjákóhalma
2015

Szeptember
01-02. Huszonhetedik alkalommal rendezte meg a Jákó Kertbarát Kör nagy sikerű termékkiállítását, melyet Terjéki Tünde polgármester nyitott meg.
05. A honismereti szakkör látogatást tett Nagykátán, ahol ünnepélyesen átadta Fodor István Ferenc szakkörvezető a Honismereti Szövetség országos elnökségének emléklapját Basa Lászlónak, a hagyományőrző gyerekek vezetőjének, akik rendszeresen részt vesznek az április 3-i lovas ünnepségen Jákóhalmán.
06. Jutalom hajókiránduláson vett részt Fodor István Ferenc és Nagy Dezsőné a Szentendrei-sziget körül a Tájak-Korok-Múzeumok Egyesületben végzett munkájáért.
27. A Velencei-tó környékének rengeteg látnivalójával ismerkedett egynapos kirándulásán a Horváth Péter Honismereti Szakkör tagsága.

Október
30. A Gubicz András Gazdakör kiadásában megjelent egy válogatás Váradi Zoltán honismereti szakköralapító kéziratos könyveiből Két évszázad jászjákóhalmi pedagógusai címmel a Jászjákóhalmi Füzetek sorozatban.

November
14. Negyedszázados polgármesteri találkozót szerveztek Szolnokon az első szabadon választott polgármesterek részvételével, ahol természetesen az első jákóhalmi polgármester, Fodor István Ferenc is ott volt.
21. A 26. nemzetközi Palóc Gálán kiváló minősítést kapott az újjászerveződő Községi Népdalkör Kövér István vezetésével, amire évtizedek óta nem volt példa.

December
11. Nagy sikerrel mutatták be a szerkesztők és szerzők a Jászsági Évkönyv legújabb számát a jászsági bemutatón a Községháza dísztermében.
28. Most is örömmel találkoztak Dobos Lászlóval, a Jászok Egyesületének alapító ügyvivője vezetésével a Gazdakörben a Jászságért-díjasok: a Vének Tanácsa immár 11. alkalommal. Sajnos az év elején elhunyt Farkas Ferencre már csak emlékezni tudtak.

2016

Január
12. Mint minden évben, idén is megemlékeztek a honismereti szakkörösök az 1943-as urívi áttörésről a II. világháborús emlékmű előtt. Ez évben ismét máglyát gyújtottak az Önkormányzat segítségével, hasonlóan a kezdetekhez.
15. Jubileumi évébe jutott a 25 éve alakult Gubicz András Gazdakör. Az ünnepi év első nagy eseménye a hagyományos gazdabál volt.

Február
02. A jászberényi Szikra Galériában nagy sikerrel mutatott be egy Jákóhalmáról kölcsönzött Laki Ida képet Czuk Ferenc restaurátor. A művésznő Jákóhalmán született, az elmúlt évben hunyt el Budapesten.
07. Budapesten értékelték a tavalyi rejtvényfejtő országos versenyeket, ahol harmadik helyezést ért el Jákóhalma – pl. a százezres Pécset megelőzve.

Március
02. A nevét viselő honismereti szakkörünk megemlékezett – mint minden évben – Horváth Péterről a jászberényi gimnáziumban elhelyezett emléktáblánál.
19. Honismereti szakkörünk – mint tagszervezet – részt vett a Jászok Egyesületének negyedszázados születésnapján Budapesten, a Hadtörténeti Múzeumban.

Április
02. Fodor István Ferenc második helyezést ért el az országos rejtvényfejtő versenyen Sárváron.
03. Huszonhét évvel ezelőtt indult el Jászberényből első alkalommal az 1849-es Tavaszi Hadjárat emlékére rendezett történelmi lovas túra, mely 1990-től már Jákóhalmát is érinti. Köszöntötte a megjelenteket és ünnepi megemlékezést mondott Terjéki Tünde polgármester, Pócs János országgyűlési képviselő és Fodor István Ferenc helytörténész. A történelmi megemlékező Vitkó Egon volt, a Magyar Hagyományőr Világszövetség elnöke.

Május
06. A Gazdakörben a Jászkunok napja alkalmából Bognár György fényképész mester életművéből nyílt kiállítás. A mester márciusban múlt 90 éves, és az 1970-es évek elején fotószakkört vezetett a községben.
22. A Községi Népdalkör részt vett sokadik alkalommal az abasári katona- és bordalfesztiválon.

Június
11. Az egri Ködellik és a Mátra dalos találkozón évtizedek után a legmagasabb, az ezüst minősítést kapta a Kövér István vezette Községi Népdalkör.
12. A JÁKOB szervezett ünnepséget a Poldermann Júlia óvodánál megnyitásának 140. évfordulóján.
14. Megszületett a döntés a megyei honismereti pályázatok ügyében. Fodor István Ferenc szakkörvezető első díjat kapott a régi jászsági tanyasi iskolák szöveges bemutatásáért, a tavalyi pályázat folytatásaként.
26. Huszonkettedik alkalommal rendezték meg a Varjasi találkozót a hajdani tanyavilág még élő tagjai számára. Mise után a gazdakörben emlékeztek a régi életre. Mint minden alkalommal, most is ott volt Fodor Istvánné a legöregebbként, túl a 94. évén. Szinte végzetszerű, hogy ez volt az utolsó közösségi szereplése, két nappal később kórházba került, majd elhunyt.

Július
04. A Makón megrendezett XLIV. Honismereti Akadémián Fodor István Ferenc országos elnökségi tag javaslatára többen is elismerést kaptak a szakkör munkájának segítéséért. Farkas Dezső és Forgács József önkormányzati tag, továbbá az elszármazottak szervezete: a JÁKOB és a jászdózsai hagyományőrző gyerekek, akik rendszeres résztvevői a jákóhalmi április 3-i rendezvénynek.
23. Második alkalommal rendezett országos keresztrejtvényfejtő versenyt a Gubicz András Gazdakör. Most is nagy volt az érdeklődés, száztizenhárman jelentkeztek az ország minden részéből. A legjobb jákóhalmi eredményt Fődi Péterné érte el, a pontszerző 6. helyen végzett a kezdő kategóriában.
30. Szöllősiné Kiss Katalin elképzelése és szervezése alapján állandó kiállítás nyílt az öreg iskola két termében, bemutatva az évszázados asztalos és cipészmesterséget.
30. Tizenkettedik alkalommal rendezte meg a Gubicz András gazdakör a gazdaköri népdalos találkozót 5 népdalkör részvételével.
31. Második alkalommal rendezték a község falunapját a Jakab-napi búcsúkor.
31. Ez évben is Horváth István és Szvorény Tamás indult a község képviseletében a sárospataki hagyományőrző táborba.

Augusztus
05. Sárospatakra menet a civil delegáció ünnepélyesen átadta Varga Andrásnak, Olaszliszka plébánosának a Honismereti Szövetség emléklapját korábbi jákóhalmi tevékenységéért.
15. Megkezdődtek az útépítési munkálatok a Nyár, a Somogyi Béla, a Bartók Béla, a Hámán Kató, Tompa Mihály utcákban, és a Damjanich tér egy részén az önkormányzat által elnyert pályázatból.
20. A Gazdakör épületében megtartott augusztus 20-i ünnepségen Bánfy Ferenc, a Jászmagyarok Együttes vezetőjének gitáros közreműködése után Terjéki Tünde polgármester tartott ünnepi beszédet, majd megszegte a Fodor István Ferenc gazdaköri elnök által átadott új kenyeret. Az új önkormányzat díszpolgárnak Fodor István nyugdíjas mezőgazdasági vállalkozót választotta, a Jászjákóhalmáért kitüntetést nem adták ki.
21. Fodor István Ferenc átadta Kohajda Zoltánnak, Vámosgyörk plébánosának is a Honismereti Szövetség országos emléklapját az ünnepi szentmise végén. Zoltán atya jákóhalmi egy éve alatt következetesen kiállt a konzervatív értékek, a honismeret mellett.
29. Emléktáblát avattak a községháza falán abból az alkalomból, hogy 90 éve indult meg a községen át az autóbusz közlekedés Jászberény és Jászapáti vasútállomása között a szegedi Gaál testvérek vállalkozásában.

Jászkisér[5]
2015

Június
5-6. XV. Jászkiséri Napok
20. Múzeumok Éjszakája a Tájházban

5 Összeállították: Ingesné Járvás Irén és Pappné Járvás Beáta

Július
V. Jászkiséri Hagyományőrző Lovasnap a volt dohánybeváltó területén (K.,2015.jún.)
Katona Róza háziorvos 55 éve áll az egészségügy szolgálatában (K.,2015.júl.)
18. Jászságért Díjátadása Gubicz András jászkapitánynak és feleségének Jászalsószentgyörgyön (K.,2015.szept.)

Augusztus
4-9. Jászkiséren haladt át a TourdeHongre Magyar Kerékpáros Körverseny
20. Ünnepi megemlékezés államalapító Szent István tiszteletére
20. Megrendezésre került a III. Jászkiséri Kettes Fogathajtó Verseny a volt dohánybeváltó területén

Szeptember
18. Szüreti Mulatság a Tájháznál (K.,2015.okt.)

Október
1. Idősek Napja a Művelődés Házában (K.,2015.szept.),(K.,2015.okt.)
5-11. Országos Könyvtári Napok a Városi Könyvtárban
- Benedek Elek Mesemondóverseny az alsó tagozatos diákok részvételével
- Benedek Elek Mesemondóverseny a felső tagozatos diákok részvételével
- Pomázi Zoltán zenés gyermekműsora az általános iskolás gyermekek részére
- Író-olvasó találkozó Kiss Erika újságíró, lap-és könyvszerkesztő, helytörténeti kutató részvételével (K.,2015.nov.)
6. Az Aradi Vértanúk tiszteletére rendezett megemlékezés a Művelődés Házában. Történelmi megemlékezést tartott Hajagos József történész.(K.,2015.szept.)
23. Az 1956-os Forradalom és szabadságharc tiszteletére tartott megemlékezés a Művelődés Házában (K.,2015.okt.)

November
23. A településen elindult a reumatológiai szakorvosi-és fizioterápiás ellátás. (K.,2015.dec.)
29. Adventi gyertyagyújtás a Csete Balázs Általános Iskola tanulóival és a Tűzoltó Egyesület tagjaival a Művelődés Háza előtti részen (K.,2015.nov.)

December
2. Megérkezik a Mikulás a Városi Óvodába. (K.,2015.nov.)
3. „Mikuláskupa" óvodásokkal és szülőkkel a Bem úti tornateremben (K.,2015.nov.)
4. Megérkezik a Mikulás a Városi Bölcsődébe és a Csete Balázs Általános Iskolába (K.,2015.nov)
5. Kézműves karácsonyvárás a Hősök téri iskolában (K.,2015.nov.)
6. Adventi gyertyagyújtás az óvodásokkal és a Lovas Egyesülettel (K.,2015.nov.)
12. Kézműves karácsonyvárás a Hősök téri iskolában (K.,2015.nov.)
12. XXVI. „Apáról-fiúra" népi gyermekjátékok közösségi bemutatója a Művelődés Házában (N.,2015.nov.5),(K.,2015.nov.),(N.,2015.bec.14.),(K.,2016.jan.)
13. Adventi gyertyagyújtás a Csete Balázs Általános Iskola tanulóival és a Csete Balázs Honismereti Egyesület tagjaival (K.,2015.nov.)

13. A jászkiséri Búzavirág Népdalkör és Szolnoki Tiszavirág Daloskör közös Adventi koncertje a jászkiséri Református Templomban (K.,2015.nov.)
18. Pedagógus Női Kar Karácsonyi koncertje a Művelődés Házában. Zongorán kísért Balogh József zongoraművész. (K.,2015.nov.)
19. Kézműves karácsonyvárás a Hősök téri iskolában (K.,2015.nov.)
20. Mindenki karácsonya. Óvodás és iskolás csoportok bemutatkozása a Művelődés Házában (K.,2015.nov.)
24. Karácsonyi gyermek istentisztelet a Református Egyházközség szervezésében (K.,2015.nov.)
24. Éjféli mise a Katolikus Templomban (K.,2015.nov.)
25. Betlehemes játék a Katolikus Templomban (K.,2015.nov.)
25-26. Úrvacsoravétellel egybekötött ünnepi istentisztelet a Református Templomban (K.,2015.nov.)

2016

Január
7. Kézimunka Szakkör megalakulása (K.,2015.dec.),(K.,2016.márc.),
(K.,2016.máj.),(K.,2016.jún.)
20. Jászkisér Város Önkormányzatának Képviselő-testülete hozzájárul a TOP-2.1.3-15 pályázat előkészítéséhez (Önk.jkv.2016.jan.20)
20. Jászkisér Város Önkormányzatának Képviselő-testülete hozzájárul a TOP-3.2.1.-15 pályázat előkészítéséhez (Önk.jkv.2016.jan.20)
22. Megemlékezés a Magyar Kultúra Napjára a Művelődés Házában. Köszöntőt mondott Pintér Ferenc. Ünnepi beszédet mondott Vári-Nagy Judit. Közreműködött a Búzavirág Népdalkör, a Csete Balázs Általános Iskola és a Jászmagyar akusztik duó. (K.,2016.jan)
28. A méhnyakrák megelőzhető. Egészségnap a Városi Könyvtárban a Jászapáti Praxisközösség szervezésében (K.,2016.jan.)

Március
15. Megemlékezés az 1848/49-es Forradalom és Szabadságharc ünnepi évfordulójáról a Művelődés Házában. Előadást tartott Molnár László Jászai Mari-díjas színész-rendező és Zelei Gábor színművész. Köszöntőt mondott Pintér Ferenc. Közreműködött a Búzavirág Népdalkör és a Csete Balázs Általános Iskola. (K.,2016.febr.)
16. Lemondott 4 önkormányzati képviselő (T.,XVI.évf.I.sz.),(N.,2016.márc.11),(N.,2016.márc.17.),(N.,2016.márc.21.), (Önk.jkv.2016.03.16.)
21-április 1.Tüdőszűrő vizsgálat a Művelődés Háza épületében (K.,2016.márc.), (T.,XVI.évf.I.sz.)

Április
4. Óvodai rajzkiállítás a Művelődés Házában (K.,2016.márc.)
6. A 2016. április 6-i soron kívüli ülésen – a lemondott 4 képviselő helyére – a választási bizottság felkérése alapján új képviselők kerültek. (K.,2016.ápr.),(T.,XVI.évf.II.sz.)

18. „Sportolva az egészségért” című előadás A Művelődés Háza nagytermében. Előadó Berente Judit. (K.,2016.ápr.)
23. Tájházak napja (K.,2016.máj.)

Május
1. XII. Civil Majális a Dongó Vendégház és Sörkertben (K.,2016.ápr.)
1. Az üresen álló I. számú háziorvosi körzetben új, helyettesítő orvosként Ordodi Anton háziorvos kezdte meg rendelését.(N.,2016.márc.29.),(T.,XVI:évf.I.sz.)
6. A redempció évfordulója alkalmából tartandó ünnepség. Ünnepi beszédet tartott Gubicz András emeritus jászkapitány. Előadást tartott Csáky Imre címertörténész. Közreműködött a Búzavirág Népdalkör és a Csete Balázs Általános Iskola.
7. A Jászkiséri Pedagógus Női Kar templomi hangversenye a jászkiséri Katolikus templomban. Zongorán kísért Balogh József zongoraművész. (K.,2016.ápr.)
14.I. Nyárnyitó mulatság. Óvodai jótékonysági bál (K.,2016.ápr.)
25. A Hősök Napja alkalmából tartandó megemlékezés Jászkisér Város Önkormányzata, Ifjúsági, Kulturális és Sport Bizottsága, a Művelődés Háza és Könyvtár szervezésében. Köszöntőt mondott Balogh György igazgató. Közreműködött a Búzavirág Népdalkör, Ádám Kálmán történelemtanár.
27. Gyermeknapi sportnap a Városi Óvodákban (K.,2016.jún.)
28. Jászsági tűzoltóverseny. A Jászsági Önkéntes Tűzoltóságok hagyományos versenye. Helyszín a jászkiséri MÁV Fkg. Kft. sportpályája.(N.,2016.máj.26),(N.,2016.máj.30),(N.,2016.máj.31.)

Június
3. A Trianoni emlékműnél a Nemzeti összetartozás napja alkalmából Trianonra emlékeztünk: Pintér Ferenc polgármester, Jászkisér Város Önkormányzata Ifjúsági, Kulturális és Sport Bizottsága, valamint a Művelődés Háza és Könyvtár rendezésében. Megemlékező beszédet tartott Tőkés László püspök és E. P. képviselő(K.,2016.máj.)
17-18. XVI. Kiséri Napok a Művelődés Háza és Könyvtár szervezésében. Helyszín a Szent István Park. (K.,2016.jún.),(K.,2016.júl.)
18. A Magyar Vöröskereszt munkatársai a Városnapon köszöntötték a jászkiséri véradókat. (K.,2016.jún.)
18. Farkas László, a Mezőgazdasági és Géptörténeti Magángyűjtemény tulajdonosa Jászkisér Városért Díjban részesült (K.,2016.jún.)
20. Kezdeményezés a Képviselő-testület feloszlatására (K.,2016.jún.),(N.,2016.jún.23.)
25. Múzeumok Éjszakája a Tájházban (K.,2016.jún.),(K.,2016.júl.)

Július
4. A Képviselő-testület feloszlatta önmagát. (N.,2016.júl.6.),(Önk.jkv.2016.07.04.)
11. Jászkisér Város Helyi Választási Bizottságának határozata. (K.,2016.júl.)
17. Kladiva Imre esperes kanonok címzetes apát úr aranymisét tartott a jászkiséri Katolikus Templomban. (K.,2016.júl.)

18. Jászkisér Város Önkormányzata benyújtotta a TOP-3.2.1-15 pályázatot az épületek energetikai korszerűsítésére. (Önk.jkv.2016.júl.18.)
18. Jászkisér Város Önkormányzata benyújtotta a TOP-2.1.2-15 pályázatot a zöld város kialakítására (Önk.jkv.2016.júl.18.)
18. Jászkisér Város Önkormányzata benyújtotta az Egészség Sportpark Programra vonatkozó pályázatát (Önk.jkv.2016.júl.18.)

Augusztus
6. Roma- és Sportnap a Jászkisér Város Roma Nemzetiségi Önkormányzat szervezésében
13. Hagyománytisztelő Területi Szántóverseny és Veterán Gép és Gépésztalálkozó Farkas László és Farkas Gábor szervezésében (K.,2016.júl.)
20. Államalapításunk Ünnepe a Művelődés Házában

A KÖTET MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

Jászberény Önkormányzata

Az évkönyv kiadója a Jászsági Évkönyv Alapítvány hálásan
megköszönve az eddigieket, továbbra is szívesen fogad
felajánlásokat és várja újabb támogatóit.
(Adószámunk: 18821725-1-16; számlaszámunk: OTP Jászberény, 11745035-20009362)